

Düşünce ve Kuram Dergisi | SAYI 27

Demokratik Modernite

Üç Aylık Düşünce ve Kuram Dergisi

Yerel Süreli Yayın

Sayı: 27

Nisan - Mayıs - Haziran - 2019

ISSN: 2147-1703

Roza Yayınları Adına Sahibi

Nahit Onat

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü

Berfin Dilan Güven

Editör

Veysi Arancak

Dergiye gönderilen yazıların yayınlanıp yayınlanmaması yayın kurulunun kararına bağlıdır.

Roza Yayınları

İletişim

Kuloğlu Mah. Gazeteci Erol Dernek Sk.
No: 7/3 Beyoğlu/İstanbul
Tel: 0212 243 59 59

www.demokratikmodernite.org
facebook.com/demokratikmodernite1
twitter.com/dmodernite
instagram.com/demokratikmodernite

editor@demokratikmodernite.org
demokratikmodernite@gmail.com

Kapak Mizanpaj
Nesimi Aday

İç Mizanpaj
Berfin Dilan Güven

Abonelik Koşulları

Yıllık Abonelik Bedeli: 40 TL
Yurtdışı Abonelik Bedeli: 50 Euro
Türkiye İş Bankası
Sancaktepe Şubesi / Nahit Onat
Hesap No: 1292-0579986
IBAN: TR 92 0006 4000 0011 2920 5799 86

Basım Yeri
Ceylan Matbaacılık Reklam Film
Basım Yayın San. Tic. Ltd. Şti.

Maltepe Mah. Davutpaşa Cad. 318 Güven San. Sit.
B Blok Zeytinburnu, İstanbul
Tel: 0 212 613 10 79

İçindekiler

Neoliberalizm ve Yarattıkları

Editör

Bilindiği üzere ekonomi yaşamın temel ayaklarından biridir. Bu nedenle insan-toplum yaşamını birçok yönüyle etkilemektedir. Demokratik Modernite Dergisi olarak bizde; 27'nci sayımız olan bu dosyamızda ekonomi üzerinden kendini vareden NEOLİBERALİZM kavramını tartışıp teşrih ettik. Neoliberalizmin tarihsel, siyasal, hukuki, felsefi ve toplumsal olarak nerde durduğunu ve iktisadi bir terim olarak bunlarla birlikte ekonomi üzerindeki etkisini bulmaya-anlamaya çalıştık.

Ne olduğuna dair yaptığımız teşrih ve okumalarda, kavram-anlam olarak klasik liberalizmin güncellenmiş hali olarak karşımıza çıkan neoliberalizm; etimolojik açıdan "Liberty"den geliyor ve Türkçesiyle "özgürlük" anlamı taşıyor. Diğer yandan kavram olarak Latincede "cömert, soylu, özgür insana layık" anlamına gelen ve 'liberalis' kelimesinden kaynağını alan neoliberalizm, Siyasal literatürde 19. yüzyılın başında İspanya'da kurulan "Liberales" adlı parti ile tarih sahnesine çıktığını ve neoliberalizm daha sonrasında ideolojik olarak; düşünce, propaganda, mülkiyet hakkı ve serbest ticaret özgürlüğü gibi "bireysel hak ve özgürlükler" üzerinden kullanılmaya başlanıyor.

Birey özgürlüğünü savunan ve bununla serbest ticaretin önünü açmak isteyen neoliberalizm, kapitalizm-sınırsız sermayeciliğin bir ideolojisi olarak kendini tamamlıyor. Kapitalist Modernitenin hüküm sürdüğü 21. yüzyılda; birey, toplum ve devlet etkileşiminde iletişimin temel nirengi piyasa, pazar ve para olmuş. Geçmişten günümüze gelen ve halen gerçekleşen darbe, askeri savaşların temelinde bu etmen bulunuyor. Bu sistemin hâkimiyetinde ahlak-vicdan ve sevginin yerini; ayakta kalma-doyma ve konfora ulaşma rekabeti almış. Birey ve birey, aile ve toplum başta olmak üzere insan ilişkilerinde para belirleyici rejim haline gelmiştir. Öyle ki saygı ve itibar parayla oluşurken; etik-estetik boyutu da bu terazide değerlendirilmektedir.

Neoliberalizm de, daha fazla sermaye için toplumsal üretimi tekeline bağlayan "birey", kolektivizmi, komünaliteyi, canlı doğayı, toplumculuğu yadsıyarak, "Birey var" diyor. Dünyanın merkezine koyduğu bu birey, sınırsız ve bencilce geliştirdiği politikalarla bir topluma yetecek artı-değeri kendinde biriktiriyor. Böylece görmezden geldiği milyonlarca insanın aç kalmasına neden oluyor. İnsanın-toplumun bu şekilde açlıkla sınanması beraberinde oluşan çelişkiyle toplumsal bir düzensizliği açığa çıkarıyor. Bu düzensizlik ve kaos hali sonuçta dönüp dolaşıp bu duruma yol açan bireyin ait olduğu insan neslini vuruyor. Paranın "tanrı" olduğu ve onun yeryüzündeki elçisinin "bireycilik" olduğu bir dünya burası. Böylesi bir dünyadan sesleniyoruz! Ve modern bir Kızılderili olarak diyoruz ki; günün ardında "Son ırmak kuruduğunda, son ağaç yok olduğunda, son balık öldüğünde; beyaz adam paranın yenmeyen bir şey olduğunu anlayacak!"[1]

Bu dosyamızda neoliberalizmi işledik ve ne olduğunu tartıştık. Yazarlarımızın üzerinde durduğu, vurguladığı çok önemli tespit ve değerlendirmelerin olduğunu belirtmek isteriz.

1 Kızılderililerin *Siyu Boyu*

Çağın "tanrısı" olan paranın ve onun tetikçisi neoliberalizmin çözümlemesini yapan yazarlarımızın dayanışma olarak sundukları bu katkının ahlaki-politik temelde toplumsal değişim-dönüşümde bir basamak olacağına inanıyoruz.

"Modern tarihin emekçiler ve halklar adına yaşadığı 1848, 1871, 1917 devrimleri basta olmak üzere, çok sayıda devrim dalgalarını kendi sularına çekebilen liberalizmin bir daha neoliberalizm adındaki sözde yeni sularında boğulmak istenmiyorsa, bu sefer benzer hatalara düşülmemeli... Gerekli olan doğru bilgi gücü ve toplumun yeniden yapılanması, başarılı formlarını bulabilmesi…" tespiti "çıkışın" önemli arayışlardan biri.

Kapitalizm ve onun ideolojisi neoliberalizmin köklü bir yenilgi alabilmesi için bir yazarımızın vurgusuyla öncelikle; "Kapitalist modernist yaşama karşı radikal bir eleştirel yaklaşım ve kopuş önemlidir. Burada başta tüketici, güdülere bağlı, bireyci, maddiyatçı yaşam ve kişiliğin reddi gerekir. Öncelikle devrimciler bu özellikleri kendilerinde aşmalıdırlar."

Yine parçalı olmanın nicel niteliksizliği ile bütünlüklü olmanın niteliksel getirisinde "makası kapatmak" için; "Sosyalist, komünist, anarşist hareketlerin devrimlere daha bütünlüklü bakabilmesi önemlidir. Parçalı, tek boyutlu, eklektik mücadele perspektifleri daha fazla neoliberalizm anlayışını besliyor. Tüm özgürlük ve demokrasi güçlerinin birlikte mücadele yürütebilecekleri platformlara, örgütlenmelere ve hatta sistemlere ihtiyaç vardır."

Çözümsüz de değiliz: "Kapitalist modernite eğitim yolu ile kendi sisteminin kadrosunu yaratıyor(sa). Bunu aşabilmek için özgürlük, demokrasi güçlerinin de yaşamın her alanına dair akademi sistemlerini oluşturmaları gerekiyor. Demokratik konfederal sistemin (bütünlüklü olmanın) yaratılmasında akademilerin çok stratejik bir rolü vardır… Bu ancak akademilerin yaşamın her boyutuna ilişkin eğitim vermesi, perspektif oluşturması ve özgür yaşamın pratik cevaplarını geliştirmesi ile mümkündür. Siyaset, diplomasi, ekonomi, özgür eş yaşam, jineoloji, tarih vb. ihtiyaç duyulan her konuda akademilerin oluşturulması, insanların alternatif özgürlük zihniyetine göre eğitimler vermesi önemli olmaktadır." Neoliberalizmin sahte konforculuğu ve gülüşlerine aldanmamak için daha çok okumak, daha çok aydınlanmak gerekiyor. Bu şekilde tuzağına düşülmeden ahlaki-politik toplumun komünal ekonomisi de inşa edileceği aşikârdır.

Demokratik Modernite paradigması ışığında "hakikat avcıları" komünal bir toplumsal inşa içindeler: "Nasıl ki kendi dönemlerinin küçük şehirleri olan Venedik, Amsterdam, Londra, Mekke ve Stalingrad'dan yükselen fısıltı dünyayı etkisi altına aldıysa; Kobanê'de başlayıp şimdilerde Kuzey ve Doğu Suriye Konfederasyonu'nda olan yankı da dünyayı sarmalayabilir. İyi kulak verilirse duyulacaktır, bu inşa herkese bir şey fısıldıyor; neoliberalizmin kapitalist dünyasına karşı yaşanabilecek ve yaşatılabilecek başka bir dünya mümkündür!"

Demokratik, ekolojik, kadın özgürlükçü paradigma ışığında hazırlanan bu dosyamızla siz okurlarımızı baş başa bırakırken; 28'inci sayımız olan "Post-Gerçek Çağ" konulu dosyamızda buluşmak dileğiyle...

İçindekiler İçin Tıklayınız

Finans Çağı-Komutan Para ve Onun İdeolojisi Neoliberalizm

Ali Fırat

Reel sosyalizmin, sosyal demokrasinin ve ulusal kurtuluş akımlarının yüzyıllık bir ömrü bile aşmadan kapitalizme eklemlenmeleri sistem karşıtları üzerinde derin olumsuzluklara yol açtı. Hareketler güç kaybına uğradı. Bu durum aslında bünyelerindeki yetersizlikler, yanlış ideoloji ve programatik görüşlerinden kaynaklanmaktadır. Zihniyet ve yapılanmaları incelendiğinde, liberalizm ve moderniteyi pek aşamadıkları görülecektir. Liberalizmin en sağ veya sol kanadı olmaları er geç liberalizmle bütünleşmelerinin önünde engel değildir. Kapitalist tekellere eklemlenmeleri ise, modernite anlayışlarıyla bağlantılıdır. Postmodernist, radikal dinci, feminist ve ekolojist hareketler daha çok bu gelişmelere duyulan tepkinin sonucu olarak ortaya çıkan yeni hareketlerdir. Fakat mevcut ideolojik ve pratik konumları kendilerinden daha eski olan sistem karşıtları kadar bile etkili olabilecekleri konusunda kuşkular doğurmaktadır. Neoliberalizm ve radikal dincilik bu yüzden biraz olsun etkili olabiliyor. Bu nedenle sistem karşıtlığının entelektüel, ahlâki ve politik olarak radikal bir yenilenmeye ihtiyacı vardır. Bu ana çerçeve içinde sistem karşıtı güçleri daha yakından tanımak önemlidir, gereklidir ve yararlıdır.

Kapitalizmin krizinden hangi sistemlerin çıkabileceği en çok tartışılan sorunlardır. I. Dünya Savaşı sonrasında da kriz yaşandı. Bolşevik Devrimi, Lenin'in bu yönlü çözümlemesine yakından bağlıdır. İkinci büyük dünya savaşı krizin bitmediği ve sürekliliği olduğu karakterini yansıtıyordu. Kapitalizm kendini toparladı. İkinci büyük bilimsel teknik devrimle oldukça büyük sıçrama da yaptı. Kısa süreli bu çıkışları, sistemdeki kriz çatlağının dallanmasını engelleyemedi. 1970'ler sonrası, Sovyetlerin çözülüşüyle birlikte sistem krizi hafifletmek şurada kalsın, daha da ağırlaştırdı. Sovyet deneyiminin objektif olarak sistemin yükünü hafiflettiği kanıtlanmıştı. Bu süreçte kriz çözümlerinin sistem karşıtlarıyla neoliberal yorumları tekrar canlandı. Neoliberalizm gerçekten geçmişin bir karikatürü mü? Yoksa iddia ettiği gibi "küresellik" adı altında gerçek bir yenilik mi? Bu tartışma tüm hızıyla sürerken, reel sosyalizm krizinin ardından halkların alternatifi daha da kendini dayattı. Sistemin ABD, AB, Japonya arasındaki gerilimi, Kuzey-Güney çatışması ve artan toplumsal kutuplaşmaları nereye götürüyordu? Çevre, feminizm ve kültürel ağırlıklı akımlar, yeni aktörler olarak devreye giriyordu. İnsan hakları ve sivil toplumun çözümleyici değeri daha da artıyordu. Sol habire kendini yenileme çabasındaydı. Bir yandan Davos Zenginler Kulübü tartışmaları, diğer yandan Porto Allegro Fakirler Kulübü tartışmaları nasıl bir dünya öngörüyordu? Tartışmaların sığ düzeyi, günü kurtarmaktan öteye gitmiyordu. Sistematik, teorik öngörü her iki tarafta da eksikti. Program planlı, hareket sınırlıydı. Özcesi toplumun özgürlük, eşitlik yanlılarının krizden başarılı çıkısı için ne bilgi ne de yapılanmaları yeterlilik gösteriyordu. Modern tarihin emekçiler ve halklar adına yaşadığı 1848, 1871, 1917 devrimleri başta olmak üzere, çok sayıda devrim dalgalarını kendi sularına çekebilen liberalizmin bir daha "neoliberalizm" adındaki sözde yeni sularında boğulmak istenmiyorsa, bu sefer benzer hatalara düşülmemeliydi. Gerekli olan doğru bilgi gücü ve toplumun yeniden yapılanması, başarılı formlarını bulabilmesiydi. Özellikle çelişkilerin her gecen gün yoğunlaştığı, krizler ve çatışmaların çılgınca yaşandı-

ğı Ortadoğu'da, halkların seçeneği anlam bulabilmeli ve yapısallığı aydınlanmalıydı. 11 Eylül krizi denen ve en derin komplosal nitelik arz eden yeni ABD hamlesine halklar kendi seçeneklerini hazır tutmalıydılar. Öyle bir seçenekler demeti ki, bir daha köklü yanılgıya düşmesinler, sistemin çürümüş yapılarına yama olmasınlar. Tarih mütevazı, ama ciddi, yanıltmayan bir yanıt bekliyordu. Denenmiş, umut vermeyen tekrarlara kapılarını iyice kapatıyordu.

Para belki de tüm vücuda gerekli enerjiyi oluşturmak için hücrelere besin taşıyan damarlardaki kan örneği gibi, ekonomik yaşamda akışkanlık sağlayan değerdir

İdeolojik hegemonyasını kuran liberalizm bağlaşığı medya tekelleriyle bu ideayı tüm insanlığın ortak hakikati olarak göstermek için âdeta çağ içinde çağ (medya, bilişim çağı) yaratmak gibi olağanüstü bir çaba harcamaktadır. İçerik ve biçim olarak gerçeği tarihsel boyutu içinde sunmaya önem verirken geçmiş ve bugünden kopuk bir fütüroloji (gelecek bilimi) inşa etmekten de geri kalmaz. Müthiş şimdicidir; "Şimdiyi yaşa, gerisi boştur!" sloganını temel inanç olarak işler. Tüm eski ve yeni fikirler ve ideolojik kalıplardan eklektik bir anlayışla oluşturduğu neoliberalizm, beterin beteri olarak âdeta Roma'nın son havasını andırmaktadır. Üç S'nin; spor, seks ve sanatın azami ölçüde ideolojikleştirildiği bir dönem yaşanmaktadır. Hepsine dinsel boyut kazandırılmıştır. Günümüzde stadyumlarda şölene dönüştürülen futboldan daha afyonlayıcı ikinci bir din bulmak çok zordur. Endüstrileştirilen sanat alanında da benzer gelişmeler yaşanmaktadır. Cinsellik gibi en temel doğal bir içgüdü bile seks endüstrisine dönüştürülmüştür. Afyonlayıcı bir etkisi olan seks en az spor ve sanat kadar dinselleştirilmiştir. Bu üçlüye "kapitalist modernitenin dinsel şölenleri" demek daha uygun düşecektir. Dinin egemenliği adına yola çıkan radikal dincilik de, kendini her ne kadar anti-modern olarak sunsa da, modernitenin bir eğilimidir. Derinden bakıldığında, kapitalizm damgalı modernitenin kendine en güvensiz modernite olduğu anlaşılabilecektir. Bu kadar eklektizme ihtiyaç duyması bu gerçeği kanıtlamaktadır. Postmodernizm her ne kadar bu güvensizliğin ürünü olarak ortaya çıktıysa da, moderniteye alternatif olamadı. Moderniteden bıkan aydın çevrelere sadece bir pencere açmak istiyordu. Yaşam tarzı itibariyle gırtlağına kadar kapitalist moderniteye batmış durumdaydı. Bunun tipik örneğini filozof Adorno'da görmek mümkündür. Adorno; "Yanlış hayat doğru yaşanmaz" derken, moderniteyi çok veciz bir biçimde izah ediyordu. Ama alternatif sunmada sıfırdı. Bu yüzden de devrimci gençliğin büyük tepkisini almıştı. Neoliberalizm aslında cilası dökülmüş moderniteye yeni cila olmak istiyordu. Fakat ne kadar ekleme ve yenileme yapsa da, küresel finans tekel çağının çelişkilerini örtbas etmesi ve sistemi kurtarması kolay olmamaktadır.

Paranın Toplumsal Güç Haline Gelmesi

Paranın toplumsal komuta gücü haline gelmesi şüphesiz önemli bir gelişmedir. Bu durum çözümlenmeden toplumun kavranması çok eksik kalır. Para belki de tüm vücuda gerekli enerjiyi oluşturmak için hücrelere besin taşıyan damarlardaki kan örneği gibi, ekonomik yaşamda akışkanlık sağlayan değerdir. Ne olduğu ve nasıl bu konuma eriştiği anlaşılması gereken en ciddi toplumsal fenomendir. Beraberinde muazzam kirlilik taşıdığı inkâr edilemez olan bu aygıt hangi tarihsel ve toplumsal etkenler sonucu bu durumunu kazandı? Gerçekten toplumda neyi gerçekleştirmektedir? Kazandırdığı ve kaybettirdiği kişiler, gruplar kimlerdir? Onsuz olunur mu, olunmaz mı? Yerine neler ikâme edilebilir? Sorular daha da çoğaltılabilir.

Değişim aracı olarak para basit bir işlemin aracı olarak gayet anlaşılırdır. Yine de dikkat etmek gerekir. Değişenler nedir? Para iki değişen arasında adil bir ölçü sağlayacak araç olabilir mi? Sorunun daha başında büyük zorluklar içerdiği açıktır. Bir elmayla bir armudu değiştirmek gibi en basit bir alışveriş meselesinde, diyelim ki oran bire iki oldu: Bir elma=iki armut. Para piyasada böyle işlev görsün. Neden bire karşı iki de, bire üç veya bire bir değil? O zaman işin içine en basitinden emek-değer girecektir. Yeni sorular peşi sıra gelebilir. Emeğe değerini veren nedir? Cevap olarak başka emek denilip soru sonsuza dek

tekrarlanabilir. Açık ki alışveriş meselesinde adil ölçüyü paranın sağlaması zor görünmektedir. Büyük ihtimalle gücünü ve itibarını bir seçenekten kazanacaktır. Öyle kabul gördüğü için kabul edilmektedir. Temelinde adalet, değer, emek gibi ölçüler aramak beyhudedir. Zaman ve mekânda hazır bulunanlar "İşlerimizi kolaylaştırmak için bir arabulucu seçelim" demişler, bulunan arabulucu nesnenin adını para koymuşlardır. Bu kısa öyküyle parayı tanımlamaya çalışıyoruz. Fakat öyle bir arabulucu aracıyla karşı karşıyayız ki, bu konumunu bırakıp başka rollere girdi mi her şey allak bullak olabilir.

Bir örnekle durumu anlaşılır kılalım. Toplum bir kadının ancak bir erkeğe bağlı olarak bir evde adına "namuslu" denilen tarzda yaşayabildiği takdirde kabul görebileceğini belirtir. Kadının öyle olmaktan çıkıp birçok erkeği eve alması ya da adamın eve birçok kadını getirmesi halinde durum nasıl olur? Herhalde en hafif deyimle her şey allak bullak olur. Paranın durumunda işler daha da karmaşıktır. Örneğimize devam edelim. Kadın genel kabulü bozduğu için evden atılarak bir çözüme varılabilir. Fakat parada işler bu kadar kolay olmayabilir. Elinde parayı tutan namuslu değilse, "Paraya ne kadar para katılsa da kabulümdür" diyebilir. Hâlbuki toplum tıpkı bir kadın meselesinde gösterdiğine benzer bir kabulle parayı aracı kılmamıştı. "Onu biriktirmek en büyük namussuzluktur" diyebilmiş olması kuvvetle muhtemeldir.

Benim kanaatim işin aynen böyle olduğudur. Son derece nispi bir zaman ve mekânla sınırlı, kolaylık olsun diye araya konulan bu arabulucu asla tüm zaman ve mekâna yayılsın diye kabul edilmemiştir. Burada büyük bir suistimal olayı vardır. Toplum "Asla kabul etmem" diyebilir. Fakat atı alan çoktan Üsküdar'ı geçmiş olabilir. O zaman da toplumun hükmü yetmez olur. Dolayısıyla paranın ortama göre oynayan, eşi benzeri görülmemiş bir fahişe haline gelmesi yine kuvvetle muhtemeldir. Kendini birine bir, birine bin dolara kiralayabilir. Önünde bunu önleyecek hiçbir kuvvet artık yoktur. Nasıl bu duruma gelindi? Biraz da ekonominin dilini kullanarak bunu anlaşılır kılmaya devam edelim.

Ekonominin değişimle başlatılması pek fazla anlam ifade etmese de, değişimin kendisi önemli bir ekonomik faktördür. Birbiriyle değişen iki şeye mal veya meta denilmektedir. Toplum henüz kullanım değerinden başka bir değer tanımazken, karşılıklı değişimi ahlâki olarak uzun süre doğru bulmadı. Armağan ekonomisi dediğimiz bir sisteme bağlı kaldı. Ürettiği veya elde ettiği çok değerli addedilen bir nesneyi değer verdiklerine armağan ediyordu. Armağan kültürü yücelticiliği ifade ediyordu. Yüceltilene armağan sunulurdu. Değerli olanın böylece değeri kanıtlanmış, onurlandırılmış oluyordu. Geriye kalan nesneler günlük yaşam için harcanırdı. Birikime de iyi gözle bakılmazdı. İnsan toplulukları milyonlarca yıl boyunca böyle yaşayabildiler. Mal değişimi olmadan, karşılıklı mal olarak veya para karşılığında değişime toplumun ahlâkı ve vicdanı bir türlü razı olmuyordu. Çünkü ürettiği değerin pahası, karşılığı olabileceğini düşünmüyor, düşünülmesini ahlâken uygun bulmuyordu. Belki de sağduyusu veya ahlaki bilinciyle bunu hileli bir yol sayıyordu.

Endüstri toplumunda para artık bir kültürdür. Her şey onun etrafında anlam kazanır

Değişimin eşiği ekonominin eşiğiyse, ekonomiye böyle giriş yapılması herhalde iyi bir giriş sayılmayacaktır. Çünkü asli geleneğe rağmen yapılmıştır. Değişimi ekonomik ilişkinin temel değeri saymak bir varsayım olabilir. Ama tek varsayım değerinde saymak doğru olmaz kanaatindeyim. Ekonomiyi değişimden başka etkenlerle bilimselleştirmek mümkündür. Daha doğrusu değişimden farklı, hatta değişimin kabule dayanan, para gibi bir aracıya dayanmayan biçimleri de rahatlıkla geliştirilebilir. Teorik olarak ve pratikte bu biçimleri geliştirme konusunda yaratıcı olmaktan geri durulamaz. Değişimden daha önemli olan, emtianın mal haline geliş meselesidir. Kullanım değerinin değişime tabi tutulması emtialaşma, mallaşma olarak tanımlanır. Toplumda emtia olgusunun ortaya çıkışı uygarlık sürecine yakın dönemdedir. Ticaretin kabul görmesindeki temel etkendir emtia. Emtianın kendisi onu ilk edinenin elinden çıkma anına denk geliyor. Elinden çıkarmayı kabul etmek emtianın başlangıcıdır. Karşıdan biri bir şey karşılığında alınca emtialaşma süreci tamamlanmış oluyor.

Yine bir örnek verelim. Birinin yıllarca beslediği bir ceylanı başka birinin yıllarca beslediği bir keçiyle değiştirdiğini düşünelim. Bu değişimin adil ve eşit olduğu hiçbir zaman ispatlanamayacaktır. Çünkü hangi alın terinin ne kadar akıtıldığı hiç bilinmez. Daha da önemlisi, keçiyle ceylan hiçbir zaman iki eşit olamaz. Bu analojiler şüphesiz değişimin mantığındaki çelişkiyi yakalamak içindir ve böylesi çelişkiler her zaman mevcuttur.

Bu çelişkilerin kabulü temelinde para konusuna yeniden döndüğümüzde, barındırdığı hileleri daha iyi fark etmiş oluyoruz. Toplumları tanırken bir noktayı daha iyi anlamak büyük önem taşır: Toplumsal olgular fiziksel olgular gibi değildir. "H_2O" mutlak olmasa da, dünya koşullarında hep su molekülüdür. Başka anlamı olamaz. Toplum ise, içinde muazzam bilinmezlikler taşısa da insanın inşa ettiği olgular paketidir.

Toplumsal Gerçeklikler İnşa Edilmiş Gerçekliklerdir

Toplum kendi inşa ettiğini değiştirip yeni inşalar gerçekleştirebilir. Şu kural ortaya çıkıyor: Toplumsal gerçeklikler inşa edilmiş gerçekliklerdir. Doğa veya tanrı vergisi gerçeklikler değildir. O halde para da rahatlıkla inşa edilmiş bir gerçekliktir denilebilir. Değişim ve emtialar konusu da inşa edilmiş gerçekliklerdir. Tanrı veya doğa vergisi değiller.

Pozitivistlerin en büyük günahı, toplumsal gerçeklikleri fiziki gerçeklikler gibi olgularla aynı kategoriye koymaları olmuştur. Toplumsal olguyu değişmez gerçeklikle bir tuttuğumuzda, büyük yanılgılar içeren toplumsal paradigmalara kapıyı ardına kadar açmış oluruz. Ekonomiye pozitivist açıdan baktığımızda bu sakıncaları görmemek mümkün değildir. Milliyetçilikleri nesnel gerçeğin ifadesi olarak anladığınızda, değişik konumlarda da olsalar, felsefi bakımdan aynı olan Hitler ve Stalin'in konumuna düşersiniz. Bu ikisi de, yani tüm pozitivistler ve kaba materyalistler de toplumda kabul ettikleri gerçeklere mutlak olgu değeri vermekten kurtulamazlar. Para konusunu son derece nazik kılan bir etken de topluma bu pozitivist yaklaşımla bakan anlayıştan gelir: Parayı tam gerçek saymak. Dolayısıyla onun aracılığıyla el değiştirme, giderek tam gerçek olarak algılanmasına dönüşür.

Paranın değişimle birlikte ekonomiye girmesini ve tarih boyunca gösterdiği gelişmeleri incelemek konumuz değildir. Fakat paranın giderek ekonominin vazgeçilmezi haline gelmesi, içerdiği sakıncaların da büyümesi anlamına gelir. Tek bir değişimin içerdiği çelişkiyle karşılaştırdığımızda, paranın sınırsız değişim gücü kazanmasının ne kadar netameli, sakıncalı durumlara yol açacağı anlaşılırdır. Binlerce çelişkinin somutlaşmış hali olmak kolay bir şey değildir. Para bu çelişkili haliyle ekonomide yol ala ala finans çağına ulaştığında, ortaya çıkan durumun bütün vahametini görmeden toplumu anlaşılır kılmak kendini aldatmaktan başka anlama gelmez. Vahamet dediğimiz durum, paranın bağrındaki muazzam çelişkilerle birlikte en gelişkin çağına varmasıdır. Bu sicili çok kötü bir zorbanın çok büyük bir orduya başkomutan yapılması gibi bir şeydir. Toplumda başlangıçta sadece hazır olanların bir anlık kabulüne dayanan bu kuşkulu aracın çok geçici aracılık konumu giderek tanrı katına yükseltiliyor. En etkin komuta gücünü de elinde tutarak.

Paranın gelişim tarihini incelemek hayli ilginç olurdu. Tarihte ilk altın sikkenin Lidyalı Kreuzus tarafından çıkarıldığı söylenir. Halen altın aramalarının sorun yarattığı Manisa'nın Sard kentinde oturduğu ve başına gelmedik iş kalmadığı söylenir. Para öyle bir şeydir ki, onunla da onsuz da olmak çok zor konum arz eder. Bilinen emtia, değişim ve paralaşmanın el ele vererek hızla geliştiği ve ekonominin başköşesini ele geçirdiğidir. Pers ve Greko-Romen uygarlığında para kullanımının çok yaygınlaştığı günümüze kadar ulaşan yüzlerce sikke çeşidinden bellidir.

İslâm uygarlığında Riyal en az sultanlar kadar itibarlı bir konuma erişmişti. Kentlerde paranın tahtı sağlamdı. Özellikle Yahudi sarraflar büyük önem kazanmıştı. Yahudi ve Ermeni sarraf ve tüccarlar Avrupa'dan Hindistan'a kadar uzanan ticaret yolları üzerindeki kentlerde paralel bir para ve ticari tekel hattı kurmuşlardı. Siyasi egemenliğe paralel bu kapital hattı çok etkiliydi. Sultan ve emirlikleri kendine oldukça bağlamışlardı. Avrupa ve Asya'daki etkinlikleri sürekli artıyordu. Toplumların kavim olarak Yahudiler ve Ermenilere artan tepkisinin altında bu gerçekliğin önemli payı olsa gerek. Yahudi ve Erme-

ni pogromlarını araştırırken bu durum önemle göz önünde bulundurulması gereken bir husustur.

İtalyan kentlerinin İslâm dünyasından para ve ticaretin öncülüğünü devralmaları 13. yüzyılın ortalarına doğrudur. Özellikle Venedik, Cenova ve Floransa gerçek birer para ve ticaret mucizesi olarak gerçekleştiler. 16. yüzyıla kadar başta Rönesans olmak üzere her bakımdan Avrupa'ya öncülük eden yıldız kentlerdi. İtalyan kentleri sadece Rönesans Devrimini gerçekleştirmekle kalmadı; para devriminin de önemli mimarlarındandı. Her ne kadar ilk öncüllerini İslâm dünyasında buldularsa da, katkıları oldukça büyüktür. Banka, senet, kâğıt para, kredi, muhasebe gibi modernitenin vazgeçilmez tüm parasal araçlarını bu kentler geliştirdi, kurumlaştırdı. Para tarihinde bu gelişmelerin çok büyük rolü vardır. Pazar ve ticaretin gelişmesinde birer devrim rolünü oynadılar. Emtialaşma ve paralaşmanın hızını belki de yüzlerce defa daha da arttırdılar. Paranın egemenliğinin gelişmesinde kilometre taşlarıydılar.

Toplum yavaş yavaş bu araçların tahakkümüne hazır hale getiriliyordu. Görünüşte basit bir teknik muameleydi gerçekleştirilenler. Bankalar para birikim yerleri olacaktı. Senetler para karşılığı olan kâğıt parçalarıydı. Kâğıt para da bir nevi genel senetti. Hafifti, işleri daha da kolaylaştırıp hızlandırıyordu. Kredi sıkışık durumda olan müşterilerine daha sonra ödenecek münasip bir faiz karşılığında verilen borç paraydı. O da işleri hızlandırıyor, boş kalmayı önlüyor, ilgilisinin tembel tembel oturacağına işlerini hızla sürdürmesine ve sağlanacak kârla borcunu kapatmasına hizmet ederek daha hayırlı bir rol oynuyordu. Muhasebe işlerin kâr-zarar, gelir-gider envanterini netleştiren dokümandı; ayna gibi dönemsel olarak kişi veya şirketlerin durumunu yansıtıyordu. Bunlar basit ama müthiş sonuçları olan devrimlerdi. Başta Sevilla, Lizbon, Londra, Amsterdam, Hamburg, Lyon, Anvers, Paris olmak üzere, İtalya'nın bu devrim ürünlerini Rönesans ürünleriyle birlikte hızla ülkelerine aktaran Avrupa kentleri devrimleri kıta geneline yaydılar, büyüttüler.

16. yüzyılla birlikte Hollanda ve İngiltere'nin önce tarım ve ticarette, sonra sanayide bu devrim ürünlerinin etkin yardımlarıyla nasıl genel bir kapitalist devrimi gerçekleştirdiklerini ifade etmiştik. Kapital, kapitalist ve kapitalizm para saltanatının ön basamaklarıdır. Onlar bu basamakları atlayan gerçek birer kraldılar: Çıplak krallar. Ticaret çağı büyük hızıyla birlikte büyüyen kârını büyük oranda bu paralaşma ve para araçlarına borçluydu. Paranın egemenliği sessiz ve derinden ilerliyordu. Sadece krallığa değil, tanrısallığa da oynuyordu. Hem de ilk defa maskesiz ve bizatihi olarak. Endüstri çağı ona hem çok şey borçluydu, hem de kendisine çok büyük fırsatlar sundu. Toplumda pazarlaşma, kentleşme, emtialaşma ve ticaret yoğunlaşması olmadan sanayi devrimi olamazdı. Tüm bu süreçler para olmadan gerçekleşemezdi. Para ve paralaşmanın hız kazanması vücuttaki kan dolaşımı rolünü kazanmıştı. Onun kesilmesi organların çalışamaz duruma gelmesi ve işlevini kaybetmesiydi. Bu da ölümleriyle eşanlamlıydı.

Ekonomik, toplumsal ve siyasal dünyanın tüm ilişki ve çelişkileri bu yeni sanal sisteme olduğu gibi taşınmıştır

Fabrika-işçi ilişkisini çözümlediğimizde durum daha iyi anlaşılır. Fabrikayı eski köle ve serfle işletmek mümkün değildir. Hem efendiden hem de senyör ve topraktan kopmadan işçileşme olmaz. Tam bir işçileşme mutlak ücretle gerçekleşir. Ücret ise, para olmadan ödenecek bir değer değildir. İşçinin paraya kesin mahkûmiyeti gerçekleşmiş oluyordu. Para, efendi ve senyör olmadan yeni köleyi mutlak egemenlik altına alma konumunu kazanmıştı. İktidarlaşmada bu dev bir adımdır. Yeni sanayi toplumu bu yolla tamamen paranın egemenliğini tanıyan ilk büyük toplum biçimi oluyordu. Daha önceki hiçbir uygarlık toplumu bu denli paranın hâkimiyetini tanımamıştı. Endüstri toplumunda para artık bir kültürdür. Her şey onun etrafında anlam kazanır. Büyük hayallere yol açması kadar, tüm büyük projeler para olmadan başlatılamazdı. Çocuğuna basit bir ayakkabı almaktan evinin ışığını yakmaya, en ücra köyden en gelişmiş kent semtlerine kadar her aile paranın mutlak gereğinin bilincindeydi. Onu elde etmek uğruna içine girilmedik bir iş, plan düşünülemezdi. Herkes para edinmek için ne gerekiyorsa onu yeni tanrısına sunmaya mecbur edilmişti.

Görünüşte kutsal değer emek satılıyordu. Paranın yol açtığı en tipik yanılgılardan biridir bu. Parayla satılan, yani elden çıkarılan sadece emek değildir. Onu elde etmek için öncelikle sağlıklı bir bedene, bedeni elde etmek için bir anaya, anayı elde etmek için bir kadına ihtiyaç vardı. Bu "için"ler sonsuza dek gider. Emek ayrıca beceri kazanmalıydı. O olmadan satın alınmazdı. Onun için ustaya ve tezgâhtara, onlar içinse binlerce yıllık iş tecrübesine, onun emektarlarına ihtiyaç vardı. İşte basit bir ücret (karın doyurmadan biraz fazla) tüm bu kutsal değerlerin elden çıkarılması oyunuydu. Tarih ve toplum satılıyordu. İnsan birey böyle araçsallaştırılmıştı. Şimdiye kadar hiçbir toplumsal tanrı kulları üzerinde bu denli hâkimiyet kurmamıştı.

Para tarihinin önemli bir kilometre taşı da altın ve gümüş gibi değerli madenlerin karşılık olarak gösterilmesinden kurtulmasıydı. Bu büyük devrim -kara para devrimi- 1970'lerde gerçekleşti. Artık para tam özgürleşmişti. Birinci özgürleşmesini özgür İtalyan kentleri onu kâğıt, senet, kredi gibi enstrümanlara bağlayarak sağlamıştı. İkinci büyük devrimi ise, ABD Dolarının altın ve gümüşe bağlı olmaktan resmen kurtulmasıyla gerçekleştirilmişti.

Finans çağına resmen bu devrimle girilmişti. Üçüncü büyük küreselleşme hamlesi denilen tarihsel gelişmenin altında bu olgu yatmaktadır. Kapitalizmin ilk büyük küreselleşme hamlesi, bilindiği gibi ticaret çağının (M.S. 15-18. yüzyıllar) kıtasal sömürgeleştirme ve yarı sömürgeleştirme hareketleri dönemine denk düşüyordu. İkinci büyük küreselleşme hareketi, sanayi çağının (kabaca 19. yüzyılın başından 20. yüzyılın son çeyreğine kadar) emperyalizm hamlesi ve ondan kaynaklanan çok geniş bir sınıfsal ve ulusal savaşlar dönemiydi. Yaklaşık dört yüzyıl yıl süren bu dönemlerin baş yapıcılarından birinin para olduğu tartışılmaz bir gerçektir. Hepsine birden para çağı dmek yanlış olmaz. Kapitalist modernitenin büyük tanrısı (Zeus-Jüpiter) ulus-devletti, iktidar ve savaş tanrısı (Ares-Mars) para ise ekonominin ve tarihte genel anlamda karşılığı olmayan yeniçağın yükselen yeni tanrısıydı. Tüm kadim tanrıları bastıran ve hegemonyasını kuran tanrı!

Finans çağının temel özelliği, para kurumunun tüm enstrümanlarıyla birlikte başat duruma geçmesidir. Sanayi ve ticaret tekellerini tamamen kontrolü altına almıştı. Tekel olarak devleti de (özellikle ulus-devleti) kendine iyice bağımlı hale getirdi. Ekonominin temel katları olan kullanım (tüketici) ve üretim-değişim platformları da tamamen paranın denetimine girdi. Kullanılan araçlar IMF, Dünya Bankası, Uluslararası Ticaret Örgütü, dünyanın tüm merkez bankaları, küresel bankalar, çeşitli kredi senetleri, piyasa ve borsalar, bono ve tahvil senetleri, tüketici kartları, faizler ve döviz kurları vb. türünden geniş bir enstrümanlar listesidir. Bu kurumlar aracılığıyla para artık hayalet bir varlık haline gelmiştir. Daha doğrusu, ataerk ailenin eski hiyerarşik yöneticisi durumunda kalmıştır. Onun yerine yeniyetmeler olarak bu kurumlar evlat rolünü oynamaktadır. Ama hepsinin ataları olan paranın tohumunu taşıdıkları da bir gerçektir.

Kendi içinde bu kurumlar müthiş bir ağ halindeler. Son derece organizeler. Saniye saniye birbirlerinden haberleri vardır. Birbirlerini etkilerler. Hareketleri kısa, orta ve uzun vadeli olarak düzenlenir. Kısa süreli hareketlere "sıcak para", orta vadeli olanlara "bono ve tahvil", uzun vadeli olanlara da "uzun vadeli senet" demek moda gereğidir. Sık sık isim ve süre değiştirebilirler. Toplumsal inşanın en hızlı gerçekleştirilenleridir. Temel muhasebe aracı Dolar ve Euro'dur. Bunlar ABD ve AB'nin para birimidirler. Sistem halen yetkinleştirilmekle birlikte tamamlanmış sayılır. Peki, temel gaye olan kârlar bu yeni sistem altında nasıl gerçekleştirilmektedir?

Ekonomik, toplumsal ve siyasal dünyanın tüm ilişki ve çelişkileri bu yeni sanal sisteme olduğu gibi taşınmıştır. Hatta ideolojik, akademik ve diğer kültürel argümanlar da bu sistemin pençesine aldığı dünyalardır. Gerçeğe daha yakından bakmak anlam gücümüzü arttıracaktır.

Dolar'ın (yedekte tutulan Euro'nun da) temel muhasebe birimi olması ne anlama gelmektedir? Dolar birikim alanları ve milli paralar arasındaki kur değişimleri, bono ve tahvil, hisse senetleri piyasalarındaki hareketler, faiz ve fiyat değişiklikleri hangi somut dünyalardaki ilişki ve çelişkileri, dolayısıyla ittifak ve savaşları yansıtmaktadır? Giderek sıkça sözü edilen Üçüncü Dünya Savaşı ağırlıklı olarak bu simgesel sanal dünya içinde geçiyor olmasın? Gerçek alandaki savaşlar ise bunun yer yer fay yarıklarından dışa vurması gibi olmasın?

ABD'nin İkinci Büyük Dünya Savaşı sonrasının hegemon gücü olduğu genelde kabul gören bir görüştür. Para birimi olarak doların dünyadaki ağırlığı bu hegemonyanın sonucudur. İlginç olan tam da bu hegemonya zirve yaparken, Doların altın karşılığından kurtulmasıdır. Bunun bir nevi hesapsız, sorumsuz dünya hegemonu olmayı yansıttığı çok açıktır. ABD'nin 1980'lerden itibaren dünyaya trilyonları katbekat aşan doları karşılıksız olarak saldığı bilinmektedir. Bu korkunç bir olaydır. Yalnız banknot matbaasını çalıştırarak yılda trilyonlarca dolar kazanma anlamına gelmektedir. Para hiçbir çağda ve hiçbir yerde bu denli kendi kendini büyütmemiştir. Hegemon olmanın ilk defa kendini paraya yansıtmasını veya paranın bizzat hegemon olduğunun itirafını bu olgudan daha iyi açıklayan başka bir araç olabilir mi? Bütün ulus-devletlerin borçlu durumda olduklarını göz önünde bulundurursak (Çok tuhaftır, en büyük borçlu ulus-devlet ABD'nin kendisidir), paranın niye tam hegemon olduğunu algılama gücümüzü bir kez daha arttırmış oluruz. ABD Merkez Bankasının ufak tefek para oyunlarının (faiz-fiyat indirme, yükseltme hareketleri) dünyayı şiddetle sarsması da finans sisteminin iyi oturmuşluğunu gayet iyi açıklamaktadır. Yani paranın gücünü kanıtlayan olgular çok fazla oluyor.

Krizlerin sistemle bağı daha da çarpıcıdır. Asya, Rusya ve Latin Amerika'da devrevi olarak zincirleme tarzda oluşan krizler tamamen para sahasında geçmektedir. Reel ekonomiye yansımalar hep sonradır. Daha önceki krizler reel dünyada başlayıp para dünyasında sonuçlanırken, finans çağının krizleri tam tersine olmaktadır. Reel ekonomi en sona bırakılmakta, ama finans dünyasının egemenlerinin istedikleri gibi, ülke veya ülke bloklarını hizaya getirdikten sonra fazla ağırlaştırmadan sona erdirilmektedir. Rusya örneği bu konuda öğreticidir. SSCB resmi olarak 1991'de dağıldıktan sonra giderek ağırlaşan bir finansal kriz sürecine alındı. Kriz 1998'de doruk noktasına çıkarıldı.

Çok ilginçtir, bu dönemde bilinen Şam'dan çıkışımdaki gelişmeler bağlamında ben de Moskova'daydım. Rus yetkililer çok acilen Rusya'dan çıkmamı, bunun için ellerinden ne geliyorsa yapabileceklerini söylüyorlardı. Kocaman İstihbarat Şefi şunu belirtiyordu: "Altı ay sonra olsaydı her şey kolay olurdu. Biz de sana böyle davranmazdık." Evet, 1998 krizi Rusya'yı teslim almıştı ve en yetkili ağızlardan itiraf ediliyordu. Gayet iyi hatırlıyorum. Benimle ilgili operasyonu yürüten İsrail Başbakanı Ariel Şaron ve ABD Dışişleri Bakanı M. Albraight alelacele Moskova'ya gelip on milyar Dolar kredi karşılığında Rusya sahasının dışına atılmamı sağlamışlardı. Bu amaçla IMF ile antlaşma imzalanmıştı. Türkiye ile Rusya arasında da Rusya'dan çıkarılmam karşılığında ayrıca 'Mavi Akım' Anlaşması imzalanmıştı. ABD muhalefetine rağmen Rusya'nın bir şartı da bu anlaşmanın imzalanması oluyordu. Rusya sistem hegemonunun istediği neoliberal politikalara çekildikten sonra, yavaş yavaş felçli halinden çıkıp sistemle bütünleşti. Sanal ve finansal karşıdevrimler çağında bir karşıdevrim de böyle gerçekleşiyordu!

Neoliberalizm Finans Çağının Reel Dünyayı Yönetmesini Çözümlemek Hayli Öğretici Olacaktır

a- Reel ekonomik dünyayı yönetmesinin paranın komuta gücüne yükselmesiyle bağlantısını sıkça dile getirdik. Daha çok hegemonun ana politikalarına hizmet edecek projeler esas alınır. Dünya ekonomisi finans çağına göre nasıl dizayn edilecek? Hangi bölge hangi mallarda yoğunlaşacak? Payı ne olacak? Ülkelerin temel siyasetleri nasıl düzenlenmeli, ekonomik ve sosyal yapılanmalarını nasıl yenilemeli, borçlarını nasıl ödemeliler, kaynaklarını nasıl kullanmalılar? Ayrıca asi, çete dedikleri ülke ve ekonomiler nasıl hizaya getirilmeli? Eski SSCB bloğu, Çin ve diğer Üçüncü Dünya denilen ülkeler hegemonik sistemle nasıl bütünleşmeli? İsrail'le ilişkiler nasıl düzenlenmeli? Bir bütün olarak dünya, ülke, devletler ve halkları neo-liberal yeni finans çağının genel kriterlerine hangi parametreler temelinde uyum sağlayacaklarsa, o temelde her ülke, şirket, devlet ve bireylerin önüne projeler konulur. Bu projelere uygun yatırımlara birçok siyasal ve askeri şart da bağlandıktan sonra finansman, yani parasal enstrümanlar sağlanır. Uymayanlara ise kriz dayatılarak iflas noktasına getirilir. Zaten finansal çağ demek projelere şartlı kredi sağlama çağı demektir.

Sistem bu temelde çalıştırılmaktadır. Kapitalizmin finansal çağda ekonomi olmadığını en net biçimiyle

bu kısa betimlemelerimiz bile göstermektedir. Kâğıt oyunlarının ekonomi olmamak kadar ekonomi dışı dayatmalar olduğunun en iyi kanıtlama araçlarıdır. Tekelin azami kâr kazanması bu kâğıtlar üzerinden gerçekleşmektedir. Bundan daha açık ekonomi dışılık olur mu? Hiçbir sektör ve dönem, kârın ticaret ve sanayi çağındakinin çok üstünde bedava elde edildiğini finans sistemi ve çağı kadar iyi açıklayamaz. Küçük kuponlar karşılığında herkes kâra bulaştırılarak hem sisteme suç ortağı kılınıyor, hem de sistem kendini daha da güçlendirerek kurtuluyor. Finansal çağ endüstriyalizmden daha ağır ekonomi dışı bir çağdır; bir toplum biçimidir, onun kültürüdür.

Çok üst düzeyde bir parasal tekelleşmeyle karşı karşıya olduğumuz açıktır. Devletleri de (hatta devlet olarak ABD'yi de) içinde eriten bir süper tekelleşme aşaması söz konusudur. Tüm iktidar süreçlerini kontrol eden, geliştiren, bozan, yeniden kuran bir güç konumuna erişilmiştir. Yeni küreselliğin özü budur. Sanıldığı gibi iletişim çağı küreselleşmeyi nitelememektedir. Ekonomiyle siyasetin, siyasi tekelin hiç örneği görülmemiş ölçüde küresel çapta iç içe geçmesi özünü teşkil etmektedir. Tüm yerel, ulusal, siyasi ve ekonomik iradelerin küresel süper tekel güçlerinin kontrolüne girmesini ifade etmektedir. Bu yeni bir durumdur ve üzerinde oldukça yoğunlaşmayı gerektirmektedir.

b- Paranın toplumsal realite üstündeki etkisi tamamen fethetme amaçlıdır. Parasal ve sanal bir toplum hedeflenmektedir. Toplumun kapitalize edilmesinin en etkili yolu bono, repo, tahvil, hisse senedi gibi enstrümanlarla kendisini kâra iştirak ettirmektir. Böylelikle özellikle başta orta sınıflar olmak üzere, toplum finans dünyasıyla bütünleştirilmiş oluyor. Küçük bir kâr karşılığında düzeni koruma gücüne dönüştürülüyor. Düzene karşıt refleksleri önemli oranda kırılıyor. Tüketici toplum, tüketici kredisi, mikro kredi, bin bir türlü proje kredileriyle toplum kıskıvrak teslim alınmak istenmektedir. Yöntem basittir. Önce krizler dayatılarak işsizler dünyasına yeni bir işsizler dünyası ekleniyor. Orta sınıf çökertilip yeniden aman diler hale getiriliyor. Açlık ve yoksulluk ölüm sınırına dek dayatılıyor. Kargaşa ve kaos derinleştiriliyor. Daha sonra şartlar karşılığında toplumun yeniden inşası için krediler bağlanıyor.

Toplumlar eskiden devrimler ve aydınlanma/kültürel hareketlerle dönüştürülmeye çalışılırdı. Şimdiki finansal yöntemlerle daha komple, planlı, elini ateşe sokmadan, maşayla istediği sonucu elde ediyor, elde etmek istiyor. Tüm toplumlar üzerinde küresel bir homojenleştirme, kitle ve sürü toplum oluşturmak için tek kültürel potadan geçirme, sisteme en ufacık bir itiraz gelmeyecek biçimde yeniden inşa etmeler devrededir. Toplum projeleri bir bakıma eski devrimlerin, ütopyaların yerine ikame edilmiş oluyor. Artık ütopya ve devrimlere gerek yoktur. Her şey projelendirilebilir. Ayrıca finansörü hazırdır.

Karşı-toplum, simülark toplum, sanal toplum, tek zihniyetli toplum bu olsa gerek. Dayatılanlar faşizmin yeni bir maskeyle küresel boyutta gerçekleştirilme projesi ve dünyası değil midir? Finans çağının toplumunu her yönüyle tanımak ve tanımlamak gerekir.

c- Finans çağının siyaset ve devlet politikaları endüstriyel çağla kısmen çelişik özellikler taşır. Endüstriyalizm esas olarak milliyetçilik ve ulus-devlet politikalarında yoğunlaşır. Tekeller yaratmak ister. Finans çağının küresel olma ihtiyacı bu tekelleri artık engel olarak görmektedir. Bir dünya-sistem haline gelen kapitalizm de ulus-devlet tekelini sonuna kadar destekleyemez. İçe kapanmaya eğilimli ulus-devlet tekelleri küresel çapta hareket etmek isteyen tekellerin önünde engel konumuna gelirler. Özellikle finans çağı ancak enstrümanlarını küresel çapta kullandığında kârı arttırabilir. Ulus-devlet bu durumda karşısında ciddi bir engel olarak durmaktadır. Ya yeni duruma uyarlanacak ya da yıkılacaktır. Kuzey Kore, Libya, Suriye, İran, Irak gibi. Libya uyarlanmayı kabul ettiğinden varlığını korudu. Irak kabul etmeyince, simgesel önemde bir güç olarak finans çağının gazabına uğradı. Yenisi inşa edilmek durumundadır. Tümüyle yıkılma durumunda değildir. Özellikle Brezilya, Türkiye, Arjantin, Çin, Hindistan ve Rusya gibi ülkeler ulus-devletçiliği en yoğun biçimde yaşadıkları için, krizlerle terbiye edilip sistemle yeniden entegre edilmek durumunda olan ülkelerin başında gelmektedir.

Daha da önemlisi, tekçi standart ulus-devlet derinliğine küreselleşmeyi de engellemektedir. Küresellik, ulus-devlet tipi yerel siyasi üniteleri değil, daha küçük çapta sınırlı ve bağımlı iktidarla yetinen devlet

tipini gündemleştirmektedir. Küresel hegemonya orta büyüklükteki devletleri yerel birimlerle dönüştürmek istemektedir. Ulus-devletle finans çağının küreselliği uzun süre çelişkili olmaya adaydır. Bünyelerindeki sınırlı anti-kapitalist unsurlar da bunu zorunlu kılmaktadır. Genelde klasik devletin ve en çok da ulus-devletin yol açtığı derin yetmezlikler, sivil toplum denilen, özünde sivil toplumu tam anlamıyla temsil etmeyen bir tampon sistemle aşılmak istenmektedir. Sivil toplum demokratik içeriğinden boşaltılarak, liberalizmin ulus-devlet çıkmazını hafifletmek için kullanılmaya çalışılmaktadır. Sivil toplum klasik uygarlıkla demokratik uygarlığın üzerinde en çok çekiştikleri politik alandır. Sivil toplumun demokratikleşmesi ilkesel bir sorun olup, çözümlenmesi ve üzerinde çalışılması gereken demokratik siyasetin temel görevlerindendir.

Görünüşte kapitalizmin en güçlü çağı olan finans kapital çağı tüm özellikleriyle çöküşü ifade etmekte, sistemin sürdürülme potansiyelini tükettiğini göstermektedir

İdeolojik planda finans çağının gündeme getirdiği temel konu ve sorunların başında uygarlıklar savaşı, radikalizm, terörizm, devletin yeniden inşası, globalizm, dinin yükseltilmesi gibi değerler gelmektedir.
Uygarlıklar savaşı tezi iki bakımdan önemlidir: Sistemin hegemon gücünün mensup olduğu uygarlığı dayatması beklenebilir. Sanıldığı gibi bazı çevrelerin yansıttığı türde beyaz Anglosakson Hıristiyan uygarlığı söz konusu değildir. Reel sosyalizmle yaratılmak istenen sosyalist uygarlığın kapitalist moderniteyi aşamaması, aşma özelliklerini sergileyememesi nedeniyle sistemle yeniden buluşması, var gibi görünen bir uygarlık krizinin aşılmasını mümkün kıldı. İki blok arasındaki çatışmanın iki uygarlık arasında değil, aynı moderniteyi temsil eden iki hegemonik güç arasında olduğu SSCB'nin çözülmesi ve Çin'in kapitalistleşmesiyle açığa çıkmıştı.

Fakat İslâm dünyası denilen alan çok eski bir uygarlık alanı olmasının yanı sıra, İslâmiyet'in bir nevi bölgesel milliyetçi konumu, ayrıca İsrail ile çelişkiler uygarlıklar sorununu gündemleştirdi. Ortadoğu her üç kapitalizm çağında da sistemle bir türlü bütünleşmiyordu. Ulus-devlet de çözüm getirmek şurada kalsın, sorunu daha da kilitliyordu. Dinsel milliyetçiliğin hem Suudi Arabistan hem de Şii İran kanadında yükseltilmesi, şiddetin de olanca yoğunluğuyla devrede olması, İsrail-Filistin sorununun kalıcı etkileri uygarlık tartışmasını boyutlandırıyordu. Bu, sorunun uygarlığın kendi içindeki boyutuydu. Diğer boyut bölge halklarının, mozaik toplumların varlıklarını koruma, kültürel kimliklerini savunma, despotik ve ulus-devlet karmaşası faşist devletten kurtulma arzusuydu. Bir anlamda güçlü potansiyel taşıyan demokratik uygarlıkla klasik despotik uygarlık arasındaki çatışmanın bölgesel yansımasıydı. Açık ki, bu anlamda petrol ve su meselesinin de etkisiyle Ortadoğu'da ciddi bir uygarlıklar arası sorundan bahsedebiliriz.

Radikalizm finans çağının küreselciliğine karşı özünde ulus-devletçi bir tepkidir. Dinsel ve ırkçı renkleriyle ulus-devletin daha çok içe kapanmasını amaçlayan, ideolojik-politik çıkışlardır. Her alanda örnekleri vardır. İslâm, Hıristiyan, Hindu, Afrika animizmi gibi dinsel olanlarla her ulus-devlet içindeki sağ milliyetçi-ırkçı unsurlar diğer radikal kanadı teşkil eder. İkisinin çakıştığı sıkça görülen örneklerdendir. Küreselciliğe karşı yerelciliğin geri biçimini temsil ederler. Diğer yandan küreselciliğe karşı yerel demokratik, kültürel, feminist akımlar ve yeni sol özellikle Dünya Sosyal Forumu gibi platformlarda bir araya gelerek yetersiz de olsa demokratik uygarlık için bir tartışma gücünü sergilemektedir. Terörizm büyük ihtimalle sistemin bir provokasyon hareketidir. Finans çağının iktidarına meşru gerekçe yaratmak için bilinçli başvurduğu bir araç olduğuna dair güçlü işaretler vardır. Örneğin El-Kaide halen sırlı özelliğini korumaktadır. Finans çağının kendisi güçlü terörist özellikler taşır.

Paranın tahrip ettiği toplumsal ilişkiler başlı başına büyük bir terörizm sorunudur. Hiçbir terör, toplumu en derin bağlarından uzaklaştıran para hegemonyası kadar etkili olamaz. Sistemin tüm ekonomik, toplumsal ve siyasal alanda varlığını inşa etmek ve sürdürmek için giriştiği faaliyetlerin büyük bir kısmı tarihte örneğine ender rastlanan terör kapsamındadır. Büyük terörü provokatif unsurlarla gizlemek istemektedir. Paradan para kazanmanın reel ekonomi-

nin dışında büyük çapta gerçekleşmesi, tarihte hep karşımıza çıkan güçlü ve kurnaz elin sistem haline gelmesi ve toplumun tepesine oturmasıdır. Kırk haramilerin soygunları finans çağı tekel soygunlarının milyarda biri bile etmez. Böylesine büyük boyutlu soygunlar ancak tam bir terör sisteminde gerçekleşebilir. Bu anlamda iletişim çağı denilen olgu, ancak finans terörünü örtülemek için gerekli olabilirdi. Belki de bu amaçla geliştirilen medya terörü dediğimiz kavram anlam kazanabilir. Özcesi, sistemin kendisi tarihte gelmiş ve gelecek olan en büyük teröristtir.

Dinin yükseltilmesi yine perdeleme ve örtüleme bağlamında anlam ifade edebilir. Sömürü tarzı din gibi yüksek bir meşrulaştırma gücüne ihtiyaç duyar. Toplumun daha önceleri ihtiyaçları temelinde gerçekleşen üretimden dışlanması süreci finans çağıyla zirve yapar. Kitlevi işsizlik gerçekleşir. Bilimle izahı zor süreçler (kabul edilemez gelişmeler) ancak dinle yumuşatılarak yaşatılabilir ki, olan da budur. Söz konusu olan baskı altına alınan din kültürü değildir; yeniden dinselleştirme denilen olaydır. Tutuculaştığında her çağın içine girdiği ideolojik gerçeklik budur. Toplum böylelikle ekonomik rantiye, sürü toplum, uygarlık çatışmaları, terör ve dinsel tutuculuk halkalarıyla kıskıvrak bağlanmaktadır. Demir kafes, büyük gözaltı sistemi toplumu tam kontrol edemediğinde, bu tür yeni ideolojik etkenler eklemlenerek devreye sokulmaktadır.

Görünüşte kapitalizmin en güçlü çağı olan finans kapital çağı tüm özellikleriyle çöküşü ifade etmekte, sistemin sürdürülme potansiyelini tükettiğini göstermektedir. Bir çağ anlamından ne kadar boşalırsa, o kadar tutuculaşma zorunluluğunu hisseder. Bu zorunluluk gücünün değil güçsüzlüğünün kanıtıdır. Üretim insanın, toplumun onsuz yaşayamayacağı temel faaliyetidir. Finans çağı ise bunun sağlanamadığının itirafıdır. Üretimi gerçekleştiremeyen bir sistem işsiz sistemdir. Olan da budur. Çalışmayla, üretimle bu kadar çelişen bir sistemin tek yaşama şansı terördür ki, çok lafı edilen, saptırılan ve provokasyonla yürütülen de esas olarak budur.

1980'lerin başında sistemin iki hegemon gücü olan ABD ve İngiltere'nin başında bulunan Reagan ve Thatcher'ın Nikaragua ve Malvinas (Falkland) Adalarına yönelik saldırılarıyla terör dalgası başlatılmıştı. Pakistan ve Türkiye'de askeri darbeyle işbaşına gelen iktidarlar da en yakın yardımcılarıydı. Latin Amerika toptan terörize edilmişti. 'Yıldız savaşları' ile devam ettirilen silahlanma yarışları Rusya'yı hegemonik güç olmaktan caydırmıştı. Çin'de Deng Siao Ping reformları sisteme verilen tavizlerdi. Ulusal kurtuluş savaşları ve refah devletiyle sağlanan tavizlere de son verilip, her alanda finans çağının terör rüzgârı estirildi. Clinton bunu daha yumuşak ama etkili politikalarla sürdürdü.

Tam fethedilemeyen bir Ortadoğu kalmıştı. O da uygarlık, radikalizm, terör ve din kaynaklı sorunların kördüğüm haline geldiği bir alana çevrilmişti. Sistem gerilemek istemiyorsa, şu veya bu yolla fethini tamamlamak durumundaydı. Ayrıca hayati petrol sorunu vardı. Petrol finans çağının üzerinde en çok prim yaptığı sektördü. Sistemin ona bir asır daha ihtiyacı olduğu tespitliydi. Arap-İsrail sorunu sistemin başında Demokles'in kılıcı gibi sallanıyordu. Şii İran büyük tehdit olmaya devam ediyordu.

Bölgenin büyük bir problem yumağı olması İngiltere ve Fransa'dan miras kalmıştı. Birinci Dünya Savaşı bölgede aslında bitmemişti. Darbe, isyan, iç savaş, gerilla hep bu bitmemiş halin göstergeleriydi. Sınırlar sırf problemleri çoğaltmak için cetvelle çizilmişti. ABD'nin bu sorunlar nedeniyle uzun süreden beri bir proje peşinde olduğu tahmin edilebilirdi. Soğuk savaş, SSCB, Latin Amerika ve Avrupa ile sorunlar olmasaydı bölgeye çoktan müdahale etmek zorundaydı.

Bahsi geçen sorunlar, tam olmasa da, 1990'ların başında sistem için nispi hal yoluna girmişti. Ortadoğu sorunu ise kangrenleşerek devam ediyordu. Ya tam vazgeçecek ya da tam müdahale edecekti. Vazgeçse petrol, İsrail elden gidecek, İran'a hegemon olma şansı doğacaktı. Saddam Hüseyin Arap Bismarck'ı olma hevesine kapılmıştı.

Ticaret çağı sömürgelerin büyük talan savaşlarıyla yürütülmüştü. Sanayi çağı iki büyük dünya savaşı ve kendi içinde sınıf savaşının yanı sıra ulusal kurtuluş savaşlarıyla dolu geçmişti. Finans kapital ise tüm toplumun toplumla iktidar savaşına dönüşmüştü. Uygarlık tekellerinin bu en sonuncusu, Ortadoğu'nun tümüyle yitimi karşısında yapısal kaosun dibini boylayabilirdi. Zaten yaşanan da buna yakın bir

durumdu. Sistemin başarı şansı önemli ölçüde bölgedeki gelişmelerle bağlantılı hale gelmişti. Bundan dolayı kendine özgü koşulları nedeniyle yaşanan bir Üçüncü Dünya Savaşıydı. Sonraki gelişmeler bunu doğrulayacaktı.

Bu sürecin benimle olan kritik ve stratejik ilişkisi sanıyorum ilerde daha net anlaşılacaktır. Konu zaten giderek netleşmektedir. Suriye'nin etkili lideri Hafız Esad, ABD'nin etkili lideri Clinton'la iki sefer görüştüğünde, gündemin yarısının bana ilişkin geçtiğini duydum. Kilit bir konuma geldiğim anlaşılmıştı. Büyük Ortadoğu Projesinde Kürtlere uzun vadeli olarak stratejik bir rol biçilmişti. Bölgenin finans kapitalle olan sorunlarının çözümünde Kürtler ve Kürdistan koçbaşı olarak kullanılacaktı. Bir dönem Ermeniler ve diğerleri (Helenler, Asurîler, hatta Yahudiler, Arap ve Filistinliler) de bu tür amaçlar için kullanılmıştı. Statükocu, aşırı ulus-devletçi, sistemle sorunların çözümüne yardımcı olmak yerine köstek olan, bölgenin hegemonu olma sevdasını bırakmayan güçler üzerinde Kürt sopası çözücü etki yapabilirdi.

1970'lerden beri hazırlandığı anlaşılan bu planın içine ben beklenmedik ama kilitleyici bir unsur olarak dahil olmuştum. Ya tam dediklerine uyacak bir askerleri olacaktım ya da bertaraf edilecektim. Yapım sistemin askeri olmaya elverişli değildi. Dolayısıyla ilk ve en kolay bertaraf edilecek unsur olarak görülmem anlaşılır bir husustur. Birinci Dünya Savaşı Avusturya Veliahdının bir Sırp militan tarafından vurulmasıyla başlamıştı. Ama savaş Ortadoğu'da devam ediyordu. Daha da şiddetlenerek devam edecekti; ancak Üçüncü Dünya Savaşı olarak. Kurban ise, bu sefer tam tersine, sistemin tüm örgütlü güçlerinin planıyla ben olacaktım. Bu noktada benzerlik ve tarihin yenilenerek tekerrürü çok çarpıcıdır. Atina İstinaf Mahkemesindeki davamla ilgili savunmamda, "Tanrı Zeus ve yardımcısı Tanrıça Athena, Hades ve Ares'in el ele vererek, Prometheus'u bağlayıp Kafkasya kayalıklarına zincirlemeleri gibi, onların insan torunları da beni tutsak edip Kör Hücreli Ada kayalıklarına zincirlediler" demiştim. Bu değerlendirmemin biraz eksik kaldığı anlaşılıyor.

Bu çözümlememle daha iyi anlaşılıyor ki, beni gerçek bir tanrı zincirledi. Tarihin dehlizlerinde gizlice büyüye büyüye palazlanan, paralanan bu küçük tanrı yavrusu, kapitalist çağla toplumda gün yüzüne çıkmıştı. Kendini öyle kabul ettirdi ki, daha önceki çağların bütün tanrıları ortadan kayboldu. Krallar yerlerde süründü, kelleleri koparıldı. İnsanlığa en kanlı zamanları ve iliklerine kadar sömürüyü dayattı. Yerin altını ve üstünü kirletti, birbirine kattı. Gerçekten insanı ve gayrısı sınırsız canlıyı yok etti.

Paranın tanrısallaşması, gerçeğinden daha dehşetli bir olgudur. Dayandığı ve sürüklediği sistemin karakterini eğer bu satırlarla biraz dile getirebildiysem, bu adına mutluluk denilen olgunun belki de bana nasip olan tek mükâfatı olacaktır. Spinoza, "Anlam özgürlüktür" demişti. Onun dışında özgürlük olmadığına ben de inanıyorum. Anlayabildiğim kadar özgürleşmem yaşam için en büyük kuvvetimdir. Neoliberalizm Finans çağının en büyük tanrısı, tüm yardımcıları ve yardakçılarıyla birleşip beni Kör hücreli Ada'nın kayalıklarına bağladı. Ama karşılığında tarihin tüm kutsal tanrıları ve tanrıçalarının tahtının kurulu olduğu Zagros ve Toros dağlarında bir daha asla sönmeyecek özgürlük meşalesini tutuşturanları karşısında bularak.

Apollon ışık ve savunma tanrısıydı. Ondan biraz hoşlanırım. Dionysos dağların aşk, neşe, şarap tanrısıdır. Onun kültüründen de hoşlanırım. Toros-Zagros kökenli daha eski tanrıların Anadolu'ya taşmış suretleridir ikisi. Açık ki, halkların binlerce yıl boyunca süzülüp gelen kimliklerini ifade ediyorlar. Işık ve neşe yaşamın en güzel ifadesidir. Bölgemizin iki kadim tanrısı Gudea ve El-Lah'a gelince, onların üzerinde de yoğunlaşıyor ve çözümlemeye çalışıyorum. Halklarımızı Parallah karşısında neden ışıksız ve savunmasız bırakıp kan ve acı içinde kalmalarına razı olduklarını öğrenmek istiyorum. Bölgenin âşık bir çocuğu olarak halklarımızı hileli, madrabaz ve kör para tanrısının insafına terk etmediğim için mutluyum. Dostlarımın ve ait oldukları toplumların da benimle sonsuza dek mutlu kalacaklarına hep inanırım.

İçindekiler İçin Tıklayınız

Kadın Özgürlükçü, Demokratik, Ekolojik Temelli İnsanlık Mücadeleleri, Neoliberalizmin Panzehridir

Bese Erzingan

İnsanlığın özgürlük tarihini ve özgür yaşam alternatifini günümüz itibari ile çok daha fazla tutku ve istem ile öğrenmek ve yaşamak istiyoruz. İnsanlık hiçbir dönem özgürlüğe, demokrasiye, adalete, eşitliğe ve doğa ile iç içe aşkla yaşamaya bu denli bir özlem duymamıştır. Devletçi ve iktidarlı sistemlerin küreselleştiği ve vahşi yüzünü her biçimde topluma gösterdiği bir dönemde elbette yaşadığımız bu durum anlaşılırdır. Peki, bir sömürü ve talan sistemi olan kapitalist modernist sistemi aşabilecek miyiz? Alternatifini yaratabilecek miyiz? İnsanlığın varlık yokluk tartışmalarının da yapıldığı bu dönem de alternatif yaşam perspektifini oluşturmak ve pratikleştirebilmek son derece hayati bir öneme sahiptir.

Liberalizm, Neo liberalizm söylemleri her ne kadar son iki yüzyılda yoğunca –adeta- özgürlük söylemleri ve istemleri ile birlikte kullanılsa da inandırıcılığı kalmamış ideolojiler olarak tarih sayfalarında yerini alıyor. Çünkü günümüzde insanlığın yaşadığı savaş, yoksulluk, göçler, işsizlik, açlık trajedileri aslında yaşananların gerçek karakterini ortaya koyuyor. Sistemin sözcüleri tüm özgürlükçü kavramları kendi hegemonik çıkarlarını arttırmak için kullanırken, yaşanan toplumsal krizler nedeniyle artık maskeleri düşmüş durumdadır. Liberalizm ve neoliberalizmi olumlamak ve bunu ilericilik adına yapmak ya siyasal körlük ya da bilinçli saptırma olarak değerlendirilebilir.

Oysaki günümüz dünyası iddia edilenin tam aksine en gelişmiş, modern bir süreci değil insanlığın en fazla köleleştiği bir dönemi yaşıyor. Tarihsel olarak hakikate saygılı bir inceleme, liberal düşüncenin nasıl ortaya çıktığını ve burjuva sınıfının devrimlerin kritik anlarında toplumun özgürlük ve eşitlik taleplerini, kazanımlarını nasıl kendi çıkar hanelerine yazdığını görür. İnsanlık tarihinde iktidarı hedefleyen güçler devrim zamanlarında başlangıçta toplumun istek ve taleplerini esas alır gibi görünseler de, bu durumu belirli bir sınıra kadar götürürler. Emekçilerin, kadınların, gençlerin özgürlük tutku ve enerjileri orta sınıfların, burjuvazinin çıkarları için bir yere kadar dikkate alınır. Sonrasında kendisini daha iyi örgütleyen egemen kesimler iktidarı ele geçirdikleri an toplumun tüm özgürlük, demokrasi istem ve taleplerini bir kenara iterler. Devlet ve iktidarı ele geçirenler kendi çıkarlarını esas alırlar ve hegemonyalarını geliştirirler.

Liberalizmin doğuşunda Fransız devrimi temel bir rol oynamıştır. Fransa devrim tarihi incelendiğinde, devrim adına yola çıkanların sonrasında en yakınlarını bile iktidar uğruna nasıl gözden çıkardıkları görülecektir. İktidarı ele geçiren ona benzeşiyor. Çünkü iktidar zihniyetine alternatif bir sistem geliştirilmediği için var olan devletçi sisteme dahil olmaktan kurtulamıyor.

Mülkiyetçi bir rejime karşı eşitlik ve özgürlük söylemleri ile Fransız devriminde ortaya çıkan liberalizm, ulus devlet modeli ile uzun bir tarihsel süreç içinde aslında birçok karşı düşünceyi içinde eriterek ilerici bir nitelikte olduğu iddiasını taşıdı. Burjuvazi ulusal, küresel çapta hegemonik bir güç haline gelebilmek için "özgürlük", "eşitlik", "yurttaşlık", "halk", "ulus" gibi kavramları bolca dillendirilerek geniş toplumsal kesimlerin desteğini aldı. Ulus-devlet modeli, piyasa merkezli sivil toplum ve yaratılan düzen aslında özgürlüklerin giderek sınırlandırılması, güç ve erkin

bir kesimin elinde toplanması anlamına gelmekteydi. Halkların özgürlük ruhundan korkan orta sınıf söylemleri ilerici gibi görünse de pratikte tam tersini icra ettiler. Başlangıçta gür sesle ifade edilen toplumun özgürlük, eşitlik, adalet istemi giderek boğuldu. Devrimler demokratik, katılımcı bir öze sahip olup bunu sürekli kılamazlarsa başarı şansları olmaz. Nitekim Fransa devrimi de böyle oldu. Alternatifi gelişmeyince yine eski yaşam kalıpları, felsefesi hakim oldu. Sonrasında tarihte Fransız devrimi birçok hareket tarafından örnek alındı. Gerçekte ise insanlığın özlem duyduğu özgür yaşam idealine cevap olmak bir yana buna karşı savaş yürüten bir pozisyona geldi.

Ulus-devlet modeli ile kendisini daha güçlü örgütleyen toplumun en kurnaz tüccar, tefeci eril sistem toplumsal ahlakı, vicdanı alt üst etti. Bireysel özgürlük adı altında toplumun tüm ortak değerlerine saldırı gerçekleşti. Toplumun olumlu gelenekleri, ilkeleri de yerle bir edildi. Manevi dünya anlamsızlaştırıldı, küçük görüldü. Toplumundan kopan birey son derece güçsüzleştirildi, hiçleştirildi. Sistemin ücretli-ücretsiz gönüllü köleleri haline getirildi. Devlete- iktidarlara muhtaç, öz savunmasız insan yığınları kentlere, metropollere, kapitalist sistemin merkezlerine akın etti.

Fransız devrimi ile başlayan, 19. 20. Yüzyıl ortalarına kadar gelişen ulus devlet ve liberalizmin düşünce biçimi 20. Yüzyıl ortalarından itibaren giderek zorlanmaya başladı. Daha fazla kar elde etme mantığı ile hareket edildiğinden artık ulus-devlet sınırları da engel teşkil ediyordu. Yine toplumsal hareketlenmeler, hak arayışları da her dönem de olduğu gibi bu süreçler içerisinde de gelişti. İkinci dünya savaşı sonrası dönem liberalizmin hegemonyasının doruk noktasına çıktığı dönemdi.1968 hareketleri ve ayaklanmalar liberalizmin toplum karşıtı politikalarına yönelik bir tutumdu.

1917 Rus devrimi insanlık açısından önemli bir umut oluşturdu. Ancak bu devrim de insanlık açısından alternatif bir model oluşturamadığı gibi birçok açıdan Avrupa kapitalist sisteminin uygulamalarını dahi aratır hale geldi. Özgürlükler geliştirilmedi. Farklı kesimlerin, halkların, inançların, gurupların kendi kimlik ve örgütlülükleri ile demokratik katılım ilkeleri çerçevesinde sisteme katılımlarına izin verilmedi. Kısacası demokratik bir kültür oluşturulamadı. Uyguladığı politikalarla kapitalist sistemin bir versiyonu olmaktan kendini kurtaramadı. Özünde ulus-devletçi anlayıştan kopmadığı ortaya çıktı. Kopmak bir yana ulus-devlet ulaşılması gereken bir ilke olarak ele alındı. Demokrasinin geliştirilmesine önem verilmesi gerekirken devlet aygıtının geliştirilmesi, derinleştirilmesine önem verildi.

1989 yılında Sovyetler birliğinin dağılışının ilanı, Rusya olarak tanımlanması ile gerçekleşen bir nevi Kapitalist sisteme dahiliyetinin ilanıydı. Dünyanın üçte birine hakim olan Sosyalist sistemin hakiki anlamda oluşturulamamasının gerçek sebebi dış emperyalist saldırılar değildi. İçte kendi alternatif sistemini demokratik, özgürlükçü ilkelerle geliştiremeyişiydi. Sosyalist sistem kapitalist modernist sistem karşısında yenilgiye bu nedenle uğradı. Aslında biten sosyalist sistem ve onun özgür yaşam umudu değildi, biten Reel sosyalizmin kendisiydi. Reel sosyalizm ise kapitalist modernist sistemin türevi olarak tarih sahnesinde yerini almıştı.

Sovyetler birliğinin dağılması, İki kutuplu dünya düzenin bitişi aslında sol, sosyalist güçler açısından bir çıkış olarak değerlendirilebilirdi. Ancak sol, sosyalist güçlerin ideolojik-teorik argümanları, mücadele yöntemleri bunu aşmaya yetmedi. Zihniyette, örgütlenmede buna göre bir hazırlık, değişim söz konusu değildi. Özgürlükçü hareketler içinde bulunulan somut koşulları değerlendirme, kendini yeniden yapılandırma ön görüsünü, iradesini yakalayamamışlardı. Elbette ki emperyalist sistem Sovyetler Birliğinin yıkılışını kendi başarısı olarak ilan etti. Bunu çok güçlü bir ajitasyon, propagandaya dönüştürdü ve özgürlük güçlerine karşı kullandı.

Bu temelde devletçi sistemin kendini sürekli geliştirmesi, küreselleştirmesi ile dünyada yeni sorunlar, krizler ortaya çıktı. Her devlette toplumsal sorunlar çeşitli biçimlerde artış gösterdi. İnsanlığın yaşadığı ekolojik, sosyal, ekonomik krizler dayanılamayacak boyutlara, bunalımlara yol açtı.

1990'lı ve 2000'li yıllarla birlikte kapitalist modernist sistem yaşadığı tıkanıklıkları Neoliberalizm kavramı ve bunun sistemleşmesi olan merkezi hegemonya yöntemi ile aşmak istedi. Kendi hegemonyası için insanlığın tüm aklını, emeğini buluşlarını, teknik

gelişimini hizmetine aldı. 20. Ve 21. yüzyıl teknik buluşlarının tümünü toplumun sömürülmesi için kullandı. Bu yönüyle Neo liberalizm kapitalist modernist sistemin ömrünü uzatma hamlesidir. Devletçi ve iktidarcı güçlerin yeni ideolojisidir. Küreselleşmiş ulus üstü iktidar sistemini yaratmanın temel siyasi, toplumsal argümanlarını oluşturma, "insanlığın süper köle ordusu" haline getirilmesi ideolojisidir.

Neo liberalizm bireylerin süper köle, içselleşmiş kölelik, gönüllü köleliği yaratma ideolojisidir ve toplum üzerinde aşırı bir tahakküm geliştirmektedir. Temsil, rıza, kural, usul, norm ve kararlarının liberte[1] anlamları dahi siliniyor ve yerini küresel düzeyde bir iç savaş mantığının gereklerine bırakıyor. Bireyciliğin, çıkarcılığın doruk noktası geliştiriliyor. Spor, seks, sanat ise bütün insanlığın köleleştirilmesi için kullanılıyor. Güvenlik güçlerinin birinci hedefi özgürlük ve demokrasi güçleri oluyor. Yeni teknik ve teknolojik gelişmeler en çok silahlanmaya yatırılıyor, gelişmeler buna endeksleniyor. Bunun yanında aşırı kar ve hegemon olma hırsı doğaya yansıyor. İklimsel tehditler artık tüm gezegenimizi etkileyecek aşamaya gelmiş durumda. Dünya liderleri silahlanmayı öne çıkarırken, iklimin korunmasına yönelik çeşitli anlaşmaları sona erdiriyorlar. Artık dünya siyasetinde Trump şahsında görüldüğü gibi iktidarın önemli kademelerinde ekonomi patronlarına önemli rol veriliyor. Ekonomik ve siyasi çıkarlar hiçbir zaman bu kadar birleşik bir rol oynamamıştır. Parlamenter sistemler, seçimler anlamsızlaşıyor. Tekeller doğrudan iktidara gelirken, halklar ve kadınlar ise hedeftedir.

Neo liberalizm aynı zamanda toplum yaşamına aşırı müdahaledir. Toplum, günlük, anlık her saniye devletçi ve iktidar güçleri lehine sürekli bir müdahale altındadır. Dünyada sayıları giderek artan bir yoksullar sınıfı oluşuyor. Açlık nedeni ile ölen insan sayısı hiçbir zaman şimdiki gibi olmamıştı. Tarihin hiçbir döneminde ana yurt kavramından, mekânlarından bu denli bir kaçış yaşanmamıştır. İnsanlar kendi topraklarından kaçmaya mecbur bırakılıyor. İnsanlar denizlerde botlarla kendi ülkelerinden kaçarken boğduruluyor. Her şeyin maddiyat ile ölçüldüğü bir dünyanın hiçbir tılsımı, büyüsü, yaşam sevinci kalmaz. İnsanlık yaşama karşı en küskün dönemini yaşıyor. Tamamen tüketime endekslenmiş, toplumdan kopmuş, tarih hafızası olmayan, güdüleri ayaklandırılmış birey yaratılmaktadır. Neo liberalizm, devletlerin toplumlar üzerinde derinlikli tahakkümünün sağlanması için oluşturulmuş bir dünya görüşüdür. Toplumsal çözülüş hızlı bir şekilde gerçekleşmektedir. Neo liberalizm ideolojisi ile oluşan devletler –ki devletin kendisi sömürgen bir araçtır- en ahlaksız, vicdansız politikaları halklara, topluma, kadınlara karşı uygulamaktadırlar. Beş bin yıllık egemen eril sistemin tarihinde sürekli şiddet, tecavüz kültürü ile kendi cinsinden, toplumdan kopartılan, yalnızlaştırılan kadın, günümüzde de sömürgeleştirilmenin en derinleştirilmiş halini yaşamaktadır. Neo liberalizm kadını ruhsal, bedensel ve emek anlamında tamamıyla bir meta haline getirmiştir. Her kadın sistemin bir sömürge nesnesi olarak ele alınmaktadır. Günümüzde insanlığın sürekli bunalımlı halinin nedenlerini genel olarak bu temel de açıklayabiliriz.

Kapitalist modernist sistemin, içinde olduğumuz zamanı "ideolojilerin bittiği bir dönem" olarak ilan etmesi son derece bilinçlidir. Reel sosyalizmin yıkılışı, alternatifi geliştiremeyişi, sosyalizmi benimseyen hareketlerin içinde bulunduğu durum, insanlarda büyük bir kırılmaya, inançsızlığa, savrulmalara yol açtığı için bu söylem üzerinde duruyor. Bu söylemler üzerinden özgürlük güçleri teslim alınmak isteniyor. SSCB'nin alternatif özgür bir yaşamı geliştirememesi ciddi bir boşluk yarattı. Özgür birey, özgür toplum gerçeğine istenilen özen gösterilmedi. Özgür birey olgusu son derece geriye itildi. Her şey proletarya, herşey parti için ilkesi toplumsal istemleri görünmez kıldı. Kısacası; Marksizm ve Leninizm'in toplumsal kurtuluş reçeteleri, Neoliberal saldırılar karşısında etkisizleşti. Kapitalist sistem Neoliberal ideoloji ile kendine göre bir çıkış gerçekleştirdi ve kendi yaşam tarzını, kültürünü toplum içerisinde yapılandırmaya çalıştı. Reel sosyalizmin bu yaşam tarzına ciddi bir eleştirisi gelişmediği gibi, alternatifini de ortaya çıkarmadı.

Neo liberal politikaların insanlık üzerinde yarattığı yıkıcı tahribatları burada genişçe ele almaya fazla gerek yoktur. Yaşama sınırlı düzeyde eleştirel bir bakış bile mevcut durumu anlamamıza yetiyor. Kendi

1 Özgürlük

durumundan hoşnut bir insan bulmak artık toplum içinde çok zordur. Geniş halk yığınları yoksulluk, eğitimsizlik, evsizlik, öz savunmasız yani en temel insani ihtiyaçlardan yoksun kalmıştır. Ya da çok sınırlı bir şekilde faydalanmaktadır. Bu durum bile içinde yaşadığımız dünyayı sorgulamaya yetiyor. Sadece karın tokluğuna yaşamaya mahkûm edilmiş-çoğu kez karnını doyuramıyor- bir insanlık gerçeği nasıl ele alınabilir?

Devrimi, özgür yaşamı yaratmak isteyenler önce işe kendilerinden başlarlar

Özgürlük güçleri olarak insanlığın, kadınların, kendimizin özgürleştirilmesi için ne yapmalıyız? Verili sistem bize sürekli teslimiyeti dayatıyor. Egemen sistem verili yaşam kalıplarında yaşamamızı dayatıyor. Bu yaşam kalıplarını kabul etmeyenleri dışlıyor, işkencelere tabi tutuyor, hapse atıyor, öldürüyor. Egemenlerin temel kuralı budur. Kendi ideolojisini, yaşam kalıbını mutlaklaştırmak. Mutlaklaştırarak olası çözüm yolları kapatılıyor veya görünmez kılınıyor. Bu anlamda ideolojik, askeri, siyasi, ekonomik savaşların yanında özel savaş yöntemlerini de iç içe kullanıyor.
Oysaki kriz ve kaos dönemleri aynı zamanda kurtuluş imkanlarının en fazla olduğu dönemlerdir. Belirsizliklerin yaşandığı dönemlerde doğru ideoloji, yöntem ve taktiklerle çıkışlar güçlü sağlanabilir.

Burada öncelikle insanlığın özgürlük tarihinden, mirasından doğru sonuçlar çıkarmamız gereklidir. Yani devrimlerin mirasına ne inkârcı, ne de kalıpçı yaklaşamayız. İnsanlık tarihinden doğru sonuçları çıkarıp döneme göre kendini yenileyemeyen hareketler, bireyler çıkış yapamazlar.

İnsanlık tarihinde özgürlükler için direnenlere bakalım aslında hep eşitsiz koşullardaydılar. Kürt özgürlük hareketine, kadın özgürlük mücadelesine baktığımızda başlangıçtan günümüze kadar teknik ve sayı olarak hiç bir zaman sistemle eşit olunmadı. Örnek; Türk devletinin teknik-donanımı her zaman Kürtlere karşı çok daha fazlaydı. Kürt halkına, gerillaya yönelimler her zaman gelişkin teknik yardımı ile belirli düzeyde sonuç alabildi. Ancak tarihten de biliyoruz ki, özgürlük güçleri direnişi esas alarak, inanç, hazırlık, iddia düzeyini ve alternatif yaşamı yaratma gücünü başarması ile günümüze kadar çeşitli zorlanma ve eksikliklere rağmen ilerlemeyi, gelişmeyi, büyümeyi yakalayabildiler. Demek ki başarılıyor.

Özgürlük güçlerinin öncelikle ideolojik, sistemsel yenilenmeler yapması gerekiyor. Marksizm-Leninizm, Feminizm, Anarşizm, Ulusal kurtuluş hareketleri, sınıf mücadeleleri devasa bir direniş tarihini yarattı. Ancak mevcut neoliberal saldırılar, küresel hegemonik güçlere karşı bu hareketlerin mevcut düzeyi, başarı kazanmayı zorlaştırıyor. Burada dogmatizmi aşmak gerekiyor. Yeni ideolojik açılımlara, argümanlara, sistemleşmeye ihtiyaç var. Bu açıdan toplumsal özgürlük güçlerinin bu yeni döneme göre kendisini yeniden yapılandırılması biricik koşuldur. Bunun kesinlikle başarılması gerekiyor. Ali Fırat'ın İmralı savunmaları kesinlikle incelenmelidir. İmralı savunmaları tarihsel olarak gelişen insanlık direnişlerinin direniş ve özgürlük özünü geliştiriyor, başarıyı mümkün kılıyor. İnsanlığın kapitalist modernite güçleri karşısında alternatifi geliştirmesi aslında giderek bu temel de gelişiyor. Kürt özgürlük hareketinin olduğu her yerde Kuzey›de, Avrupa›da, Rojava'da, Şengal›de, Maxmur'da geliştirdiği sistem, Ortadoğu'nun her tarafında geliştirdiği etki düzeyinden bunları anlamamız mümkündür. Alternatif sistem kadın hareketlerinin, Kürt özgürlük hareketinin öncülüğünde gelişiyor.

Özgürlük güçlerinin kadın özgürlüğünü, demokrasiyi, ekolojik bakış açısını bütünlüklü olarak ele alabilecekleri bir ideolojik bakış açısını geliştirmesi son derece önemli olmaktadır. Özellikle sosyalist, komünist, anarşist hareketlerin devrimlere daha bütünlüklü bakabilmesi önemlidir. Parçalı, tek boyutlu, eklektik mücadele perspektifleri daha fazla Neoliberalizm anlayışını besliyor. Tüm özgürlük ve demokrasi güçlerinin birlikte mücadele yürütebilecekleri platformlara, örgütlenmelere ve hatta sistemlere ihtiyaç vardır. Mücadeleyi bütünlüklü yürütebilmek, özgürlük reflekslerimizi, eylem ve örgütlülüklerimizde bütünlüğü esas almak önemlidir. Perspektif net olduğunda adım adım ilerleme sağlanabilir. İnsanlık açısından özgürlüğe ulaşabilecek yöntemler her zaman vardır. Önemli olan bunu görebilmek ve

pratikleştirebilmektir. İnsanlık tarihinde bunun sayısız örnekleri vardır. İmkânsızı gerçekleştirebilen hareketler, kişilikler, filozoflar, peygamberler, öncüler sayısızdır. Kaldı ki özgürlük güçleri açısından küresel hegemonik güçlerin büyük bir tıkanma yaşadığı kaos ve kriz ortamında başarı sağlamak çok daha fazla mümkündür.

İdeolojik argümanlarımız, özgürlük zihniyetimizin içeriğini, mücadele araçlarını, yöntemlerini ve taktiklerini belirler. İdeolojik olarak doğru ve yeterli bir düzeye ulaşmadan alternatifi yaratabilmek imkânsızdır. Bu konudaki değişiklikleri sapma, ihanet vb. kavramlarla ele almak yanlıştır.

Burada en temel stratejik çıkış, öncülerin ortaya çıkması ile mümkün olabilir. Öncülük olmadan toplumun tümünün ayağa kaldırılması, bilinçlendirilmesi mümkün değildir. Tekeller kapitalist sistemin öncüleridir. İnsanlığın, toplumun özgürleşmesi hangi devrimci tipleme, hareket ve örgütler ile mümkün olabilir? Bu konuda örgütlü hareket etmek önemlidir. Kendisini toplumdan soyutlamış bireyci özgürlük anlayışı ile öncülük gerçekleşebilir mi? Kuşkusuz öncülük olmalıdır ancak, nasıl bir öncülük sorusu çok önemlidir. Öncülük 21. Yüzyılın temel ihtiyaçlarına karşılık verebilecek, ideolojik içeriğe sahip olabilmelidir. Toplumun temel sorunlarına cevap olabilecek bir ideolojik argüman ve içerik önemlidir. Bu konuda aslında devrimci hareketler tarihi son derece zengindir. Ders çıkartılıp örnek alınacak önemli verilere sahiptir. Ancak tekrar etmek gerekir ki, öncü örgütlenmeler, hareketler, partiler olmadan kendiliğinden gelişmelerin sağlanabileceğini düşünmek ciddi bir yanılgıdır. Özellikle kapitalist sistemin hegemonik bir sisteme kendini kavuşturduğu düşünüldüğünde ham hayalciliktir. Organizeli, sistemli örgütsel yapılar olmadan, verili sistem aşılamaz.

Bu açıdan 21. Yüzyılda öncülük olayı daha büyük bir önem kazanmış durumdadır. 21. yüzyılda özgürlük için öncülük yapmak öncelikle büyük bir bilinç, nefis savaşımı, irade, disiplin, özveri gerektirir. 21 yüzyılın devrimciliği büyük kahramanlık ve direniş yanında alternatifini yaratma görevi ile de karşı karşıyadır. Başta kadınlar olmak üzere tüm toplumsal kesimler, özgürlük hareketleri Neoliberal yaşam tarzını aşarak hakiki özgürlük için mücadele etme ve yol alma önem arz ediyor. Özgür yaşam tercihlerinin güçlü ve net olması öncülüğün gelişmesi için esastır. Bu nedenle ideolojik argümanlarımız toplumun, insanların özgürlük ihtiyaçlarına göre olmak zorundadır. Özgürlük ihtiyacı, mücadelenin sürekliliği, direnişin yükseltilmesi, egemenlere karşı tavır geliştiriyorsa o zaman dikkate değerdir. Özgürlük güçleri öncelikle kendi içindeki devletçi ve egemen zihniyeti aşabilmelidir. Devrimci, sol, sosyalist, özgürlükçü hareketler öncelikle kendi içlerindeki milliyetçi, cinsiyetçi, iktidar mantığını aşabilmelidirler.

Örneğin kadın özgürlüğü ve özgün örgütlülüğü çok stratejik bir konudur. Halen birçok sol, sosyalist, komünist harekette kadın özgürlüğü sorunu stratejik bir ideolojik sorun olarak ele alınmıyor. Yani tali bir sorun gibi ele alınmaktadır. Oysaki kadın sorunu ulusal, sınıfsal sorunlardan daha çok stratejik bir sorundur. Kadın özgürlüğü geliştirilmeden sınıfsal, ulusal çelişkiler, hatta ekolojik sorunların çözülmesi bile imkansızdır. Sol-sosyalist, devrimci, demokratik hareketler ataerkil zihniyetten kendisini kurtarmalıdır. Erkekler ve kadınlar, kadın özgürlük çizgisinde kendisini yeniden yaratabilmelidir.

Kadın özgürlük hareketleri, yine Feminizm, erkeği sadece eleştirerek değil, eleştirme ile birlikte değişime, dönüşüme uğratabilmelidir. Çünkü kadın örgütlü bir güç haline gelmeden hiçbir erkeği dönüştüremez. Erkek ancak özgürlük bilinci ile örgütlenmiş, kadın özgürlük kimliği temelinde kendisini yaratmış kadınlar tarafından dönüştürülebilir. Yani kadınların özgürleşmesi ve erkeklerin özgürleşmesi iç içe gelişecek bir mücadele temelinde sağlanabilir.

Özgürlük hareketlerinin ideolojik bakış açılarında, programlarında ve mücadele yöntemlerinde ekoloji ya yer almıyor ya da çok sınırlı bir ele alış vardır. Oysaki günümüz dünyasının temel çelişkisidir. Doğaya yaklaşım temel bir sorundur. Doğanın kirletilmesi, insanlık açısından yaşanmaz bir duruma getirilmesi hayati bir meseledir. Kapsamlı bir yeşiller hareketine yani ekolojik hareketlere ihtiyaç var. Özgürlük hareketlerinin bu konuyu öncelikli bir gündem olarak programlarına alması gerekir.

Diğer yandan Klasik parti modellerinin aşılması da temel gündemlerdendir. Yaşamın her alanında demokratik yaşam kültürünün geliştirilmesi, Komünal

yaşam tarzının geliştirilmesi gerekir. Burada ise temel nokta birey-toplum dengesinin geliştirilebilmesidir. Bireyin inisiyatifi, kişiliği, yaratıcılığı sonuna kadar gelişebilmelidir. Ancak birey toplumsal çıkarları da esas almalıdır. Birey toplumsallaştığı oranda hakiki özgürlüğü sağlayabilir. Toplumdan kopuk birey asla özgürleşemez. Kapitalist modernist toplumun Neo liberal bireyi son derece bireycidir, tüketicidir, doğaya yabancıdır, maneviyattan uzaktır. Toplumdan kopmuş, tarih hafızası olmayan, güdüleri ayaklandırılmış birey yaratılmaktadır. Bu yaşam tarzı ancak demokratik, komünal bir yaşam kültürünün geliştirilmesi ile aşılabilir.

Özünde gerçekten her bireyin kapitalist modernist yaşamın tüm boyutlarından kopması gerekir. Yaşamın tüm boyutlarında alternatif geliştirmemiz gerekir. Bu anlamı ile Demokratik konfederalizm, Demokratik ulus, Kadın devrimi, sistemsel kavramlar çok önemli olmaktadır.

Demokratik konfederalizm, kadın özgürlükçü, demokratik, ekolojist paradigmanın sistemidir. Özgürlük paradigmasının tüm yaşamda alternatif duruma getirilmesinin sistemidir. Esnek, çok kültürlü, çok dilli, çok inançlı bir sistemdir. Bu sistem içinde her inanç, halk grubu kendi özgünlüğünde örgütlenebilir. Demokratik, özgürlükçü, ekolojik kriterler etrafında birlikte yaşayabilir.

Demokratik ulus modeli halkların birlikte ve kardeşçe, adil bir şekilde ortak yaşama biçimidir.

Kapitalist modernitenin ulus devletleri tekçidir. Tek dil, tek din, tek vatan söylemleri ile son derece milliyetçi, cinsiyetçi ve dinci içeriğe sahiptir. Oysaki Demokratik konfederalizm sistemi halkları sürekli olarak idare, güvenlik vb. konularda kendisine mecbur eden devlet aracına karşı bir alternatiftir. Biz devletli yaşamaya mecbur değiliz. Halkların kendi iradeleri, renkleri ile kendi kendilerini yönetebilecekleri sistem, demokratik konfederal sistemdir. Demokratik konfederalizm devletçi, iktidar yaşam biçimlerine alternatiftir.

Kapitalist modernist sistemin insan yaşamının her alanına girişi tahakküm ve sömürü esaslarına göredir. İktidarcı yaşam anlayışı toplumun en küçük birimine aileye, bireylere kadar indirgeniyor. Buna karşılık alternatifin geliştirilmesi önemlidir. Kürt halk Önderinin "özgür eş yaşam" kavramı etrafında geliştirdiği kuramsal tezler insan yaşamı için büyük bir önem arz ediyor. Yaşamın tüm siyasi, sosyal, ekonomik, öz savunma, kültürel, diplomatik boyutları özünde özgür eş yaşamın, insan yaşamının özgürleştirilmesini hedefliyor. Bu nedenle de Demokratik konfederal sistem de yaşamın her boyutunun yeniden yaratılmasına, projelendirilmesine ihtiyaç vardır.

Kapitalist modernite eğitim yolu ile kendi sisteminin kadrosunu yaratıyor. Bunu aşabilmek için özgürlük, demokrasi güçlerinin de yaşamın her alanına dair akademi sistemlerini oluşturmaları gerekiyor. Demokratik konfederal sistemin yaratılmasında akademilerin çok stratejik bir rolü vardır. Yaşamın her alanına ilişkin alternatif perspektif ve yaşam anlayışı nasıl oluşturulacak? Bu ancak akademilerin yaşamın her boyutuna ilişkin eğitim vermesi, perspektif oluşturması ve özgür yaşamın pratik cevaplarını geliştirmesi ile mümkündür. Siyaset, diplomasi, ekonomi, özgür eş yaşam, Jineoloji, tarih vb. ihtiyaç duyulan her konuda akademilerin oluşturulması, insanların alternatif özgürlük zihniyetine göre eğitimler vermesi önemli olmaktadır.

Akademiler, kooperatifler, meclis ve komin örgütlenmeleri, konfederalizmin oluşturulmasında temel örgütlenme araçlarıdır. Kooperatifler demokratik konfederalizmin temel birimlerindendir. Toplumun birlikte emek harcayıp, yaşamını sürdürebilmesi, ekonomik olarak ayakta kalabilmesi ve büyük tekellerden kendisini koruyabilmesi ancak halkın ortak işletmeleri ile mümkün olabilecektir.

Toplumun komün ve meclis biçiminde örgütlenmesi, öz savunmasını yapması da esastır. Her kent, her şehir, her mahalle, her köy kendi kendine yetebilecek, kendi sorunlarını çözebilecek ve yine birbiri ile dayanışma ve yardım içinde olabilecek bir örgütlenme sistemine sahip olmadan, kapitalizme karşı durulması çok zordur. Örgütlenme ve öz savunmanın çeşitli biçimlerde oluşturulması önemlidir. Kapitalist modernist sistem önce kadınların, sonrasında toplumun öz savunma araçlarını elinden alarak kendisini hakim kılmıştır. Bunun içinde demokratik konfederalizmin temel boyutlarından birisi öz savunmadır.

Bununla birlikte toplum içinde sivil örgütlenmeler,

siyasal partiler, Kültür hareketleri vb. çeşitli örgütlenmeler de önemli olmaktadır. Burada temel mantık, kapitalist sisteme karşı yaşamın her alanında özgüce dayanma, öz gücü ortaya çıkarmayı hedeflemektir. Dolayısıyla kapitalist modernist sistem ile mücadele ve alternatifi yaratma da, iki ana hat üzerinden gelişim sağlanabilir.

Birincisi; özgürlük ve demokrasi güçlerinin öncelikle kendi içlerinde yapacakları yenilenme, yapılanma işin esas özünü oluşturacaktır. Devrimi, özgür yaşamı yaratmak isteyenler önce işe kendilerinden başlarlar. Kapitalist modernist yaşama karşı radikal bir eleştirel yaklaşım ve kopuş önemlidir. Burada başta tüketici, güdülere bağlı, bireyci, maddiyatçı yaşam ve kişiliğin reddi gerekir. Öncelikle devrimciler bu özellikleri kendilerinde aşmalıdırlar. Kadın ve erkek ilişkilerinde maddiyatçılık, kadının meta olarak görülmesi aşılmalıdır. Kadın özgürlüğüne, demokrasiye, ekolojiye dayalı bir yaşam tercihi önemlidir. Bu özgürlük zihniyetinin oluşumunun yanı sıra örgütlenme ve kendini bir sisteme dönüştürerek yapılandırma açısından da gereklidir. Bu aynı zamanda Demokratik Konfederalizm sisteminin küçükten büyüğe, çeşitli biçimlerde adım adım örülmesidir. Yaşamın her alanına dair alternatif sistemi yaratmak için çalışmaktır. Demokratik Konfederal sistemi akademiler, kooperatifler, komin ve meclisler aracılığı ile yaşamın her boyutunda örgütlemedir.

İkincisi; Demokratik ulus perspektifi bulunan her ülkenin, kıtaların ve dünyanın tümünde ilerici, demokratik, özgürlükçü güçlerin birlikte ortak mücadele perspektifini oluşturması ve bunu pratikleştirebilmesidir. Yani daha kapsamlı, derinlikli bir enternasyonal anlayışa ve örgütlenmelere ihtiyaç vardır. Yeni enternasyonal anlayışta özgürlük isteyen her bireyin, her yerde, her zaman birlikte mücadele etmesi söz konusudur. Yani enternasyonal olmak sadece başka ülkelerin devrimlerine katılmak değil. Bununla birlikte herkesin, her yerde ortaklaşa mücadelesidir. Bir ülkedeki diktatöre karşı dünyanın her tarafında ayaklanma geliştirmesidir. Ya da Neoliberal dünyada her ülkenin devrimcilerinin o ülkenin diktatörüne karşı direnmesidir. Sadece direnmek yetmez. Her ülkenin kendi demokratik konfederal sistemini yaratmasıdır. Ortadoğu ve Dünya Demokratik konfederasyonları içinde yer almak, bunları oluşturmak, Neoliberal politikalara verilecek en güçlü cevap olacaktır.

Sistemin yumuşak karnı Ortadoğudur. Demokratik konfederalizm, demokratik ulus modeli en fazla da Ortadoğu tarihsel gerçeğine uygundur. Rojava devrimi bunun en somut örneğini oluşturmaktadır. Halkların birlikteliği ile orada yeni bir yaşam yaratma mücadelesi geliştiriliyor. Yine Rojava'da kadın öncülüğü hem öz savunma, hem siyaset ve diplomasi de hem de toplumsal yaşamda kendi renkleri ve örgütlülükleri ile gelişiyor. Bu anlamda özgürlük alternatifinin sistemleşmesi bu tarihsel gerçeklikler içinde Ortadoğu'da özellikle kadın öncülüğünde gelişeceğine dair kuvvetli veriler söz konusudur.

Neoliberalizm en çok da kadınlar üzerinden sonuç almak istiyor. Ancak dünyadaki Neoliberal politikalardan en çok etkilenen, sömürülen kadınlar ayaktadır. Yaşam içinde ikinci cins olarak kalmak, sürekli bir tecavüz ve taciz sistemi içinde yaşamak, ucuz iş gücü, göçlerden, savaşlardan en çok etkilenen taraf olmak, kadınların başkaldırısının nedenlerini açıklıyor. Başkaldırı, doğru bir ideoloji ve sistem ile buluştuğunda alternatif sistem hızlı bir biçimde pratikleşebiliyor.

Günümüz dünyasında devletçi ve iktidarcı sistemler; özgürlükçü hareketleri, bireyleri her açıdan etkisizleştirmek, ittifaksız bırakmak, teknik üstünlük ile boğmak istemektedirler. Ancak İnsanlığın özgürlükçü esnek aklı, yaratıcılığı, her zaman kurtuluş için bir çıkış bulmaktadır. Yine kaos ve kriz aralıklarında her bireyin tavrı ve duruşu büyük çıkışlara yol açabilir. Sevgili Leyla Güven'in eylemliliği Kürdistan'da böyle bir örnektir.

Dolayısıyla önemli olan özgürlüğe tutku ile bağlı olmak, kendine güvenmek, çıkış yollarının mutlaka olduğunu ancak önemli olanın bunu bulmak olduğunu bilerek, bunu da özgürlük mücadele tarihinden çıkarılacak tecrübelerle olacağını bilmek ve bu temelde yaşama katılmak gereklidir.

Bu anlamda 21. Yüzyılda insanlık mutlaka Neo liberal politikaları aşacaktır.

21. Yüzyılda zafer, kadın özgürlüğü öncülüğünde gelişen ekolojik, demokratik paradigma temelinde, Demokratik konfederalizm sisteminin ve demokratik ulus modelinin olacaktır.

Göçebe - Proleterler

Slavoj Žižek

Kimi sol çevrelerde evsiz mültecilerin sayısındaki patlama, "göçebe proletarya" kavramının ortaya çıkmasına yol açtı. Bu temel fikre göre günümüzün küresel dünyasında başlıca karşıtlık ("birincil çelişki") artık kapitalist hâkim sınıf ile proletarya arasında değil, "medeni" dünya kubbesi altında (kamu düzeni, temel haklar vb.) güvenle yaşayanlar ile dışlananlar, sadece hayatta kalmaya indirgenmiş olanlar arasındadır. "Göçebe proleterler" ise bu kubbenin tamamen dışında değil, arada bir yerlerde kalmıştır: Modern öncesinden gelen yaşam biçimleri çoktan harabeye dönüşmüş, küresel kapitalizmin darbesiyle yıkılmış olsa da onlar küresel düzenin kubbesi içerisine entegre olmamış, arada kalmış bir ölüler diyarında gezmektedirler. Katı Marksist anlamıyla proleter değillerse de paradoksal olarak gelişmiş ülkelerin kubbeleri altına girdiklerinde pek çoğunun ideali tam olarak "normal" sömürülen proleterler hâline gelmektir. Yakın geçmişte Salvador'dan gelerek Meksika - ABD sınırından ABD'ye girmeye çalışan bir mülteci, televizyon kameraları karşısında şöyle diyordu: "Lütfen Sayın Trump, bizi içeri alın. Tek istediğimiz ülkenizde iyi ve çalışkan işçiler olmak."

Tam anlamıyla proleterler (sömürülen işçiler) ve göçebe (daha az) proleterler arasındaki ayrım, günümüz proletaryasına dair daha kapsayıcı bir kategori içerisinde biraz bulanıklaştırılabilir mi? Katı Marksçı bakış açısından gelen cevap nettir: HAYIR. Marx'a göre proleterler yalnızca "yoksullar" değil, üretim süreçlerindeki rolleri ile tüm maddi içeriğinden mahrum edilmiş bir öznelliğe indirgenmiş olanlardır ve böylelikle üretim süreçlerince disiplin edilerek gelecekteki iktidarlarının ("proletarya diktatörlüğü") taşıyıcıları hâline gelmişlerdir. Üretim sürecinin dışında olanlar ise toplumsal bütünlüğün dışında yer alırlar ve Marx tarafından "lümpen proletarya" olarak ele alınmıştır. Marx, onlarda hiçbir özgürleşme potansiyeli görmez, (III. Napolyon gibi) gerici güçlerce mobilize edilmiş ve bozulmuş bir güç olarak onlardan büyük bir şüphe duyar.

Ekim Devriminin zaferiyle nüfusun büyük çoğunluğunun küçük çiftçiler olduğu bir ülkede Bolşevikler 'in (tam da bu insanlara toprak sözü vererek!) iktidar kurmalarıyla ve iç savaş sırasındaki şiddetli çalkantıların sonucu olarak milyonlarca insanın kendilerini (klasik lümpen proletarya değil) henüz (iş güçleri "hiçe" indirgenmiş) proleterler haline gelmemiş, tam anlamıyla proleterden de daha az (hiçten az) evsiz göçebeler konumunda bulmalarıyla her şey daha karmaşık bir hale gelmiştir. Bu kitlenin varlığı, Andrei Platonov'un çalışmalarında merkezî konu olmuştur, onların yaşam tarzlarını ayrıntılarıyla tasvir etmiş, eşsiz bir "yoksul yaşamın materyalist ontolojisinin"[1] ayrıntılarına inmiştir. "Yoksul yaşamın ontolojisi" bakış açısından Beckett ile Platonov arasındaki paralellik tümüyle anlamlıdır: Beckett'in büyük üçlemesinin Molloy, Malone Ölüyor ve Adlandırılamayan romanlarının da deneyimi "yoksul yaşam" değil midir? Malone Ölüyor'un gerek tüm konusu gerek ayrıntıları, Alman işgali altındaki Fransa'nın koşullarında-

1 Burada ağırlıkla Maria Chehonadskih'in "Soviet Epistemologies and the Materialist Ontology of Poor Life: Andrei Platonov, Alexander Bogdanov and Lev Vygotsky" ("Sovyet Epistemolojileri ve Yoksul Yaşamın Materyalist Ontolojisi: Andrei Platonov, Alexander Bogdanov ve Lev Vygotsky") adlı metnini temel alıyorum (Belirtilmemiş tüm alıntılar bu yayınlanmamış el yazmasından alınmıştır).

ki ani değişim ve işgal sonrası durumdur: Naziler ve işbirlikçilerin denetimi, terör ve zulüm, işbirlikçilere karşı intikam ve evlerine geri dönüp toparlanmaya çalışan mültecilere nasıl davranıldığıdır. Romana böyle bir gücü kazandıran ise tam da bu üç alanın, yerinden edilmiş evsiz bir bireyin, polis, psikiyatrik ve idarî tedbirlerin ağında kaybolmuş bir bireyin boğucu deneyiminde yoğunlaştırılmasıdır.

Platonov ile Beckett arasındaki fark, Beckett'in evsiz mültecilerin deneyimini, devlet kurumlarının merhametine kalmış bireyler olarak ele alması, Platonov'un ise devrim sonrası bir durumda, yeni Komünist iktidarın Komünist mücadele için mobilize etmeye çalıştığı yerinden edilmiş göçebe gruplara odaklanmasıdır: Her bir çalışması "aynı politik sorundan yola çıkar: Komünizm nasıl inşa edilir? Komünizm ne anlama gelir? Komünist düşünce devrim sonrası toplumun gerçekliği ve somut koşullarıyla nasıl buluşur?" Platonov'un bu soruna yanıtı paradoksal olduğu gibi Komünizmin sıradan muhalefet reddinden uzaktır. Platonov'un vardığı sonuç olumsuz bir sonuçtur, tüm hikayeleri başarısızlık hikayeleridir, Komünist proje ile yerinden edilmiş göçebe gruplar arasındaki "sentez" boşlukla sonuçlanır, proleterler ve proleterden azı arasında hiçbir birlik yoktur:

"Çevengur'da (1926–28) yetim Sasha Dvanov devrim yılında komünist olur, Bolşeviklere katılır ve bir köyde devrime destek vermek için parti işlerine koşar. Uzun yolculuğu sırasında Dvanov bir köyde yoksul köylülerin kurduğu "komünizmi" keşfeder. Çevengur köyündeki komünizm, kentsel planlama ve tarım, sürekli terör ve açlık ile çeşitli absürt deneylerle birlikte ilerler. Gezgin organik entelektüeller, gezgin kitleleri, sınıfları ve toplulukları tamamlar. Tüm bunların yanındaysa hayvanların göçü, bitkiler ve doğal kır manzaraları bulunur. Can'ın (1936) baş karakteri Nazar Çağatayev, kendisinin de içinden geldiği kayıp göçebe Can ulusunu bulmak ve sosyalist bir düzen kurmak için parti göreviyle Türkistan'a, doğduğu kasabaya döner. Can, Platonov'un yazarlar delegasyonu üyesi olarak Türkistan'a yaptığı iki seyahatten sonra yazılmıştır. O dönemde Türkistan'daki iç savaş henüz sona ermiş ve geleneksel göçebe yaşam biçimine karşı kampanyalar başlatılmıştır. Delegasyonun görevi, yerel topluluklara dair başarılı bir "medenîleşme" sürecinin hikayesini anlatan, ortodoks sosyalist gerçekçi bir öykü yazmaktır. Platonov'un Can'ındaki merkezî sorun, bu talimata uymak gibi görünür ve Asya çöllerinin göçebe yerlilerine sosyalizm yolunda önderlik eden "Kızıl Musa'nın" öyküsünü anlatır. Ne var ki Çağatayev görevi sona erdiğinde Moskova'ya döner ve okur, çölde komünizmin geleceğine dair şüpheyle bırakılır. /…/ Platonov'un en ünlü eseri Çukur (1930) da ilk beş yıllık plan bağlamında oluşturulmuştur. Baş karakter Voşçev ile küçük bir taşra kasabasının, devasa bir proleter evi inşaatıyla meşgul sakinleri arasındaki bir dizi toplantıyla ilerler. Voşçev, farklı sınıf gruplarının temsilcileriyle mücadele ederken Sokratik hakikat arayışlarına girer ve proje gitgide daha da görkemli bir plan hâline gelir, ancak sonrasında sonuçsuz bir şekilde sona erer."

İki Toplumsal "Hiçlik" Arasında Proleter "Hiç"ler

Ancak aynı zamanda, yaşama yabancı olan aktüel yaşam modellerinin şiddet yoluyla empoze edildiği yönündeki eski muhafazakâr-liberal devrim eleştirisinden de olabildiğince uzaktayız. İlk olarak Platonov, kendisini Komünizme adamış bir nefer konumundan hitap etmektedir (1920'lerde göçebe gruplarla hayli pratik ve teknik bir düzeyde, sulama projelerinin planlanması ve organizasyonuyla vb. bilfiil meşgul olmuştur.) İkinci olarak ise Platonov (Edmund Burke'nin Fransız Devrimi eleştirisi tarzında) toplumsal yaşantının geleneksel dokusu ile bunu değiştirmek yönündeki radikal-devrimci girişim arasındaki çatışmayı betimlememektedir: Asıl odağı geleneksel yaşam biçimleri üzerinde değil, yaşamları hali hazırda modernleşme süreciyle mahvolmuş, mülksüz göçebeler üzerindedir. Kısacası Platonov'un tasvir ettiği radikal kopuş "kendiliğinden" proleter kitle ile organize Komünist güçler arasında değil, bizatihi proleter kitlenin iki yönü arasında, iki toplumsal "hiçlik" arasındadır: kapitalizmin ortaya çıkardığı modern işçilerden oluşan, katı anlamıyla proleter "hiçler" ile sisteme hatta sistemin içkin olumsuzluklarına dahi entegre olmamış "hiçten de az olanlar" arasındadır. Bu durum Çevengur'daki şu kısa sohbette de açıkça görülür: "Çepurni, Prokofi'ye şöyle sordu: 'Bize kimi

getirdin?' […] 'Proleterler ve diğerlerini' dedi Prokofi. Çepurni rahatsız olmuştu 'Ne diğerleri? Yine bu domuz kalıntısı tabakası mı?' […] 'Diğerleri, diğerleridir işte. Hiç kimsedir. Proletaryadan bile kötü durumda olanlardır." Toplumsal olarak bu "hiçten de az olanları" tarif eden bazı pasajlar şöyledir:

"Platonov'un kahramanları farklı ulusal ve kültürel arka planlara sahipse de aynı kategoriyi temsil ederler: proletarya. 'Enternasyonal' ve 'Rus olmayan' yüzlerin ardındaki fikir, tek bir sınıfı oluşturan çokuluslu, ortalama bir proletarya fikridir. Çevengur'daki göçebe, sınıfın dışına atılmış halkın 'Rus olmayışına' dair dikkat çekici bir açıklama vardır: 'Bu, gerçek enternasyonal proletaryadır: Bakın, bunlar Rus değil, Ermeni değil, Tatar değil, bunlar hiçbir şey değil! Size canlı kanlı enternasyonali getirdim'. Platonov'u Proletkult içerisindeki sabit fikirliler arasında hayli tipik olan beyaz, sanayi işçisi sınıfına dair başat imgeyi yapı sökümüne tabi tutmaya yönlendiren şey tam da bu denli bir çokuluslu, hatta denebilir ki sömürge karşıtı perspektiftir." / "'Daha önce hiç karşılaşmadığı türden yoldaşları gördü, hiçbir sınıf anlayışı ya da görünümüne sahip olmayan, devrimci değeri olmayan insanlar. Bunlar daha ziyade son derece önemsiz, onurdan mahrum hayatlar yaşayan, isimsiz ötekilerdi ve yaklaşan dünya çapındaki zaferin tarafı değillerdi. Bu ötekilerin yaşını bile anlamak mümkün değildi, tek anlaşılan yoksul oldukları, bedenlerinin istemsizce büyüdüğü ve her şeye yabancı olduklarıydı.'" / "Platonov bu marjinal, sınıf dışı kalmış gezginleri 'bilinmeyen bir sıfatla, el yapımı insanlar,' 'hiç sayılmamış', 'yanıltıcı' ya da 'prochie' – Robert Chandler'in İngilizceye çevirisiyle 'öteki' olarak adlandırıyordu. Rusça prochie sözcüğü aynı zamanda 'kalan', 'kalıntı' anlamına da gelir. Böylece ötekiler, halkın kalanıdır, Marksist kurama göre mevcut olan hiçbir sınıf kategorisine ait değildirler, çünkü çok yoksullardır ve normal toplumsal hayattan kopukturlar." / "Dolayısıyla öteki, şekilsiz ve marjinal durumu nedeniyle hesaba katılmayan, ama sayılabilir olmayan bir çokluğun da bir parçası olanlar, dağınık ve göçebe bir halkın, insanlığın bir anomalisinin parçası olanlar, yaşam ile ölüm arasında, toplumsal ile biyolojik olan arasında sıkışıp kalmış olanlardır." Alıntılanan son cümlenin açıkça ifade ettiği üzere prochie'nin orijinal bir üretim alanına yükseltilmesinden tamamen kaçınılmalıdır, yaşamsal mevcudiyetleri devlet temsili tarafından baskı altına alınmıştır. Prochie, Deleuzyen yığın da değildir, bilakis onlar, üretken olmayan bir edilginliğe yakalanmış "yaşayan ölülerdir," temelde faal olma iradesinden yoksun bırakılmışlardır. Bu nedenle prochie sözcüğü için bir çeviri önerisinde daha bulunma riskini almalıyız: komşular. Bu tabir, İncil'den gelen tüm ağırlığıyla "öteki" olanların ne kadar uzak olurlarsa olsunlar daima çok yakın olduklarını ifade eder. Onları çok yakın kılan şey, net bir kimliğe, toplumda bir yere sahip olmadıkları için onlara olan düzgün bir mesafeden de yoksun olmamızdır.

Arzunun Elde Edilemeyen Nesnesi, Hiçliğe Sevgi !

Hristiyanlığın "komşunu kendin gibi sev" sloganı burada tüm ağırlığını gösterir: gerçek toplumsal sevgi, sayılamayan, hiçten de azlara duyulan sevgidir. Ne var ki bu sevgi farklı biçimler alabilir ve Bolşeviklerin onları sevdiği, onlara yardım edip kurtarmak istediği kesinken Lacan'ın "üniversite söylemi" dediği modeli takip ettiler: prochie onlar için objet petit a'dır [Ç.N. Sözcük anlamı 'nesne küçük a'. İfadedeki 'a' Fransızcada "öteki" anlamına gelen autre kelimesinin baş harfidir. Türkçeye kabaca "küçük öteki nesnesi" olarak çevrilebilir, ancak kavramı ileri süren Lacan, çevirilerde ifadenin Fransızca olarak korunmasında ısrar etmiştir. "Arzunun elde edilemeyen nesnesi" anlamına gelmektedir. Arzu duyulan bu nesneye ulaşmanın yolu onu yok etmektir.] ve tüm çabalarını onları aydınlatmak, modern nesnelere dönüştürmek yönünde sarf ederler. Platonov'un çalışmasının orta yerinde yatan çelişki dolayısıyla düşmanlar arasındaki bir çatışma değil, iki aşık arasındaki tartışma türündendir: Bolşevikler evsiz ötekilere yardım etmek, onları medenileştirmek istiyordu ve (Platonov'un betimlediği) ötekiler Komünist idealleri içtenlikle benimsiyor ve onlar için mücadele ediyordu. Ne var ki her şey ters gitti:

"Platonov'un romanlarında ötekiler her zaman 'daha bilinçli' yoldaşlar, parti liderleri ve entelektüeller tarafından manipüle edilir, ama bu manipülasyon daima başarısız olur – ötekileri kolektif işçi bütünlüğü-

ne entegre etmek, emeğin ve endüstriyel üretiminin kolektifleştirilmesi temelinde normalleştirilmiş bir toplumsallık kurmak neredeyse imkansızdır."

Ne var ki Platonov zarif bir biçimde bu uçurumun yalnızca öz bilince sahip devrimci güçlerle kitlelerin eylemsizliği arasındaki bir uçurum olmadığını da belirtir: Bolşevikler, toplumsal dönüşümün operasyonel yanına odaklanırken Komünist ütopyanın özü, kökten yeni bir şeyin yükselmesini bekleyen Diğerlerinin düşlerinde doğrudan mevcuttu. Komünizm, Diğerlerinin kımıldamazlığında, somut operatif tedbirlere sıkışmaya karşı direnişlerinde hiçbir yerde olmadığı kadar yakınlardaydı: "yoksul ve sınıf dışı bırakılmış öğelerin özel durumu, örgütlü işçilerden, parti temsilcilerinden ve entelektüellerden farklı olarak kökten yeni bir şey yapmak için bulundukları yerde durmaya hazır olmalarıdır Bir bakıma onların hayatı bekleme halindeki bir hayattır ve mesele burada ne çeşit bir politikanın kurulacağıdır." Platonov'un ünlü dilsel üslubu bu bağlamda da resmî Parti dili ile diğerlerinin "ilkel" dili arasındaki gerilime işaret eder:

"Platonov, devrimci sloganlardan, Marksçı politik ekonomi sözcüklerinden, Bolşeviklerin ve parti bürokratlarının jargonundan ve bunların okuma yazma bilmeyen köylü ve işçiler tarafından emilmesiyle oluşan yeni bir Sovyet dilinin tarihsel gelişimini yansıtmıştır. Tarihsel araştırmalar, devrim sonrası nüfusun büyük kısmı için, özellikle taşradakiler için partinin dilinin yabancı ve anlaşılmaz olduğunu gösterir. Öyle ki 'kendileri bu yeni dili absorbe etmeye başlamışlar […] sıklıkla tanıdık olmayan, kitabî terimleri tahrif etmiş ya da daha anlaşılır ama absürt bir biçimde yeniden düzenlemişlerdir'. Böylelikle "deistvyushchaya armia" – "eylem ordusu," "eylem" ve "bekaret" kelimeleri Rusçada benzer duyulduğundan "devstvyushchaya armia" – "bakir ordusu"; "militsioner" ("yedek er") ise "litsimer" ("riyakâr") haline gelmişti.

Tüm "anlamsız" ses benzerliklerinin harekete geçmesiyle oluşan bu benzersiz melez karışım, beklenmedik hakikatlere dair kıvılcımlar yaratmış olabilir mi? (Baskıcı bir rejimde polisler tam olarak riyakarken devrimcilerin bakir bir biçimde, tüm egoist saiklerden arınmış, masum bir şekilde çalışma yürütmeleri beklenir.) Bu, Lacan'ın lalangue diye adlandırdığı, dilin tüm toplumsal ve cinsel karşıtlıklarca çaprazlandığı ve dilbilimsel yapısının ötesine doğru saptırıldığı durum için iyi bir örnek değilse de söz konusu lalangue, Platonov'un iki (neredeyse) simetrik karşıtlık arz eden aracı kullanımında ortaya çıkıyordu: Öncelikle "kendisi soyut ideolojik bir tanımı, sıradan insanların kullanımı üzerinden yorumluyor, kişiden halka gidiyordu. İkinci olarak ise en basit ve en açık gündelik sözcük ve ifadelerin sırtına aşırı yük bindirerek […] bir dizi ideolojik çağrışımla baş aşağı çeviriyordu.' O denli ki bu sözcükler 'son derece beklenmedik ve kafa karıştırıcı hale geliyor, birincil anlamlarını kaybediyordu.'"

Baskıcı bir rejimde polisler tam olarak riyakarken devrimcilerin bakir bir biçimde, tüm egoist saiklerden arınmış, masum bir şekilde çalışma yürütmeleri beklenir

Bu anlam yitiminin politik çıkarımı nedir? Birbiri içine geçiyor olsa da bu iki düzlem –resmî Bolşevik konuşmaları ve Diğerlerinin gündelik dili – sonsuza dek bir zıtlık arz eder: Devrimci faaliyet bunları ne kadar çok birleştirmeye çalışırsa aralarındaki çelişki o denli somutlaşır. Bu başarısızlık ampirik ve şartlara bağlı değildir, bu iki düzey basitçe kökten heterojen alanlara aittir. Bu nedenle Sovyet Marksizmi'nin "dip akıntısını" kutlama tuzağına düşmememiz gerekir.

"Resmî Sovyet Marksizm-Leninizm tarafından baskılanan diğer hat, Partinin "yukarıdan aşağı" kontrol rolünü reddeden bu hat, (Bogdanov'un durumunda olduğu gibi) işçilerin doğrudan, "aşağıdan yukarı" öz örgütlülüğüne dayanır; farklı, daha az baskıcı bir Sovyetler Birliği umudunu işaret eder. Bunun karşısında ise Lenin'in yaklaşımı, Stalinizm'in temellerini atan tutumu bulunur. Bu diğer hattın resmî Leninist Marksizm'in bir "semptomu" olduğu doğrudur, resmî Sovyet ideolojisinin "bastırdıklarını" işaret etmiştir, ancak tam da bu şekilde resmî Marksizm üzerinde parazit gibi kalmış, kendi başına ayakta duramamıştır. Kısacası burada kaçınılması gereken tuzak, Diğerlerinin sürdürdüğü "yoksul yaşamı" yücelterek bunu bir tür otantik, komünal yaşam olarak, başa-

rısızlığa mahkûm kapitalist moderniteye alternatif çıkarabilecek bir kaynak olarak ele almaktır. Diğerlerinin yoksul yaşamlarında "otantik" bir şey yoktur, işlevi sadece olumsuzdur, Komünizm dahil olmak üzere, toplumsal projelerin başarısızlığını işaret eder, hatta bu başarısızlığa neden olur.

Ne yazık ki yapısal nedenlerle zaruri olan aynı başarısızlık, günümüzde işçi sınıfı ile "proleterden de az" olanları (mültecileri, göçmenleri) birleştirmeye yönelik benzer bir projenin, "göçebe proletaryanın" devrimci dönüşüm için potansiyel bir kaynak olduğu fikrinin de temel niteliğidir. Burada, Platonov'un çıkardığı dersi de tamamen üstlenmek gereklidir: Gerilim yalnızca yerel muhafazakâr, ırkçı alt sınıflar ile göçmenler arasında değildir. Tüm "yaşam biçimi" farkı o denli güçlüdür ki, tüm sömürülenlerin basit bir güç birliğine güvenmek mümkün olamaz. Belki de bir anlamda, proletarya ile proleterden de azı olan "diğerleri" arasındaki çelişki, aynı etnik topluluk içerisindeki sınıf çelişkisinden daha da aşılamazdır. Tam da bu noktada Diğerlerinin, "bizim" proletaryamız içerisinde "kapsanması" en bariz yol olarak görülse de, tüm ezilenlerin evrensel birliğine çok yakınız gibi görünse de elimizden kayıp gitmektedir. Yani "proleterden daha az" olanlar, Diğerleri, altımızda kapsanamaz, bize entegre edilemez. Bunun nedeni bizim yaşam dünyamıza göre onların çok farklı, çok heterojen olmaları değil, tam da bu dünyaya içkin olmaları, bu dünyanın kendi gerilimlerinin bir sonucu olmalarıdır.

Bu şekilde Platonov soyut bir düzlemde, Diğerlerinin proletarya içerisinde kapsanması meselesini su yüzüne çıkarır. Günümüzde yalnızca mültecilerin ve diğer göçmenlerin (acaba bunlar küresel kapitalist düzen tarafından kapsanabilir mi?) durumuyla ilgili olarak değil, aynı zamanda daha formel bir düzlemde, Balibar'ın tabiriyle günümüz kapitalizminin temel eğilimi olarak "topyekûn kapsama" düzleminde de aynı sorunla karşı karşıyayız.[2] Bu tabir yalnızca sözde "kültürel kapitalizm" (kültürel alanın artan metalaştırılması) fenomenini değil, her şeyden önce işçilerin sermaye mantığı altında tamamen kapsanmasını ve bunun yeniden üretim sürecini işaret eder:

"Marx, 'sermayenin' nihayetinde (üretken) emeğe indirgenebileceğini söylerken ya da emeğin farklı bir sınıf tarafından gasp edilmiş başka bir biçiminden farklı bir şey olmadığını açıklarken insan sermayesi kuramı ise emeğin – daha doğrusu 'emek kapasitesinin' (Arbeits vermögen) – sermayeye indirgenebileceğini ya da kapitalist kredi, yatırım ve kârlılık operasyonları temelinde analiz edilebileceğini öne sürer. Bu, elbette bireyin 'kendi başına bir girişimci' ya da 'kendinin girişimcisi' olarak ele alındığı ideolojinin temelidir."[3]

Belki Bu Boşluk Umut Kaynağı İşlevi Görebilir

Buradaki mesele "mevcut ürünler için piyasaların büyümesini tarif etmekten çok piyasa kavramının menzilinin geleneksel anlamda 'üretim alanının' ötesine taşınması ve böylelikle sabit ekstra artı değer' için değer belirleme sürecine entegre edilebilecek, sınırların üstesinden gelebilecek yeni kaynaklar oluşturma meselesidir. Çünkü sermayeye, emek ve üretimin hem 'objektif' tarafında, hem de 'sübjektif,' tüketim ve kullanım tarafında değer biçilebilir."[4]

Yani mesele yalnızca iş gücünü daha verimli hale getirmek değil, iş gücünün kendisini bir diğer kapitalist yatırım alanı olarak ele almaktır: "Sübjektif" yaşamının tüm yönleri (sağlık, eğitim, cinsel yaşam, psikolojik durum…) yalnızca işçilerin verimliliği için önemli görülmekle kalmaz, ek artı değer üretebilecek yatırım alanları olarak değerlendirilir. Sağlık hizmetleri yalnızca işçileri daha üretken hale getirerek sermayenin çıkarına hizmet etmekle kalmaz, doğrudan kendisi de inanılmaz güce sahip bir yatırım alanıdır. Bu, yalnızca sermaye için değil (sağlık hizmetleri tek başına ABD ekonomisinin en güçlü dalıdır, savunma dalından da çok daha güçlüdür) işçilerin kendileri (sağlık sigortasını gelecekleri için bir yatırım olarak görürler) için de böyledir. Aynısı

2 Etienne Balibar, "Towards a new critique of political economy: from generalized surplus-value to total subsumption" ("Politik ekonominin yeni bir eleştirisine doğru: genelleştirilmiş artı değerden topyekûn kapsamaya") Capitalism: Concept, Idea, Image (Kapitalizm: Konsept, Fikir, İmge) adlı eserden, Kingston: CRMEP Books 2019.

3 Balibar, a.g.e., s. 51.

4 A.g.e., s. 53.

eğitim için de geçerlidir: Eğitim sizi yalnızca üretim işine hazırlamakla kalmaz; gerek kurumlar gerek kendi geleceklerine yatırım yapan bireyler için, kendi başına kâr edilebilen bir yatırımdır. Adeta bu şekilde metalaştırma topyekûn hale gelirken aynı zamanda kendine göndermede bulunan bir döngüye sıkışır: iş gücü "(kapitalist) zenginliğin kaynağı," artı değerin kökeni haline, kapitalist yatırımın momenti haline gelir. İşçinin "kendi girişimcisi," artı değer kaynaklarını (ya da çoğunlukla borçlarla elde edilen kaynaklarını) nereye yatıracağına (eğitime, sağlığa, konut mülküne…) kendi karar veren bir kapitalist olarak görülmesi fikrinde bu döngü en açık haliyle ifade bulur. Bu sürecin bir sınırı var mı? Makalesinin tam da son paragrafında Balibar bu soruya yanıt ararken garip bir biçimde Lacancı bir referansa, Lacan'ın tüm olmayan ("cinsiyetlenme formülleri" metninden) mantığına başvurur:

"Buna ('biçimsel' ve 'gerçek' kapsamanın ardından) topyekûn kapsama adını veriyorum, çünkü hiçbir şeyi dışarıda bırakmaz ('doğal' hayat için hiç yer ayrılmamıştır). Ya da dışarıda bırakılan her şey bir artık ve daha fazlasını içine almak için bir alan gibi görülmelidir. Ya da böyle görülmeli midir? Tabii ki tüm mesele şudur ve bu soru etik olduğu kadar da politiktir: Metalaştırmanın sınırı var mıdır? İçsel ve dışsal engeller var mıdır? Lacanyen biri şöyle demek isteyebilir: Bu gibi tüm bütünleştirmeler 'gerçek' olana ait bir imkânsızlık öğesi barındırır; pas tout ya da 'bütün olmayan' olmak durumundadır. Eğer durum buysa heterojen öğeler, topyekûn kapsamanın içkin artıkları pek çok farklı biçimde su yüzüne çıkabilir, bazıları görünüşte bireyselken (anarşist direnişlerin patolojileri gibi) diğerleri ortak, hatta kamusal olabilir. Ya da neoliberal gündemin uygulanmasındaki, örneğin bir defa yasallaştırıldıktan sonra sağlık sigortası sistemlerinin yürürlükten kaldırılmasının zorluğu gibi belirli zorluklarda açığa çıkabilir."[5]

Burada Balibar'ın söylediği, Lacanyen biri için oldukça tuhaftır: Balibar, Lacan'ın cinsiyetlendirme formüllerinin iki yüzünü sıkıştırmış ya da basitçe karıştırmış ve basitçe istisnayı bütün olmayan olarak okumuştur: Kapsamanın topyekûnluğu bütün olmayandır, zira Sermaye tarafından kapsanmaya karşı direnen istisnalar vardır. Ancak Lacan bütün olmayan ve istisnayı tam olarak zıt kutuplara yerleştirir: her türlü evrensellik, bir istisna üzerine kuruludur ve istisna olmadığında küme bütün olmayandır, yekûn olarak ele alınamaz. Bu zıtlık, kapsama konusuna da uygulanmalıdır: Kişi, kapsanmaya direnenler (evrensel) ve böylelikle "direniş alanı" olanlar için istisna arayışından, istisna olmaksızın kapsamayı onaylamaya ve bütün olmayışına güvenmeye geçmelidir. Balibar'ın işaret ettiği bireysel yaşamların kapsanması, evrensel kapitalist kapsamaya dair tekil bir örneğe indirgenemez, kendine üzerine kapanan doğasından ötürü (iş gücünün bizatihi sermaye haline gelmesi) artık değer üretimini tekrar ikiye katlar.

Marx'ın politik ekonomi eleştirisinde istisna yoluyla evrenselliğe dair iki temel durum bulunur: para ve iş gücü. Metaların alanı ancak tüm metaların genel bir denkliği olarak işlev gösteren, ama kullanım değerinden mahrum olan, özel bir meta ile yekûn hale getirilebilir. Metaların mübadele alanı ancak bireysel üreticiler yalnızca ürünlerini piyasaya sunduklarında değil, iş gücü (kullanım değeri, artı değer üretmek olan bir meta) piyasada bir meta olarak satıldığında ortaya çıkar. Belki de üçüncü bir durum da vardır: artı değeri üreten bu metanın kendisi artı değer getiren bir sermaye yatırımı nesnesi haline gelir. Böylece iki tür artı değerden bahsedebiliriz: iş gücünün üretimiyle oluşturulan "normal" artı değer ve iş gücünün kendi üretimiyle oluşan artı değer. Hegel'in, Mutlak'ın daima kendini bölerek nasıl çoğalttığına ve bu anlamıyla bütün olmayan olduğuna dair görüşüne iyi bir örnek: İş gücünün kendisinin üretimi, bir sermaye yatırımı alanıdır, sermayenin altında kapsama topyekûn hale gelir –ancak tam olarak bütün olmayan haline de gelir, yekûn hale getirilemez, iş gücünün kendi üzerine kapanan öğesi sermaye yatırımı olur ve tüm alanda dengesizlik oluşturan bir boşluğa dönüşür.

Belki bu boşluk umut kaynağı işlevi görebilir, belki de radikal değişim için imkanları açar: sermaye mantığı dışsal, entegre olmayan kimi artıklar tarafından değil, yekûn kapsandığında patlayacak olan, kendi iç tutarsızlığı tarafından tehdit edilmektedir.

Çeviri: O. Oğul Köseoğlu

İçindekiler İçin Tıklayınız

5 A.g.e., s. 57.

Liberalizmden Neoliberalizme Geçiş ve Bunların Reddi

Berfin Dilan Güven - Ahmet Doğan

"Avrupa'da bir hayalet dolaşıyor; kapitalizmin hayaleti." [1]

Neoliberalizmi yani yeni-liberalizmi tanımak, tartışmak için klasik liberalizm hakkında birkaç veriyle başlayalım. Zira "Niçin Neoliberalizm?" sorusunun cevabı da burada olsa gerek!

18. Yüzyıl Avrupa'sında devletin elini ekonomiden çekmesini ve serbest piyasanın özgürlüğünü destekleyen yeni bir görüş belirdi. Bu yeni görüş, İngiltere gibi ülkelerin öncülüğünde Adam Smith gibi aydınlanmacıların "Bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler!" şiarından çıkışla temel taşı olan liberalizmdir. Burada söz konusu ekonomi sistemi yönetimi şu şekilde formüle edilir;

*Ekonomik sahada bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler yatırımcılar!

*Ekonomiye devlet müdahale etmemelidir.

*En önemli faaliyet arzdır (üretim). Her arz kendi talebini(alıcısını) oluşturur.

*Ekonomide dengeyi sağlama aracı faizler-artırmalardır.

*Ekonomide arzın miktarı, fiyat mekanizmasına göre belirlenir.

Liberalizm, bireyin hem ekonomi hem de sosyal ve politik alanlarda özgürlüğünü savunup devleti özellikle ekonomi alanında geri planda tuttu. Fransız Devrimi'nden sonra Jean-Jacques Rousseau gibi aydınlanmacıların "özgürleşme", "toplumsal sözleşme" olarak öne çıkan ancak özü feodalizmden oligarşi sistemine geçiş olarak boy gösteren klasik demokrasi ve bunun paralelinde gelişen liberal devlet, toplumun eşitlik ve özgürlük güvencesi ile sağlanabileceğini varsaymaktaydı. Ancak bir süre bu durum devam ettikten sonra özellikle 1850 sanayi devrimi ile birlikte daha hızlı üretim-arz karşısında işsizlik-geçimsizliğin yarattığı talepsizlik nedeniyle liberal devletin ve kapitalist sistemin yarattığı sosyal-siyasal eşitsizliklere tepkiler çığ gibi büyümeye başladı. Bu durum bir yandan Paris komünü ve Marksist devrimlerin önünü açarken, diğer yandan kapitalist sistemde de yeni arayışların önünü açtı. Marksist ekonomiye göre gelişen sistem özet olarak şöyle öne çıkıyordu;

*Üretimi planlayanlara öncelik, üreticilere öncelik verilmesi

*Mülkiyetin-mülkleşmenin kamuya geçmesi

*Piyasanın devlet denetiminde olması

*Devletçilik

Piyasanın ve sermayenin tamamen devletin denetimine geçmesini sağlayan bu sistem karşısında en büyük tehlike bireyin tümden reddiydi. Tüm sermayenin-piyasanın devletin elinde olması ve bu şekilde artı ürünün devlet kapitalizmine yol açması; kendi içerisinde bir sorun haline gelirken, diğer yandan tümden yok sayılan birey de kendi yitmişliğinde, olmayan özgürlüğünün paradoksuyla kaldı…

Sanayi Devrimi'nden sonra, devletin piyasaya müdahalesinin oldukça kısıtlı olduğu 19. Yüzyılın sonlarında liberalizm ve beraberinde gelen küreselleşme hat safhadayken 1929'da yaşanan büyük krizle başta ABD (emlak krizi vb.) olmak üzere Avrupa yıkıcı bir

1 Karl Marx, Friedrich Engels – Komünist Manifesto ve Komünizmin İlkeleri, Sol Yayınları, Giriş Cümlesi

ekonomik bunalıma girmiştir. Özellikle 1929 bunalımından sonra çareyi ulus-devlet temelinde ilerleyen sosyal refah devletinde bulan Avrupa -ki, bu bir tarafta 1929 Ekonomik Buhranı olarak tarihe geçen ve kapitalizmin en büyük uzun süreli krizi, diğer tarafta Sovyetler Birliği'nin planlı ekonomi deneyi sayesinde Sovyet halklarının bu kapitalist bunalımdan etkilenmemesi ve SSCB'nin sınırlarına yeni ülkeleri dâhil etmesi- kapitalist ekonominin sürdürülebilirliğini imkansız hale getirmiştir. Yukarıda da belirttiğimiz gibi bu durum beraberinde kapitalist sistemde de bir arayışı getirmiştir. İngiliz iktisatçı John Maynard Keynes böylesi bir dönemde tarih sahnesine çıkmıştır. Klasik liberal görüşe bir karşı çıkış gibi gösterilmek istenen Keynes'in görüşleri, özünde tıkanan kapitalist sistemin sürdürülmesi için geliştirilen teoriden başka bir şey değildir.

Özgürlük, düşünen insan için çok büyük bir yük ve yaşama uyarlamak için büyük bedel gerektiren bir kavramdır; düşünmeyen için ise basit şekilde kullanılan bir illüzyon ve bireycileştirilen, toplumun büyük çoğunda siyasi amaçlar için kullanılan kartlardan biridir

Kapitalizmin son 40 yılını "neoliberalizm" olarak tanımlarsak soğuk savaşın kızıştığı 1970-1980 arasında geçiş süreci olarak kabul ederiz. "Neoliberalizm genellikle devlet müdahalesinin zıttı bir şekilde piyasa ve özel kesimin ideolojisi olarak tanımlanır". Dünyadaki ekonomik krizlerin derinleşmesi kapitalizmin kan kaybetmesinin ardından kurtarıcı ideoloji olarak yöneticiler, sermaye sahipleri tarafından desteklenen yeni bir toplumsal düzen oluşturmak adına şaha kaldırılan ideolojidir. Yeri geldiğinde müdahaleci yeri geldiğinde sözde özgürlük destekçisi olarak kullanılır. İkinci Dünya Savaşının ardından 1960'lara gelindiğinde Avrupa devletlerinin toparlanması, Doğu bloğunun güçlenmesi ile ABD'de uluslararası ticaretinde açıklar ortaya çıktı. Diğer ülkelerde biriken doların altına çevrilme tehdidi artıyordu. Bu noktada doların değerinin düşürülmesini kaçınılmaz kılıyordu. ABD önlem olarak doların konvertibilitesini sonlandırarak dalgalı döviz kuruna geçti. Görünürde ABD ekonomik olarak zayıfladığı düşünülse de özünde neoliberalizme atılan ilk halka olacaktı. ABD 1974'te sermaye akışını serbestleştirdi ve bu tarz adımların devamı geldi. İngiltere 1979'da bu harekete katıldı. Ardından Avrupa ülkeleri ardından bu dinamiklerin güçlenmesi ile Keynesçi politikalar eleştirilmeye başlandı.

Bunun için de, John Maynard Keynes, 1936 yılında yayımladığı "İstihdam, Faiz ve Paranın Genel Teorisi" adlı çalışmasında, Arz ile talep dengesizliğinde; talep yanlı politikalarla kapitalist işleyişin devamı için şu çıkış yollarini önermiştir.

*"Devlet özel girişimciye zarar vermeden ekonomiye etkili bir müdahale yapmalıdır."

*"Ekonomide her talep kendi arzını yaratır."

*"Ekonomide dengeyi devlet, kamu hizmetlerini attırıp vergileri azaltarak ayarlar."

diyen Keynes, devletin hâkim otorite olarak parayı denetime tabi tutarak, toplam talebi arttırıcı yönde para ve maliye politikası uygulaması gerektiğini ifade eder. Bu şekilde kapitalist sistemin aksayan yanlarının onarılabileceğini ileri sürer. Ekonomik krizin 2. Dünya paylaşım savaşıyla beraber iyice sürdürülemez olması nedeniyle, başta ABD ve İngiltere olmak üzere, hemen hemen bütün kapitalist ülkelerde Keynesçi sosyo-liberal politikalar hayata geçirilmek istenmiştir. Bu süreç, aynı zamanda, (Sovyetler Birliği'ne yakınlaşmayı engellemek için) işçi sınıfına bazı sosyal ve ekonomik hakların verildiği bir dönem olmuştur.

"Toplumu oluşturan bireylere ve ailelere asgari bir gelir güvencesi getiren, toplumsal tehlikelere karşı koruyan, sosyal güvenlik olanakları sağlayan, toplumsal konumları ne olursa olsun tüm vatandaşlarına eğitim, sağlık, barınma gibi sosyal hizmetler alanlarında belirli bir standart getiren sosyal devlet kavramının, Sanayi Devrimi ile doğan sosyal sorunlara çözüm getirmekte yetersiz kalan liberal devlet anlayışındaki değişim sonucu ortaya çıktığı kabul edilmektedir."[2] Fakat bir süre bu sistemle devam ettikten sonra ekonominin yeni-

---

2 Eray Acar, Neoliberalizm ve Sosyal Refah Devleti Ekseninde Üçüncü Yol Yaklaşımı, s. 249

den kötüye gitmesinin ardından yeni bir yol arayışına girildi. İşte kapitalizmin dallanıp budaklanmalarından biri olan neoliberalizm, böyle bir ortamda boy gösterdi. Ancak bu, ulus-devletin tekçi sorunsallığına takılmasıyla kriz halinden tam olarak çıkamadı. Zira ulus-devletlerde sermaye-paranın devletin kontrolünde olması; her şeyi belli zümrede topladı. Bu da zengini daha zengin fakiri ise daha fakir yaptı. Ulusal pazar etrafında şekillenen bu durum sınırları daha katı hale getirirken, küresel sermayeninse vergilendirmeler vs. ile yükünü ağırlaştırdı. Bu da beraberinde adı konulmayan ancak özünde "ulus-devlet "in bir sorun haline gelmesiydi. Ancak "Ulusların Kendi Kaderini Tayin Hakkı" üzerinden gelişen ve ulusal kurtuluş mücadeleleriyle yayılmaya devam eden Marksist devrimler varken, ulus-devletin; küresel sermayenin serbest girişimcilik-serbest yatırımı için bir sorun olduğunu ve artık ulus-devletin miadını doldurduğunu belirtmek mantıklı değildi. Bunun için öncelikle SSCB tehdidinin ortadan kalkması gerekiyordu. Dolayısıyla farklı arayışlara girilerek neoliberal politikalarla mevcut kriz aşılmaya çalışıldı.

Neoliberalizm

Özgürlük, düşünen insan için çok büyük bir yük ve yaşama uyarlamak için büyük bedel gerektiren bir kavramdır; düşünmeyen için ise basit şekilde kullanılan bir illüzyon ve bireycileştirilen, toplumun büyük çoğunda siyasi amaçlar için kullanılan kartlardan biridir.

11 Eylül'ün yıldönümünde George Bush "özgürlüklerin geliştiği barışçı bir dünya" dedi ve ardından "özgürlük Tanrı'nın bu dünyadaki her insana armağanı" diyerek şovunu taçlandırdı. Dünya kamuoyu ikna olunca harekete geçirmek için de "özgürlüğün yayılmasına yardım etmek dünyadaki en büyük güç olarak bizim yükümlülüğümüzdür" diyerek stratejiyi ve düşmanlarını belirledi.

Neoliberalizm özünde vahşi bir sistemdir, bireycidir, bencildir ve karşı devrimcidir. Liberalizmden pay almasına rağmen "yeni liberalizm" ya da "neoliberalizm" gibi farklı şekillerde adlandırılmasının ortaya çıktığı dönemin doğasının farklı olmasıdır. Neoliberalizm, liberalizm gibi muhafazakar değildir, ekonomiyi "asıl din" olarak görür, fakat istemleri ve vaatleri konusunda liberalizmle paraleldir.

Ekonomi-politik bir sistem olan neoliberalizm, sosyal refah devletinin amaçlarını yerine getirmekte yetersiz kalmasıyla ortaya çıkmıştır. Bireysel çıkarı kamunun yararına yeğlemek, işgücü maliyetlerini düşürmek, ticareti ve sanayiyi serbestleştirmek, sendikalı-örgütlü işgücü üzerinde sıkı denetim sağlamak... gibi pek çok temel amacı olan bu yeni sağ politika elbette ilk örneklerini bir sömürge devleti olan ve yine Adam Smith'in ülkesi olan İngiltere'de göstermiştir. Özet olarak; "Serbest girişimcilik ve serbest seçim, Özel mülkiyet, Rekabet, Piyasa ekonomisine güven ve bireycilik" olarak öne çıkan bu ekonomik sisteme, dönemin başbakanlarından Margaret Thatcher öncülük etti. Neoliberalizmin ilk savunucusu ve uygulayıcısı olarak bilinen Thatcher, başa geçtikten sonra, sosyal refah devletini ve işçi sınıfını hedef alan bir saldırıya geçti. Maden ocaklarını kapattırdı, insanları greve sürükledi ve sonunda ölümler, kayıplar yaşandı. Sovyet ekonomik sistemine alternatif yaratma iddiasıyla yenilenmiş bir sistem olarak ortaya çıkan neoliberalizm böyle kanlı bir başlangıç ve gelişim oluşturdu, farklı olması beklenemezdi zira kapitalizmin bizzat merkezinden türemişti. Bu yalnızca devletin silahlı gücüyle yapılmadı kuşkusuz. Neoliberalizm, 21. yüzyıla kadar 1973 Şili'de, 1980 Türkiye'de vb. birçok ülkede askeri kanlı darbelerle hâkim kılınmak istendi. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin dağılmasından sonra, 21. yüzyıla girişte sivil toplumculuğun gelişmediği statükocu Irak gibi ve sorun halinde olan ulus-devletlere askeri müdahaleyle girmeye devam ederken, sivil toplumculuğun geliştiği yerlere sağ ideolojilerin, yanı sıra, postmodernizmin yansımaları olan sahte çevrecilik, sahte organikçilik-GDO karşıtlığı, sahte hümanizm ile de başarılı kılınmak istendi. Kapitalizmin sirayet ettiği sistem içindeki bütünsel sıkıntıyı görmeyip bunu yine aynı sistemin sunduğu çözüm yollarına, kuruluşlara destek vererek çözmeye çalışmak ancak var olması gereken öfkeyi dinginleştirir ve bu da tam olarak kapitalizmin yararına olur. *"Kapitalist sistemin vahşi evresi diyebileceğimiz döneminde doğan sosyalist, sosyal demokrat ve ulusal kurtuluş akımları sonuçta sistem bağlantılıydılar. Ondan doğmuşlardı. Şüphesiz tümüyle sistemin yedek akımları olarak hazırlandıklarını söylemek gerçekçi olmaz. Ama sistemin rasyonalitesini,*

yaşam tarzını aşma diye bir sorunları olmadığını, olsa da söylemde kaldığını bugün rahatlıkla söyleyebiliriz. Eşitlikçi, özgürlükçü ideolojilerin kökeni sınıflı ve hiyerarşik toplumun dışındadır. Komünal ve demokratik duruş özleminden doğarlar. Fakat sürekli sınıflı ve hiyerarşik toplumca ya zorla ya tavizler karşılığında özlerini yitirmeye dek yozlaştıklarına dair birçok tarih örneğini de bilmekteyiz. Bugün reel sosyalist ülkelerin çözülüşünü, ulusal kurtuluş mücadeleleri sonrası devletlerin içine düştüğü bunalımı ve sosyal demokrat hükümetlerin muhafazakarlardan pek farklı bir yanları kalmadığını göz önüne getirdiğimizde, bu akımların sistemin birer mezhebi olmaktan öteye gitmediğini daha rahatlıkla belirtebiliriz."[3]

Neoliberlizmin tahribat ve yıkımı gelişmekte olan ülkelerde ilk defa ikinci dünya savaş bloğu krizi ile görünüre geldi. Soğuk savaş döneminde bu ülkelere borç verilmesi kararı tamamen siyasi karardı. Komünizmle mücadele adı altında gerçekleştirilen faiz artırımı ile kapitalist ülkelerin yapısal krizleri ile çevre ülkeler yeni üçüncü dünya ülkeleri için ihracatlarını büyük ölçüde etkilemişti 1980'lere gelindiğinde petrol fiyatlarının siyasi amaçlar uğruna değişmesi ile ham madde ve enerji fiyatlarındaki düşüşle iş olarak Meksika bayrağını çekti ve borç ödeme yükümlülüklerin gerçekleştiremeyeceğini ilan etti. Ardından iki yıl içinde 27 ülke ödemelerini yeni bir takvime bağlamak zorunda kaldı.

Nasıl Bir Ekonomi Olmalı?

"Sermayesiz Ekonomi Mümkündür, ama ekonomisiz sermaye mümkün değildir"[4]

Toplumsal ilişkileriniz ahlaki-politik temelde ise ve bunun yarattığı Komünal bir paylaşımcılık varsa, para-sermaye olmadan da bir ekonomiye sahipsiniz demektir.

Zira para, altın gibi nesneleri biz insanlar icat ettik. Ancak onlar olmadan önce de besin ve temel ihtiyaçlarımızı karşılayan alışverişlerimiz vardı. Ekonominin özü bu iken; icat ettiğimiz ve ekonominin temel taşı yaptığımız Altın ve para gibi nesneler bizim kontrolümüzden çıkarak bizi kontrolüne aldı. Yani etken iken edilgen olduk ne yazık ki. Şimdi bu kriz halinden nasıl kurtulmalı sorusuna teorik olarak yaşamda karşılık arıyoruz. Şimdiye kadar yaptığımız okumalar bize gösterdiği en güçlü perspektifin Demokratik, Ekolojik, Kadın özgürlükçü bir inşanın gerektiğidir.

Böyle bir perspektifle, yok olmaya sürüklenen Ahlaki-politik toplumu inşa ederek; olması gereken bir ekonomi sistemi oluşturabiliriz. Pek çok alan gibi ekonomi de kadından bağımsız düşünülemez. Bu, Sümer mitolojisinde Nanşe örneğiyle çok güzel mitleştirilmiştir. Nanşe bir insanın kendi emeğiyle üretemediğini yemesini yargılıyordu. *"Nanşe'den öğrendiğimiz gerçeklik; yaşamın onsuz olamayacağı ekonomik faaliyetlerin kadınların öncülüğünde ve bilgelikleri sayesinde geliştiğidir."*[5]

Ekonomik ilişkilerdeki temel kaynak olarak bilgenin geliştirdiği ana-emek teorisi baz alındığında, kadının ev içi emeği daha görünür olacak, kadının annelik emeği üzerinden yeni bir emek-değer teorisi üzerinden ekonomik ilişkiler belirlenecek, her toplumun kendine yetebilen ve yardımlaşma temelinde kolektif bir ekonomi kültürü canlanacak...

Kapitalist ekonomi bir ekonomi değildir ve kadın ekseninde şekillenen ana-emek teorisiyle gerçek bir ekonomik düzen geliştirilecektir. Bizim ekonomimiz bireyci değildir ancak bireyi de yok saymamaktadır; topluluk eksenlidir, sahte çevreci değil; gerçek anlamda ekolojiktir, yalnızca bir tarafın çıkarlarını gözetip diğer tarafı olabildiğince sömüren bir emek ile değil; ticari verimlilik esaslarına bağlı olarak örgütlenmesi gereken bir ekonomidir. Ekonominin temelinde para değil, etik-politik doğal toplumun komünal ilişkileri vardır. Ahlaki-politik temelde evrensel doğal döngüde eko-endüstriye dayalı üretim esas alınırken, toplumsal ilişkiler, alışverişler böyle şekillenir. Kadını ekonomiden dışlayan ve emeğini sömüren kapitalizme karşı bizler ekonomimizi geliştirirken gücümüzü; geçim ve paylaşımın eşit koşullarda yapıldığı neolitik çağdan, direniş ruhunun toprak üzerinde olduğu kadar; toplum ve ekonomide de olduğu Kuzey Suriye'deki kadın kooperatiflerinden alacağız! İçindekiler İçin Tıklayınız

3 Ali Fırat, Bir Halkı Savunmak s. 356-357

4 Ali Fırat, Demokratik Uygarlık Çözümü 3 s. 147

5 Jineolojiye giriş, s. 226

Neoliberalizmin İflası

Fikret Başkaya

"Yaşamın en dolaysız hakikatini anlamak isteyen kişi, onun yabancılaşmış biçimini incelemek, bireysel varoluşu en gizli, en gözden ırak noktalarında bile belirleyen nesnel güçleri araştırmak zorundadır".

Theodor W. Adorno[1]

Yirminci yüzyılın ilk yarısı, esas itibariyle de 1914-1945 aralığı, savaşların, krizin ve devrimlerin üç on yılıydı. 1914-1918, Batılıların Büyük Savaş [Grande Guère], bizde 'Harb-i Umumi denilen emperyalistler arası savaş, 1917 Rus Devrim, 1918 'başarısız' Alman devrimi, 1929-1933 kapitalizmin en derin, en yıkıcı 'yapısal krizi', 1939- 1945 İkinci Emperyalistler arası savaş... XX. yüzyılın ilk yarısına başlıca dört olgu damgasını vuracaktı: Emperyalistler arası hegemonya yarışı ve savaşlar, ister reformist ister radikal olsun işçi sınıfının yükselen mücadelesi, sömürge halkların anti-kolonyalist mücadelesi ve kapitalizmi temellerinden sarsan yapısal kriz.

İkinci emperyalistler arası savaşın ardından kapitalizm tekrar ama "son defa", yeniden yükselme dönemine girdi. Üretim ve verimlilik oranları, dolayısıyla kâr oranları istikrarlı bir artış seyri izledi. Verimlilik artışına endeksli olarak "reel ücretler" yükseldi, varlıklı sınıflardan alınan vergi oranları yükseltildi, kamu harcamaları, kamu hizmetleri ve sosyal hizmetler alanı genişledi... Savaş sonrası oluşan modele, "refah devleti, sosyal devlet" denecekti. Fransızlar "kayırıcı devlet" dediler. Öyle ya, her şey yolunda gibi görünüyordu. Artık kapitalizmin, sorunlu dönemleri geride bıraktığı ve krizlerin geçmişin bir anısı olarak kaldığı düşüncesi yerleşmişti. Bu vesileyle bir hatırlatma yapmak gerekiyor. Savaş sonrası Batı'nın zenginliği, o zamanlar "Üçüncü Dünya" denilen ülkelerin esas itibariyle doğal kaynaklarının yoğun sömürüsü pahasına gerçekleşmişti. Mesela petrolü sudan ucuza kullanıyorlardı ki, malûm petrol kapitalist sistemin damarlarında dolaşan kandır. Bu yüzden ona "fosil kapitalizm" de deniyor.

Elbette iyimserlik rüzgarı daha fazla esmeyecekti... Zira, krizler kapitalizmde mündemiçtir [içerilmiş durumdadır]. Kapitalizm kriz olmadan yol alamaz ve asla kendiliğinden dengeye gelemez. O kadar ki, yağmur bulutta ne kadar içerilmişse, krizler de kapitalizmde o derece mündemiçtir. Dolayısıyla balayı uzun sürmeyecekti. Nitekim, 1960'ların sonuna doğru verimlilik ve kâr oranları düşüşe geçti, büyüme oranları düştü ve 1974-75'de de kriz, tüm emperyalist ülkeleri etkisi altına alıp- genelleşti. Üstelik yüksek işsizlik oranlarına yüksek enflasyon oranları eşlik ediyordu ki, bu durumu tanımlamak için yeni bir kavram da icat edilmişti: Stagflasyon, bu terim, durgunluk içinde yüksek enflasyon demeye geliyordu.

Kapitalizm ilk yapısal krizi 1870'lerin başında girmişti ve krizden kolonyalizm [sömürgecilik] sayesinde çıkabilmişti... Süreç: kriz-kolonyalizm-genişleme şeklinde tezahür etmişti. XX. yüzyılın sınırına ulaşmış bulunuyordu kapitalizm yayılmasının başında. Nitekim emperyalistler arası savaş öncesinde (1914) yeryüzünün %84,4'ü bir kaç kolonyalist-emperyalist devletin sömürgesi veya yarı-sömürgesi statüsüne indirgenmiş bulunuyordu. Başka türlü ifade edersek,

1 Minima Moralia, Sakatlanmış Yaşamdan Yansımalar, [Çev: Orhan Koçak- Ahmet Doğukan, Metis Yayınları, İstanbul, 2002, s. 13.

artık kapitalizm yatay genişlemenin sınırına ulaşmıştı. Dolayısıyla süreç bu sefer kriz-savaş-yeniden yapılanma şeklinde tezahür etmişti. Aslında kapitalizmin 1974-75 krizini aşmak üzere gündeme gelen neoliberal saldırı da bir dikey genişleme sayılabilirdi.

Batı'da işçi sınıflarının, mücadelesi, sömürge halkların bağımsızlık mücadelesi ve Sovyetler Birliğinin emperyalist savaştan gücünü artırarak çıkması, Doğu Avrupa'ya doğru genişlemesi ve ezilen ve sömürülen sınıflar katında prestijinin artması ile, kapitalizmin tarihinde ilk defa güç dengesinin görece ezilen ve sömürülen sınıflar lehine dönmesini sağlamıştı ki, bu durum emperyalist kamp için kaygı vericiydi. Bu durum, kutsal mülkiyetin tehdit altında olduğu anlamına geliyordu. En azından etkin sermaye odakları öylesi kaygılar taşıyordu ve bir şeyler yapmak gerektiğini düşünüyorlardı.

Devlet müdahaleciliğinin ve Keynesçiliğin kural haline geldiği, temel sloganın da "daha çok devlet" olduğu bir dönemde, piyasa ekonomisi şarkılarına dinleyici bulmak artık mümkün değildi. Özellikle 1929 krizinin ardından, neo-klasik iktisat teorisi ve ona dayalı iktisat politikaları iyice gözden düşmüştü. Dolayısıyla üretilecek ideolojik tezlere alıcı bulmak pek mümkün değildi. Eğer mevsim ve toprak uygun değilse, tohuma sahip olmanızın bir kıymet-i harbiyesi yoktur. Buna rağmen etkin sermaye çevreleri ideolojik karşı-saldırı için kolları sıvadılar. İdeolojik mücadelenin önemini en iyi onlar bilirdi. Egemenliğin yolu beyinlerin sömürgeleştirilmesinden geçerdi ve beyinleri sömürgeleştirmek için de ideolojik yabancılaşma gerekirdi. İdeoloji "üretimine" II. emperyalist savaşın hemen sonrasında başlandı ama üretilen ideolojik tezlerin piyasaya sürülmesi için koşulların oluşması beklendi. Kapitalizmin emperyalist savaş sonrasında genişlemenin sonuna geldiği, yeniden yapısal krize girdiği 1970'lerin ilk yarısında, ideolojik karşı-saldırıya geçmek için koşullar olgunlaşmış görünüyordu. Artık, gönüllü kulluğa giden yol aralanabilirdi.

II. Emperyalist savaşın sona ermesiyle, ABD'de bir dizi "çok özel uzmanlık kuruluşu" peydahlandı. Vakıflar, dernekler, politika üretme merkezleri [Policy Centers), araştırma merkezleri, danışmanlık kuruluşları, vb. 1990'lı yıllarda moda olan bir tabirle, Think Tanks'lar devreye sokuldu. Bu kuruluşlar başlıca iki amaç için oluşturulmuşlardı: Marksist-komünist fikirlerin yayılmasının önünü kesmek ve Keynesçiliğin yayılmasını durdurmak. Aslında amaç, Antonio Gramsci'nin ideolojik hegemonya dediğini gerçekleştirmekti. Söz konusu Think tanks'ların bir bölümü ekonomik liberalizmi mayalandırma ve yayma misyonuna koşulmuşlardı. Diğerleri de liberal ideolojiyi yeni dönemin laik dini haline getirmek için seferber olmuşlardı. Fakat bunların yegane amacı "düşünce üretmek" değildi. Asıl amaç, oluşturulan söylemle [ideoloji] çıkarlar ve politik eylem arasında bağ kurmaktı. Oluşturulan yeni din, artık sosyal sınıf diye bir şeyin söz konusu olmadığı, daha da ötede, toplum diye bir şeyin de mevcut olmadığı, tezini kafalara sokmak üzere harekete geçilmişti. Bilindiği gibi, neoliberalizmin ilk uygulayıcısı olan Margaret Thatcher, hep toplumun olmadığını söyledi. [There is no such thing as a society]. Aslında bayan Thatcher'in akıl yürütmesi o kadar da tutarsız sayılmazdı. Eğer sınıflar yoksa, toplum da yoktur. Öyleyse, bireyler vardır. Bireyler da bencildir. Sadece kendi dar çıkarlarının peşinde koşarlar. Pazar [piyasa] herkesin azamî yararını gerçekleştirir, ama müdahale edilmemek koşuluyla.

Söylem ile Gerçek Arasındaki Uyumsuzluk

İşte bu aşamada bilimsellik retoriği devreye giriyor. Ne üretildiği kadar, kimin tarafından üretildiği de önemli değil midir? 1980'den sonra dönemin yeni dini mertebesine yükseltilen neoliberalizm, bir kere devletten, siyasetten, siyasi partilerden bağımsız kuruluşlarda çalışan "tarafsız" bilim otoriteleri ve "uzmanlar" tarafından üretiliyordu. Eğer, siyasete bulaşmamış, devlet dışında faaliyet gösteren kuruluşlarda çalışan tarafsız bilim insanları, uzmanlar tarafından üretiliyorsa, bunların bilimselliğinden kuşku duymaya gerek olur muydu? Kaldı ki, bir düşünceyi ve ona dayalı politikayı kabullendirmek için, "devlet tarafından sözde devlet dışı kurumlar oluşturmak" İkinci Dünya Savaşı sonrasının emperyalist odakların ve akıl hocalarının bir buluşu değildir. Söz konusu bağımsız think tanks'ların sadece ne amaçla oluşturuldukları değil, nasıl finanse edildiğini de merak

ediyorsanız, söylemle gerçek arasındaki uyumsuzluğu anlamanız kolaylaşacaktır. Bu kuruluşlar başlıca iki kaynaktan besleniyor: Birincisi sermaye tarafından yapılan bağışlardır ki, bunlar vergiden muaftır. [Ünlü Think Tanks'lerin başında gelen The Heritage Foundation'ın 25 milyon doları aşan bütçesinin %90'ı aralarında otomobil, kömür, petrol, kimya ve tütün tekelleri de olan 600 özel şirketten geliyor.] İkincisi de doğrudan devlet ve/veya belediyeler, vb. tarafından yapılan transferlerdir. Devlet bütçesinde önce bir vakfa veya başka bir bağımsız kuruluşa aktarılan para, bu tür kurum veya kuruluşlar aracılığıyla da Thinks Tanks'lara transfer ediliyor.

Aslında neoliberalizm denilen şey, değerlenme sıkıntısı çeken sermayeye yeni değerlenme alanları açmanın, kapitalizmi içine sürüklendiği yapısal krizden çıkarma hamlesinin adıydı

Ekonomik liberalizm oldum olası, sözde ekonomide devlet müdahalesine karşıdır. Neoliberalizm daha da ileri giderek, bunu bir fanatizme dönüştürmüş durumdadır. İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemin koyu devlet müdahaleciliğini, planlamacılığı, ulusal kalkınmacılığı ve refah devletini tasfiye etmeyi amaçlayan neoliberalizm, önce monetarizm olarak sahneye sürüldü. Bilindiği gibi, Keynesciliğe karşı bir akım olan monetarizm, her yerde ve her zaman enflasyonun, devletin aşırı para emisyonundan kaynaklandığını savunur. Dolayısıyla devletin para politikası araçlarıyla ekonomiye müdahalesine karşıdır. Onu arz yönlü iktisat [supply side economics] akımı izledi. ABD kökenli bu akım, 1970'li yıllarda sahneye çıktı, ekonomiye devlet müdahalelerine ve düzenlemelerine savaş açtı. Devletin ekonomiden elini çekmesi ve yüksek gelir gruplarından alınan vergilerin düşürülmesini vaz ediyordu. Gerekçe de gayet açıktı: Devlet, kapitalistlerden aldığı vergi ile [yeniden bölüşüm yoluyla] yatırımlara tahsis edilmesi gereken bir kaynağa el koyuyor! Üstelik bunu de verimsiz kullanarak, kaynak israfına yol açıyordu. Neoliberal öğreti dahilinde üçüncü temel akım, yeni klasik makro ekonomi veya rasyonel beklentiler denilen iktisat akımıdır. Buna göre devletin ekonomiye müdahalesi beyhudedir, daha da ötede kötüdür, zira, her şeyden haberdar olan bireylerin beklentileri ve davranışları, devlet müdahalesinin ortaya çıkardığı sonuçlarla çelişme halindedir ve onu etkisizleştirir. Oysa, söylemle gerçek arasında tam bir uyumsuzluk söz konusuydu. 1980 sonrasında neoliberal ideologların yücelttikleri piyasanın kendisi de bidayette siyasal iktidarların, devletlerin müdahalesiyle oluşmuştu.

Kapitalizm öncesi dönemde uzak mesafe ticareti esastı, dolayısıyla bugünkü anlamda "ulusal pazarlar" ve iç ticaret söz konusu değildi. Uzak mesafe ticareti yapan tacirler yabancılardı ve dönemin siyasi otoritelerinin (imparatorlar, krallar, vb.) onları ülkeye çekmekte çıkarları vardı. Böylece bütçeye kaynak sağlıyorlardı. İşte hem bütçe için kaynak sağlamak, hem de mevcut sosyal dokuyu etkileyen yabancıların yıkıcı faaliyette bulunmalarını engellemek için, müdahale etmek, denetim ve koruma altına almak gerekiyordu. Çelişik gibi görünse de, piyasa ekonomisi denilen daha baştan müdahalelerin, denetimlerin, yasakların, teşviklerin, korumaların velhasıl koyu bir müdahaleciliğin eseriydi. Kaldı ki, kapitalizmin tarihinde "ticaret serbestisi" kural değil, istisna idi. Netice itibariyle liberalizm denilen olgu, asla ekonominin doğal hali değildir. Zira, devlet olmadan, devlet müdahalesi olmadan kapitalizm diye bir şey de asla mümkün değildir. Dolayısıyla sorun, müdahalenin olup olmayacağı değil, müdahalenin modalitesinin nasıl olacağıyla ilgilidir. Bir tür müdahalenin, düzenlemenin yerini başka tür bir müdahalenin alması, müdahalenin ortadan kalkması değil, farklı çıkarları için yeniden dizayn edilmesidir. Regülasyon için de, deregülasyon için de mutlaka devlet müdahalesi şarttır. Netice itibariyle, regüle eden de, deregüle eden de aynı devlettir. Başka türlü söylersek, devlet ve sermaye bir ve aynı şeydir, madalyonun iki yüzüdür. Biri olmadan diğeri de olmaz.

Aslında neoliberalizm denilen şey, değerlenme sıkıntısı çeken sermayeye yeni değerlenme alanları açmanın, kapitalizmi içine sürüklendiği yapısal krizden çıkarma hamlesinin adıydı. Kapitalizmi "yapısal kriz"den çıkarmak için yapılanların toplamıydı. Bir bütün olarak emekçi sınıflara, ezilen halklara yönelik kapsamlı bir saldırıydı. Saldırının üç sloganı da

liberalizasyon [serbestleşme, sermayenin hareketini sınırlayan engelleri ortadan kaldırmak anlamında], privatization [özelleştirme, kamuya ait kaynakların, müştereklerin sermayenin yağma ve talanına sunmak almanında] ve deregülasyon [emekçi sınıflar lehine ne kadar düzenleme varsa, tasfiye etmek, sömürü ve yağmanın önünü açacak yenilerini dayatmak anlamında...] ve 1979- 1980'den itibaren önce İngiltere'de Margaret Thatcher, ABD'de de Ronald Reagan marifetiyle tam bir yıkım programı olan neoliberalizm dayatılacak ve onları diğerleri izleyecekti...

Türkiye'nin de acelesi vardı: Ünlü 24 Kararlarıyla [1980] Türkiye'de neoliberalizm trenine binecekti. Lâkin, verili sınırlı "demokratik" rejim dahilinde halk düşmanı ekonomik ve sosyal programı dayatmak mümkün olmazdı: NATO'cu ordunun generalleri imdada yetişecek, 12 Eylül Amerikancı Darbeyi dayatacak, velhasıl, koyu bir devlet terör rejimiyle, emperyalizmin ve yerli mülk sahibi sınıfların önünü sonuna kadar açacak, bu amaçla sol muhalefetin üzerinden bir buldozer gibi geçecekti. O kadar ki hiç bir şey unutulmayacak, hiç bir kurum "esirgenmeyecekti". 'Çocuk Esirgeme Kurumu da dahil. Her şey baştan sona dizayn edilecekti. Fakat, NATO'cu 12 Eylül askeri darbesi, Neoliberalizm için sadece ekonomik ve sosyal alanı yeniden şekillendirmekle yetinmeyecekti: İdeolojik alana da müdahale edilecek, resmi ideolojinin yeni versiyonu olan, Türk-İslam Sentezi, denilen fikir de dayatılacaktı. Türkiye'nin NATO'ya üye olduğu tarihten beri palazlandırılan dinci gericiliğin önü sonuna kadar açılacak, devlet ve toplum dinci gericilik tarafından kuşatılacak, 2002'de de "politik İslamcı" AKP iktidara taşınacaktı...

Geride kalan 40 yıl, neoliberal gerici saldırının 40 yılı oldu. Sermayenin hareketini sınırlayan tüm engeller ortadan kaldırıldı. Koskoca Dünya sermaye için tam bir "gül bahçesi" haline getirildi. Sermayeden alınan vergiler düşürüldü, kamu hizmetleri, sosyal hizmetler budandı, Özelleştirilmemiş, sermayeye peşkeş çekilmemiş hiç bir şey bırakılmadı. Tüm ortak kullanım kaynakları ve alanları özelleştirildi. Kamu İktisadi Teşekküllerinin [fabrikalar, vb] özelleştirilmesini eğitimin, sağlığın, sosyal güvenliğin, belediye hizmetlerinin, vb. özelleştirilmesi izledi. Suyu da özelleştirdiler. Velhasıl özelleştirilmemiş, metalaştırılmamış, bir kâr aracına dönüştürülmemiş hiçbir şey bırakılmadı. Yollar, köprüler, tüneller, denizler, göller, koylar, meralar... Akla gelen ne varsa gözü doymaz "yeni yetme", iş bitirici kapitalistlere peşkeş çekildi. Emperyalist ülkelerdeki kapitalist işletmeler [özellikle sanayi tesisleri] "ucuz işçi cenneti denilen, sendikalaşma düzeyi düşük, aynı şekilde sermayeden alınan vergilerin önemsiz, çevre koruma mevzuatının ve kaygısının da pek mevcut olmadığı "Çevre Ülkelere" taşındı ki, ona délocalisation denecekti. Elbette delokalizasyon Merkez Kapitalist Ülkelerin sanayisizleşmesi, dolayısıyla işsizliğin artması demeye de geliyor...

İşssizliğin Büyütülmesindeki Neoliberalizm Etkisi ve Çöküş !

Sınırsız sömürü, yağma ve talan kâr oranlarını restore etmeyi başarsa da, kapitalizmi "yapısal krizden" çıkarmayı başaramadı. Verimlilik oranları tüm bu zaman zarfında kriz öncesi dönemin düzeyine çıkamadı. Neoliberal politikalar işsizliği ve gelir dağılımı dengesizliğini büyüttü. Bunun anlamı "üretilenin" satılamamasıdır. Bir değerlenme sorununun ortaya çıkmasıdır. Başka türlü söylersek, sermayenin yeteri kadar "değerlenme" alanı bulamamasıdır. Bilindiği gibi sermaye değerlenemez ise, değersizleşir. İşte sermayenin finans alanına iltica etmesinin nedeni budur. Lâkin para kendiliğinden bir değer yaratmaz, değer yaratabilmesi için verimli yatırımlara yönelmesi gerekir. Dolayısıyla kapitalist dünya sisteminin içinde bulunduğu durum, bir sürdürülemezlik/ sürdürebilemezlik durumudur. Artık sistem çözdüğünden daha çok sorun yaratmadan yol alamıyor, patinaj yapıyor. Dolayısıyla sistemin içine sürüklendiği durumu "kriz" kavramı karşılamıyor. Bilindiği gibi, kriz, normal durumdan bir sapma demeye gelse de, normale dönüşü de imâ eder. 1917 Moskova doğumlu, Nobel Ödülü sahibi de olan, Rus fizikçi-kimyacı Ilya Prigogine: " Eğer bir biyolojik, kimyasal veya sosyal sistem, genel denge durumundan fazlaca saparsa ve bu sıklıkla tekrarlanırsa, artık bir daha sistem yapamaz." diyor. Şimdilerde kapitalist dünya sisteminin "manzarası" tam da öyle.

Dolayısıyla sistemin içinde bulunduğu durumu "çö-

küş", daha iyi karşılıyor. Zira, çöküş, geri dönüşün artık mümkün olmadığı kritik sınırın, kritik eşiğin aşıldığını imâ eder. Sanayi kapitalizminin yaklaşık 250 yıllık geçmişi var ve bu insanlık ve uygarlık tarihinde sadece küçük bir parantez. O halde, bu kadarcık zamanda bir sürdürülemezlik durumu, bir uygarlık krizinin ortaya çıkmasının sebebi neydi? Böyle bir yazıda bu soruya tatmin edici cevap vermek mümkün değildir. Yine de iki temel nedenden söz edilebilir: Birincisi, kapitalist işletmeler vahşi bir rekabet ortamında faaliyet gösteriyorlar. Varlığını koruyabilmenin, yarışta kalabilmenin koşulu, her seferinde toplam artı-değerden daha büyük pay kapmakla mümkün. Bunun için de sermayesini büyütmesi, bu amaçla da en ileri üretim tekniklerine sahip olması gerekiyor. Başka türlü söylersek, her seferinde canlı emeği ölü emekle (makinayla) ikâme etmesi gerekiyor ki, bu işsizliğin sürekli büyümesi, üretilenin satılmasının zorlaşması demektir. Lâkin bir sorun var: Makina, robot "yeni-değer, fazla-değer, artı-değer" yaratmaz. Daha önce yaratılmış makinada, robotta "dondurulmuş" değeri yeni ürüne transfer eder. Dolayısıyla, her ileri aşamada sistemin kendini yeniden üretmesi zorlaşıyor.

İkincisi, kapitalizmin kendini yeniden üretme ritmiyle, doğanın kendini yeniden üretme ritmi arasında bir uyumsuzluk var. Fakat, kapitalizm kendi ritmini doğaya empoze ettiğinde, dayattığında, doğanın kendini "yenilemesi" sorunlu hale geliyor. Bu da ekolojik kriz, ekolojik yıkım demek. İşte bu ikisinin diyalektiği de bir "uygarlık krizi" ortaya çıkarıyor. Başka türlü söylersek, kapitalizmin kendi mantığının ve işleyişinin bir sonucu olarak, iç sınırına, ekolojik sorun, ekolojik yıkım nedeniyle de dış sınırına ulaşmış bulunuyor.

Artık, kapitalizmin insanlığa teklif edeceği bir şey yok. Eğer, insana ve doğaya saygılı başka bir uygarlığa giden yol vakitlice aralanamaz ise, insanlığın ve uygarlığın bir geleceği olmayacak. Hesap ortada olduğuna göre...

İçindekiler İçin Tıklayınız

İncir Yaprağı Düştü ve Kral Çıplak

H. Yekta Eren

Günümüzde liberalizm denildiğinde, burjuva demokrasisinin ekonomik, siyasal ve toplumsal olarak işlediği devlet ve siyasal yapılanmalar anlaşılmaktadır. İçeriği toplumdan topluma, devletten devlete farklılıklar gösterir. Esnek yapısından dolayı, kendisini her döneme uyarlama yeteneği göstermiş olan liberalizm en son neoliberalizm olarak sistemi krizden kurtarmak istemektedir. Karşımızda öyle sabit, değişmeyen fikirler bütünü yoktur. Bu yüzden yanılmamak gerekir. Her renge bürünen bukalemun gibidir. Tek bir rengini aramak, insanı yanıltıcı kılabilir. Neoliberalizm ile mevcut krizi aşmaya çalışan kapitalist modernite güçleri yarattıkları birey portresi ile aslında tarihin en silik, sanal ağlarda yaşamın realitesinden kopuk, kendi dışında gelişen doğa ve toplum kırımına gözü kapalı, sadece "neden çorbam sulu, neden incim küçük" diye refleks gösteren bireyi yaratmışlardır. Çağımızın en önemli sosyal bilimcilerinden olan Ali Fırat bu konuda en derin analizleri yaparak tüm çıplaklığıyla Avrupa merkezli sosyal bilimin yarattığı zihniyet kırımını gözler önüne sermektedir. Bu düşünceler ışığında liberalizmi yeni dönemde gelişen neoliberalizm ve onun yaratmak istediği bireyi ele almaya, değerlendirmeye çalışacağız. Ali Fırat savunmalarında liberalizm için "Liberalizm oldukça eklettik, her kalıba giren, aldatıcı, riski yüksek bir yandan en katı dinsel dogmalardan daha dogmatik, en soyut felsefelerden daha saçma spekülatif bir düşüncedir. Liberalizm burjuva orta sınıfın resmi ideoloji olarak tam bir eklektizm ile her fikirden yaralanıp, yamalı bohça misali sistemler yaratmakta oldukça pratiktir. Böylelikle, görünüşte her modelin doğru yanlarına sahip çıkmış gibi kendisini sistemleştirir. Özünde tüm modellerin en kusurlu yanlarını, bazı doğrularla karıştırarak, eklektizmin en tehlikeli bir biçimini sürekli inceleme modeli olarak topluma sunar. Resmi anlayış olarak toplumun, kolektif hafızasını sömürgeleştirip işgal eder. İdeolojik hegemonyasını kesinleştirir" demektedir.

Bilindiği üzere kapitalist modernite, Avrupa merkezli çıkmış ve gelişmiştir. Onun felsefesini ve ideolojisini oluşturan, liberalizm de Avrupa merkezlidir. Bu yüzden Avrupa merkezli sosyal bilimi anlamak liberalizmi anlamaktır. Ali Fırat bu gerçekliği savunmalarında şöyle ifade etmiştir: "Gerçekten Avrupa merkezli sosyal bilim egemenlik kokmaktadır. Ya egemen kılar ya da egemenlik altına alır. Halbuki bize gerekli olan demokratik özne olmak ve adilce paylaşmaktır. Avrupa sosyal bilimi özünde liberalizmdir, bir ideolojidir." Özcesi; toplumsal gerçeklik, Avrupa merkezli sosyal bilimin izah ettiği gibi değildir. Hakikate daha yakın yorumlar mümkündür. Toplum anlatılmak istenenden farklı oluşmaktadır. Sosyal bilim adına sunulan ve tartışmasız doğrular diye kabul ettirilen pek çok kategorik değerlendirme propaganda ağırlıklıdır. Gerçeği perdelemeyi amaçlamaktadır. Bilimsel sosyalizm adına sunulanlar dahil birçok sosyal bilgi ekolü liberalizmin ağır etkisindedir.

Birey toplum ikilemi sosyal bilimlerin en temel araştırma inceleme konusudur. Bu ikilemlerden her birinin rolü nedir, öncelik hangisine verilmelidir, nasıl bir ilişki içerisindedir vb. sorulara cevaplar oluşturulur. Avrupa merkezli sosyal bilimlerin liberalizmin derin etkisinde olduğunu ve liberalizmde burjuva orta sınıfın ideolojisi olduğunu biliyoruz. Bu yüzden bu sorulara verilen cevapların da bu sınıfın bakış açısını ve çıkarlarını yansıttığını unutmamak gere-

kir. Şimdi liberalizmin birey ve toplum olgularını ele alışına bir bakalım. Liberalizm bireyi temel alan bir felsefedir. Birey özgürlüğü ve bireysellik her şeyin üzerinde tutulması gereken kutsallıklar olarak ifade edilirler. Bireyin toplumdan önce var olduğunu dolayısıyla birey haklarının da toplum haklarından önce gelmesi gerektiğini savunurlar. Toplum birey ilişkisini bu ikilemi simbiyotik, birbirini geliştiren bir ilişki olarak değil de birbirine karşıt birbirini yadsıyan, daraltan ve bastıran bir ilişki olarak değerlendirirler.

Liberalizm birinci doğa ve ikinci doğayı aynılaştırarak, ikinci doğada yaşanan çok sınırlı vahşi diyebileceğimiz örnekleri kendine vesile yapar. İnsanın insanın kurdu olduğu, bir toplum tasviri geliştirilir. İnsan doğasında faydacılık, çıkarcılık ve bencilliğin olduğunu, güçlü olanın ayakta kalacağını, zayıf olanların da yok olacağını ileri sürer. Bu bakış açısı toplum açısından sürekli savaş hali demektir. Toplumu ve onu ayakta tutan ahlak, felsefe, mitoloji, din ve her türlü ölçü kural ve kurumları birey özgürlüğünün önündeki engeller olarak yorumlarlar. Birey özgürlüğünün bunların aşılmasıyla olacağını öne sürerler. Bu konuda özellikle Darwin'in evrim kuramından ve Freud'un psikoanaliz çözümlemelerinden yararlanmışlardır. İnsanın güdülerinden oluşan maddi bir varlığa indirgemişlerdir. Bir örnek olması açısından; Hobbes'un "Leviathan" adlı eserinden bir alıntı yapalım: "Vahşi doğada rekabet halindeki şehvetleriyle, birbirine saldıran sansarlar ve tilkiler yasalarla kafeslenmeli, cezalarla uyarılmalı, tehditlerle caydırılmalı, kurallarla dizginlenmeli ve ödüllerle yumuşatılmalıdır." Görüldüğü gibi liberaller, insanları hayvan ve siyaseti de hayvan bakıcılığı olarak algılamışlardır. Sanki toplumu bir hayvanat bahçesi insanları da kafeslere kapatılmış hayvanlar gibi düşünmüşlerdir. Özgürlük yorumları da oldukça çarpıktır. Özgürlüğü şöyle ifade etmişlerdir "özgürlük, bireyin eylemleri üzerinden dış sınırlamaların olmayışıdır. Bağımsızlık ve tek başına olmak bireyin doğal durumudur. Ve insanlar tanımı gereği özerk, özgür ve ayrı faillerdir. Özgürlük başkalarına zarar vermeden her istediğini yapabilmektedir." Hakikatin bu yanılgılı yansıtmalarına karşın Ali Fırat kendini bu sosyal bilim gerçekliğinden kurtararak, hakikate daha yakın yorumlar geliştirmiştir. "Bir Halkı Savunmak" adlı eserinde Ali Fırat, birey-toplum ilişkisini şöyle yorumlamaktadır: "Toplumsallık insan türünün varlık koşuludur. Kendinden önceki primat türünden kopup, insanlaşmasının toplumsallaşma düzeyiyle at başıyla gittiği sosyal bilimin en yakıcı bir gerçeğidir. Yalnız birey ve toplum halindeki yaşam birbirinden ne kadar soyutlanırsa soyutlansın teorik olarak ispatlanamaz bir olgudur. Yalnız birey yoktur. Toplumu yakılmış birey olabilir ama en azından bu birey bile yıkılmış toplumunun anılarıyla birlikte ayaktadır. O anılarla yeni toplumsallaşması da anlıktır." İnsan türünün güç kazanması tamamen toplumsal düzeyiyle kurduğu ilişkiye bağlıdır. Bireyi zayıf kılmanın, köleleştirmenin en vahşi tarzı ona dayatılan yalnızlık düzeyidir, yaşadığı tecrittir.

Neoliberalizmin temel amacı, sistemi kabul edecek bireyleri yaratmaktır

Bireyin özgürlüğü noktasında da asıl amaç; sistemin kabul edeceği insanı yaratma çabasıdır. Bireyi sürüden kopmuş koyun misali parçalamaya başlama özgürlüğü, liberalizmin birey özgürlüğünü en iyi anlatan benzetme olabilir. Bireyi toplumsal bağlarından tümüyle kopararak yalnızlaştırmak bir insanı en güçsüz duruma düşürür. Liberalizmin birey özgürlüğü, bireyin toplumsallığını tüketerek bireycileştirmesidir. Çünkü bireycileştirilmiş birey, kapitalizmin en rahat kullanacağı kişiliktir. Liberalizmin özgürlük adına toplumdan kopardığı birey bu yanılsamayla tüketim çarkının mükemmel dişlisidir, artık.Ali Fırat, liberallerin bu sahtekarlıklarını da bakın nasıl değerlendirmektedir: "Kelime anlamı özgürlükçülük olan liberalizm, sıkı göreceliği olan bir kavramdır. Birine veya bir gruba özgürlük olan, karşıtına kölelik olarak yansımıştır. Resmi anlamıyla liberalizm tüm ulus devlet sınıfları için özgürlük iken modern kullar olan vatandaşlar için işsizlik, ücretsiz çalışma, yoksulluk, açlık, eşitsizlik, özgürlüksüzlük ve demokrasi yoksunluğu demektir. Liberalizmin mutlak anlamda özgürlükçülük olmadığını iyi görmek gerekir. Diğer değişle ekonomik ve iktidar tekelleri için azami özgürlüklü olan tüm ötekiler için her soydan köleliktir." Bireycilik neoliberal gelenekte önemli bir yer tutar. Başlıca iki türde anlamı bünyesinde barındırır. Bun-

lardan ilki toplumun, toplumsal düzenin ve toplumsal yapıların ancak bunların kurucu unsuru veya temel birimleri olan bireylerden, onların davranışları doğrultusunda açıklanabileceğini savunur. Başka bir anlatımla, liberalizmin bireyciliği onun toplumsal olanın varlığını reddettiği anlamına gelmez; yalnızca toplumsal gerçeğin bireysel elementleriyle açıklanabileceğini söyler. İkinci olarak, liberalizm ahlaki veya normatif anlamda da bireycidir. Normatif bireycilik her bir bireyin ayrı bir değer olduğunun kabul edilmesini ifade eder. Her bir birey kendisi için yaşamı neyin değerli kıldığına ancak kendisi karar verebilir. Bu çerçevede, bir soyutlama olarak toplumun onu oluşturan bireylerinkinden ayrı bir varlığı, iradesi ve amaçları yoktur. Bireylere bağımsız bir değer olarak saygı göstermek gereği onların her birinin ahlaki bir statüye sahip olmalarından kaynaklanır. Ahlaki bir değer olarak bireycilik, bireysel insanların kendi potansiyellerini geliştirebilecekleri ve değerlerini belirleyip gerçekleştirebilecekleri bir alanın varlığına gereksinim gösterir. Kendini geliştirme ancak bireysel olarak başarılabilir.

Liberalizmde Özgür Toplum

Özgürlük bireysel bir durumu belirtir, özgürlüğün öznesi herhangi bir toplu varlık biçimi (toplum, ulus, grup, cemaat vs.) değil, yalnızca ve her zaman birey olarak insandır. Dolayısıyla, liberallerin "özgür toplum" sözüyle belirttikleri, genellikle, özgür bireylerden oluşan ve özgürlüğü güvenceleyen kurumlarla donatılmış olan bir toplumdur. Liberal kuramda özgürlük esas olarak politik bir değerdir. Politik anlamda özgürlük siyasi baskıdan korunmuşluk durumunu belirtir.

Yukarıda dikkat çekmeye çalıştığımız belirlemeler ile birey özgürlüğü temelinde gelişen güçlü insan portresi neoliberalizmin ana propaganda aracı olmaktadır. Bu eksende özünde insanın kendi farkına vardığı, bireyin anlamsallığına ulaştığı toplumsal hakikatten kopan birey köleliğin prangalarından kopmuş özgür birey olarak tanımlanmaktadır, toplumsallıktan uzaklaştıkça bireyin özgürleşeceği ve böylece güç haline geleceğini her fırsatta dile getirmektedir. Bundan ötürü neoliberalizmde birey merkezdir. Türlerin gelişiminde insan önceliklidir, toplumdan önce vardır ve önce gelir. Toplum daha sonra gelişir. Dolayısıyla toplum hakları da birey haklarından sonra gelir diye düşünülür. Bu anlamda geliştirilmiş bireyin sahip olduğu ideoloji bireyci ideolojidir. Birey toplumsal karmaşalarda devlet tarafından korunmalıdır. Birey toplumdan koparılıp hukukla devlete bağlanılır. Böylece devletin sömürüsüne, köleliğine, bağlılığına yol açılır. Ali Fırat "birey ve toplum birbirinden koparılamaz" diyor. Özgürlükten ve toplumsallıktan kopan birey en güçsüz bireydir. Güçlü birey portresi altında aslında bireyler, bireyi birey yapan toplumsallıktan koparılarak özünden boşalmış, kendi gerçekliğine ters düşmüş, teneke yürekli, at gözlüklü tarihin en güçsüz, silik, etki ve tesir düzeyini yitirmiş bir kişiliğine büründürülmektedir. Neoliberalizmin temel amacı, sistemi kabul edecek bireyleri yaratmaktır. Liberalizmin birey özgürlüğü, bireyin toplumsallığını tüketerek bireycileştirilmesidir. Bireycileşmiş birey, kapitalizmin en rahat kullanacağı bireydir. Bu birey tiplemesi toplumsallıktan büyük bir kopuşu yaşayarak bütün toplumsal normları reddeder, esas olan kendisini var kılma çabasına girer ve anı yaşar. Bireyi geçmiş ve gelecek diyalektiğinden kopararak anın barbarca tüketicisi haline getirir. Yaratılan bu birey için her şey tüketim ürünü ve tüketim malzemesidir, maddi uygarlığın yarattığı ürünleri tüketmekten öte zamanı, zamanla beraber insanı insan yapan duyguların tüketimini, görmekteyiz. Böylece yaşam bütün heyecanını yitirir, bu birey için yaşamın anlamı tükettikleri ile sınırlıdır. Düşünmesine gerek yoktur ne de olsa yerine başkaları düşünür.

Liberalizmin Bilimi Sunduğu Kutsal Birey

Bilim onun için güçtür, bilmenin tek amacı kariyer ve hırstır. Kariyer hırsı ile maddi dünyanın imkanlarından daha fazla faydalanmak amaçlanır. En iyi araba, ev, telefon vb. nihai yaşam amacıdır. Bu yaratılan birey, kapitalist modernitenin en sadık müşterisi haline getirilmiştir. Artık sadece bir müşteriden ibarettir. Bu müşterilerin davranışı, genellikle milim milim ilerleyen trafikte, sürünen insanların süper hızlı spor arabalar satın almasına ya da çölde yolculuk etmek için tasarlanan korkunç SUV makinelerinin çocukları okula götürüp getirmek için kullanılmasına benzer. Onlar için güç satın alabileceğimiz

bir şeydir. Tüm bu insanlar güç tüketicileridirler. Örneğin, Marx'ın "katı olan ne varsa buharlaşıyor" deyişi Kapital'in ilk cildinin son sayfalarında meta fetişizminin epeyce farklı bir analiziyle dengelenmiştir. Marx'a göre, sıradan şeyler, bir tür kişisel müzede bulunan insan anlamlarıyla büyülü bir şekilde donatılmıştı ve tüketici koleksiyonuna hep daha fazlasını ekliyordu; tüketici hazinelerini istif ediyordu, amacı biriktirmekti. Kendinden bunca yatırım yaptığı bu fetişlerden vazgeçmek tüketicinin isteyebileceği son şeydi. Bunalımlı, küfürle özdeş, yalanın amaç haline getirildiği, metaya ölümüne bağımlı kılınan bu yaşam tarzı ile yaşam intiharın eşiğine gelmiştir. Tüm bu gerçeklikleri görmek farkına varmak insanı insanın kurdu haline getirildiği, insana dair var olan her şeyin yok edildiği, insanın insansızlaştırıldığı, neoliberal çağda, insan olma savaşımının abecesi olacaktır. Ki buna dair Amerikalı yazar Henry Miller "Görmemek için gözümüzü kapattığımız her şey; kaçındığımız, inkâr ettiğimiz, önemini azalttığımız ve küçümseyip aşağıladığımız bütün işler, eninde sonunda bizi hezimete götürür. İğrenç, zararlı ve acı verirmiş gibi görünen bütün şeylerle açık fikirle yüzleştiğimiz takdirde iyilik, güzellik, mutluluk ve kudretin kaynağı olabilirler." diyerek öncelikle gözlerimizi bütünüyle açmamız ve hakikat ile yüzleşmemiz gerektiğinin önemine dikkat çekmiştir.

Sonuç Olarak;

Ali Fırat'ın geliştirdiği teorik, felsefi ve ideolojik çalışmalar neticesinde, genelde tüm özgürlük ve eşitlik hareketleri, özelde ise Kürt Özgürlük Hareketi, mücadele tarihleri içinde ilk defa bu düzeyde, egemen sistemlerin felsefi, ideolojik ve yaşamsal etkilerinin dışında bir düzey yakalamışlardır. Bu hakikate ulaşmak özünde önemli bir düzeyin yakalanması anlamına gelmektedir. Sistem karşıtı hareketler tarihlerinde ilk defa, egemen sistemlerin mezhebi olmama imkanlarını daha güçlü yakalamışlardır. Bu aynı zamanda ideolojik mücadele de bütün dönemlerin en radikal tarzının yürütülmesi gerektiği anlamına da gelmektedir. Ali Fırat, "Demokratik Uygarlık Manifestosu" adlı eserinin, "Ortadoğu savunması" adlı 4. Cildinde bu konuda şunları belirmiştir:

"Liberalizmin ideolojisi saldırısı karşısında nasıl yaşamalı ve nereden başlamalı soruları aciliyet kazanır. Nasıl yaşamalı ne yapmalı ve nereden başlamalı sorularına verilecek ilk ortak cevap, sistem içinden ve sisteme karşıtlık temelinde başlamalıdır. Fakat sistemin içinden sisteme karşıtlık eski bilgeler düzeyinde her an ölüm pahasına hakikat savaşçılığını gerektirir. Nasıl yaşamalı, nereden başlamalı ile iç içe olarak, modernitenin bir zırh gibi giydirdiği deli gömleğini çıkarır gibi nefret ederek bu yaşamdan vazgeçeceksin. Gerektiğinde her an kusarak içindeki bu yaşamdan mideni, beynini ve bedenini arındıracaksın. Sana dünya güzeli gibi kendini sunsa bile içini kusarak yanıt vereceksin. Ne yapmalı sorusuna diğer iki soruyla iç içe olarak, sisteme karşı hep eylemlilik biçiminde bir yanıtla karşılık vereceksin. Ne yapmalının cevabı, bilinçli örgütlü pratiktir.

Kapitalist modernitenin sırttaki, lanetli elbise gibi duran fikri, zikri ve eylemi ayrı anlayışını mutlaka terk etmek, aşmak gerekir. Fikir, zikir, eylem aslında birbirinden ayrılmaz, hakikatin hep sırtta tutulması, bütünlük içinde giyilmesi ve yaşanması gereken nişaneleridir. Üçünü bir arada, nasıl yaşamalı da ne yapmalı da ve nereden başlamalı da temsil edemeyen, hakikat savaşına çıkmamalıdır. Gerçek bütündür. Hakikat, ifade edilen bütünsel gerçektir." Kapitalist modernitenin aslında gücü ne parasından, ne silahından kaynaklanmaktadır. Sonuncu ve en güçlüsü sosyalist ütopyada dahil tüm ütopyaları her renge büründüren en değme sihirbaza taş çıkaran kendi liberalizminde boğması asıl gücünü oluşturmaktadır. Şimdi incir yaprağı düştü ve kral çıplak. Bizlere düşen ise geçmiş ve gelecek diyalektiği ile an'ı dolu doluya özgürce komünal yaşamak, yaşamı böylece anlamlı kılmaktır. Kapitalist modernitenin, onun ideolojisi olan neoliberalizmin yarattığı insanın insanın kurdu haline getirildiği bireyciliğe karşı, yaşamın her anında toplumsallığı savunmaktır. Toplumsallıkta ısrar insan olmakta ısrardır..!

İçindekiler İçin Tıklayınız

Neoliberalizm ve Yeni Dünya Arayışı

Veysi Arancak

Süre gelen tarihte Avrupa' da gelişen toplumsal devrimler, bireyin sömürgecilik ve Engizisyon karşısında, Reform ve Rönesans hareketleriyle özgürleşme arayışı söz konusu olmuş, zaman ve mekânların gelişmeleri seyrinde takip eden kapitalizm olgusu ise bu zaman-süre de doğuşunu güncellemiş, varlık kazanmıştır. Kapitalizmin temel ideolojisi olan liberalizm de bu zeminde kendini geliştirerek "özgür birey" olgusunu siyaset, felsefe ve diğer tüm sızabildiği alanlarda işlemeye başlamıştır.

Bu şekilde kendini var eden liberalizmi kavram-anlam olarak ele aldığımızda; etimolojik açıdan "Liberty"den geliyor ve türkçesiyle "özgürlük" anlamını oluşturan bu mefhum, ideolojik olarak liberalizm kavramı haline geliyor; daha sonrasında düşünce, propaganda, mülkiyet hakkı ve serbest ticaret özgürlüğü gibi "bireysel hak ve özgürlükler" üzerinden kullanılmaya başlanıyor. Diğer yandan kavram olarak latince de "cömert, soylu, özgür insana layık" anlamına gelen 'liberales' kelimesinden kaynağını alan liberalizm, Siyasal literatürde 19. yüzyılın başında İspanya'da kurulan 'Liberales'[1] adlı parti ile tarih sahnesine çıkar. Ve Kapitalizmin egemenliğindeki hayatın birçok alanına yayılır.

Siyaset ve ekonomi felsefesinde toplum, birey ve devlet arasındaki tüm ilişkilerde bireyin hak ve özgürlüklerini savunan, her bireyin inanç ve düşünce özgürlüğünün tanınması gerektiğini savunan liberalizm; bu anlamda ekonomik ve siyasal bir öğretidir. Devletin ekonomiye müdahalesinin en alt düzeye çekilmesi gerektiğini ifade eden liberalizm, devletin bireyler, uluslararasındaki ekonomik ilişkilerede sadece destekleyici ve koruyucu şekilde karışması savını öne sürer ve somut anlatımıyla 'Bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler'[2] der. Bu, ekonomik liberalizm olurken, Devletin toplumsal ve kültürel yaşamın düzenlenmesinde hiçbir belirleyici rol üstlenmemesi gerektiğinin altını çizen ve somut anlatımını 'en iyi hükümet en az hükümet edendir' şiarında bulan öğretiye ise siyasal liberalizm denmektedir. "Adam Smith, John Stuart Mill, F. A. Hayek ve James M. Buchanan gibi klâsik liberaller, devleti gece bekçisi gibi gören, en az yönetimi esas alan bir yaklaşımı savunurlar. Bu devlet, geniş bir haklar dizisini korur, yollar ve okullar gibi sınırlı kamu ihtiyaçlarını karşılar ve aksaklıklarını gidermek için piyasaya müdahalede bulunabilir."[3]

Liberalizmin ekonomik alandaki ideolojik-teorik öncülerinden olan Adam Smith doğal özgürlüğün sistemi olarak kapitalist ekonomiyi formüle ederken; bireyciliğin insanların doğal yapısından kaynaklandığını, ekonomik hayatın bireyci olduğunu ve iktisadi sistemin adil denetleyicisinin piyasanın kendisi olacağını savlar. Öyle ki herkesin bencil olduğu bir toplumda denklem, bilinçli olmasa da kendiliğinden oluşacaktır; dolayısıyla Smith, piyasa eliyle ve sermayeyi artıran emeğin daha verimli çalışmasını sağlayan

1 http://www.nisanyansozluk.com/?k=liberal

2 Laissez passer, Laissez faire!

3 Ason Brennan, Liberal Olmayan Liberaller- Hangi Liberalizm? s.237

bir etken olarak tanımlayıp, onun sınırlandırılmaması gerektiğini savunur. Kapitalizmin ekonomik işgali toplumu parçalara ayırıp, bireyciliği toplumsal hafızaya kadar kazıyıp, meşrulaştırarak; yine siyasal düzlemde imparatorluk yapısındaki devletleri ulus-devletlere böldükten sonra tüm bunların üstüne kendi piyasasını kurup, küresel yapılı bir modeli inşaya dayatmaktadır. Liberalizm kapitalizmi küreselleştirirken "Bırakınız yapsınlar, Bırakınız geçsinler" diyerek ticaret ve sermaye dolaşımının sınırsızlığını savunur. Hem felsefi hem de kendi döneminin küresel merkezi iktidarların(Thatcher, Reagan, Pinoshe'lerin) akıl hocası ve neoliberalizmin filozofu olarak da anılan F.A. Hayek ise, "Adam Smith'in ticari toplum olarak adlandırdığı modern medeniyetin, bir tasarım ürünü değil ama insani tecrübenin tedrici bir şekilde gelişen evrimsel bir sonucu olduğunu iddia eder. Piyasa medeniyeti, sosyal koordinasyonunu merkezi bir otoritenin planlarına borçlu değildir; bilakis sosyal düzen, kural takip eden insanların gönüllü faaliyetlerinin kendiliğinden doğan düzenidir."[4] "Birey haklarını yozlaştırmak isteyen liberalizm, demokratikleşme ve insan hakları kavramına sarılmıştır. Liberalizmin kendisi demokratik olmadığı halde demokratik kisveye bürünür. İnsan haklarını ortadan kaldıran sistemin ideolojisi olduğu halde, insan haklarının bir numaralı savunucusu kesilir."[5] Hayek özgürlük kavramının anlaşılabilmesi için anlam karışıklığına neden olan diğer özgürlük tanımlamalarını üç başlığa ayırarak çözümler. Hayek'e göre bu tanımlar; siyasal özgürlük, iç özgürlük ve iktidar anlamında özgürlüktür. Ancak Hayek konuya yaklaşımını "özgürlük ve siyasi özgürlük kavramlarını ayırmasa da siyasi özgürlüğün olmadığı bir durumda birçok özgürlüğün elde edilebilmesi olasıdır."[6] F. A. Hayek 'in felsefesi, özgürlüğü; bireyin dışarıdan gelen herhangi bir zorlama altında olmadan hareket edebilmesi şeklinde açıklar. Birey davranışlarına başkaları tarafından müdahale edilmediği sürece özgürdür. Bireyin serbestçe hareket edebildiği bu alan ne kadar genişse birey o kadar özgür olacaktır, diyen Hayek Felsefi temellerini oluşturmuştur. Dolayısıyla "felsefe son tahlilde liberalizmin günlük çıkarcılığının, pragmatizminin, egoizminin felsefesidir."[7] Hayek, ekonomik özgürlük kısmında devletin nasıl bir tutum alacağını belirtir; "Serbest bankacılık sistemi ile para devlete karşı korunacak" ve "Bir ülkede kullanılan parayı, devletin kendisinden gelen bir tehdide karşı korumak için hükümete ihtiyaç duyulduğu elbette ki saçmalıktır. Para esasında devlete karşı korunmalıdır"ı iddia edecektir. Hayek'in devletin "para basarak' genişletici politikalar izlenmesinin bu dönemde oldukça olağan hale gelmesi ve maaşı ile ilgili olarak bulunduğu ay ile maaşının doğru yönlü olarak katlandığı söyleyerek örnekleyecektir."[8]

Liberalizm kapitalizmi küreselleştirirken "Bırakınız yapsınlar, Bırakınız geçsinler" diyerek ticaret ve sermaye dolaşımının sınırsızlığını savunur

Kapitalizm bu şekliyle kendini "Serbest piyasa Ekonomisi" olarak tanıtır. Kurduğu ulusal ve uluslararası sistemlerle daha fazla kâr, sermaye elde etmek için tekelci ekonomisini tesis ederken hem içerde hem de dışarıda pazar alanları oluşturmayı hedefler. Serbest Piyasa Ekonomisi diye sunulansa sermayenin dolaşım ağı ve bunun için kurulan mekanizmalar olmaktadır. Burada dolaşıma sokulan, pazara sunulan toplumsal üretimler değil, kapitalizmle yeşil tanrı olan paranın kendisi olmaktadır.

"Sosyal devlet"[9] savı kapitalizmi krizlerden çıkarmanın bir formülü olmanın yanı sıra Sovyetlerin büyümesini engellemenin bir aracı haline de gelmişti. Berlin'e kadar genişlemiş sosyalist blokun komünizme çağırdığı işçi sınıfına kapitalist refah toplumu vaat ederek; Batı avrupa'daki işçi sınıfının komüniz-

4 F. A. Hayek, Özgürlüğün Anayasası

5 A.g.e, s.50

6 F.A.Hayek'in Felsefi Temelleri Ve Teorisi The Journal of Academic Social Science, s. 466-481 472

7 Ali Fırat, demokratik ulus çözümü, s.305

8 Hayek,2012c,s.592

9 https://www.akademikkaynak.com/sosyal-devlet-nedir.html

me yönelmesini engellemeye çalışan hegemonik güçleri kullanıldı. Devrimcilerin sınıfsız, sömürüsüz bir toplum vaatlerine karşı ilerlemeci, sosyal reformcu bir burjuva demokrasisi önererek işçi sınıfını sisteme entegre etmeye çalıştı. 1989'da Berlin'de, duvarın Doğu tarafında reel sosyalizmin vardı. Duvarın Batı tarafında ise aynı gelenekten gelen sosyal demokrasi iktidardaydı. 19. yüzyılın sonlarında Almanya'da kapitalizm karşıtı muhaliflerin kurdukları Alman Sosyal Demokrat Partisi sistem karşıtı bir yapılanmaydı. Ancak zaman-sürede kapitalizmin kendi iç çelişkilerinden dolayı yıkılacağını savunan bu teze karşın kapitalizmin kendini yenileyip ileriye taşıyan bir sistem olduğunu ve eşitlikçi bir refah toplumunun zeminini savunan evrimci-reformist çizginin hâkim konuma geldiği bir parti oldu. Fakat 1929 Buhranı sosyal demokratların tezlerini yeniden düşünmelerine neden oldu. Çünkü sistem devrimci çizgiyi savunanların düşündüğü gibi kriz yaşayıp çöküşe gidiyordu. Oysa ekonomik büyümenin refah yaratacağı tezi çökmüştü. Bu nedenle sosyal demokratlar istihdam, refah toplumu ve sürdürülebilir bir büyüme için[10] müdahaleci bir devlet ve planlanmış bir pazara ihtiyaç olduğunu belirttiler.[11] 1950'lerde sosyalist enternasyonalde sosyalizm vurgusunu zayıflatıp liberal hak ve özgürlüklere vurgu yaptılar.

Sosyal Demokrasi, Soğuk savaş döneminde kapitalizmi aşmayı değil ondan nasıl yararlanılabileceğinin arayışına giren bir yapı oldu. Bu aşamadan sonra sosyal demokrasiyi kapitalizmden ayırmak mümkün değildir, daha çok onun bir mezhebi konumundadır. Burjuvazi, sosyal demokrasinin öngördüğü refah devleti uygulamasına uzun süre ihtiyaç duydu. Bu uygulama burjuvazinin iktisadi büyüme ve yenilenmeyi yakalamak ve en önemlisi de sosyalist bloka karşı ideolojik hegemonyasını inşa etmek için ihtiyaç duyduğu bir yöntemdi. 1980'lerde neoliberalizmin gelişmesiyle birlikte sosyal demokrasinin refah devleti, sosyal reform gibi tezleri burjuvazi için işlevselliğini yitirdi. "1980'ler sonrası neoliberalizm bu yeni kaotik bunalıma çare olarak öngörüldü. 1990'da Sovyetlerin çözülüşü sistem için başarı değil, bunalımı artırıcı bir etkendir. Neoliberalizmin yeni 'küresel hamlesi' bu koşullar altında gündemleşti. Tekelleşen medyanın ağır bombardımanı altında sahte paradigmalar üretilmeye çalışıldı."[12]

Açığa Çıkan Şey Mücadele Mi, Pazara Hâkim Olma Arayışı Mı?

"Neoliberalizm gerçekten geçmişin bir karikatürü mu? Yoksa iddia ettiği gibi 'küresellik' adı altında gerçek bir yenilik mi? Bu tartışma tüm hızıyla sürerken, reel sosyalizm krizinin ardından halkların alternatifi daha da kendini dayattı. Sistemin ABD, AB, Japonya arasındaki gerilimi, kuzey güney çatışması ve artan toplumsal kutuplaşmalar nereye götürüyordu? Çevre, feminizm ve kültürel ağırlıklı akımlar, yeni aktörler olarak devreye giriyordu. İnsan hakları ve sivil toplumun çözümleyici değeri daha da artıyordu. Sol habire kendini yenileme çabasındaydı. Bir yandan Davos Zenginler Kulübü tartışmaları, diğer yandan Porto Allegre Fakirler Kulübü tartışmaları nasıl bir dünya öngörüyordu? Tartışmaların sığ düzeyi günü kurtarmaktan öteye gitmiyordu. Sistematik, teorik öngörü her iki tarafta da eksikti. Program, planlı hareket sınırlıydı. Özcesi toplumun özgürlük eşitlik yanlılarının krizden başarılı çıkışı için ne bilgi ne de yapılanmaları yeterlilik gösteriyordu. Modern tarihin emekçiler ve halklar adına yaşadığı 1848, 1871, 1917 devrimleri basta olmak üzere, çok sayıda devrim dalgalarını kendi sularına çekebilen liberalizmin bir daha neoliberalizm adındaki sözde yeni sularında boğulmak istenmiyorsa, bu sefer benzer hatalara düşülmemeliydi. Gerekli olan doğru bilgi gücü ve toplumun yeniden yapılanması, başarılı formlarını bulabilmesiydi."[13] Bir yapının taklidi her zaman aslını yaşatır ve güçlendirir. Reel sosyalist pratik, kapitalist hegemonyaya karşı enternasyonalist bir blok oluşturmaya çalışırken; niyetten bağımsız olarak onunla rekabete girişti. Her rekabetin sonucu tekelleşmedir. Reel sosyalizmde yaşananın bu olduğu görüldü.

---

10 Her zamanki gibi Kapitalizm krizlerden beslenerek ve bu krizi fırsata çevirerek çıktı.

11 Toplumu sosyalizme götüren kansız yol olduğuna inanılıyordu bu yolun.

12 Abdullah Öcalan, Bir Halkı Savunmak, s.357

13 Abdullah Öcalan, Bir Halkı Savunmak, s.88-9

Ama elbette bu süreç kapitalist hegemonya açısından da engelsiz ve masrafsız değildi. 20. yüzyılın başında sermayenin yoğunlaştığı, büyük endüstri ve mali sermaye tekellerinin ortaya çıktığı, üretimin farklı ülkeler arasında iş bölümü ile yapıldığı yani pazarın küreselleştiği bir kapitalist düzen mevcuttu. Durum tam da Lenin'in emperyalizm tanımına uyuyordu: Finans kapitalin egemenliği, sermaye ihracı, geri kalmış ülkelerin kaynakları ve işgücünün sömürülmesi ve dünya pazarına hâkim olma arayışı gerçekleşiyordu. Reel sosyalist pratik buna karşı durabilmek için sermayeyi devlette biriktirip iş gücünün yaşam standartlarını yükselterek rekabet etti. Emperyalizmin sömürgeleştirme politikalarına karşı enternasyonalizmi ve ulusların kendi kaderini tayin hakkı ilkesini geliştirdi.

Sermayenin önündeki tüm devlet engellerinin kaldırıldığı, bunun için de yasal ve yapısal düzenlemeler yapılarak özelleştirmenin yapıldığı ve finansal sistemin korunduğu, sosyal güvenlik harcamalarının aşağı çekildiği, serbest ticaret ve pazara dayalı ekonominin adı oldu neoliberalizm

1929 buhranında ABD (Emlak vb. krizler) öncülüğündeki kapitalizm ilk ciddi krizi ile karşılaştı. Bu nedenle hegemonyayı sosyalist bloka bırakmamak adına sistemini belirli oranda revize ederek kendini güncelleme arayışına girdi. İlk iş fordist üretime geçiş oldu. İşçinin, emekçinin koşullarında reformlar yapıldı. Sosyal reformlar yapıldı, istihdam güvencesi verildi. Sisteme meşruiyet kazandırmak için siyasal reformlar gerçekleştirildi. Sosyalist blokla rekabet edebilmek için ceberut yüzüne sahte bir gülümseyiş kondurarak işçileri ikna etmeye çalıştı ve bunda başarılı da oldu. Bu dönemde, kapitalistler de devletin düzenleyici ve planlamacı olmasına karşı çıkamıyorlardı. Sosyalist blokun rekabeti "kapitalizmin ehlileştirilmesine" vesile oldu. Yeni kapitalist reformlar sosyalistlerin taleplerine yanıt verir düzeydeydi. 1950'lere gelindiğinde artık üretimin genişlediği, devlet temelli bir kapitalist kalkınmaya dayanan bir düzen oturmaya başlamıştı. Kapitalizm ne kadar gelişirse refah o kadar artacak, bu refahı da devlet dağıtır ve dizginlerse ilerde kapitalizm kendi iç dinamikleriyle dönüşecektir minvalinde bir iyimserliği taşıyan Batı sosyal demokrasisi sevinçliydi. ABD, ekonomik sistem içinde hegemonyasını inşa ederken, liberal bir dünya ekonomik düzeni de oluşturuyordu. Ekonomik büyüme ve kapitalist kalkınmanın sürekli arttığı bir ortam oluşmuştu. Bu modeli benimseyen gelişmekte olan ulus devletlerin de aynı büyümeden pay alması kapitalizmi gittikçe sevimli kılıyordu. Bu şekilde sistemin ömrünü uzatmak daha da mümkün oluyordu. Ancak kapitalizm kriz demektir! 1970'lerde üretimdeki durgunluk ve üretkenliğin azalmasıyla sistem çöküş sinyallerini vermeye başladı. İşçi hareketlerinin direnişleri, ulusal kurtuluş mücadelelerinin yarattığı bilinç ve 68 kuşağı gençlik hareketlerinin eylemleriyle daha fazla sosyal hak, daha iyi yaşam ve çalışma koşulları ve yüksek ücret talepleri yükseldi. Bu, sermayenin alacağı kârın azaldığı, sistemin sürdürülemez olduğu koşullarını beraberinde getirdi. Dolayısıyla kapitalizm yeni bir yola, ekonomik liberalizmle yeni bir yol bulmaya girişti. Bunun için ABD ilkin doların değerini ve değişim oranını altın kurunun sistemine karşın yeniden düzenledi. Ucuz işçinin olduğu yerlere ulusötesi şirketlerini kaydırdı. Sermaye uluslararasılaştı. Teknoloji odaklı üretime geçti. Bu dönemde reel sosyalizm ise rekabet edebilmek için daha fazla devlet kapitalizmi diyordu. Devasa boyutlara ulaşan devlet rekabet edebilmesi için habire işçilerden fedakârlık beklendi. Teknoloji ile rekabet edebilmek için daha fazla endüstriyalizm, askeri rekabet için daha fazla silah, teçhizat ve tüm bunları yaptırabilmek için daha fazla ulus-devlet yani daha fazla milliyetçilik dedi. Komünizmle mücadele dernekleri, ocakları bu şekilde örgütlendirildi. Liberal ekonomi daha fazla özelleştirme yaparak ve sermayeye bireyi ve özel mülkiyetini koruma garantisi vererek; dünya pazarını büyümenin lokomotifi olarak belirliyordu. Reel sosyalizm ise bir yandan daha fazla devlet, daha fazla fedakârlık derken; diğer yandan kamulaştırma şiarıyla tüm artı ürün(değeri) devletin tekelinde biriktiriyordu. Ancak sorun şuydu

ki; hem birey tümden yok sayılıyordu hem de devlet bürokrasisi tekelde biriken zenginliğin tadını çıkarıyordu. Dolayısıyla açığa çıkan şey toplumdan kopan devlet ve gerçekte kamulaşmayan artı-değerlerin yol açtığı kapitalizmin olması, onu kronikleştiriyordu. Bunun için verilecek en iyi örneklerden biridir Sovhozlar ve Kolhozlar pratiği. Üstelik bu üretim sistemi Reel sosyalist sistemdeki en demokratik olanıdır! "Nitelikleri bakımından, devlet işletmeleri sovhozlar kooperatif işletme olan kolhozlar sosyalist işletmelerdir. Üretim araçlarının toplumsal mülkiyeti üzerine kurulur, plan uyarınca gelişir, insanın insan tarafından sömürülmesini dışlayan bir anlayışla demokratik merkeziyetçilik ilkelerine göre yönetilirler; çalışma karşılığı, emeğe göre bölüşüm iktisadi yasasına göre ödenir."[14] Ancak bu yaklaşımla çelişecek bir şekilde, kolhoz ve sovhozların sosyalist bir emek sürecini ifade etmediği, artı emeğe el koyma sürecinin özel yerine merkezi yapıldığı, üretimi piyasa yerine plânın belirlediği, kâr hırsına karşı plân fetişizminin ortaya çıktığı[15] ve sermaye denetimi yerine merkezi denetimin geçtiği[16] savları konumlanmaktadır."[17] Reel sosyalizmin devlet kapitalizmi gittikçe derinleşen bir kriz ile karşı karşıya kalmıştır. Kronikleşen, yenilen sosyalizm değildir, sosyalizm adına yürütülen ve tüm üretimi sermaye olarak tek elde biriktirilen devlet kapitalizmidir. Kapitalizm komünal toplumsallığın ve ahlakın yitimi ile varolur. Onun dini, imanı paradır. 1980'lere geldiğimizde kapitalizm para-sermaye birikimi için yapamayacağı şey yoktur.

Genel konsept yönetimi artık neoliberalizmdi. Sermayenin önündeki tüm devlet engellerinin kaldırıldığı, bunun için de yasal ve yapısal düzenlemeler yapılarak özelleştirmenin yapıldığı ve finansal sistemin korunduğu, sosyal güvenlik harcamalarının aşağı çekildiği, serbest ticaret ve pazara dayalı ekonominin adı oldu neoliberalizm. Öncelikle, çözülmeye doğru giden reel sosyalizmin yeniden toparlanmaması için ve toplumsal tepki-patlama olmasın diye "Gaz" olarak, işçi sınıfı değil de "birey işçilere" bazı sosyal ve ekonomik hakları verilmiştir. Örneğin; Bireyi ve mülkünü korumayı taahhüt eden güvenlik politikaları, sağlık, eğitim, doyma, barınma gibi sosyal hizmetler sunan sosyal devlet terimini getirdiler.

Bunları gerçekleştirebilmek için sermaye ilkin emek cephesine doğrudan saldırı başlatır. Kolektif (örgütlü) İşçilerin maaşları ve yaşam koşullarına ilişkin elde ettikleri haklar sınırlandırıldı. İtirazları zayıflatmak için sistematik olarak işsizler ordusu yarattı. Kapitalizm, Yeni Dünya Düzeni diye yeni bir dünya düzeni oluşturdu. Yatırım sermayesinin serbest dolaşımını sağlamak için gümrükleri düşüren ve serbest ticaretin önündeki engelleri kaldıran anlaşmalarla yeni bir düzen oluşturdu. Bunu denetleme sorumluluğu dönemin Dünya Ticaret Örgütüne verildi. Devleti neoliberalizmin kurallarına uyacak şekilde yeniden yapılandırdı. Ulus-devletlerin neoliberalizme bağımlılığı biraz daha arttırıldı. IMF, DTÖ, FED ve Dünya Bankası gibi kurumların politikalarının yürütücüleri haline getirildiler. Devletin ulusal egemenliği, sorumlulukları ve işlevleri azalmadı. Kapitalizm, unutmayalım ki ulus-devlete ihtiyaç duyar. Bu anlamda ulus-devletin küresel sermayenin çıkarları doğrultusunda yeniden düzenlendiğini belirtebiliriz.

Bu yeni aşamada kapitalizm artık işlerini yaptırtacağı küçük bir devlet dışında devlete ihtiyaç duymuyordu. Bu durum reel sosyalizmin devlet kapitalizmini rekabet edemez duruma getirdi. Gorbaçov öncülüğünde buna bulunan çare, özünde sistemi sosyal demokratlaştırmak anlamına gelen bir çareydi: "Perestroyka." Bununla sınırı Berlin Duvarı ile çizilen sistemlerin mücadelesinden vazgeçildiğinin duyurusu "Sorunlar globaldir", "Karşılıklı bağımlılık içindeyiz" ve "Hepimiz aynı gemideyiz" denilerek yapılıyordu. Bu aynı zamanda kapitalizm ile reel sosyalizm (sosyalizm değil devlet kapitalizmi) arasında bir fark olmadığının da ilanıydı. "Glasnost" ile birlikte açık toplum ve demokratikleşme öngörülüyordu. Böylece Berlin Duvarı'nın sağ yanına (Batı Berline) barış elini uzatarak güven verilmeye çalışılıyor ve karşılığında çıkar umuluyordu. Fakat Perestroykanın asıl amacı sistemi

---

14 G. P. Solus, Sosyalizmin Ekonomi Politiği, (Çev. M. Kabagil), Sol Yayınları, Ankara, 1979

15 Burçak Özoğlu, "Sosyalist Emek Sürecini Nerede Aramalı?", Praksis, S. 8, s.174.

16 A.g.e. s.175.

17 Yusuf Ziya KINACI, Kolhozlar, Sovhozlar ve Kibutzlar: Kolektif Örgüt, Yapılarının İncelenmesi Üzerine Bir Deneme

"piyasa"ya açmak, bunun için de "sosyal Piyasa ekonomisi"[18] gibi kavramlar da türetildi. Bununla amaçlanan şey kapitalizmi yeniden refah devleti çizgisine çekerek uzun vadede sosyalizme yakınlaştırmaktı. Ancak gerçek şu ki; kapitalizm neoliberal politikalar aracılığıyla anti sosyaldir, kâr uğruna toplumdan ve onun ahlaki-politik niteliklerinden uzaklaşıyordu.

Böylece soğuk savaşın bitimiyle birlikte Neoliberalizm hegemonyasını ilan etti. Bu hegemonya ilanını, Fukuyama "tarihin sonu" diye ilan etti. Buna göre ABD hegemonyası bütün dünyada tıpkı Roma gibi bir Pax Americana (Amerikan Barışı) yaratacaktı.[19] Özel mülkiyet korunacak, sermaye serbest dolaşacak, finans sistemi güçlendirilecek ve devlet küçültülecek, böylece kapitalizm tıkır tıkır işleyecekti. Hegemonik yayılmaya kapalı kalmış sosyalist blok ülkeleri de dünya pazarına dâhil olunca kapitalizm hiçbir engelle karşılaşmadan tamamlanmış olacaktı. Tarihsel olarak kapitalizmi sonul sistem olarak ilan eden " tarihin sonu" tezine göre kapitalizm; kendi iç dinamikleriyle hiçbir dış müdahale olmaksızın ve rakipsiz işleyişle insanlık için en iyi sistem olacaktı. Sistemde herhangi bir tıkanma olduğunda da devasa askeri güce sahip küresel hegemonik iktidarın müdahaleleriyle bunlar da aşılacaktı. Varolan ulus-devletler de hegemonik güç ile uyum içinde, onun bir acentası gibi hareket ederlerse zaten sorun da kalmazdır. Tabii tüm bu olanlardan sonra yeni bir yeni bir dünya yaratılmadı, ancak kapitalizm bu dönemde kendisini Neoliberalizme güncelleyerek ömrünü uzatmış "rakibinden" kurtulmuştu oldu.

Yeni Dünya Düzensizliği ve Çözüm Arayışı Devam Ediyor

Zihinsel ikna sağlanmadan hiçbir sistem varlığını sürdüremez. Bu nedenle tarih boyunca hegemonya arayışında olan tüm güçler öncelikle zihniyet inşasına girişmişlerdir. SSCB'nin reel sosyalizmindeki en büyük eksiklerden biride buydu kanımızca; zira sistemde "hiç olan birey "in tüm artı-ürünleri(kendisine yettiği kadarın dışındaki üretimi) kamulaştırılma olarak halk adına devletin tekelinde biriktirilirken, birey yeterince ikna edilmemiştir. "Devrimci yasaların" askeri güç olarak uygulatma zorunluluğu ve bu baskının yarattığı "gözetleme"[20] dikte edilmesi, bastırılmış birey -"Kindar Birey" gerçekliği açığa çıkarmıştır. 30 yıl boyunca çok "çaba" "uğraşlar" vererek 50 daireli bir apartmana sahip olan bir bireyi düşünelim mesela? Elinizde silahla, 50 daireli bir apartmanın tapusunu "devrim oldu" diyerek isterseniz; kuşkusuz elinizdeki silahtan dolayı hemen verecektir Binanın tapusunu. Ancak psikolojik olarak ikna edilmedi mi; o birey ilk fırsatta yıkılmanızı bekleyecektir, bunun için elinden geleni yapmaktan çekinmeyecektir. Unutmamak gerekir ki her bastırılmışlık patlamaya muktedirdir. Berlin duvarı yıkıldığında bu durumu anlatan bir örnek var mesela; Reel sosyalizm yönetimi olan SSCB, o kadar zamandır elinde bulundurduğu "doğu Berlin'i kaybedince, yıkılan o meşhur duvarın ardındaki bireyler koşarak batı Berlin'deki kapitalist mağazalara atarlar kendilerini"! Eğer güçlü bir fikriyatınızın olduğunu düşünüyorsanız o zaman doğru temelde o binanın sahibini ikna edersiniz. Dolayısıyla ele geçirdiğinizi sandığınız kalenin içinde "düşman" oluşturmamış olursunuz! Elbette bu da-bir devrimde olması gereken- askeri savaş ve üstünlüğünün yanı sıra ideolojik-psikolojik- zihniyetle ve de algı oluşturup yönetmeyle gerçekleşir.

Neoliberalizmin yer küre deki imkân ve olanaklarını bu anlamda "güçlü" bir şekilde kullandığını belirtmek abartılı olmasa gerek. Neoliberalizm eğer bir bireye fazladan binalara sahip olması gerektiğini kabul ettiriyorsa, bir devrimci'ninde en az onun kadar "kendine yettiği kadarını al" ölçüsünü kabul ettirecek ikna kabiliyetine sahip olması beklenen ve olması gerekendir. Elbette ki sosyolojik dokusuyla oynanmış bir toplumda bu oldukça zordur-devrimin zor olduğu kadar! Kapitalist iktidarın tüm imkânlarından yararlanmasını bilen liberalizm, bireyi dünyanın merkezine oturtup; toplumu toplum yapan bireydir diyor! Bu anlamda bireyi toplumdan soyutluyor. Bireyin Seks, sanat, spor, yeme-içme ve korunma aktivitelerini, arzularını algı yönetimiyle "kamçılayacak"

18 Alfred müller armack, https://docplayer.biz.tr/3844960-Sosyal-piyasa-ekonomisi.html

19 http://uliwiki.org/index.php?title=Pax_Americana

20 George Orwell, 1984.

şekilde yönlendirebiliyor. Bu şekilde kapitalist modernizmi inşa edip üretimi geliştiriyor.

21. Yüzyılın dünyasının farklı yerlerinde büyüme iştahının ne zaman biteceği bilinmeyen dağınık güçlerin bir arenasıdır. Çin, Rusya, ABD ya da Kontrolün kimde olduğu belirsiz bir dünyadayız

Liberalizm, hegemonyasını oluşturup zaferini ilan edecek kapitalist sistemde sadece meta üretimi değil aynı zamanda birçok yeni kavramı da piyasaya sürmüştür. "Bilgi toplumu", "Medeniyet-Modernizm", "Enformasyon çağı", "Küreselleşme"," Serbest Piyasa", "Yeni Dünya Düzeni" gibi birçok kavram türetildi. Öz olarak bu kavramların tümü 1917'de açılıp 1989'da kapanan reel sosyalizm parantezinden sonra tek merkezli kapitalizmin meşrulaştırılması için türetildiler. Öyle bir algı çarpıtması yaratıldı ki çoğu insan kapitalist küreselleşmeyi, tekno-çağı pozitif bir gelişme zannedebiliyor, Kapitalist, modernist sistemde gelişip süre gelen okul, medya ve diğer iletişim araçlarıyla sunulan eğitim sisteminde bu gerçeklik toplum zihniyetine kazınıyor. Yer kürenin sadece bir kısmı sanayileşmişken sanayi toplumu denilebiliyor, bilgi iktidar için araçsallaştırılıyorken ve ciddi dezenformasyon altındayken; teknolojik ve iletişim çağı kavramı kullanılabiliyor.

Bir hegemon ne zaman bakir toprakları dillendiriyorsa el değmemiş bir sömürgeyi, iştah kabartan kâr potansiyelini düşünüyor demektir. Bu anlamda Yenidünya, yeni pazardır. Kızılderililerin yaşadığı İngiliz ve İspanyol sömürgeci Merkantilistlerin Amerika kıtasına gittiğinde de, Aborjinlerin yaşadığı Avustralya kıtasına gittiğinde de buralara yeni dünya denilmiştir. Bu ifadenin yeni bir coğrafya, yeni kültürler, yeni medeniyet anlamına gelmediğini; yeni bir pazar, yeni bir sömürge anlamına geldiğini tarih okumalarında gördük. Bu sistemin İdeolojik teorisyenliğini yapan, J. Locke, J.M.Keynes,[21] Carl Menger,[22] Stanley Jevons,[23] F. A. Hayek,[24] Adam Smith'lerin yaptığı ve yönetiminde Venedik(16.yy), Amsterdam(17.yy), Fransa(18.yy.), İngiltere(19.yy) ve ABD'nin(20.-21. yy) bulunduğu ve aşağı doğru hegemonyasını yaydığı bir dünya.

FED, Dünya Bankası ile IMF nin başını çektiği dünya düzeni tehlikeli bir kaosa gidiyor ve bunun faturası tekellerin dışında kalan topluma Kalıyor. Bu yeni düzende artık toplum yok pazar var, vatandaş yok müşteri var, ulus yok şirket var, şehir yok acenteler var, insani ilişkiler yok rekabet ve Pazar yarışının kavgası var.

Ekonomi hiçbir zaman bu kadar anti-demokratik olmamıştır. yeni dünya düzenini "tarihin sonu" teziyle muştulayan Fukuyama, "liberal dönemde devlet anlamsızlaştı, ona ihtiyaç yok demiştik ama bugün bir devlete ihtiyaç var" demeye başlıyordu. "Kontrolsüz ve denetimsiz kapitalizmin refah değil felaketler getirdiğini"[25] belirtiyordu.

Soğuk savaş döneminden kalan kısıtlayıcı ve bağlayıcı gördüğü tüm kurumların ve hukuki yapıların (BM, BMGK, BMEK) küresel sermayenin liderliğini yapan ABD'nin çıkarlarını ve üstünlüğünü kabul edecek şekilde yeniden düzenlendi. "Tek dünya varsa tek merkez olmalı. Anlayışı süper güç olarak parlatıldı. Küreselleşme ideolojisi bu düşüncelerin kabul ettirilmesi için türetildi.

II. Dünya Savaşı'ndan sonra uluslararası ilişkilerde genel düzenleyici bir otoritenin eksikliği nedeniyle güvenliğin temel bir sorun olduğu, bu sorunu aşmanın tek yolunun da gücün arttırılması olduğu fikri benimseniyordu. Soğuk Savaş yıllarında devletler bu realite çerçevesinde konumlandılar. Ya kapitalist blok ya da sosyalist blok ile hareket ediyorlardı. Bunun

---

21 J.M.Keynes, Keynesyen Teorisi

22 Carl Menger, İktisadın İlkeleri

23 Stanley Jevons, Ekonomi Politik Kuramı

24 F. A. Hayek, Özgürlüğün Anayasası

25 http://www.teorivepolitika.net/index.php/kitaplar/item/172-tekelci-emperyalizm-done-minde-marksizmin-krizi

dışında kalan bağlantısız ülkeler de "Darbelerle ya taraf ya da bertaraf olma" tehdidiyle kavruluyordu. Ulus-devletin siyasi bir model olarak özellikle eski sömürgeler tarafından benimsendiği bu dönemde, kapitalizm de ulus-devleti içselleştirmişti.

Neoliberalizmin geliştiği bu dönemlerde ulus-devletler küresel piyasanın baskısı altında ve onun dayattığı politikaları uygulama zorunluluğuna tabi kılınmıştı. Devletler var olan krizleri atlatma, büyüme ve küresel ekonomiye ayak uydurma adına IMF nin hazırladığı " Reçeteler" ve "Kemer sıkma politikalarını" uygulamak zorunda kalıyorlardı.

Neoliberalizmin baskısı altındaki bu ulus-devletlerin özgürlük ve bağımsızlıklarından söz etmeleri de ayrı bir tartışma konusudur. Zira devlet politikalarının belirlenmesinde bile etkili olmayan ve küresel piyasaların politikalarını uygulayan birer şirket halini almışlardır. Aslında yeni dünya düzeni, yeni bir egemenlik biçiminin kabul ettirilmesidir. "Hegemonya" denilen bu yeni egemenlik biçimine "Süper güç" ve "İmparatorluk" olarak da önümüze çıkıyor. ABD, Yer kürenin hegemonik yapısı içinde liderlik konumuna sahiptir. Çokça dillendirildiği gibi küreselleşme ile birlikte ulus-devlet aşılmış değildir. Bilakis ulus-devlete yeni misyon yüklenmiştir. Bu şekilde sermaye açısından birikimin vazgeçilmez koşullarını yaratılmak istenmiştir. Geçmiş imparatorlukların valileri neyi ifade ediyorsa, günümüz ulus-devletleri de aynı anlamı taşımaktadırlar.

Yeni Bir Sosyoloji ile Alternatif Bir Yeni Dünya Yaratmak

Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği 20. yüzyıl devrimciliğinin en büyük deneyimidir. Ancak endüstriyalizmi hiç eleştirmemişti. Hatta bu konuda sanayileşmeyi büyüterek kapitalizmle yarışmaktan geri durmadı. Kapitalizme karşı sadece sanayi ve sermayeye odaklanarak hatalı bir cevap vermişti. Toplumsal sorunların çözümünü devlet iktidarına-militarizme- havale etmişti. Oysa Sovyet deneyimi ve işçi konseyleri güçlendirilseydi demokrasinin gelişip devleti sönümlendirme imkânları daha fazla olurdu. Sonuçta toplumsal sorunlara ne devlet militarizminin nede endüstriyalizminin çözüm olmadığı görüldü. Elbette ki dönemin ruhuna göre öz savunma için savunma sanayisi inşa edilebilir. Ancak bunun yerine daha çok askeri ve bürokratik bir makineye dönüşmek son olarak SSCB'yi çözülmeye götürdü. Bu, hakikat arayışında olanlar için muazzam öğretici derslerle dolu bir deneyimdir.

İnsanlık, merkezi uygarlığın talan, baskı ve sömürülerine karşı demokratik uygarlığı savunma ve geliştirmeden bir an olsun vazgeçmez. Demokratik Uygarlık tarihi soylu direnişler ve büyük deneyimlerle doludur. Neoliberalizmin yeni dünya düzeni karşısında önemli itirazlar gelişti. verili sistem karşıtı hareketler olarak Porto Allagre, Topraksızlar(MST)[26] MONDRAGON Kooperatifi[27] ve Zapata Hareketi (EZLN)[28] öne çıkmaktadır. Deneyimleri oldukça öğreticidir.

"Zihinsel devrim yaşanmadan hiçbir kalıcı toplumsal devrim yaşanamaz." O halde, zihniyet devrimini başarmış olanlar alternatif yeni bir dünya inşasına daha sağlam bir giriş yapabileceklerdir. Bunun için SSCB' nin yaptığı gibi kapitalizmin sadece ekonomi-politiğini eleştirerek değil, tüm sistematiğini yani dayandığı zihniyet ve moderniteyi tüm yönleriyle eleştirerek başlanmalıdır. Ortadoğu'nun tarihsel komünal toplum kültürünü dayanak alan demokratik Modernite paradigması bu iddiadadır.

Demokratik Sosyalizm ışığında tüm bu deneyimlerden çıkarılabilecek ders, kapitalizme karşı ilkeli çözümlerin; ancak toplumların demokratik duruşlarının kapsamlı demokratik sistemlere kavuşturulmasıyla sağlanabileceğidir. Devletleşme ve iktidar hastalığından kurtulmadıkça da demokratik sisteme ulaşılamaz.

21. Yüzyılın dünyasının farklı yerlerinde büyüme iştahının ne zaman biteceği bilinmeyen dağınık güçlerin bir arenasıdır. Çin, Rusya, ABD ya da Kontrolün kimde olduğu belirsiz bir dünyadayız. Doğanın, toplumun ve ahlakın parçalandığı bir dünya. Yeni

26 https://ecotopianetwork.wordpress.com/

27 http://www.habitat.org.tr/calisma/79-isemekdunyasi/202-mondragon-isci-uretim-kooperatifleri.html

28 https://www.evrensel.net/yazi/32620/zapatistalar-ne-yapiyor-1

dünya düzeni aslında bir yeni dünya düzensizliğidir. Bu düzensizlik Fukuyama'nın tekrar göreve çağırdığı, sorunun kaynağı olan devlet ile aşılamaz. Çünkü düzensizliğin temelinde Modernite krizi yatmaktadır. Kapitalist Modernite güçleri bu krizi aşmak için III. Dünya Savaşı'nı başlattı.

Kapitalist hegemonyanın krizi her geçen gün derinleşmektedir. Ezilenler, sömürülenler, yoksullar, işçiler, köylüler kanserojenleşen bu iktidarcı sosyolojiyi de terk ederek yeni bir sosyolojiyle kendi alternatif yenidünyalarını inşa etme sorumluluğu ile karşı karşıyadır.

"Sosyalizm ve Demokratik Modernite kuramı geliştirdiği demokratik çözüm ve insanın özgürlüğü ve eşitliğine ilişkin kavram ve kuramlarla liberalizmin maskesini düşürür ve bu yönlü saptırmalarını boşa çıkarır."[29]

Demokratik modernitenin sıraladığımız bu temel nitelikleri kapitalizme karşı sadece bir sav değil, aynı zamanda yenidünyanın demokratik Modernite dünyası olacağının iddiasıdır. Bu iddianın gerçekleşme potansiyelinin yüksek olduğu bugün demokratik, ekolojik, kadın özgürlükçü bir yaşam sunan Rojava inşa sürecinde görülüyor.

Süre gelen tarihten alınan devrim deneyimleri dersleriyle doğru bir ekonomi inşa edilebilir. Neoliberalizm tuzağına düşülmeden bu yapılabilir. Nasıl ki kendi dönemlerinin küçük şehirleri olan Venedik, Amsterdam, Londra, Mekke ve Stalingrad dan yükselen fısıltı dünyayı etkisi altına aldıysa; Kobanê'de başlayıp şimdilerde Kuzey ve doğu Suriye konfederasyonunda olan yankısı dünyayı sarmalayabilir. İyi kulak verilirse duyulacaktır; Demokratik uygarlık modernitesi'ndeki bu inşa herkese bir şey fısıldıyor: Neoliberalizmin Kapitalist-modernist dünyasına karşı "Yaşanabilecek ve yaşatılabilecek başka bir dünya mümkündür!"

İçindekiler İçin Tıklayınız

Kaynakça;

1-G. P. Solus, Sosyalizmin Ekonomi Politiği, (Çev. M. Kabagil), Sol Yayınları, Ankara, 1979

2-Burçak Özoğlu, "Sosyalist Emek Sürecini Nerede Aramalı?", Praksis, S. 8, s.174.

3-a.g.e. s.175.

4-Yusuf Ziya KINACI, Kolhozlar, Sovhozlar ve Kibutzlar: Kolektif Örgüt, Yapılarının İncelenmesi Üzerine Bir Deneme

5-http://www.habitat.org.tr/calisma/79-isemekdunyasi/202-mondragon-isci-uretim-kooperatifleri.html

6- James Petras, Maskesi Düşürülen Küreselleşme, çev: Özkan Akpınar, Mephisto Yayınları, 2006

7- https://ecotopianetwork.wordpress.com/

8- Ali Fırat, Demokratik Uygarlık Çözümü, Cilt 5

9- A. Aytekin ve G. Atılgan, Siyaset Bilimi: Kavramlar, İdeolojiler, Disiplinler Arası İlişkiler,

10-Yordam Kitap, 2012

11- F. A. Hayek, Özgürlüğün Anayasası

29 Ali Fırat, demokratik ulus çözümü, s.446

İlerleme Bir Kanun Ya Da Kader Değildir

Dilzar Ayntap

"İleri, hep ileri..." İyi de, ne için ve nereye? Nereye gittiğini bilmeyen, ancak "hep ileri!" diyen insanın uçurumlara yol almasının tanıklığındayız. Muhalif tek fikir, bu uçuruma giden yollarda birçok küçük patikanın olması ve kimi yolların uzaması olabilir. Felsefi ya da fiziksel olarak da baktığımızda sürekli ileri gitmek mümkün değildir. Toplumsallaşmanın en büyük etkenlerinden olan yerleşik yaşama geçiş bunun imkansızlığını göstermektedir. İnsan, kendi yaşam alanlarını sınırlandırarak toplumsallaşmaktadır. Gezici ya da yarı yerleşik topluluklar için de aynı durum geçerlidir. Yaşam sınırları, zaten sonsuz ilerlemeyi fiziksel olarak imkansız kılmaktadır. İmkansızdan öte gereksiz kılmaktadır.

İlerleme genelde sol-demokratik-özgürlükçü kesimlerce dillendirilir. Buna rağmen, insanlığa ilerlemeyi dayatarak insanı sömürünün aracı haline getiren sömürgeciliğe dönüşmekten kurtulamaz. Bir anlamda sömürgeciliğin düşünsel-felsefi yapılandırması sağlamlaştırılır. Bu durum, kendi içinde büyük paradoks gibi görünmektedir. Oysa paradoks yoktur. Sürekli ilerleme anlayışı, sağ ya da sol, liberal yaşam ölçülerinde egemen sistemle uzlaşmaktadır. İnsanlığın bu kısır "ilerleme" anlayışıyla ne kadar ilerlediğini, tüm ilerlemeye rağmen daha fazla öldürülmekte olan kadının yaşadığı durumdan anlayabiliriz. Sürekli ilerleme yoktur. Buradaki sorun, teknik ilerlemenin, insan yaşamını kendi başına güzelleştireceğine inanma yanılsamasından kaynaklanmakta, insan toplumsallığının temeli olan ahlak ve politika temelinde ilerlemeye bir sınır konulmamakta, bir form oluşturulmamakta, endüstriyalizmin yıkıcı sonuçları görülmemektedir: Üretim araçlarının el değiştirmesi, devrim getirmeye yetmeyecektir.

Her değişim ileriye doğru olmaz. Her devrim de özgürlük getirmeyebilir. Devrilenlerin yerine özgürlüksel olanlar konmazsa, devrilenlerin yerine farklı biçimdeki bir diktatörlük konulursa devrimin özgürlük getireceğini söylemek demagojiden öte gitmez. Kötü olanın devrilmesi, yerine iyi olanın geldiğinin ispatı değildir. Bu sonsuz ilerleme anlayışı, bu kadercilik düzeyinde hep iyiye doğru gideceğini sanma yanılgısı insanlığa, özelde de toplumsal özgürlük mücadelesi yürüten devrimci, demokrat, sosyalist güçlere büyük kaybettirmiştir.

Kendini ilerici addeden anlayış, bilimsel, teknolojik gelişmelerin, insan yaşam koşullarını geliştireceğini savunur. Kökeninde Avrupa'da gelişen aydınlanma ve bilimsel buluşların kendini dinsel düşünüş ve yaşam tarzı üzerinde hakim kılmaya başladığı dönemin toplum üzerinde yarattığı etkinlik vardır.

İlk bilimsel teknik devrim olan neolitik devrimle toplum yaşamında büyük gelişmeler yaratılmış, yeni toplumsal form kazanılmıştır. Toplumsal yaşamın asgari koşullarının sağlandığı, kadın öncülüklü teknik buluşların ortaya çıkardığı; tarımsal üretimlerle yaşamın istikrar kazandığı toplum kendisine şunu söylemiştir: İnsan, akıl gücünün ürünleriyle birlikte yaşamını daha güzel ve anlamlı örgütleyebilir, sürdürebilir.

Dünya insanlık tarihinde önemli bir yeri olan sanayi devrimi, ortaya çıkardığı tüm teknik buluşlara ve yarattığı gelişmelere rağmen, neolitik devrimdeki teknik buluş düzeyinin yarattığı teknik, akıl üzerinden gelişirken onu aşamamıştır. En basitinden neolitik dönemde icat edilen destar'ın bu aracın ilksel bulunuşu devrim anlamına gelirken, sanayi devriminde aynı aracın ancak teknik gelişimi sağlanmıştır. Sanayi devriminin yarattığı aletler bugünkü bilimsel teknikle fazlasıyla aşılmıştır. Hatta öyle

bir düzeye gelinmiştir ki, dün icad edilen bir teknik malzeme bugün eskimektedir. Bu, teknik gelişimin devrimsel düzeyde olmaktan ziyade, tüm farklılığına rağmen şekilsel değişimlerle sınırlandırılmış olmasından kaynağını almaktadır. Oysa neolitik dönemde icad edilen destar bugün, aynı işlevi gören üstün teknolojiye dayalı şekilleri üretilmiş olsa da, dünyanın birçok yerinde kullanılmaya devam etmektedir. Teşî de benzer şekilde örneklendirilebilir. Neolitikte icat edilen teşî, yani Türkçede kirmen veya iğ adı verilen aletin, sanayi devrimindeki buluşlarla tekstil makinaları şeklinde geliştirildiğini, ancak bugün hala teşî'nin kullanıldığını belirtmek yanlış olmaz.

Bir şeyler yaratılıyor, icat ediliyor, bir şeyler bulunuyor ve insan yaşamında kendi anlamınca bir yer ediniyor. Bulunan ya da icat edilen şeylerin yaşamda edineceği yer, insan ihtiyaçlarıyla bağlantılı olarak belirleniyor. Bir yaşamsal aletin üretimi için ya da bir ürün elde edilmesi için harcanan emek ve zaman, o aletin ya da ürünün kullanımının vazgeçilmezliğine paralel olarak önem kazanıyor. Verilen emeği ve harcanan zamanı azaltmak, insan açısından vazgeçilmez midir, gerekli midir, zorunlu mudur? Ekmeği yapacağı buğdayı üretmekle zamanının epey bir mevsimsel bölümlerini harcayan insan, yaşamının diğer zamanlarını başka ihtiyaçlarını giderme şeklinde planlamakta, ancak ekmek üretimi için bizzat zaman harcamayan sadece ekmeğin temini için birkaç dakika ayıran insan ise zamanını başka üretimler için harcayacaktır.

Üretim zamanının azalması ve üretim miktarının artması, insan yaşamında büyük değişiklikler yaratmıştır. Tüm hızlı üretilebilirliğine, kolay kullanılırlığına ve ucuzluğuna rağmen, hiçbir zaman seri üretim tekil üretimin yerini alamamıştır, alamayacaktır. Öncelikle artan üretim, yaşam koşullarının kısmen kolaylaşmasını, hatta ucuzlaşmasını, herkesin ürünlere ulaşımını getirmiştir. Bu durum, sınıfsal farkları ortadan kaldırmaya yönelirken, sınıfların ortadan kalkmaması gerçeği, üst sınıfları yeniden, daha fazla, daha farklı üretimlere ulaşmaya, farklı insansal alanları bu üretimlere açmaya sevketmiştir. İcatlar ve yaratımların, toplum yaşamını güzelleştiren, iyileştiren dönemler ve araçlar olarak ele alınmaktan çıkarılmasıyla, işte tam da burada, sorunlar başlamaktadır.

Bilimsel teknik gelişimin sonsuzlaştırılması mantığı, insanı, toplum tanımını oluşturan emekten, topraktan, yaşamdan, yaratımdan ve her tür insansal anlamdan koparmıştır. Her yaratımın, her gelişmenin bir sonraki adımının koşullandırılması, insanı, içinden geçtiği ve içinde bulunduğu koşullardan, anlamdan koparmaktadır. Yaratımın yaşamın içinden olduğu gerçeğinden kopan insan, insan tanımından da kopmaktadır. Endüstrinin endüstriyalizme dönüşmesi, sömürünün yaygınlaştırılması ve derinleştirilmesi, insanın, gelişen ve anlamlılaşan varlık olmaktan ziyade ileriyi düşünmekten, önünü görmeyi ve arkasına bakmayı unutan insana dönüşmesi, bugün çok uzak değil. Üretimlerin sunulacağı bir zemin olması itibariyle, insanın, tüketimsel amaçların bir aracı olmaktan başka anlamı kalmamıştır.

Varlık Olarak İnsanın Anlamı

Her üretimin bir amacı olmalıdır. Her üretim, üst derecede yaşamsal bir ihtiyacı karşılamalı, kaçınılmaz olmalıdır. Oysa bugün endüstriyalizmin insana "sizin için ürettik" türünden ihya eden yalanlarını söylerken, aslında insanın ihtiyacını-arzusunu esas almaktan-düşünmekten-bilmekten öte, insanın-insan zihniyetinin üretilen araçlara-ürünlere göre yaratıldığı, insanın endüstriyalizmin, sömürünün çıkarlarına göre yeniden inşa edildiğini göstermektedir.

An, zaman, mekan, yaşama dair sorular önemlidir. Anı yaşamak, sadece anı yaşamak insan olmaktan çıkmadır. Salt geriye bakmak nasıl insanın geçmişe saplanıp kalmasını getiriyorsa, salt ileri bakmak da insanı yaşamın hakikat zemininden koparabilir. An önemlidir, ancak öncesi ve sonrası olmazsa, insanı hayvanlaştırır. İlerlemecilik adının -sonsuz addedilmiş olsa da bugün- süreğen bir şekilde an ile sınırlandırılmış olmasını, insanlığın, hatta tek tek tüm insanların koşu bandında yürütülmesine, ya da rodeo atına bindirilmiş olmasına benzetebiliriz. Koşu bandında iseniz, ne kadar ter dökseniz de yürümeleriniz sizi bir yere vardırmaz.

İyi başlangıçlar önemli ve etkindir, ancak sonucu salt başlangıçlar değil tüm anlar belirler. Evrenin dönüşü insanın yaşamını belirliyor. Yıldızların hareketliliği belirliyor. Evrenin dönüşü denen çarkıfelek insanın kaderi olarak algılanıyor hatta. Kelebek etkisinden dahi söz ediyorken, günlük olarak farkında olmadığımız devasa göksel değişim-hareketin ne kadar bizi, insan yaşamını etkilediğini bilebilmek mümkün denilemez. İnsan, tüm evrensel devinim içindeki sonsuz mücadele dinamiğinin

narin bir parçasıdır. İlk yaratılış haliyle değerlendirilirse doğada tutunması bile zordur, ne keskin dişleri, ne diğer canlılar gibi atik vücudu, ne kalın derisi, ne de sivri tırnakları vardır. Onda evrenin bambaşka bir sırrı gizlidir: Akıl. İnsan aklı, evrimin son halkasıdır.

Düşünmek insanın en temel duyusudur. Olgunlaşarak yeni bir aşama kazanan duyguların yoğunlaşmış halidir. Yetkin düşünce, duyguları keskinleştirir, kesinleştirir. İnsan zekasını, duygusal ve analitik zeka şeklinde keskin ayrımlara tabi tutmak, insan gerçeğini tam ifade edemez. Duygusal zeka, keskin verili zeka olup birinci doğaya aittir ancak insan, ikinci doğayı yaratandır ve analitik zeka ile insanlaşır. Analitik zekâ, insanın diğer canlılarla arasındaki temel farktır. Ancak yaratıcı, kurucu zeka olan analitik zeka, devrimsel değişimleri ortaya çıkaran pratikleşmesinden binlerce yıl sonra yaşayacağı sapmalarla biriktirmeyi, merkezi uygarlığı, sömürüyü, sınırsız egemenliği de yaratmaya izin vermiştir.

Bir 'projeler sistemi' olan neoliberalizm, her şeyin projelendirilerek metalaştırıldığı, araçsallaştırıldığı kapitalist sistem içinde, insan üzerinde en derin zihin sömürüsünü gerçekleştiri

İnsan, devasa evrensel boyutlar karşısında bir kum tanesi kadar küçücüktür. Buna rağmen insandaki oluş, akış, değişim gerçeği üst düzeydedir. Kum tanesinden ziyadesiyle fazladır. İnsan bir anda beyninde bin yıl öncesine, yaşamın başlangıcına hatta evrenin oluşum anına gidebiliyor, geleceği hayal edip kurgulayabiliyor. Tarihte ileri geri gidip geliyor. Aynı şekilde mekânsal olarak da sınırsız hareket edebiliyor. Dünyanın diğer ucunu kafasında canlandırabiliyor, evrenin en uzak noktalarına kadar gidebiliyor. Oturduğu yerde, düşüncesinde bir saniyede zamanın ve mekanın tüm boyutlarını gezebiliyor. Kuantum fiziğinin bir özelliği olan aynı anda birçok yerde olmak, birçok zamanda olmak, insanda şimdilik böyle somutlaşıyor.

İnsan, ruh ve beden olarak bütündür. Ayrıştırmak, özne nesne ikilemini insanda somutlaştırmak insan hakikatini yok ediyor. Hayvanlarda fikir, zikir parçalılığı yoktur. İnsan hem biyolojik, hem zihinsel düzeyde diğer canlılardaki evrim düzeyini aşıyor, bir zirve yaşıyor. İnsandaki zekayı kullanma düzeyindeki fark, esnek zihniyet yapısından kaynaklanmaktadır. Bu esneklik insanı yaratıcı kılar. Bunun bir pratikleşme biçimi olarak yaşamın her anında seçenekler arasında tercih yapar. Bu seçeneklerle kendisi ve etrafı üzerinde değişimler yaratır. Adeta kader belirler. Birinci doğadan ayrılarak ikinci bir doğa olarak tanımlanması bu karakterinden kaynaklıdır. Birinci doğada da esneklik var, bu esneklik evrim ve sürekli değişim olarak yaşanır. Ama ilkeleri daha katıdır, ağır gelişir, değişim hızlı olmaz.

İnsanlık tarihi büyük devrimsel değişimleri barındırsa da, insan bu anlamda evrenin en akışkan, bu anlamıyla özgürlüksel varlığı olsa da, kapitalist modernite, insanın bu özelliklerini insan karşısında kullanmak suretiyle, insanı kendine düşman olma düzeyine getirmiştir. İnsan, ya sistemin dayattığı sınırların dışına çıkacak ya da bu sistemin aracı olacaktır. Liberal yaşam iddiası, insanın özgürlüksel varlığının insan karşısında bir silah haline getirilmesinin sistemleşmiş halidir. Kapitalist sistemin bireyciliği kurumsallaştırma, sınırsızlaştırma yoluyla ahlaki sınırları parçalaması, insan toplumsallığına karşıtlık olarak kendini konumlandırdığını da gösterir.

Kapitalizmin bir nefes borusu gibi ortaya çıkan neoliberalizm de, zengini daha zengin, fakiri daha fakir yapmanın retoriğidir. Özünde toplumun ahlaki ve politik dokusuna saldırmanın yeni biçimidir. Ekonomik girişimcilerin desteklenmesi adı altında gidilmemiş yerlerin sömürüye açılmasının tahrik ve teşvik edilmesi kadar, normal insanların, toplum bireylerinin girişim şartıyla kredi almasını sağlayarak finans kapitale bağlanması... Neoliberalizmin tüm adımları, topluma-toplumsallığa saldırıdır. Her şeyin özelleştirildiği neoliberalizm ücretsiz eğitim, ücretsiz sağlık vs konularının ortadan kalktığı, her şeyin özel sektörler aracılığıyla ücretli hale getirildiği, devletin küçülmediği, ancak kimi oligarşik elitler eliyle özelleştirildiği bir sistem olması itibariyle, toplum içindeki sınıf farklılıklarını derinleştirir. Aynı şekilde toplumun kendisi olarak örgütlü bir şekilde yaptığı, sonrasında devletin el koyduğu işlevleri, toplum içindeki bazı sınıflara teslim etmektedir. Bu durum, toplumda ahlaki çöküntü yaratmaktadır.

Tüm toplumsal kavramların birey eksenli ele alındığı,

özünde bireyin de tüketildiği, yenilenmiş bir sömürü biçimidir neoliberalizm. Sosyal eşitlik, sosyal adalet, toplumsal özgürlük kavramlarının kesinlikle yer bulmadığı, toplumsal olan hiçbir şeyin bırakılmadığı neoliberalizm, 1970'lerle birlikte, devrimci dinamiğin güçlü karşılık bulduğu toplumsal zemini çürütmenin, enerji odağını kaydırmanın da bir yöntemi oldu. Türkiye için bu durum fazlasıyla göz önündedir. Serbest piyasa söylemiyle toplumun ahlakına saldırı, birikimin meşru görülmesiyle başlayan bir tarihsel arka plana sahiptir. Marx'ın "daha büyük, çok daha büyük sosyal eşitsizliğe sebep oluyor" dediği serbest piyasa, her şeyin piyasaya sürülmesinin, her şeyin metalaşmasının serbestisidir. İnsan, (daha da daraltılırsa, kadın,) en büyük metadır.

Pazarda varsan(varlık bulursun) varsın, yoksan (hiçsin) yoksun. Pazarda herkesin özgür olduğunu, rekabetin serbest olduğunu, demokratik seçimlerin mümkün olduğunu savunmak, toplumun, kapitalist pazarın vahşetine sunulmasından başka bir şey değildir. Şeylerin değerinin pazarla ölçülmesi, toplumsal ahlakın zayıflamasıdır. Bu, insan zihniyetinin, binlerce yılda oluşturulan değerlerinin yıkılmasıdır. Bunun üstüne insanın değerinin de pazarla ölçülmesi, derin bir ahlaki yıkım yaratmaktadır. Öyle ki, neoliberalizmle birlikte her şeyin fiyatı vardır. Hatta fiyatı olan, değerlidir. Anahtar sözcük fiyattır. Güvenlik kavramı, sigorta şirketleri üzerinden fiyatlandırılarak sistemin içine alınmıştır. Yine sağlık kavramı, kendini iflas eden devletçi kurumlaşmalara alternatif olarak yapılandırdığı iddia eden özel sağlık kurumlaşmaları ile, insan bedeni, ve hatta tek tek organları fiyatlandırılmıştır. Eğitim zaten en hızlı sistem içileştirilen bir alandır. Eskiden kelle vergisi, ayakbastı vergisi adı altında vergilendirmeler yapılmıştır. Adını duyunca insanı ürperten tanımlamalar, adlandırmalar olsa da bugün kapitalizm bunu utandıracak kadar aştığını belirtmek gerekir. Kürdistan'da köy pınarlarından evlere su boruları çekmek ve her bir borunun ucuna sayaç bağlamak suretiyle kendini var eden devlet gerçeği, neoliberalizmin fethinin seferleri olmaktadır.

Endüstriyalizm, teknik yoluyla üretimi insan emeğinin karşısına koyarak en büyük sömürüyü gerçekleştirmektedir. Bir 'projeler sistemi' olan neoliberalizm, her şeyin projelendirilerek metalaştırıldığı, araçsallaştırıldığı kapitalist sistem içinde, insan üzerinde en derin zihin sömürüsünü gerçekleştirir. Kendi emeğine, beynine, düşüncesine, bedenine bakış açısının değersizleştiği insanın kendine yabancılaşmayı, hatta kendine düşmanlığı en fazla yaşadığı bir dönemde olduğumuz gerçektir.

Neoliberalizmin Devleti Araçsallaştırması

Devlet, neoliberal politikaların hakim olduğu süreçte, toplumu baskı altında tutmanın temel ideolojik aracı olarak vardır sadece. Çünkü, devleti elinde tutan zümre, devlet kurumlarının ötesinde de, yani kapitalist şirketler yoluyla kurumlaşmıştır. AKP bayraktarlığında İslami sermayenin, toplumsal ahlakın hiçbir şekilde kabul etmeyeceği yöntemlerle kendini kurumlaştırması, yaygınlaştırması ve bu durumda tüm toplumun, hatta başka ülkelerin toplumlarının sömürünün nesnesi haline getirilmesi neoliberalizmin temel uygulanma biçimlerindendir. Hem devlet iktidarını elinde tutmak, hem de devletin tüm kurumlarının bu zümrenin çıkarına kullanması, yeri geldiğinde anayasanın da bir paçavra diye adlandırılması neoliberalizmin pratiğidir. Güvenlik gerekçesiyle kendini var eden ve baskı-sömürü aracı olma dışında var olmayan devlet anlayışı budur. Devletin varlığı ve kutsallığının korunması, toplumsal potansiyeli manipüle etmek için ihtiyaç duyulan temel bir argümandır. Bu anlamda MHP ile AKP'nin milliyetçi ve sömürücü çıkarları buluşmaktadır.

Neoliberal politikaların yaygınlaşmasına-kurumsallaşmasına bağlı olarak toplum içinde ahlaki yıkımın derinleşmesinden söz ediyoruz. Ahlaki yıkım nedir? Ahlaki yıkım, şiddettir, tecavüzdür, birbirini dinlememedir, birbirini dinleyenlerin birbirini anlamamasıdır, ahlaki yıkım insanların yeme bozukluklarıdır, bitip tükenmeyen depresyonlardır, milyonlarcasının içinde yalnızlık yaşamalarıdır, insanların kendilerine zarar vermeleridir, kadınlara hep saldırılmasıdır, çocukların savunmasız bırakılmasıdır, başkalarına zarar vermeleridir, çöp konteynırlarından kadın bedenlerine ait ceset parçalarının bulunmasıdır, çöp dağları yaratmaktır, çocukların çöpte ekmek aramasıdır, şiddetin sokağa taşması, toplum bireylerinin birbirinin düşmanı haline getirilmesidir. Ahlaki çöküşün ve bu hastalıkların en fazla yaşandığı yer, neoliberal politikaların en fazla uygulandığı ülkelerdir. Türkiye'de neoliberal politikaların aktif olarak devreye konulması süreciyle, ülkede yolsuzluk, hortumculuk, dolandırıcılık, vurgunculuk kavramları da devreye girdi.

Kapitalizmin en ilerlemiş halidir neoliberalizm. İlerleme kavramına yanılgılı yaklaşımın devrim perspektifini et-

kileme düzeyi, bugünkü neoliberalizm ve faşizmin geldiği düzey ile ölçülebilir.

İlerleme vardır, ancak sonsuz değildir. İlerleme bir kanun ya da kader değildir. İlerleme ezel-ebed bir durum değildir. Dahası ilerleme, mükemmel özgürlüklerin, eşitliklerin ve adaletin olduğu toplumsallığın özgür yaşandığı mükemmel sistemlere doğru gidişin, yegane yolu da değildir. Hatta bu kavram, tarihte çok defa fetihlerin, talanların ya da etnik-dini tahrikle oluşturulmuş gasp seferlerinin şifresi-sloganı gibi de kullanılmıştır.

Tarihsel dönemlere baktığımızda akış seyrinin sürekli olarak ilerlemediğini, kimi zaman sıçramalar yaşadığını, kimi zaman zikzaklar çizdiğini, kimi zaman geriye dönüşler yaşadığını görmekteyiz. Kapitalizm, tam da bundan dolayı kendinde değişim yapma zorunluluğu görmüştür. Kapitalizmin yaşadığı kırılmalar, bunalım dönemleri, sistemi yenileme ihtiyacını da beraberinde getirmiştir. Kapitalist sistem, karşı karşıya kaldığı bunalımlardan kurtulmak için neoliberal politikaları uygulamaya koymuştur. Ve yapılan biçim değişiklikleriyle hakim sistem, fazlalıklarından kurtulmakta, eskiyen imajını yenilemekte, sermaye birikiminin devamlılığı sağlanmaktadır. Büyümeye engel olan her şey akıl dışıdır, ve bundan dolayı herhangi yöntemlerle ortadan kaldırılması şarttır.

Liberalizmin, tarihin sonu adını verdiği yürüyüşünde yükselen milliyetçi otoriterlik, tıkanmanın dolaylı bir sonucu değildir. Eşyanın doğası gereğidir. “Kapitalizmin değişerek sonsuz kılınmasının teorisi olan liberalizmin sağ tarzı ‘tarihin sonu’ ideası, liberalizmin sol tarzı sonsuzluğu ideasıyla birlikte bir kez daha beyinlere sızdırılmak isteniyor. Son kapitalist küresel hamleyle birlikte.” Sağ ya da sol, her iki ideolojik dayatmanın odaklandığı tek nokta, insanın küresel kapitalizmi bir kader gibi benimsemesi, boyun eğmesidir.

Üretime, sömürüye, kapitalist sistem uygulamalarına bağlı olarak üretimdeki vasıflarını yitiren, emeğinin anlamını kaybeden emekçilerin yaşadığı durum, siyasi olarak da vasıf yitirmeye dönüşmüştür. Toplumsal üretimdeki vasıflarını yitiren, buna bağlı olarak toplumun ahlaki politik yaşam düzeyi içindeki vasıflarını da yitirme tehlikesini üst düzeyde yaşayan insanlar üzerindeki en büyük şantaj, neoliberal politikaları tüm bu yoksunluklarına rağmen bu kitleler üzerinden uygulama geniş tabanı bulma çabasıdır. Maruz kaldığı yaşam koşullarından dolayı güçlü bir devrim ve özgür yaşam kararı olmadığı müddetçe, devlet politikalarına direnecek gücü olmayan bu kesimlerin, devletin reform adı altında yaptıkları karşısındaki tutumu, mevcut sınırlar içinde, reformlar yoluyla devleti ve tüm faşist uygulamaları kabullenmek olabilir. Bir anlamda bu kesimler siyasal kölelik yaşarlar. Sistem değişmediği sürece yaşamları milliyetçi-sağcı sistemler ve politikalar karşısında bir rehine pozisyonundadır. İçinde oldukları durumun, yaşam koşullarının kötüleşmesinin, ahlaki yıkımın kaynağını anlayamadıklarından, buna bağlı olarak gelişen kızgınlıklarının nedenini anlamadıklarından, faşizmin esiri haline gelebiliyor, cinsiyetçi, milliyetçi ve dinci politikaların iyi uygulayıcıları da olabiliyorlar.

Yoksullaşan, işsizleşen, emeğinin değeri düşen işçi-emekçi kitleleri, farklı politik duruşlar sergilemeleri durumunda, devletin-iktidarın vatan hainliğiyle, devlet karşıtlığıyla, teröristlikle suçlanması tehdidi, bu kesimleri milliyetçi faşist çizgiye yakınlaştırmaktadır. Terörist ya da vatan haini sayılmamak için milliyetçileşmektedirler. Toplumsal zeminlerden uzaklaşan siyaset, devlet odaklılanarak anlamını yitirmektedir.

Bundan kurtulmanın tek yolu devrim yaparak devlet dışı, özyönetim alanları yaratmak, toplumsal özyönetimi geliştirmek, üretim-yaşam koşullarını değiştirmek, sınıflaşmayı engelleyerek toplumsal ahlaki yıkımı durdurmak ve müşterek toplumsal değerler yaratmaktır.

İçindekiler İçin Tıklayınız

Neoliberalizm ve Ekolojik Kriz

Yusuf Gürsucu

Doğaya hükmetme adımı ilk olarak ataerkil dönemde atıldı. Ataerkil yapı uzun yıllar doğa üzerinde bir baskı oluştursa da asıl etki kapitalizmin ortaya çıkmasıyla birlikte kendini gösterdi. İngiliz filozof Francis Bacon, erkeğin doğaya olan tahakkümünden ilham alarak doğa üzerinde tahakkümü mutlak gerekli bir olgu olarak ele alınmasının gerekli olduğu üzerine yazmasıyla başlayan süreçle birlikte, ekonomik büyüme ya da sermaye birikimi emeğe ve doğaya hükmetmek üzerinden büyüdü. Ulus devletlerin ortaya çıkışıyla birlikte ise yeni emperyalizm olgusu gelişti ve diğer ülkelerin 'doğal kaynakları' baskı altına alınıp halklar ve doğa sömürgeleştirilmeye başlandı. Doğa ile geçmişte bir yanıyla süren simbiyotik yani karşılıklı yarar üzerine kurulu ilişki biçimi değişerek tek taraflı yarar üzerinden doğa amansızca sömürülmeye başlandı. Bu süreç içinde yaşadığımız dünya, dev bir AVM haline getirilip herşey alınabilir ve satılabilir oldu.

Bugün sermaye birikim süreci alabildiğine genişleyerek sürdürülebilir olmayan noktaya geldi. Kapitalizmin ekonomik büyüme süreci tahakküm ve sömürüden başkaca birşey değildi ve dünya da ortaya çıkan ekolojik krizin giderek artması kapitalizmin ölümcül yüzünü tamamen açığa çıkardı. Büyük bir AVM ye dönüşen dünyada pazarlar yayıldıkça, değdiği her yerel ve ulusal pazarı yok etti. Üretim, tüketim ve insan ihtiyaçları giderek uluslararası bir nitelik kazandı. Belli merkezlerde ve ellerde yoğunlaşan sermaye, kapitalistlerin üretim kapasitelerini sonuna kadar kullanmasını, yatırım riskini dağıtarak halkın sırtına yıkılmasını sağlayan ve yatırımlarını güvence altına alan finansal piyasalar oluşturuldu ve sömürü giderek daha da genişledi. Kapitalist büyüme doğal kaynakların neredeyse tükenmesine yol açtı. Sınırlı bir doğal dünyada bu sürecin sürdürülemez hale geldiği ise artık daha net görülmeye başlandı.

Neoliberalizm

Dünyada yaşanan ekonomik krizlerin en büyüğü olarak gösterilen 1929 büyük buhranının ardından 'müdahaleci devlet' anlayışı bütün dünyada önem kazanmaya başlamıştı. Keynesyen ekonomi olarak bilinen teori, 20. yüzyıl İngiliz ekonomist John Maynard Keynes'in görüşlerini temel alan makroekonomik bir teori olarak ortaya çıktı. Keynesyen iktisat politikaları bütün dünyada 1970'li yılların sonlarına değin uygulandı. Bu politikaların bir sonucu olarak devletin ekonomideki rolü ve işlevleri pek çok ülkede genişledi. Devletin büyümesinin ortaya çıkardığı yeni sorunlar farklı çözüm arayışlarını beraberinde getirdi. Özellikle 1970'li yılların başlarından itibaren klasik liberalizmin temel ilkelerini savunan liberal düşünce akademik ve politik çevrelerde yoğunlaştı.

80'lere gelindiğinde ise keynesyen teori artık sermayenin ihtiyaçlarına cevap veremez hale geldi. Liberal bir devletin rolü sermaye için bir güvenlik görevlisi işleviydi. Bu süreçte liberalizmin keynesyen uygulamalarına karşı ruhunu kaybetmeye başlayan kapitalizmi canlandırmak adına yoğun bir çabayla 'neo liberalizm' tüm dünyaya dayatıldı. Neo liberalizmle birlikte ekonomi adeta tapılacak bir din halini aldı. Neoliberalizm ekonominin devletten ayrılması ve piyasayı serbest ekonominin yani şirketlerin yönetmesi olarak hayata geçirildi. Neoliberal uygulamalarla

birlikte sermayenin küreselleşme adımları hızlandı. Sermaye için sınırlar kaldırıldı. Ulus devlet modelleri eleştirilmeye başlandı. Uluslararası tekeller, ulus devletlerdeki uzantıları eliyle tüm piyasalar üzerinde hakim hale geldi. Yeni özgürlükçülük olarak gösterilmeye çalışılmasına karşın makyajı kısa dönemde döküldü ve neoliberalizmin klasik kapitalist düşüncenin daha ileriden sömürüyü büyütme projesi olduğu net olarak görüldü.

Neoliberalizmle birlikte sistemden beslenen bazı 'sol' yapılar dahil birçok çevre ideolojilerin bittiğini ve küreselleşme ile birlikte özgürlüklerin artacağını iddia etmeye başladı. Burjuva iktisatçıların ve politikacıların iddialarına karşın, neoliberalizm ne ülkeleri refaha kavuşturdu, ne de ekonomik krizleri ortadan kaldırdı. Neoliberalizm, hâkim sınıfların iktidarını pekiştirmeye ve emekçileri daha da beter bir sefalete sürükleme pahasına zenginleri daha da zengin hale getiren bir programdan ibaret olduğu kısa sürede anlaşıldı. Neoliberalizm, devletin özellikle batılı sanayileşmiş toplumlarda olduğu iddia edilen sosyal devlet niteliğini yerle bir etti. Kiralık işçilik, esnek çalışma gibi uygulamalarla emek üzerinde sömürüyü geri bıraktırılmış yarı sömürge ülkelerdeki benzer seviyeye indirdi. David Harvey Neoliberalizmin Kısa Tarihi adlı kitabında, neoliberalizmin İkinci Dünya Savaşı'nın kötü sonuçlarının ardından yükselişe geçen sosyal demokrat çabaların etkisiyle sermayelerini tehdit altında gören sektörlerin sınıfsal egemenliklerini 70'li yıllarla birlikte yeniden kurma projesi olduğuna yönelik tespitleri gözle görülür hale geldi.

Neoliberalizmin tek başarısının, zenginliği alt sınıflardan üst sınıflara, yoksul ülkelerden zengin ülkelere taşımak olduğunu net ortaya koyan raporlar günümüzde çokça yayınlanıyor. Asıl işlevi toplumsal durumu, sermaye politikaları için raporlamak olduğu bilinen İngiliz OXFAM yardım kuruluşu, 18 Ocak 2013'te bir rapor açıklamıştı. Raporda, son otuz yılda pek çok ülkedeki eşitsizliğin çarpıcı bir artış gösterdiği belirtildi. ABD' de milli gelirin en üstteki yüzde 1'lik kesime giden payın 1980'den bu yana yüzde 10'dan yüzde 20'ye ulaştığına dikkat çekildi. 2019 Ocak ayı içinde açıkladığı son raporda ise durumun daha da vahim hale geldiği gözler önüne serildi. OXFAM'ın ocak ayı içinde yapılan Davos Zirvesi'ne sunulan raporunda, geçen yıl sayıları ikiye katlanan 2 bin 208 milyarderin servetinin günde 2.5 milyar dolar arttığını, 3.4 milyar insanın ise günde 5.5 dolardan daha az parayla yaşamak zorunda kaldığı belirtildi. Raporda ayrıca dünyanın en zengin 26 milyarderinin, dünya nüfusunun en yoksul yüzde 50'sini oluşturan 3,8 milyar insanın toplam varlığına eşit servete sahip olduğu bildirildi.

Neoliberalizm ile Faşizmin Kucaklaşması!

49. Dünya Ekonomik Forumu (WEF) Ocak 2019'da Davos zirvesinde yapıldı. Zirvenin ana teması 'küresellik 4.0' olarak belirlendi. Neoliberalizmin ortaya çıkardığı küreselleşmenin hayal kırıklığı, olası isyanların nasıl önleneceği ve 'dördüncü sanal sanayi devrimi' kapsamında yeni bir düzenin nasıl inşa edileceği gündemlerinin başında yer aldı. Küresellik kapsamında çok taraflılık, kapsayıcılık, sürdürülebilirlik dördüncü sanayi devrimi çağında küresel bir mimariyi şekillendirmek, yeni modellerin inşa edildiği bir dünya yaratmak olarak özetlenen görüşmelerde; iklim değişikliği, çevre sorunları, savaşlar, açlık, terör, enerji, kontrolsüz göç-mülteciler ve popülizm ile artan ırkçılık gibi konu başlıkları tartışıldı. Küresel ekonomik büyümenin 2019'da 'ılımlı' ve 'istikrarlı' olacağı ön görülürken, büyüme üzerinde İngiltere'nin AB'den anlaşmasız ayrılması, iklim değişikliği, siber saldırılar ve olası halk isyanları gibi bir dizi ciddi riskin bulunduğu kaydedildi.

Davos zirvesinin ortaya koyduğu en önemli gerçek, neoliberal uygulamaların sürdürülemez hale gelmesine karşın ortaya koymaya çalıştıkları ekonomik uygulamalarla halkların baskı altına alınıp savaşlar üzerinden yeni bir emperyalist paylaşımını da içine alan bir uygulama peşine düştükleri ve yapay zeka 4.0 ile dünyada ki tüm verilerin bir platformda toplanarak sermaye için erişilebilir kılınmasının hedeflendiği özetlendi. Daha önceki forumlarında ekonomi için 'dayanıklı dinamizm' diye bir kavram ortaya atıp, sermayenin büyüme sürecini devam ettirebilmesinin tek koşulu olarak faşizmin öngörüldüğü örneklemeler yapıldı. Türkiye gibi bazı ülkeler dayanıklı dinamizme örnek olarak övgüler aldı. Türkiye'de ise faşizmin kurumsal olarak uygulanmaya başladığının önemli izleri vardı. İçeride kardeşçe yaşam darbelen-

di. Emek üzerindeki baskılar arttı. Grevler yasaklandı. Doğa amansızca sömürüye açıldı. Bu yaşananlara karşı ise Türkiye'de ciddi bir tepki ortaya çıkmamış olması dayanıklı dinamizmin en önemli göstergesi olarak örneklendi. Bugün yeni bir dünyayı planlamak üzere yapılan Davos toplantısı bu yaşananlar üzerinden kendine yeni bir yol çizerken halklar ve doğa üzerinde baskının daha da artacağının işaretleri verildi.

Neoliberal uygulamaların sermayeye özgürlük bağlamında sürdürüleceği anlaşılırken, buna karşın emperyalist kapitalist ülkelerin kendi sınırları içinde farklı sermaye güçlerinin gelişmesinin önüne bir dizi engeller getirilmeye başlandı. ABD'nin Çin'e uyguladığı ekonomik yaptırımlar, İngiltere'nin AB'den ayrılma adımları önümüzdeki süreçte kapitalist dünyada gerginliklerin giderek artacağına işaret ediyor. Yeni bir paylaşım savaşının sermaye için kaçınılmaz olacağı ise öngörüler içinde yer alıyor. Biriktirdikleri devasa sermayenin yeniden değerlendirilmesi süreçlerinde tıkanma yaşıyorlar. Bu tıkanmaya yol açan en büyük etki ise doğal yaşamda sömürülebilecek alanların daralmış olması ve sömürünün ısrarla devam ettirilmesi halinde çok daha büyük ekolojik krizlerin ortaya çıkacak olması, kapitalist dünyanın bir çıkmaz içinde bocaladığına işaret ediyor. Bu tıkanıklığı ise savaşlar üzerinden yeni birikim alanları yaratmak ve belli sermaye güçlerinin dünya üzerinde hakimiyetini kesin bir biçimde hakim kılmak hedefi içinde, bir 'dünya faşizmi' sermayenin hayallerini süslüyor.

Neoliberalizm, 1980'ler boyunca İngiltere'de Margaret Thatcher, ABD'de Ronald Reagan, Şili'de Augusto Pinochet, Türkiye'de ve Arjantinde askeri diktatörlükleri yöneten generaller ve yine Türkiye'de Turgut Özal ve Tansu Çiller gibi siyasetçiler eliyle uygulanmaya kondu. Bugün gelinen noktada ise artık neoliberalizm ile faşizmin kol kola girmiş halini yaşıyoruz. Brezilya'da neoliberal uygulamalara yönelik tepkilerin başladığı bir dönemde aşırı sağcı Jair Bolsanaro'nun iktidara taşınması ve ortaya koyduğu hedefler, Türkiye ile paralellik gösteriyor. Türkiye'de neoliberal politikaların uygulayıcısı olan AKP hükümeti, dünya da yaşanan ekonomik krizin bir parçası olan kriz içine girince, iktidarını sürdürebilmek adına aşırı sağcı MHP ile birlikte hareket etmeye başladı. 80'lerde yaşanan faşizm uygulamalarının bir izdüşümü hayata geçirilmeye çalışılıyor. Sürdürülemez hale gelen sömürü düzenini ilerletmek ve sermaye birikim sürecini devam ettirebilmek adına faşist uygulamalarla hergün yüzyüzeyiz. Benzer gelişmeler Avrupa dahil dünyanın dört bir köşesinde hayat bulmaya başladı.

Ekolojik Kriz!

Dünya da süren iklim değişikliğiyle birlikte ortaya çıkan aşırı sıcakların etkisiyle klimalar ve sermayenin el koyduğu sulardan şişelediği su gibi 'yeni ihtiyaçlar' ortaya çıkarıldı. Süreç bir kısır döngüye evrildi. Temel ihtiyaçların elde edilmesi, meta ve sermaye birikiminin mantığı tarafından belirlenerek daha da içinden çıkılamaz hale getirildi. Sermayenin yarattığı ekolojik yıkımlar sadece yeni pazarlar ve daha fazla birikim arzusu nedeniyle yaşanıyor. Kapitalizm, ekolojik üretim vb. iddialarıyla ekolojik krizin çözülebileceği inancını pompalamaya çalışıyor. Pompalanan düşünceye göre ise çözüm, 'eko kapitalizm'. Ekonomik büyümenin bir bölümünün yenilenebilir enerjiye ve genetiği değiştirilmiş (GDO) gıda endüstrilerine dönüştürülmesi ise ekolojik krizin çözülebileceği algısını oluşturmak için kullanılırken, sermaye birikimine yeni bir yol açılıyor. Sermayenin egemen olduğu teknolojiye insanlığın kurtarıcısı rolü yükleniyor ve bu yolla sermaye birikim sürecini daha da körükleyerek çağımızın en büyük sorununu çözme vaadinde bulunuyor.

Avrupa Birliği çevre hukukunda "kirleten öder" ilkesinin yürürlüğe girmesi ve Kyoto'nun Temiz Kalkınma Mekanizması (TKM) adı altında temiz havanın metalaştırılması, iklim zirvelerinde küresel CO2 emisyonlarının azaltılması gibi çerçevelerde imzalanan protokollar, sermayenin ortaya koyduğu vaadlerin toplamıdır. Ortaya atılan Eko-kapitalizm kavramı ise yanılsama yaratmak üzere oluşturulan bir maskeden ibaret. Kavramlar ister liberal, ister neo liberal, isterse eko-kapitalizm adı altında hangi biçimde öne sürülürse sürülsün kapitalist ekonomi, ekolojik krize asla yanıt bulamayacak. Kapitalizm ekolojik krizlerin üstesinden gelmek için ne kadar icat geliştirirse geliştirsin, tek hedefleri birikim mekanizmalarını ve sermayenin çıkarlarını korumak üzerinedir. İnsanlık ve doğa arasında ortaya çıkan ve kapitalizmin ya-

rattığı sürdürülemez ilişkinin sihirli hiçbir çözümü yoktur ve kapitalizm koşullarında asla bir çözüm ortaya çıkarılamayacaktır. Doğaya bir fiyat etiketi koymak, ekosistemleri ve unsurlarını pazar malı olarak göstermek, ekolojik krize asla çözüm olamaz. Bugün insanlar sadece neo liberalizm uygulamalarına değil aynı zamanda kapitalizm ile de ilgili yanlış bir şeyler olduğunu artık net biçimde görmeye başladı. Neo liberalizm, kapitalizmin vaatlerini yerine getirmiyor, getiremiyor ve bu nedenle yeni bir yaşamı kurgulayan siyasi, ekonomik bir hedefe ve örgütlenmeye dünden çok daha fazla ihtiyaç var.

Kapitalizm Yaşamın Düşmanı!

Kapitalist iktisatçılar, gelecek 20 yıl içinde olası aşırı nüfus artışına dikkat çekerken ve bu artışın korkunç boyutlara ulaşabileceği vurguları yaparken, tek çözümü ekonomik büyümenin sürdürülmesi üzerine yapıyor. Ekonomiler güçlü olursa açlık sorunun çözülebileceği iddiası ise boş bir iddia. Yakın gelecekte ortaya çıkacak olan açlık ve susuzluk gibi sorunları nasıl çözecekler diye sormamız gerekiyor. Sömürüye tabi tutmadıkları herhangi bir canlı veya cansız bir varlık dünya üzerinde kalmadı. Dünyada yaşamın temel elementleri yani su, hava, toprak ve enerji metalaştırıldı. Suları, havayı ve toprakları kirlettiler, ormanları yok ettiler, güneş ise dünyayı artık yakmaya başladı. Bunlar da yetmedi dünyanın arzına doğru kilometrelerce borular döşeyerek dünya oluşumunda arza yakın bölgelerde sıkışıp kalan karbon kayaçlar patlatılmaya ve ortaya çıkan gaz ve petrolü (kayagazı ve petrolü) yukarı alarak ticarileştirmeye başladılar. Temiz enerji savıyla benzer bir prosesi Jeotermal Enerji Santralleri (JES) içinde uyguluyorlar. Uzay madenciliği gibi bir takım alanlar yaratarak birikimlerini yeniden değerlendirmeye yönelen sermayenin attığı tüm adımlar, gezegenimizi yaşanmaz hale getirirken uzayda geri dönülmez bir zarara neden olunması işten bile değil. Kapitalizm hüküm sürdüğü sürece yaşanan ve daha da büyüyerek devam edeceği belli olan ekolojik krize, kapitalizm koşullarında bulunabilecek herhangi bir yanıt yok. Kapitalizmi liberal ve neo liberal diye ayırmadan tamamen yok etmek ve kalkınma odaklı olmayan yeni bir yaşamı dünyada ortaya çıkarmak dışında dünyanın ve dolayısıyla insanlığı kurtuuş yolu yok.

Neoliberalizmin Temsili Demokrasisine Karşı Toplumun Radikal Demokrasisi

İbrahim Çoban

Demokrasi Perikles'in tanımıyla başlamıştı. Perikles Bir'in, Az'ın ve çok olanın yönetimleri olduğunu söyler. Kendisi çok olanın yönetimi anlamında, demokrasiyi önerir. Tabii bu, kendi dönemi içerisinde çok önemli bir düşünceydi, deneyimdi ve uygulaması yapıldı. Bu nedenle bir kent demokrasisi deneyimi varsa, Eski Yunan'daki bu düşünce ve pratikleşmeye dayanır. Ama 18. yüzyıla gelindiğinde, toplumsal-komünal deneyimler ve devrimler çoğaldıkça Perikles'in tanımı ve Yunan kent demokrasisi ihtiyaca cevap veremez olur. Paradigmasal yeni bir tartışma başlar. Acaba kent deneyimi modern çağda uygulanabilir mi? Ya da nasıl, ne kadar uygulanacaktır? Bir sıkışma yaşandığı kesindir. Burjuvazi ve ulus-devlet yetmiyordur. Yaygın demokratik ulus deneyimleri var, ama bir sistem ve düzenden yoksunlar. Aristokrasi önemli oranda aşılıyor. Kilise deneyimi zaten gerici bulunuyor, yetersiz kalıyor. Bütün bu devrimler, komünal hareketlilikler, Aydınlanma, Reformasyon, Rönesans düşünceleri kendi içinde demokratik bir düşünce ve pratikleşme getirmişlerdi. İşte bunlar yeni tartışmalara sebep olur.

Başlangıç tartışması olarak, çoğunluk demokrasisi biçiminde günümüze kadar gelen demokrasinin, artık yetersiz gelmesi gündeme gelir. Çoğunluk demokrasisi %51'in demokrasisidir. %51 tamam da, %49 ne olacak? Zaten esas mesele ezilenler için her zaman %49'dur. Tartışma, Paradigmasal olarak demokrasinin yeni bir tanımının yapılması gereğine doğru ilerler. Demokrasinin yeni tanımın da, çoğunluğun değil, herkesin herkesi yönetmesi söz konusudur ve öncüleri de Kuzey Amerika ve Avrupalı düşünürlerdir; o dönemin devrimcileridir. Avrupa ve Kuzey Amerika hattında bir devrim deneyiminin yaşandığı muhakkak. Jefferson'ı, Tocqueville'i, Avrupa aydınlanmacılarının hemen hepsini, özellikle Spinoza'yı anımsayabiliriz.

Tabii böyle bir demokrasinin pratik zorlukları vardır, düşünsel alt yapısının geliştirilmesi gerekir ve tartışma devam eder. Herkes herkesi yönetmelidir. Bu yönetim, çok olanın, %51 olanın yönetiminden çok daha fazlasını kapsadığı için doğrudur. Ama pratikte nasıl gerçekleşecektir? Herkesin herkesi yönetmesi için "eşitlik ve özgürlük ilkesi olmalı" derler. Böylesi bir durumda herkesin, herkes kadar yönetme gücüne, sahip olması gerekli görülür. Yönetim, iktidar tek kişi de birikmişse herkesin herkesi yönetmesi deyim yerindeyse hikâyedir. Bunun gerçekleşmesi için herkeste bir yönetim gücü bulunmalıdır.

İkinci kural; eğer herkesin herkesi yönetmesi, yavaş yavaş demokrasi olarak gelişecekse, o zaman herkesin aday olması, herkesin aynı güçte olması, herkesin istediğini seçip seçmemesi özgürlüğü de olmalıdır; buna da "özgürlük ilkesi" derler. Bu tartışma demokratik dünya adına bir kazanımdır. İlk defa özgürlük, eşitlik ilkeleri evrensel hale gelir. Demokrasi, çoğunluğun azınlığı yönetmesinden kurtulmaya başlar.

18. yüzyıl Avrupa devrimlerinin getirdiği demokrasi tanımı evrenselleşmiş değerler getirir. Demokrasi, özgürlük ve eşitlikle anılmaya başlanır; ilk defa evrenselleşmiş küreselleşmiştir. Daha önceki deneyimler sınırlı kaldı, özü ifade etmedi. Bir tek Neolitik deneyim söylenebilir belki. Uygarlıkla beraber kölecilik, toprak sahipliği, kilise yönetimi geldi; modern çağdan önceki hiçbir sistemde demokrasi yoktu. An-

cak Avrupa devrimleriyle beraber demokrasi anacıl-neolitik dönemden sonra ilk defa evrensel-küresel bir hale gelmeye başladı. Bu bir kazanımdır.

Avrupa veya Amerika demokrasileri iyi midir, kötü müdür sorusu karşısında hemen ikiye bölünülür. Bazıları kendi durumuna bakar ve "gerçekçi olalım yani baya baya farklılıkları yönetiyorlar" der. Bazıları da ideolojik yoruma bakar, onların da yapamadıklarını söyler; neticede her iki yorum da sıkışır kalır. Hâlbuki öyle değildir; bu, düalist bakmadığımızdan kaynaklanır. Onların devletleri, ulusal, sınai, modernite mekanizmaları ayrıdır. Ama koskoca bir demokratik deneyimden geçerek insanlığa kazandırdıkları da vardır. Şimdi! Doğu'da bu evrensel değerler tartışılıyor ki, birer devrim ürünüdür hepsi. Herkes kendini görünür kılmasaydı, herkesin herkesi yönetmesi, herkesin yönetimde pay sahibi olması, istediğini seçip istediğini reddetmesi, özgürlük alanlarına kavuşması tartışılamazdı. Tabii daha sonra bunun sakıncaları da olacaktır. Çünkü hiçbir olgu tek karakterli ilerlemiyor.

Temsil Mekanizması

Özgürlük ilkesinde de, eşitlik ilkesinde de yavaş yavaş sınırlar belirdi. Gerçekten de bahsedildiği kadar özgür olunamamaya başlandı. Gerçekten yönetim mekanizması söylendiği kadar paylaşılamamaya başlandı. Zaten bu bir devrim programıydı, ama karşı cevaplar da geldi. Tabii demokrasi bile kendiliğinden sorunsuz işlemez. Bu anlamda bu mekanizmalar üçüncü bir ögeye ihtiyaç duydu. Herkes herkesi nasıl yönetebilir sorusuna karşı üçüncü bir mekanizma üretildi: "Temsil mekanizması." Böylece diğer iki mekanizmanın sıkışması engellenmek istendi.

Temsil mekanizmasında, bazıları seçilir ve bir yerlerde kendilerini seçeni temsil ederek, herkesin herkesi yönetmesi yöntemine aracılık eder. Aslında herkes, başkasını yönetme anlamında temsil edildiğinde, gerçekten yönetiyormuş gibi bir mekanizma oluştu. "Benim gönderdiğim temsilci gitmiştir. Hepimiz bir yere gidemeyeceğimize göre, o gitmişse benim temsilim oradadır" denildi. Özgürlük ve eşitlik ilkesinin pratik hayata geçirilmesinin bir mekanizması olarak kolaylık sağladı. Fakat tabii üç mekanizma da sorunsuz işlemedi. Sonuçta ise yine yöntem olarak ulus-devlet, önemli oranda bu mekanizmaları bizzat işletir hale geldi. Zaten içli dışlı bir mücadele vardı, devrimin yaygın kazanımları oluşmuştu. Neticede bu kazanımlar peyderpey devlet mekanizmaları tarafından ele geçirildi.

Temsilin yarattığı sorunlardan biri, temsil seçeneğinde yalnızca öne çıkarılanların seçilebiliyor olması; ikincisi, adayların kısa bir zaman için seçilmeleri ve seçmenlerin tercih haklarının sınırlılığıdır. Seçildikten sonra denetleme yoktur. Seçilen süreler belli ve o sürelerde geri çağırma hakkı da mevcut değil. Bu, başta kısmen vardıysa da sonrasında hepten ortadan kalkmıştır. Böylelikle her temsil eden, temsil ettiği topluluğa bağlı olduğu kadar, yerleştiği devlet kurumlarına da bağlı oldu. İkili bir durum çıktı. Çok güçlü kişilikler değilseniz, kesinlikle bu mekanizmada, bu parçalanmışlıkta devlet hâkim olur. Hem içinden çıkılan bir grup var, o temsil ediliyor, her temsilci bir bağla o topluluğa bağlıdır. Hem de içinde çalıştığı bir mekanizma var. Bu anlamda devlete de bağlıdır. İşte bu parçalanma yaratır.

Bir temsilci tüm mekanizmasıyla devlet dışı değilse, öyle de kalamıyorsa kesinlikle çok kötü bir rol ifa eder. Toplum temsil ediliyormuş, yönetiliyormuş gibi gösterilir ama maaş yukarıdan alındığı, temsiliyet yukarıdan aşağı işlediği için, var olan mekanizma bir süre sonra toplumu devlete bağlar. Egemenliğin iki yanının olduğunu hatırlayalım. Hobbes'un söylediği temsil aslında budur; yönetilenin rızasını yaratmak!

Devrimcilerin niyeti başlarken bu değildi, temsiliyet mekanizmalarını bunun için geliştirmediler. Ama iş, bazı kurnaz burjuva liberal demokrasi ideologları için temsilin çok güzel bir ölçü mekanizması olmasına vardı: "Toplumlar, halklar devletten tepki duyacak kadar uzak olmamalı, ama onunla birlikte yönetiyor durumuna düşecek kadar da yakın olmamalı" ilkesi hayata geçirildi. Buna "makul uzaklık" denildi. Toplumun, sanki devleti de yönetiyormuş gibi içine gireceği fikrini uyandıran, çok ideal bir mekanizma kuruldu. Toplumu devlete bağlayan her mekanizma, eğer bilinçli bir tarzda "devlet + demokrasi" şeklinde işletilmiyorsa; mekanizma olarak, öngörülmüş burjuva demokrasisinin asma yaprağı rolünü oynar. Bilinçli değilse, eğitimsizse, yüksek ahlakı yoksa de-

mokrasi gelenekleri ve kurumlaşmalar tarafından denetlenmiyorsa bu mekanizma kişiyi yer. Üç yüz yıllık temsili demokrasi mekanizmasının işleyişi böyledir.

Temsil mekanizmasının krizleri şu anda tartışılıyor. Çünkü toplumlar uyandı. Yönetiyormuş gibi gözüküyor olsa da, yönetmediğini fark etti. Aslında egemenliğe tepki fazla olabilir, ama rızaya dayalı olarak oraya katılım olduğu için devletin bütünlüğü, iktidarı tamamlanıyor. Bu mekanizmaların binbir halini geliştirdiler. Şimdi sivil toplumculuk yapıyorlar. Devleti küçültüyorlar, belediyeleri büyütüyorlar. Bunların hepsi sus payıdır; toplumda yönetime katılıyormuş algısı yaratma yollarıdır. O nedenle sert eleştirerek temsili demokrasi adını koyduğumuz mekanizma, nihayetinde toplumu devlete bağlamanın yöntemidir; temsilci de bunun ara mekanizmasıdır.

Demokrasinin Özü Devletsizliktir

Bu mekanizmalar evrenseldi. Bugün de yanlış olmayabilir, hala da kullanılmalıdır. Ama özünde egemenlik oluşturmamalı, yaratmamalıdır. İktidar ve devletle bütünleşmemeli, toplum alanında kalmalıdır. Demokrasinin özü devletsizliktir, devletsiz olunmayan bütün demokrasiler yanlıştır. Bazen "doğrudan demokrasi" olduğu için temsili yapılara gerek olmadığı söyleniyor. Hayır, temsili demokrasiler de olur, sorun değildir. Kafa karışıklıkları var. "Devlet + demokrasi" çerçevesinde temsili demokrasiler de olur. 40 milyonluk bir halkı bir meydana toplayıp doğrudan yönetemezsiniz. Komünler kadar temsili yapılar da olacaktır. Bunlar hiç önemli değil. Kendi mekanizmalarınızı yaratmanın yanı sıra demokrasinin genel mekanizmalarını da kullanabilirsiniz. Ama bu mekanizmalar egemenlik, iktidar ve devlet üretmemeli; ölçü budur. Bu mekanizmaların esas sorun olduğu, gelip takıldığı nokta buradadır. Egemenlik üretmeyen mekanizmalar bulmaya ihtiyacımız var.

Spinoza demokrasinin mutlak olduğunu söylemiş. Ona göre, diğer sistemler ve hükümet yönetim biçimleri, insanın doğal yaşayıp toplumsallaşmasının çarpıtılması olmaktadır ki, insan demokrasi ile yaşamını mutlak olarak sürdürecektir. Kısacası insanlık ölmediği, toplum bitmediği sürece eninde sonunda doğal formlarını isteyecektir. Sosyalist eleştiri aslında Avrupa devrimler tarihine sahip çıkmak, geliştirmek istedi. Sosyalistler demokrasi, eşitlik, özgürlük ve temsil için ciddi laflar söylediler. Sosyalizmin ilk teorisinde yönetme mekanizmalarıyla üretim mekanizmaları bir olarak düşünülmüştür. Araya başka mekanizma girmemesine özen gösterdiler. Doğrudan demokrasiyi ekonomi üzerinden söylediler, bu doğruydu. Bir topluluk üretmelidir, dağıtmalıdır. Eğitimini, sağlığını, sosyal alanını, siyasal alanını bir bütünlükle yönetmelidir. "Yönetim ve sosyal alan ayrı, yönetim ve ekonomik alan ayrı, diğer alanlar ayrı olamaz" dediler. Toplumsal bir bütün tarif ettiler. Özellikle yönetim mekanizmasıyla toplumun diğer sekiz alanının arasına giren farkın sömürü yarattığını söylediler. Bunun özel olarak söylendiği alan ekonomiydi. Onu başat kılmaları eleştirilse de, doğrudan demokrasi çabaları görülmelidir. Bu çerçevede meşhur bir söz var sosyalizmde; "üreten yönetmelidir" denir.

Üçüncü doğruları devlet ve iktidar yapılarının alttan demokratik topluluklarla inşa edile edile küçültülmesi, söndürülmesi gereğiydi. Aslında bu yapıların temsil yaratmadığını, tersine; anti-temsil, geniş anlamda anti-demokrasi yarattığını söyleyip, bu durumun alttan komünal toplumsallaşmanın, demokrasinin geliştirilmesiyle bitirilmesini önerdiler. Marks klasik üslupla, "devlet söndürülmelidir" dedi.

Sosyalizmde aslında parti bir temsiliyetti, demokrasi payıydı. Bütün sosyalistler en örgütsüz yapının ezilen yapı olduğunu fark etmişti. Kadınlar, göçmenler, kentlerdeki ezilen sınıflar ve alt sınıflara yakın olan dürüst aydınların temsili yoktu. Herkes örgütlüyken, ezilenler örgütsüzdü. Üretimden dıştalanmış, yönetim hakları ellerinden alınmıştı. Aslında çok uzun boylu devrim savaşı düşüncesi ikinci plandadır. Toplumda üreten, ciddi olarak toplumsal hareketlilik içerisinde yaşayan, her şeye katılan, ama yönetimde payı olmayanları kim temsil edecek? Bolşevik parti ya da genel sosyalist partilerin düşünce yapısı bu soruya cevap temelinde şekillendi.

Sosyalist parti, temsili olmayanların temsiliydi. Bu anlamda demokrasinin temel bir bileşeniydi. Hatta devlet dışı düşünülüyordu. Böyle düşünüldüğü için kapitalist üretimin, klasik iktidar yapısının dışında bir güç olarak görülüyordu. Marks'ın temel eserlerinin hepsi buna dayanır. Ama ne yazık ki uygulama

bunun tersi oldu. Düşüncelerinde yanlışlar vardı, o ayrı. Ama başlangıçta öyle değildi. Zaten öyle olsaydı, bu kadar kazanım yaratılamazdı. Çoğumuzun zannettiği gibi sosyalist parti, devrim kesilmiş ülkeyi yönetecekmiş gibi doğrudan bir iktidar çekirdeği olarak asla düşünülmedi. 18.-19. yüzyıllarda böyle düşünülmedi. ilk uygulamalar bunu gösteriyor.

Tabii Rus Devrimi ile içine girilen genel bir pratik var. Sonuçta, aşağıdaki devrimden sonra yukarıya oturdu. İsmi "Politbüro" konuldu. "İktidar proleterlere, devlet komünistlere!" Bu da sosyalizmin meşhur bir sloganıdır. Halk ve temsil edilmeyenler yine aşağıda kaldı. Hatta kurulan mekanizmalar özel kapitalizmden daha fazlalaştı. Düşünelim! 10 milyonluk bir sendika olur da, hiç mi yönetimde söz hakkı olamayıp basit bir devlet aracı, toplumun yönlendirilme biçimi olur! Devleti aşağı doğru büyütmüşler, mekanizmaları kurmuşlar. Demokrasiyi, toplulukları devlete bağlamanın mekanizmalarına çevirmişler. 40-50 yıl bir devlet başkanı, en yüzeysel bir seçimin bile yapılmamasıyla iktidarda yer aldı. Temsiliyetin komünallik-kolektivite adı altında totaliteryanizme kadar vardırılmasına doğru koşabildi. Böylelikle, demokrasi problemi olduğu gibi kalmadı, giderek ağırlaştı.

Paris Komünü

Paris örneği Komün açısından da, Marks'ı etkilemişti, çok etkili mekanizmaları vardı. Gerçekten de Sovyetler, Paris Komünü mekanizmalarını biraz daha genişletebilirlerdi. Yapmadılar, tersi oldu. Temsilcisini seçme, istediği zaman geri çekme, isçiyle aynı maaşı verme, kadın ve çocukları kilise dışında eğitme, kadınlara açık bir yapılanma teşkil etme gibi yönleriyle, Paris komünü gerçekten iyi bir deneyimdi. Ama kendi kendini yönetme sınırlarında kaldı. Sovyetler o sınırlara bile -bir süre sonra yaşanmasına rağmen- çoğu sefer ulaşamadı. O nedenle modern demokrasi hep burjuva programa mahkum kaldı. Kendi kendini devletsiz yönetemediği gibi, temsille yönetme sınırlarını da aşamadı.

Bu nedenle demokrasi krizdedir. Eğer demokrasiye açılım yaptıracaksak, Ali Fırat'ın tezlerini iyi anlamak durumundayız. Kesinlikle demokrasiyle egemenlik üretilmemelidir. Devletsiz demokrasiye geçilmelidir. Bir de sistemin modernitesi demokratik olmalıdır. Demokratik bir sistem geliştirilmek isteniyorsa sosyalistlerin, demokratların başta söylediği radikallikle olmalıdır. Modernitesinin içinde toplumun ahlaki ve politik olması, devletinin kesinlikle olmaması, konfederalist yönetilmesi, ulusunun farklılıklara açık olması gerekir. Ama bu, liberal temsiliyet sınırlarıyla olmaz. Devletli farklılıkla, devletsiz farklılık çok ayrıdır. Avrupa'daki demokrasi arayışları devletli çözümler denemektedir.

Norveç'te, İskandinavya'da hayran olunacak kadar devlet içi farklılık vardır. Zaten çoğu kimse farklılıkların bir aradalığına dair tezleri inceleyince "E zaten neoliberalizm buydu" diyebiliyor. Ama fark devletsizliktir. Devlet olmadan farklılıklar kabul edildiği zaman, bu toplumsal öze uygun bir farklılıktır. Ama devletli durumda farklılık sadece laftır, genişletilmiş haklardır ve istediği zaman da geri alır. İstediği zaman faşizme geçer, istediği zaman temsil boyutlarını artırır, istediği zaman da Avrupa'nın yaptığı gibi her tarafı sömürür, oralardan derlediği parayı, sosyal devlet diye halkına dağıtır. Buna da "demokrasidir" der.

Amerika'da El Kaide çıktı diye bir çırpıdabir çırpıda toplumun birçok haklarını geri aldılar. Sağlık bile tartışıldı. Obama parasız sağlık hizmetleri için bir kanun geçirdi. Bunu bir devrim saydılar. Oysa parasız sağlığı Paris Komüncüleri yüzyıllar önce hayata geçirmişti. Amerika'da o kanun yürürlüğe girene dek, dünyanın kavgası oldu. Yani istediği zaman hakları geri alıyor. O zaman demokrasi, artık bir toplumu özüne uygun olacak şekilde, devletsiz bir biçimde yönetmenin bütün genişliği içinde tartışılmalıdır. Biz buna 'radikal demokrasi', 'komünal demokrasi' diyoruz. Ama kullanılırken de bütün farklarıyla ortaya konulmalıdır. Onun için krizlerinden söz ettik. Devletsizlik ve iktidarsızlıktan bahsedilmiyorsa, farklılıktan bahsedilemez. Yanlış olur, neo-liberalizmde kalınır. Mücadele yoksa sınıf azalmıyor, cinsiyetçilik azalmıyorsa, "biz farklılıktan yanayız" denilemez. Kapitalizm bu tür şeylere çok hazırdır. Eğer cinsiyet sömürüsü ortadan kalkıyor, sınıf azalıyorsa ona demokrasi diyebiliriz. Orada farklılıkları tanıyabiliriz ki bunun mekanizması da uygulayanlara aittir.

Kriz ve Ne Yapmalı: Neoliberalizme Karşı Stratejiler

Cemil Aksu

2008'deki küresel ekonomik krizle "kemer sıkma" politikalarının geri gelmesi, tüm dünyada sağcılığın, faşist hareketlerin yükselişi ve bütün bunların her geçen gün ağırlığı artan küresel iklim krizi koşullarında yaşanıyor olması, hem faşizmin yükselişine karşı hem de neoliberalizm veya kapitalizmin krizine karşı "ne yapmalı?" tartışmalarını daha da harladı. Sağ-popülizmin yükselişine müteakip "sınıf, adalet, eşitlik" söylemleri üzerinden zuhur eden ABD'de Demokratik Parti'de, İngiltere'de geleneksel İşçi Partisi'nde "daha sol" ve "sol-popülist" liderler, hareketler, dünyanın farklı noktalarında süregiden farklı direnişler, bu arada Türkiye'de Gezi ve sonrası seçim mücadeleleri ile mali/ekonomik krizin işçi sınıfında yarattığı hareketlenme ve Ortadoğu'da Rojava'daki "özyönetim" mücadelesi, "ne yapmalı?" sorusuna değişik düzeylerde cevaplar sunuyor.

"Neoliberalizm krizi" koşullarında, "tarihin sonu'na son veren" bu cevapların ve diğer isyan hareketlerinin istikrarlı bir harekete dönüşecek devrimci bir strateji, "postmodernler"e nispet olsun diye, "meta-anlatı" üretemedikleri söylenebilir. Dolayısıyla, yaşadığımız "kriz"in, egemenler açısından olduğu kadar "karşı-hareketler" için de, tarihsel ve küresel, pratik olduğu kadar teorik, politik olduğu kadar felsefi bir olgu olduğunu görmek gerekiyor. Bu nedenle de krizin şu ya da bu departmanına konumlanmış bir tartışma ile "ne yapmalı?" sorusuna doğru bir cevap bulunamaz. Bu elbette, "kurtuluş" için tek bir yol olduğu ve bunun bulunması, icat edilmesini önermek anlamında değil, en azından "karşı-stratejiler"in kesişimsel, karşılaşmalı bir ortak aura oluşturmasının gerekliliğini iddia eder. Bugün ileriye doğru atacağımız küçücük bir adımın bütün bu tartışmayı içermesi gerekir.

Türkiye ve Kürdistan açısından ise, bugün "ne yapmalı?" sorusu etrafındaki tartışmayı, yer ve zaman açısında sınırlamak baştan kaybedeceğimizin göstergesi saymak gerekir. Saray Partisi liderliğindeki faşizmin engellenmesi ve yenilmesi sadece Türkiye ile sadece bugünle ilgili bir sorun değildir; küresel eğilimler, yeni dünya savaşı/düzeni için yapılan çılgınca/canice rekabet, neoliberal politikaların yarattığı toplumsal -toplum yok- koşullar ve öznellikler ve bütün bunların krizi ile "devrimler çağı"nın "Kısa 20. Yüzyıl"ının bakiyesi olan "devlet ve(ya) devrim", "kapitalizmden komünizme geçiş" gibi konularda ensemize çöken deneyimleri ve bunlara karşı gelişen eleştirileri beraber ele almak zorundayız.

"Büyük Gerileme"

Yakın zamanda yayımlanan, Bauman, Fraser, Latour, Mason, Zizek gibi birçok çağdaş düşünürün günümüz dünyası üzerine yazılarını bir araya getiren "Büyük Gerileme" isimli kitap, neoliberal küreselleşmenin dünya sistemi'ne dâhil olan (hala dünyanın derinliklerinde "ilkel komünal" yaşayanlar var) herkesi –belki ilk kez- çağdaş yaptığını gösteriyor. Bu çağdaşlık, "kapitalizmin eşitsiz gelişim yasası"na rağmen/birlikte, dünya sisteminde en "ileri" olan Batı dünyasında olduğu kadar Türkiye gibi (hep Batı'yı 100 yıl geriden takip ettiği söylenen) ülkelerde de, benzer sorunların benzer arayışları ihya ettiği, ortak bir ruh halinin yaşandığı anlamına geliyor

Neoliberalizm "Kendi Suretinden Bir Dünya Yarattı"

Neoliberalizm, bireyin ve toplumun yönetimine dair bir "rasyonalite" ve küresel ekonomik politikalar manzumesi olarak, 1980'lerden itibaren küresel olarak yürürlüğe sokularak finansallaşmanın diğer sektörlerin üzerine çıkarak belirleyici hale geldiği, borçlandırma teknikleri sayesinde hem makro ekonomilerin hem de tek tek bireylerin yönetiminin gerçekleştirildiği, sermayenin küresel olarak faaliyetlerinin her türlü sınırlamadan kurtarılması için ulusal ekonomi ve ulus-devlet hukuklarının olabildiğince aşındırıldığı, üretimin uluslararasılaştırılmasıyla birlikte üretim süreçlerinin de esnekleştirilmesi, iş ve sosyal güvencelerin tırpanlandığı bir emek rejiminin inşa edildiği bir süreç oldu. Güvencesizleştirme, esnekleştirme, borçlandırma, belirsizlik, bireycilik ve rekabetçilik sadece neoliberalizmin ideolojisinin köşe taşları değil bizzat yaşamın temel kodları haline getirildi. Dolayısıyla bu ilkelerle uyuşmayan her türlü örgütün, kolektif yapının, yani sendikaların, sol partilerin marjinalleştiği bir süreç yaşandı. "Başka alternatif yok", "tarihin sonu" ilanlarıyla çokkültürlülük, melezleşme, "yönetişim" hâkim söylem ve pratikler haline geldi.

"Neoliberalizm, insanların evrensel rekabet ilkesi uyarınca yönetilmesinin yeni bir tarzını belirleyen söylemlerin, pratiklerin, düzeneklerin bütünü olarak tanımlanabilir". Foucault'nun gösterdiği gibi, 19. yüzyılın ortalarından itibaren başlayan ve giderek derinleşerek Birinci Dünya Savaşı'na ve 1930'lara kadar varan, "liberalizmin uzun krizi"ne karşı, üretim birimlerinde yaşanan sorunlara çare arayan teknik elemanların, çeşitli düzeylerde çalışanların geliştirdikleri çözümlerin yaygınlaştırılması ve bazı düşünürler tarafından bunların genel politika olarak benimsetilmesi yönündeki ikna/baskı çabaları sonucunda evrensel bir norm haline gelmiştir. Neoliberal akılsallık tarihsel süreç içindeki çeşitli olay ve pratiklerin yanı sıra, eğitim alanı, medya, finansal kuruluşlar, uluslararası kuruluşlar, kurumlar ve şirketlerdeki söylem ve düşünme biçimlerinin yayılması ile de yakından ilgilidir. Dolayısıyla neoliberalizmin farklılığı öncelikle ve temel olarak bir akılsallık olması ve bu sıfatla, sadece yönetenlerin eylemini yapılandırmaya ve örgütlemeye yönelik yeniliklerle beraber, yönetilenlerin de tutumlarını yapılandırıp örgütlemesinde yatar. Dolayısıyla neoliberalizm "stratejistsiz bir strateji" oyunu sonunda, "toplumsal güçler ile kimi iktisadi koşullar arasındaki bazı ilişkilerden yola çıkarak dünya çapında yeni bir norm şeklini" almıştır.

Şimdi onun 2008'den beri dindirilemeyen krizine, hem egemen sınıflar (sağ-popülizm, illiberalizm, vb.) hem de ezilen sınıflar kendi cephelerinden çözüm yolları geliştirilmeye çalışıyor. 2000'lerin başından itibaren neoliberalizmin krizine çare arayan sağ ve sol hareketler kendilerini gösterdiler. Yeni yüzyılın başından itibaren istikrarlı olarak yükselen "aşırı-sağ", faşist, sağ-popülist/otoriter hareketler/partiler ve küreselleşme karşıtı toplumsal hareketler.

1999'da Jöng Hade'nin FPÖ'sinin Avusturya'da ikinci parti olması, 2002'de Le Pen'in Fransa cumhurbaşkanlığı seçiminde ikinci tura kalmayı başarması, Türkiye'de RTE'nin ardı ardına gelen seçim başarıları, Filipinler'de Dudarte'nin, İsrail'de Netayahu'nun, Hindistan'da Modi, Rusya'da Putin'in 'ebedi başkanlığı', ABD'de Trump, Macaristan'da Orban, İngiltere'de Brexit çıkışı… Aşırı-sağla birlikte, göçmenlere/mültecilere karşı olduğu kadar başka kapitalist ülkelere karşı da ulusal duvarların, korumacı politikaların yükseltilmesini savunan güçlü lider kültünün geri dönüşüne tanık oluyoruz. Neoliberalizmin çokkültürlülük söylemi ise yerini kültürel milliyetçilik, yeni tipte ırkçılığa bırakmış durumda. Terörizm gerekçesiyle "özgürlükler ülkesi"nde güvenlik siyaseti temel haline geliyor.

Diğer taraftan, yine 1999'da Seatle, 2001'de "Başka bir dünya mümkün" sloganıyla Porto Alegre'de toplanan Dünya Sosyal Forumu, IMF ve DB'nın toplantılarının protesto edilmesi, 2008'de Occupy Wall Street, İspanya'da indignodos hareketi ile başlayan Podemos, Yunanistan'da Sryza, Arap Baharı isyanları ve Türkiye'de HDP ve Gezi-Haziran İsyanı deneyimleri, geleneksel partilerin dışında ve bir tercih olarak bu partilerden uzak duran, çok merkezliliği, yerelliği, katılımcılığı, doğrudanlığı (doğrudan demokrasi, doğrudan eylem) ve yatay örgütlenmeyi düstur alan bir demokrasi arayışını ihya etti. Yani ABD'deki "Wall Street'i İşgal Et", Avrupa'daki protestolar, hatta en son izlediğimiz Sarı Yelekliler'i, sadece ekonomik krizin

sonuçlarına yönelmiş bir protesto olarak görmemek gerekiyor. Bu eylemler, üzerine yazan Badiou, Zizek gibi birçok düşünürün, eylemlere katılanların kendilerinin de ifade ettikleri gibi sistemin kendisini tartışmaya açmaktadır. Hatta Wallerstein (2011) bu protestoları, 1968 eylemlerinden bu yana en önemli politik muhalefet örneği olarak görüyor ve 68'in mirasçısı, devamı şeklinde yorumluyor.

Sağ-popülizm, tıpkı faşist hareketler gibi, yine mevcut sistemden en fazla etkilenen alt tabakalardan destek alarak gelişiyor

Her biri kendi içinde birçok sorun, farklılık içerse de, birbirlerine karşıt ya da ilintili bu iki küresel eğilim/hareketin, neoliberal kapitalizmin yarattığı dünya sorunlarına bir tepki ya da çözüm arayışı olduğu söylenebilir. İlk büyük krizini 2008'de yaşayan neoliberalizmin krizine karşı gelişen her iki hareketin kendi içinde de krizler, çıkışsızlıklar yaşanmaktadır. Kısaca ifade etmek gerekirse, sermaye güçleri "doğal olarak", göç, 'terörizm', güvenlik, eşitsizlik, iklim krizi, küresel rekabet, demokrasinin krizi gibi sorunlara çare ararken, bu sorunların olabildiğince mağdur ettiği ezilenler, emekçiler, kadınlar, ekolojistler, dışlananlar da direnişin program, strateji, örgüt modeli, demokrasi anlayışı gibi konularda ne yapacağını, hangi yolu tutacağını, nasıl ortaklaşacağını cevaplamaya çalışıyor.

Büyük Gerileme kitabına dönersek, yazarlarından birkaçının ortaklaştığı temel noktalardan biri, sağ-popülizmin yükselişinin sınıfsal dinamiğinin, 1980'de dünyaya dayatılan neoliberal politikaların mağduru olan kesimler, yani sanayi işçileri, küçük işletme sahipleri, işsizler ve yıkıma uğramış kırsal nüfus ve endüstriye bel bağlamış kesimlerin olduğu söylenebilir. Çünkü neoliberalizmin finansallaşmış kapitalizmi sanayi üretiminin önüne geçti, çalışan nüfusun şartları kötüleşti, reel ücretler düştü, güvencesizleşme, sosyal güvenlik politikaların/kurumların ortadan kalktı.

Avusturya'da, 2016'da yapılan cumhurbaşkanlığı seçiminde mavi yakalı işçilerin yüzde seksen beşinden fazlası aşırı sağ milliyetçi-muhafazakar adaya oy verdi, Almanya'daki yerel seçimde bir işçi kenti olan Mecklenburg-Vorpommern eyaletinde Almanya İçin Alternatif'e yüzde otuzdan fazla destek çıktı, Fransa'da 2015'teki yerel seçimlerde Ulusal Cephe işçi sınıfının yüzde ellisinin oyunu aldı ve İngiltere'nin Brexit referandumunda geleneksel olarak İşçi Partisi'ne oy çıkan bölgelerde en fazla destek oyu çıktı.

Çünkü sağ-popülizm tam da finansallaşma, kozmopolitizm, ulusal korumacılığın ortadan kaldırılması gibi ilkeleri savunan neoliberalizme 'karşı' ulusal duvarları yükseltmeyi, ülkesini yeniden "büyük" yapmayı vaat ediyor. Trump, ABD'yi yeniden "Büyük ülke" yapmayı vaad ederken RTE'de Osmanlıcılık üzerinden aynısını yapmayı deniyor. Bu yeni sağ-popülist liderlerin ortak noktalarını Arjun Appadurai şöyle özetliyor: "Hepsi de, yabancıl yatırımcıların, küresel anlaşmaların, uluslararası finansın, işçi hareketliliğinin ve sermayenin esiri olmuş ulusal ekonomilerini tam olarak kontrol edemeyeceklerinin farkında. Bunun yerine, ülkelerinin kültürel arınma yoluyla küresel anlamda siyasi bir güce dönüşeceğini vaat ediyorlar. Neoliberal kapitalizme ve bu sistemin kendi ülkelerine –Hindistan, Türkiye, ABD ya da Rusya'ya- en uygun biçimine gayet dostça bakıyorlar. Hepsi, yumuşak gücü sert güce çevirme çabasında. Ve hiçbiri, azınlıklar ve muhalifler üzerinde baskı kurmaktan, ifade özgürlüğünü sınırlandırmaktan ya da hukuku rakiplerine zulmetmek için kullanmaktan çekinmiyor."

Sağ-popülizmin bu küresel yükselişi, dünyada bir kez daha demokrasin, insan hakları, basın özgürlüğü, mülteci hakları gibi "liberal değerler"in yerel ve küresel düzeyde siyasi tartışmaların gündeminden düşmesine neden olmaktadır. Sağ-popülizm, tıpkı faşist hareketler gibi, yine mevcut sistemden en fazla etkilenen alt tabakalardan destek alarak gelişiyor.

Dolayısıyla, liberalizmin krizine yanıt olarak gelişen neoliberalizmin krizini konuşurken, ekonomi-politik ile sınırlı değil, yarattığı öznelliklerin krizi açısından da değerlendirmek gerekir. "Kriz"in bir tarafının da, "Kısa 20. Yüzyıl"dan bakiye kalan, toplumsal hareketlerin krizi ve bu krize karşı geliştirilen akılsallık ve "karşı-stratejiler"in krizi olduğunu da görmek gerekir.

Ne Yapmalı: Tarihsel ve Güncel, Küresel ve Yerel Soru(nlar)

Lenin'in Ne Yapmalı kitabının alt başlığı bilindiği gibi, "hareketimizin canalıcı sorunları"dır. Yani, soru, geleceğe dönük değil, bugüne dair ve direkt örgüt(-lenme) sorunu ile ilgilidir. Fakat örgüt sorunu, sadece pratik meselelerle ilgili değildir. Kendiliğinden hareket ile komünist hareket/parti arasındaki ilişkinin nasıl tasavvur edildiği, Marksizm/sosyalizm ile işçi sınıfı, teori ile pratik, aydın ile "sıradan insan", akıl ile beden arasındaki ilişkinin nasıl tasavvur edildiği gibi derinliğe sahiptir. Bu tartışma, iradenin rolü, bireyin rolü, fikirlerin rolü, partinin rolü, liderin rolü, merkez komite ya da politbüronun rolü gibi dallanır budaklanır. Ezcümle, Ne Yapmalı? politikanın alanından çıkarak felsefenin alanına da geçen bir sorudur.

Bu tartışmada genel olarak, ekolojiden bir kavramı ödünç alarak, "alt çizgi kayması sendromu" yaşanmaktadır. Balıkçılık bilimi uzmanı Daniel Pauly'nin icat ettiği "alt çizgi kayması sendromu", her neslin kendi çocukluğunda içine doğduğu çevre koşullarını doğal kabul etmesi anlamına geliyor. Günümüzün birçok Marksizm okuması bunu hatırlatıyor. Devrim, parti, örgütlenme, hareket, halk, sosyalizm vb. gibi birçok konuda "altçizgi kayması sendromu" yaşanıyor. Bu açıdan, bize miras kalan Marksizm büyük oranda Kautsky ve –esas olarak da- Lenin'den ve Sovyetler'den dolayımlanmış durumda.

Žižek, Balibar ve Badiou'nun "Bugün Marx'a başvurmak ne anlama geliyor?" sorusuna yanıt olarak yazdıkları yazı dizisinde, Balibar'ın dikkat çektiği gibi, "gereksinmesini duyduğumuz Marx okuması (ki kuşkusuz değişik yönlerden taslaktan çok ötedir ve çok sayıda iç açıcı yorum biçimi altındadır) "sosyalizm sonrası" bir okuma olarak tasarlanmalı ve örgütlenmelidir, Marx'ın sosyalizminin eleştirel bir raporu da dahil olmak üzere. Bu da komünizminin eleştirel bir raporunu da zorunlu kılar." Her ne kadar Balibar, "Marx'ın yazdığı ve düşündüğünden, soruları korumak ve yanıtları yeniden düşünmek gerektiğini" önerse de, bu tartışmayı Marx'ın ve devamcılarının sorularını da yanıtlarını da içerecek şekilde yapmaktan da kaçınamayız.

Bu tartışmada esas sorun, psikolojik barikattır. Belli bir tartışmanın selametinin yapıldığı psikolojik koşullara bağlı olduğu söz götürmez bir gerçek. Belki buna Traverso'nun dediği gibi melankoli demek gerekir; "tarihsel bir geçiş sürecini kuşatan hisler ve duygular konstellasyonu, yeni fikir ve proje arayışlarının, yitip giden devrimci deneyimler dünyasının ardından duyulan keder ve yasla bir arada" varolan bir melankoli. Bu konuda, geleneksel sol partileri, militanları güdüleyen temel itkinin, 20. Yüzyılın en azından ikinci yarısının, Badiou'nun dediği gibi, on yıllık "Kızıl Dalga"nın da bitmesinden sonra, savunma pozisyonunda geçmiş olmasıdır. Yani "kriz tartışması"nın, "gün ortasında karanlıkta" doğmuş olması "asrın gece yarısı" ile sonuçlanmış olmasıdır. Daha açık söylemek gerekirse, inkisar-ı hayal ve yenilgi psikolojisidir.

Melankoliden Çıkış…

"Gün ortasında karanlık"ta yapılan bir tartışma ile "tarihin sonu" imparatorluğunda "başka türlü bir dünya mümkün" isyanlarının yarattığı "çatlak"ta tartışmak başkadır. Kabul edelim; 1999'daki Seatle eylemi ile artık inkisar-ı hayal âleminden çıkış başladı. Rahatlayalım; her ne kadar "sosyalizm öldü" ise de, "başka türlü bir dünya mümkün". Ve bu "mümkün", kendiliğinden zuhur etti. Bu kendiliğindenlik, bize hata yapabilme, yanlışlanabilme ve yanlıştan dönebilme imkânı yaratan bir kendiliğindenliktir.

Şimdi, bu rahatlıkla, kendiliğinden hareketle hemhal, onun arayışlarıyla hemdert olarak, fakat sürekli geleceğe, hareketin başarısına (devrime) kilitlenerek, bu politik bakış açısıyla her anda "ne yapmalı" tartışması yapılabilir. Çalışmamızı, kendiliğinden hareketin içinde konumlanarak, onun başarısına hasredersek, peşinde koşmamız gereken bilgi değişecektir. Zizek'in ısrarla vurguladığı budur: "Somut bir durumdaki evrensel hakikat ancak tamamıyla partizan bir konumdan dile getirilebilir." Bir hareketin kendi yolunda gitmesini sağlamak, o hareketi etkileyen –sonsuz- güçlerdeki her türlü değişime –somut durum- göre ne yapması gerektiğine karar verme çalışması, çabasıdır. Foucault'nun "iktidar ilişkileri" kavramı da tam da bunu ifade eder ve bu ilişkiler içinde, partizanlık, hareketin başarısı için başkalarının hamlelerini de belirlemeyi amaçlayan hamleler

yapmaktır. Bu hamleler aynı zamanda başkalarının aynı karakterdeki hamlelerine karşı hamlelerdir. Hareketin arayışlarına, sorularına, onun karşısında ve(ya) ötesinde, bir "idea"dan hareketle, belli bir hakikatin sahibi olarak cevaplar veren ortodoks hareketler, "iktidar ilişkileri"nin dışına, karşı-devrimci bir pozisyona düşmekten kurtulamaz.

Costoriadis'in dediği gibi, gelinen noktada ya da her zaman "uzun zamandan beri ne bir düşünümü ne de bir eylemi harekete geçiremez olmuş bir öğretiye sadık kalmakla, öncelikle değiştirmek istenen şeyin kavranmasını ve toplumun içinde o topluma karşı gerçekten karşı çıkan ve onun o anki biçimiyle gerçekten mücadele eden şeyin tanımlanmasını gerektiren bir projeye, toplumun radikal bir biçimde dönüştürülmesi projesine sadık kalmak" zorundayız. Benzer bir tartışmayı yapan Badio da, bir doktrine ya da örgütlenme geleneklerine alışkanlıklarına değil, devrimci projeyi hareket ettiren motivasyona ve onun şimdiye dönük eleştirisine ve geleceğe dönük tasavvuruna, en önemlisi dünyayı insanların kendilerinin değiştirebileceğine olan bağlılığa sadakate vurgu yapıyor. Ama belki bizi asıl etkileyen Lenin'in çağrısı olmalıdır: "Bütün bunlar, yarım yüzyıldan daha az bir süre önce yazıldı; ve bugün, çarpıtılmamış bir Marksizmi yeniden bulmak ve onu geniş halk yığınlarının bilincine yerleştirmek için, arkeolojik kazılara girişmek gerekiyor. Marx'ın, yaşamış olduğu son büyük devrim üzerindeki gözlemlerinden çıkardığı sonuçlar, tam da proletaryanın yeni bir büyük devrimler çağı başladığı anda unutulmuş bulunuyor."

Ne Yapmalı Tartışmasının Dalgaları

Devrimci/toplumsal hareketlerde "ne yapmalı" tartışmasının Lenin sonrası dönemde üç kez, bugünkü gibi, bir canlılık kazandığı ileri sürülebilir. İlk canlanmanın '68 dönemi yaşandığını hatırlayalım. Sovyetler Birliği'nin yarattığı hayal kırıklığı ortamında bazıları Mao'nun "kültür devrimi"nden, Gramsci'nin hegemonya kavramına, Frankfurt Okulu'nun "kültür endüstrisi" eleştirisine, odağında sınıf ve sınıf bilinci, devlet-proletarya diktatörlüğü, bürokrasi, yapı, yabancılaşma, gibi kavramların olduğu felsefi ve politik tartışma, sonradan sönümlenmiş olsa da, Marksizm içinde bir çoğullaşma, çatallanmalar yaratmıştır. 1956'da Sovyetler Birliği'nin Macaristan'ı işgali üzerine İngiliz Komünist Partisi'nden ayrılan E. P. Thompson "Balinanın Dışında" adlı makalesinde, o döneme özgü politik konjonktürü şöyle tanımlar: "Doğuda ve Batıda, yeni bir kuşak, eski dünyanın karamsarlığından ve yeni dünyanın otoriterliğinden eş zamanlı olarak kopup, insan bilincini tek bir sosyalist hümanizm içinde kaynaştırabilecek midir" diye sorar.

Savaş sonrası dönemde kültürel mücadele sosyalistlerin gündeminde daha öncelikli bir yer kazanır. Socialist Register çevresinde toplanan birinci sol, bu durumu işçi sınıfının kültürel dönüşümü yolunda daha fazla çaba gösterilmesi gerektiği şeklinde yorumlarken, New Left Review çevresince temsil edilen ikinci sol ise işçi sınıfının tüketim kültürüyle tümüyle hipnotize edildiğini, bu nedenle devrimci özne olarak aydınlara yönelmek gerektiğini savunur. Bu dönemdeki tartışmalara konu olan sorunsallar bitmiş, konular tüketilmiş değildir. Dolayısıyla bugüne bir bakiyesi kalmıştır.

İkinci canlanma, '89 sonrası tartışmalarında görmekteyiz. Negativ-canlanma yani "yenilenme"nin yenilgi, teslimiyet haleti ruhiyesiyle ele alındığı bu dönemin tartışması NLR'nin "yenilenme" sayısıyla başlayıp, geleneksel İşçi Partilerinin "üçüncü yol" adıyla neoliberalizme eklemlenmesini, diğer taraftan da "radikal demokrasi"ye yönelmişti. Yine de bütün bu dönemin tartışmalarının toptan negativ ya da faydasız/zararsız olduğunu iddia etmek doğru olmayacaktır. Devrimin hem felsefenin hem de politikanın gündeminden çıktığı bu dönem başka düşünsel coğrafyalarda derman arayışının öyle ya da böyle fikri ve politik bir çeşitlilik, zindelik, beceriler elde etmesini sağladığı söylenebilir. "Küreselleşme karşıtı hareket" de dahil olmak üzere "yeni toplumsal hareketler" üzerinden ortaya çıkan yeni konular, yeni pratikler, yeni deneyimler eski konuların, pratiklerin ve deneyimlerin yeni/başka tarzda ele alınması açısından da fırsat yarattı. Çünkü dönüşen koşullar, yeni teoriler ve pratikler gerektirir.

Bu da, 2000'lerden itibaren yeni bir fikri canlanma yarattı. Negri-Hardt, Badiou, Ranciere, Zizek, Bosteels, Balibar, gibi dünyanın önde gelen bir çok felsefecinin de dahil olduğu, iktidar, devrim, özne, strateji, özgürlük, meclis, müşterek, demokrasi kavramları

etrafında dönen Ne yapmalı, Nasıl yapmalı/yaşamalı tartışması sürüyor. 2009'da "Komünizm İdesi üzerine", 2011'de "Komünizm, Yeni Bir Başlangıç mı?" adıyla gerçekleştirilen konferanslar, Hart-Negri ikilisinin İmparatorluk, Çokluk, Ortak Zenginlik'ten sonra henüz Türkçeye çevrilmeyen Assamble kitapları, Zizek'in Bir İdea Olarak Komünizm, Yeniden Lenin gibi kitapları, Holloway'ın İktidar Olmadan Kapitalizmi Yenmek ve diğer kitapları, Dardot ve Laval'ın Müşterekler adlı kitapları, Badiou'nun Komünist Hipotez'i, Socialist Register dergisinin Ekim Devriminin 100. Yılı münasebetiyle çıkardığı Devrimi Yeniden Düşünmek sayısı gibi çalışmaları bu tartışmanın belli başlı çalışmaları olarak zikredilebilir. Ayrıca, Razmig Keucheyan (Aklın Sol Yarısı. Yeni Eleştirel Düşünceler Atlası) ve Jacques Bidet, Stathis Kouvelakıs'in (Çağdaş Marksizm İçin Eleştirel Kılavuz) günümüzdeki farklı direniş, isyan ve Marksizm anlayışlarını eleştirel olarak ele alan kitapları da bu listeye alabiliriz.

Yeni Hareketler, Yeni Arayışlar, Yeni Stratejiler

Badiou, kırkıncı yıl dönümünde yani 2008'de yaptığı bir konuşmada, Mayıs 68'e dair, daha önceki dönemlerde rastlanmayan derece ilginin arttığına dikkat çekerek, "cesaret kazanmak ve içinde bulunduğumuz uçurumun en dibinden tekrar herekete geçmek için olası bir ilham kaynağı ve bir çeşit tarihsel şiir olarak Mayıs 68'e geri dönülmekte" olduğunu ifade eder. Ve Mayıs 68'in dört farklı unsurun bileşkesi olduğunu söyleyerek (liseli ve üniversiteli gençlik hareketi, işçi hareketi ve yerleşik değerleri ve adetleri sarsan "özgürlükçü" '68 dışında) esas Mayıs 68'in (dördüncü unsurun), "politika nedir" sorusunu ortaya attığını savunmaktadır. O zamana kadar, sınıf, mücadele, örgüt, öncülük, parti vb konularda herkes "ortak bir dil"i konuşmaktaydı. Mayıs 68'de ve onu takip eden yıllarda bu ortak dil öldü ya da büyük oranda öldü. "Fabrikalarda dahi disipline, alışıldık grev tarzlarına, iş içerisindeki hiyerarşiye, sendikanın hareket üzerindeki otoritesine itirazla yükselecekti. Akabinde işçi eylemi ya da halkçı eylem normal çerçevesinin dışına taştı, anarşik ya da kanunsuz inisiyatifler olarak değerlendirildi. Ve belki de daha da önemlisi, temsili demokrasinin ve onun seçimlere dayanan parlamenter çerçevesinin, 'demokrasi'nin kökten kurumsal, yapısal ve devletsel eleştirileri sözkonusuydu."

Bugün biz, kendisi de bir 68'li olan Badiou'nun o günleri anlatırken kullandığı "herkesi kendi toplumsal konumuna hapsetmeyi reddeden bir siyasal pratik", "denenmemiş yollar, imkansız karşılaşmalar" gibi tanımlamaların bile yeterince yansıttığı, Mayıs 68'in doğurduğu zorlu sorularla cebelleştiğimizi söyleyebiliriz. Badiou'nun söylediği gibi, evet, 68'in çağdaşlarıyız (s.55).

Fakat bu çağdaşlığın sınırını ya da özünü iyi tanımlamak gerekir. 68'de eleştirilerin hedefi olan geleneksel ya da modern paradigma, "kapitalizmden komünizme geçiş süreci"nde, "yabancılaşma"nın aşılarak "özgürleşme"nin gerçekleşmesi sürecinde, siyasal stratejinin merkezine devleti koyar. Bu trajik bir paradigmadır, çünkü, bir sınıf diktatörlüğü olarak devlet, hem devrimin "amacı" hem de kurulacak yeni toplumun "aracı"dır. Siyasetin temel sorunu/hedefi "devlet/iktidar"dır. Devrim, burjuvazinin diktatörlüğünün aracı olarak devlet, parçalanmalıdır, fakat sosyalizmin yani "geçiş aşaması"nın selameti için, proletarya tarafından –yeniden- inşa edilmelidir de. Devletin ne olduğundan çok ne işe yaradığına yani araçsallığına odaklanan bu anlayış "reel sosyalizm" ülkelerinde hem de ceberut bir devlet yarattı hem resmi doktrin haline getirildi. "Geçiş sorunu" da böylece yüzyılın komünist örgütlenmeler, sömürgecilik karşıtı mücadeleleri tarafından benimsenen formasyona kavuşmuş oldu.

Badiou'nun belirttiği gibi, 68'le başlayan ve günümüzde de devam eden sistem karşıtı hareketlerin ortak özelliği, "geçiş sorunu"nu bu şekilde doktrinleştiren siyasetten farklı/karşıt olarak, "devlet iktidarı"nı fethetmeye yönelik devrimci stratejisi yerine gündelik yaşamın devrimcileştirilmesini esas alıyor olmaları. "Moleküler devrimler" olarak da adlandırılan bu hareketler, büyük iktidarın yerine makro iktidarları hedef seçiyorlar kendilerine. Gündelik ilişkilerde yeni toplumsallık ya da öznellik biçimleri yaratılarak, biriktire biriktire, büyük iktidarın yok edilebileceğini ya da olacağını savunuyorlar. Başka bir ifade ile toplum ve insan analizinde kullanılan makro ölçek-

ler yerine "atom-altı parçacık" düzeyindeki iktidar ilişkilerini sorunsallaştırarak, bu mikro alanlardaki iktidar ilişkilerini ya da stratejileri, siyasetin merkezine taşıyorlar. Kadınlar, gençler, normatif olmayan cinsel yönelimleri olanlar, burjuva demokratik ulusal devrimlerin çözüme kovuşturamadığı ve hala baskı altında olan etnik gruplar, ırk ayrımcılığı mağdurları, göçmenler, engelliler, yaşlılar, ya da nükleer silahlar başta olmak üzere kapitalist gelişmenin teknolojik düzeyde yarattığı ekolojik yıkıma karşı gelişen çevre ve ekoloji hareketleri gibi.

"İşgal Et", Gezi İsyanı gibi "meydan hareketleri"nde, ekoloji ve kadın örgütlerinde "temsiliyet simyası"nın aşılması, doğrudan demokrasi temel talep olarak ortaya çıkmaktadır

'68 sonrasında konsensüs, katılımcılık, yataylık, lidersizlik (temsiliyet karşıtlığı) gibi ilkelerin öne çıktığı hareketler, Jodi Dean'in işaret ettiği gibi, "anarşist atılım" yarattı. Bu "atılım"ın neoliberalizmin yeni öznellik pratikleri ile de uyumlu olduğu söylenebilir. Bütün bu gelişmeyi, sadece "reel sosyalizm"in ve ona bağlı hareketlerin yarattığı inkisar-ı hayalin bir sonucu olarak okumak yanıltıcıdır. Böylesi bir okuma, kuantum fiziğinin keşfini Newton fiziğinin hayal kırıklığına bağlamakla aynı anlama gelir.

Bütün bu gelişmelerin emperyalizmin, neoliberalizmin bir komplosu olarak okumak geleneksel sol için işlevsel bir yaklaşımdır. Hem kendi marjinal durumunu açıklamada hem de sınıfa kaçarak, aslında doğru konumda olduklarını ispatlamak açısından bu böyledir. Bununla beraber "mikro iktidar ilişkilerine karşı mikro mücadeleler"in, kimlik ve ekoloji gibi alanlardan hareketlerin gelişmesi Keynesçi politikaların emek-sermaye arasındaki çelişkileri yumuşatmasına karşılık, diğer eşitsizlik biçimlerinde aynı yumuşatmayı başaramamış olmasında aramak gerekir. Aynı zamanda zaten çözümlenmemiş olarak var olan bu eşitsizliklerin mağdurlarının –sosyalizm baskısı altında- liberal demokratik sistemde, çok hızlı gelişim gösteren medyanın sunduğu kendini ifade etme koşullarından başarı ile yararlanmaları sözkonusudur. Ve bu hareketlere atfedilen siyaset yapma tarzlarınının da yine bu teknolojik koşullardaki değişimle bağlantılıdır.

Bu hareketlerle birlikte hâkim hale gelen, en olgun ifadesini Negri-Hart'ın çalışmalarında bulan evrimci strateji, kapitalizmin doğal gelişiminin iletişim, toplumsal işbirliği ve maddi-olmayan emek ya da bilgi proletaryasının gelişimi ile kapitalizmin sadece bir kabuğa dönüştüğünü ileri sürer. Toplumsal alanda (bu kavramın atasının 18-19. Yüzyılın "sivil toplum" olduğunu hatırlayalım) öz-örgütlenmelere dayalı, kolektif katılımcı küçük adımlarla kapitalizmi ve devleti yerinden edeceğini varsayar. Bu evrimci stratejinin temel sorununun yaşamın örgütlenmesine dönük süreçlerin sermayeden ve devletten bağımsız olarak ele alınmasıdır.

İtalyan sendikacı Porcaro, toplumsal alan örgütlenmelerini esas alan bu stratejinin İtalya Komünist Partisi tarafından zaten uygulandığını savunuyor. Bugün toplumsal alan örgütlenmesi stratejisini savunanların referansının Gramsci'nin olması bu yüzden normal. Gramsci, burjuvazinin ideolojik ve kültürel hegemonyasını tesis ettiği alan olan "sivil toplum"da "mevzi savaşı" ile karşı kurumlar ve pratikler geliştirerek "manevra savaşı"na yani devlet üzerinden siyasi iktidarın ele geçirilebileceğini düşünüyordu. Togliatti liderliğindeki parti, bugün önerilen toplumsal alan stratejisini "kitle partisi", "halk örgütleri" ve "kızıl belediyeler" ile hayata geçirdi. "Ama burjuvazi tarafından sözünü ettiğimiz kaleler (veya devletin 'yatay' kurumları ile büyük üretim ve toplumsal yeniden üretim yapıları), özelleştirmelerle, esneklikle, âdemi merkeziyetçilikle, tüm kültürel üretimin bir kapitalist işletmeye dönüştürülmesiyle paramparça edildi."

Porcaro'nun İtalya deneyiminde çıkardığı sonuç, "ele geçirilmesi gereken şey, sivil toplum kalesi değildir… sermayenin genel karargahı ve devlettir". Bu sonucu sadece İtalya deneyiminin başarısızlığına değil aynı zamanda kriz döneminde burjuvazinin, hegemonyacı strateji yerine dolaysız güç stratejisini geçirmesine bağlıyor. Bu açıdan Porcaro'nun uyarısı çok yerinde, zira neoliberalizmin krizine karşı hem küresel olarak

gelişen sağ-popülist politikalar hem de Türkiye ve Kürdistan'da AKP-MHP iktidarı tarafından yürürlüğe sokulan "Çöktürme Planı" örnekleri önümüzde durmaktadır. Dolayısıyla neoliberalizmin gelişme evresindeki koşullarla kriz evresindeki koşullar, bu evrelerde devletin yasal zor aygıtı olarak işleyişi ile toplumsal alan örgütlenmesi stratejisi yeniden gözden geçirmek gerekmektedir.

Porcaro, "özörgütlenme ve doğrudan ve/veya katılımcı demokrasi biçimlerinin geliştirilmesi stratejisi" ile "devlet gücünün ele geçirilip yeniden tanımlanmasını amaçlayan strateji" arasında bir "eşgüdüm" olması gerektiğini savunarak, iki strateji arasındaki açıyı kapatmaya çalışıyor. Fakat bu uzlaştırma/"eşgüdüm" çabası, birinci stratejinin temel kaygısını anlamamaktadır. Çünkü birinci strateji, yukarıda da ifade edildiği gibi, "reel sosyalizm"de devletin bürokratik bir diktatörlüğe dönüşmüş olmasına karşı panzehir olarak geliştirilmiştir. Yani zaten sorun, klasik Marksizmdeki parti, devrim, diktatörlük tartışmasında, tam da "devlet"in ne olduğu netleştirilmeden, onun bir araç olarak ele alınarak, "devletin ele geçirilmesi"ni savunmaktır. Dolayısıyla "toplumsal alan" stratejisinin devleti görmeyen siyasetinin handikapı "devleti ele geçirme" stratejisi dolduramaz. Aksine, icat etmemiz ve peşinden koşmamız gereken strateji "devleti çözüştürecek", "parçalayacak", "kelimenin tam anlamıyla devlet olmayan", "komün" biçimlerini yaratacak bir stratejidir.

20. yüzyılın geleneksel devrimci hareketlerin başarı ve başarısızlıklarıyla, yüzyılın ikinci yarısından itibaren gelişen sistem karşıtı hareketlerin arayışlarının bugüne bakiye bıraktığı sorunu şudur: "[…]bugüne dek devrimci alanda hiç de devrimci olmayan bir şeyi, yani devlet aygıtını, asıl baskı organizmasını kendi tarzında yeniden üretmeyen bir makine var olmadı. İşte devrimin problemi: bir savaş makinesi nasıl güncel sistemin içinde oluşan bütün kaçışları onları ezmeden ve devlet aygıtını yeniden üretmeksizin hesaba katabilir?" Başka bir ifadeyle, artık yani geçen yüzyılın bakiyesinden hareketle, siyasetin en azından komünist siyasetin temel sorununun/hedefinin "devletin/iktidarın sönümlen(diril)mesi" olarak yeniden tanımlamak gerekir. Dolayısıyla bugün "devlet ve ihtilal" değil, "devlet veya ihtilal" üzerine yazmak gerekir.

Lenin, "içinde toplumun sosyalist yeniden-örgütlenmesinin oluşması gereken siyasal biçimleri 'keşfetmek' için" "Devlet ve Devrim" meselesi üzerine çalışmaya başlamıştır. Hem de en hareketin en hararetli olduğu dönemde. Burada ütopyacılar, anarşistler ve 2. Enternasyonal partilerinin "devlet" konusundaki pozisyonlarını ele alırken "ütopyacılar büyük çabalar göstermişlerdi" der. "Anarşistler, siyasal biçimler sorununu toptan bir yana atmışlardı. Çağdaş sosyal-demokrasi oportünistleri, burjuva parlamenter demokratik devletin siyasal biçimlerini, aşılmaması gereken bir sınır olarak kabul etmişler ve, bu biçimleri parçalamayı gözeten her girişime anarşizm adını vererek, bu 'model' önünde secdeye kapana kapana alınlarını aşındırmışlardır."[5] Lenin'in yaptığını yapmak istersek, bugün, Lenin'in Devlet teorisini de (çalışmasının ilgili diğer kısımlarını da) bu akımlarla beraber yeniden değerlendirmekten kaçınamayız. Leninist yöntem bunu gerektirir.

Çünkü Marx'a göre, modern "devlet ve devrim" sorunsalı, "Bütün siyasal devrimler, bu makineyi kıracakları yerde, yetkinleştirmekten başka bir şey yapmadılar. Ardarda iktidar uğruna savaşan partiler bu muazzam devlet yapısını ele geçirmeyi, kazananın en birinci ganimeti saydılar." Ve "İşçi sınıfı hazır olan devlet makinesini olduğu gibi ele geçirmek ve onu kendi hesabına işletmekle yetinemez". Bu açıdan baktığımızda, Sovyetler'in sonucunun da bu kaderi paylaştığını, yani Komün'e geçemediğini inkâr edemeyiz. Elbette "geçiş"in başarıyla sonuçlanmamış olması, Lenin'in (önceli Marx'ın) düşüncelerini otomatik olarak olumsuzlamaya yetmez. Ama Bolşeviklerin iktidara gelir gelmez karşılaştıkları bürokrasi, kitlelerin geri çekilmesi, "elektrifikasyon+kolektivizasyon=sosyalizm" formülasyonu gibi birçok sorun, daha ilk baştan doğum lekeleri ile doğduğunu düşündürüyor.

Devlet tartışmasını, bugün, 1917'deki gibi "büyük dünya tarihsel devrimler çağında" ufukta bir devrim gözükmüyorken ya da yanı başımızda Rojava'da, Kürdistan'da başka bir devrim yaşanıyorken, yapmamızı gerektiren de tam da bu "doğum lekeleri"dir. Çünkü "kapitalizmden komünizme geçiş süreci" hakkında yaşanmış deneyimlerin olgun bir bilgisine, eleştirisine sahip olmadığımızda bir trajedi yaşamaktan ken-

dimizi nasıl sakınabiliriz? Devlet ve Devrim'in belli bir paradigma içinde zuhur ettiğini nasıl unutalım; "emperyalizm ve zayıf halka teorisi", "öncü parti teorisi", her ne kadar sonradan geliştirilmiş olan "tek ülkede sosyalizm" vb. Dolayısıyla tam da Lenin'in Marx'ı okurken altını çizdiği tanımlamaları ve icat ettiği tanımlamaları bu sefer biz altını çizerek okumalıyız ve yine Lenin'in dediği gibi "içinde toplumun sosyalist yeniden-örgütlenmesinin oluşması gereken siyasal biçimleri 'keşfetmek' için" büyük çaba göstermeliyiz.

Neoliberalizmle birlikte sanayi yerine finans, hizmet, iletişim/teknoloji gibi sektörleri öne geçerken güvencesizleştirme, çalışmanın zamansal ve mekânsal olarak esnekleştirilmesi gibi teknikler, işçi sınıfının kültüründe parçalanma yaratarak geleneksel örgütlenmeleri krize soktu

Bugünkü, hâlihazırda süregitmekte olan hareketlerde komünizm ve doğrudan demokrasi ya da temsili olmayan demokrasi kavramları beraber kullanılıyor. Kapitalist olmayan ekonomik üretim ve mübadele biçimlerinin yaratılması yönünde, patronsuz işyerleri, topluluk temelli ekonomiler, adil işbirliği deneyimleri, kâr amacı gütmeyen kooperatif işyerleri, işgal edilmiş konutlarda kolektif yaşam pratikleri, MST hareketinin toprak işgalleri yoluyla komünler yaratması, Zapasitaların özerk komünal topluluklar örgütlemeleri, Rojava'daki halk meclisleri gibi eylemci grupların yaratıcı ve deneysel pratiklerinde olduğu kadar, "İşgal Et", Gezi İsyanı gibi "meydan hareketleri"nde de, ekoloji ve kadın örgütlerinde de "temsiliyet simyası"nın aşılması, doğrudan demokrasi temel talep olarak ortaya çıkmaktadır.

Bu deneysel, daha doğrusu ütopik pratikler içindeki militanlar (aktivistler) örneğin cinsiyet, yaş, deneyim, kimlik hiyerarşisi olmaksızın doğrudan demokratik karar alma süreçlerinde yer almak, ayrımcılığın tüm biçimlerine karşı olmak, devletten ve sermayeden bağımsız örgütlenmek, gibi yeni bir ortaklık için etik, politik ilkeler oluştururken, diğer deneysel/ütopik gruplarla da bu temelde, eşitlikçi ilişkiler kurmaya da yönelmektedirler. Yani hareketin belki ilk evrelerinde baskın olan "tanınma", öncelikle kendini varetme pratiği yerini, "tanışma", kesişimsel bir ortaklık kurma pratikleri almaktadır. Çoğu zaman da birçok militan aynı anda birden çok mücadele alanının içinde yer almaktadır. Bu durum yeni bir devrimci militanlık tipolojisi ya da etiğinin gelişmesini sağlıyor.

Dolayısıyla bugünün, sistem karşıtı hareketlerin temel sorunu şudur: hem zaman hem mekan hem de sorunsal olarak farklı eylemler, pratikler, örgütlenmelerde mündemiç olan, üretilmiş olan ortak değerleri, birbiriyle ilişkilendirmek, tekil, yerel, parçalı hareketler, galaksiler arasında bir ortaklık, evrensellik, ortak anlatı kurmak, icat etmek. İçinde olduğu hareketin başarıya ulaşması için, herhangi bir kesiminde yer alan herkesin bu sorun etrafında stratejik bir pratik geliştirmesi kaçınılmaz. Bu pratik, her zaman, belli bir an'da ve mekan'daki güçler arasında biteviye değişim halindeki farklı, çatışan, uyuşan, kesişen stratejilere karşı/birlikte kendi stratejini geliştirme çalışmasıdır. Foucault, stratejinin üç anlamı olduğunu söyler: Birinci anlamı, belirli bir ereğe varmaya çalışırken kullanılan rasyonalite. İkinci anlamı, "belirli bir oyundaki taraflardan birinin, başkalarının eylemlerinin nasıl olması gerektiği konusundaki düşüncelerine ve gene kendince başkalarının onun davranışlarını nasıl düşüneceğine ilişkin kanılarına göre hareket etme biçimini" anlatır. Üçüncüsü ise, "bir çatışma durumunda, rakibi mücadele araçlarından yoksun bırakmak ve onu mücadeleden vazgeçmeye zorlamak için kullanılan yöntemler"dir. Bu üçü de belli bir andaki mücadelede bir arada olur. Bir mücadelenin başarısı bu üç anlamıyla, stratejisini geliştirme ve uygulama kabiliyetine bağlıdır.

Günümüzde, geleneksel Leninist modele göre örgütlenmiş partiler hem işçi sınıfı hem de kadın, ekoloji gibi yeni toplumsal hareketler içinde etkili bir güce sahip olamamaktadırlar. Neoliberalizmle birlikte sanayi yerine finans, hizmet, iletişim/teknoloji gibi sektörleri öne geçerken güvencesizleştirme, çalışma-

nın zamansal ve mekânsal olarak esnekleştirilmesi gibi teknikler, işçi sınıfının kültüründe parçalanma yaratarak geleneksel örgütlenmeleri krize soktu. Sendikaların uzlaşmacı ekonomik taleplerle sınırlı, bürokratik birer aygıta dönüşerek sınıfa sırtlarını çevirmesi, partilerin de sınıfa ulaşacak "volon kayışları"ndan mahrum kaldığı bir durum yarattı. 90'lı yıllardan beri "sendikal kriz" üzerine birçok çalışma yapılmasına rağmen, sendikalardaki mücadele yönetim değişikliği ötesine geçemedi. Devlet sektörü yerine özel sektörün almaya başladığı ve güvencesiz, esnek çalışma biçimlerinin hızla yayıldığı koşullarda, sendikalar eski güçlerini kaybederken "işçi sınıfına/ideolojisine bağlı" sol-sosyalist/komünist partiler de ne teorik ne de pratik olarak bu "kriz"e çare üretebildiler.

Ortadoğu'nun "orta yeri"ndeki Kobane direnişi ve Rojava'da yaşanan meclis, komünalizm, ekolojik yaşam deneyimleri, küresel olarak bütün ezilenlerde büyük sempati ve ilgi ile karşılanmıştır

Geleneksel parti formları, merkeziyetçi örgütlenme, bürokrasi ve yabancılaşmayı yeniden üretme gibi açılardan birçok eleştiriye maruz kaldı. Bazı "en"lerle tanımlanan Parti ile sınıf ya da "kitle" arasındaki ilişkinin geçen yüzyılın deneyimlerinde sınıfın burjuva toplumundaki edilgen, yabancılaşmış varoluş koşullarını değiştirmeye yetmediği görüldü. Ekim Devrimi'nde kitlelerin geri çekilişi ile Parti'de ve Devlet'te yönetici pozisyonuna gelenlerin bürokratikleşmesi sürecinde de aynı sorunun yaşandığı söylenebilir. Bütün bu deneyim üzerinden, "dışardan bilinç", "bilgi ve aydının rolü", "profesyonel devrimciler/parti üyeleri", "devrim yapma" gibi birçok konunun yeniden ele alınması gerektiği açık.

Geleneksel partilerin, sorunlarına rağmen, on yılları bulan bir süreklilik ve ağır baskı koşullarında varlığını koruma deneyimi sağladığını görmek gerekir. Ayrıca ulusal ve uluslararası alanda da bağlantılar kurmakta daha başarılı olabilmektedir.

Bu geleneksel partilerin dışında ve bir tercih olarak bu partilerden uzak duran, çok merkezliliği, yerelliği, katılımcılığı, doğrudanlığı ve yatay örgütlenmeyi düstur alan ekoloji, kent, kadın hareketleri ise, sağ-popülist hareketlerin yükselişiyle birlikte güçlerini, etkilerini sürdürememekle yüz yüze kalmış durumda. Küçük küçük kolektifler, kooperatifler, dayanışma ağları, platformlar, teorik araştırma grupları, güvencesizlerin örgütlenme girişimleri, mahalle birlikleri şeklinde her yerde herkes bir örgütlenme çabasındadır. Bu çok 'normal', çünkü neoliberalizm tarafından kamusallığın yok edildiği belirsizlik ve güvencesizlik ortamında hayatta kalmak için "herkes başının çaresine bakmak zorunda". Fakat devletin yasa ve silah gücü olarak burjuvazinin elinde sopa olarak kullanılması karşısında, bu hareketlerin liberal demokrasilerde olduğu kadar etkili olamadıkları görülüyor. Ayrıca, her ne kadar, temsili demokrasinin ötesinde, gerçekten katılımcı, kararlarda herkesin söz sahibi olabildiği bir doğrudan demokrasi, meclis gibi örgütlenmeleri savunsa da, demokrasinin ne olduğu konusunda, meclis denilen şeyin Sovyet, konsey gibi yaşanmış deneyimlerden farkının ne olduğu gibi pek çok konuda bir fikir birliği sağlanmış değil. Yerellik ise, sadece siyasi ve ekonomik olarak değil, NATO gibi askeri olarak da küresel örgütlenmiş küresel kapitalist güçlerle nasıl baş edileceği konusunda tereddüte neden olmaktadır. Bu ve başkaca sorunlar, bu hareketlerin de yeni formlarda örgütlenmek gerektiğini düşünmeye itiyor.

Bu koşullarda kriz ve "ne yapmalı?" sorusuna yanıtlar da ana akım partiler/örgütlerden değil, batini hareketler ve akademik soldan geliyor. Batini hareketler, krizin belli bir momentine odaklanmış eleştiri, tartışma ve pratikler üzerinden eyliyor ve konuşuyorlar. Deneyimleri üzerinden teorik arayışlara giriyorlar. Akademiden gelen yanıtlar ise, daha çok belli projeksiyonların mevcut duruma tutulmasıyla sınırlı bir aydınlık yaratıyor. Bu çalışmaların temel eksikliği deneyim ve örgütlenme sorunları konusundaki eksiklikleri. Bu, bu tür öneri, tartışma metinlerinin önemsiz olduğu anlamına gelmiyor. Bazı şeyleri, bazen daha iyi görmemizi sağlıyor ya da tersi.

Genel olarak "ne yapmalı?" sorusuna "tek yol/doğru"

cevap verecek durumdan uzaktayız. Zira, 20. Yüzyılın bütün deneyimi, buna eklenen 68 sonrası gelişen yeni örgütlenmeler, hareketler, fikirler özne-örgüt-strateji konularında söylenmedik/yapılmadık bir şey bırakmış değiller. Öyle ki, kelli felli komünist partileri ve onların on yılları bulan deneyime sahip liderleri ile yeniyetme gençleri, kadınları, performatif eylemleriyle adından söz ettiren yeni aktivistleri, hatta siyasalbilimcileri ve felsefecileri eşitleyen bir cahiliye devri/arafı sözkonusu. Hiçbir kuram ve deneyim "tek yol/doğru" için ikna edici güce sahip değil.

Cahiliye, kapitalizmin eleştirisinden çok alternatifin ne olduğu, nasıl kurulacağı yani kapitalizmden komünizme geçiş süreci/sorununa dairdir. Dolayısıyla, yapılmayan, olmayan bir şeyi yapmaya kalkışıldığı her durumda olduğu gibi, cahiliye normal bir durum sayılabilir. Özne-örgüt-strateji gibi ağır konulardaki "bölünmüşlük" olumsuz bir hal olarak kültürümüzde yerini koruyor. Bir'lik ideali her yerde ve her zaman ufkumuzda afili bir yer tutmaya devam ediyor. Birlik ideali modern siyasetin de bir idealidir. Toplumun birliğini nasıl sağlayacağız sorusu toplum sözleşmesi kuramlarının temel sorunsalıdır. Sınıfın birliği, ekoloji hareketinin birliği, kadın hareketinin birliği, yerel hareketlerin birliği, enternasyonalizm ya da onun yerini alacak birlik, komünist hareketlerin birliği, çokluğun birliği…

Kapitalizmden kurtulmak için ne/nasıl yapacağız sorusuna yeni bir cevap bulmamız, toplumsal dokunun farklı noktalarında ortaya çıkan aynı tip normları yayan "söylem, düzenek ve politikalar" arasında sürekli mekik dokumakla gerçekleşebilir. Bu "söylem, düzenek ve politikalar"ı kendi aralarında karşılıklı kesişimler sayesinde bir teori kurulabilir.

Ama öncesinde bütün çokluğun bir çeviri hareketine ihtiyacı var. Ne yapmalı, nasıl yapmalı sorusuna bütüne şümul bir cevabımızın olmadığı şimdiki koşullarda, teori ile pratik arasında, pratiklerle pratikler arasında biteviye bir çeviri süreci. Teoriye yeni toplumsal koşulların ve pratiklerin öğrettiklerini öğretirken, yeni pratikleri sosyal bilimlerin, felsefenin farklı projeksiyonlarına maruz bırakarak testlerden geçirmek, dünyanın farklı yerlerindeki farklı temalara odaklanmış hareketleri, pratikleri farklı yönleriyle tercüme ve tecrübe etmek gerekiyor.

Karşı karşıya olduğumuz "süredurmakta olan komünizm hareketinin sorunları" sadece Marksizm içi ve Marksizm ile hısım ve hasımları arasındaki teorik mücadele ile aşılamaz. Ama bu olmadan da aşılamaz. Neoliberal kapitalizmin yarattığı "toplum"da zuhur eden hareketlerin kısmi, yerel, süreksiz/kesintili, geçici pratiklerin yeniliklerini genelleştiren, evrenselleştiren bir teorik çalışma yapılmak zorundadır. Yeni teoriler bu yeni pratiklerden doğar. Eski teorilerden yeni pratikler çıkmaz. Zaten komünizmin bir teorisi yoktur, onun kapitalizme karşı direnişlerde ortaya çıkan kolektif pratikler, müşterekleşmeler üzerinden üretilmesi gerekir. Yeni Komünizm, "mevcut gerçekliği yıkıp geçen hareketler"in yarattığı yeni normlar, pratikler, söylemler arasındaki kesişimsel ilişkiler alanında zuhur edecektir. Yapılması gereken de bu hareketleri, pratikleri besleyecek, yayacak yeni pratiklerdir. Tam da bu yüzden bu yeni teorinin bir yazarı olamaz, daha çok bir yazarlar kurulu tarafından üretilebilir. Bu yazarlar kurulunun temel hasleti de tercümanlardan oluşmasıdır. Farklı yerlerdeki farklı hareketleri birbirine çeviren tercümanlar ofisi yeni parti'dir.

Bu yeni parti'yi bir galaksiler konfederasyonu olarak düşünmek de gerekir. Aslında bazı partiler bunun ilk örneği vermiş durumda. Bazı Kürt partilerinde ve HDP ile Ezilenlerin Sosyalist Partisi'nde gördüğümüz gibi, Parti içinde özerk "Kadın Partisi" biçimi, Leninist Parti teorisinde önemli bir yenilik olarak görülebilir. Parti içinde özerk "Kadın Partisi", genel olarak, "kadın sorunu"nun özgünlüğüne bağlı olarak, özgürlük mücadelesinin sadece kapitalizme karşı değil aynı zamanda "erkeklere", "erkeklik bilinci"ne karşı da, kadınların ayrı bir örgütlenme ile vermesini savunan bir anlayış. "Kadın Partisi", sadece "kadın sorunu" kapsamındaki mücadeleyi değil, aynı zamanda Parti'nin genel mücadelesi ile kadınların neler yapacağını da belirlemektedir. Parti içinde "Kadın Partisi"nin kararlarının olduğu gibi Parti'nin merkezi kurulları tarafınca tartışılmaksızın onaylanması biçiminde uygulan bu model, 20. Yüzyılın kadın hareketlerinin bir başarısı olarak görülebilecek bu yenilik. Bu partiler hem bir sınıf partisi hem de bir kadın partisi olarak kendilerini tanımlamaktadır. Leninist Parti'nin, "Kadın Partisi" ile yaşadığı yenilik, ekoloji ve diğer nevi şahsına münhasır mücadeleler için de

genişletilebilir. Buna en yakın olan ise hiç kuşkusuz ekoloji. Parti içinde Ekoloji Partisi. Dolayısıyla onlar şimdilik iki galaksinin –sınıf ve kadın galaksilerinin- konfederasyonudurlar.

Türkiye'de de ne yapmalı, nasıl yapmalı/yaşamalı soruları etrafındaki tartışmalar özellikle Gezi sonrasında daha kitlesel olarak yapılmaya başlanmış ve bazı girişimlerde de bulunuldu. Öncesinde de elbette dünyadaki küreselleşme karşıtı hareketlerden, kadın ve ekoloji hareketlerinden esinle, "solda yenilenme" tartışmaları yapılagelmiştir. Gezi öncesinde, aslında dünyadaki hareketlerden esinlenerek A. Öcalan tarafından yapılan, büyük oranda Kürt sorunun çözümüne odaklanmış tarzda kurulmuş olsa da, HDK, özyönetim önerisi, meclis, katılım, temsiliyet gibi örgüt formu açısından getirdiği yenilikler açısından böyle bir tartışmaya örnektir. Gezi'den sonra kurulan forumlar ve Haziran Hareketi de "bundan sonra hiçbir şey eskisi gibi olmayacak" vaadini diri tutarak, "meclisleşme" çağrısını pratiğe geçirmeye çalıştılar.

Bununla beraber bu tartışmalar tarihsel ve küresel düzeyde bir tartışma haline getirilemedi. Gezi ile ilgili hem parti yayın organları hem de "bağımsızlarca" üretilen metinlerin düzeyi, kapsayıcılığına bakarak bile bu sonuca varılabilir. Gezi üzerine üretilen metinlerin büyük kısmı, bazı filozofların kavramları üzerinden yaşananların açıklanmaya/anlamlandırmaya yönelik metinler olmanın ötesine geçememiştir. Örgütsel olarak sıkça dile getirilmesine rağmen, "yenilenme", Gezi kitlesine ulaşma/kapsama gerçekleşmemiştir. Tersine, bu dönüşümü, açılımı yapamayan (ya da yapamadığı için) sosyalist partiler –bazıları devletin gözaltı, tutuklama saldırılarıyla- kimi darlaşmış, kimi pasifize olmuştur. Kimlik siyaseti yerine sınıf siyaseti yapma söylemiyle Kürt hareketini dışlayarak kurulmaya çalışılan Haziran Hareketi de, kimlik siyaseti fazla baskın olsa da kimlik, emek ve ekoloji arasında ittifak kurmayı hedefleyen HDK-P de "radikal demokrasi" olarak belirlediği programını ve stratejisini ete kemiğe büründürmede – 7 Haziran sonrası devletin şiddetli saldırıları, imha operasyonları elbette çok etkili oldu- başarılı olamadı.

Türkiye ve Kürdistan devrimcileri, küresel olarak yürüyen bu tartışmaya daha fazla müdahil olmak/müdahale etmek zorundadırlar. Birincisi, esas olarak Biz de bu hareketin parçasıyız. Ve esaslı bir parçasıyız, zira dünyanın en direngen örgütlerine, hareketlerine sahibiz. Ayrıca çok güncel bir gelişme olarak, neoliberalizmin ikinci kriz dalgasının vuracağı/başlayacağı ülkelerden biriyiz. İkincisi, neoliberal kapitalizmin krizinin en ağır ve faşist şiddetin en fazla yaşandığı bir coğrafyada gerek HDK-P gerek Gezi gerekse de Rojava deneyimleri ile bu tartışmaya müdahale edebilecek çok fazla deneyim ürettiği için. 3. Dünya Savaşı'nın ön muharebelerinin yapıldığı Ortadoğu'nun "orta yeri"ndeki Kobane direnişi ve Rojava'da yaşanan meclis, komünalizm, ekolojik yaşam deneyimleri, küresel olarak bütün ezilenlerde büyük sempati ve ilgi ile karşılanmıştır. Dünya Kobane Günü Asya'dan Latin Amerika'ya birçok ülkede selamlanmaktadır. Bunlardan daha önemlisi ise, bütün bu hareketlerin, toplamda yarım asrı geçen tarihlerinde yenilmelerine neden olan "eski tarz"ı tekrarlamaya –ve yine yenilmeye- niyetleri yoksa, bugüne ve geleceğe dair yeni perspektifler, stratejiler geliştirebilmeleri (hiçbir şeyin eskisi gibi olmaması) için küresel ve tarihsel olarak yapılan bu tartışmanın tedrisatından geçmek zorundadır.

İçindekiler İçin Tıklayınız

Liberalizm ve Bireyin Gelişiminden Bireyciliğin Yuttuğu Topluma

Ramazan Morkoç

"En zor ve en tehlikeli eleştiriler yarı doğru, yarı yanlış argümanlarla bezenmiş eleştirilerdir. Zordur çünkü yanlışı işaret ederken doğru argümanın değerini azaltma riskiyle baş başa kalırsınız. Tehlikelidir zira doğru olan argümanlar yanlışın üstünü kesif bir sis perdesi gibi örterek anlaşılmasını engeller."[1]

Kapitalizm ve liberalizm eleştirileri çoğu zaman bu kapsamda kalmaktadır. Oysa Kapitalizm eleştirisi yapmak, her gün liberalizmi yeniden-yeniden analiz etmek, diyalektik bir düşünce sistematiğini, derinlikli ideolojik bir bakış açısını ve yaşanan değişim düzeyini tahlil etme gücünü zorunlu kılar. Bunlardan yoksun her çaba sadece bir laf kalabalığı ve demagoji sanatının icrası olur. Çünkü kapitalizm diğer hiyerarşik toplumlardan daha fazla, insanın beynine-ruhuna hükmederek bireyin sorgulama ve muhasebe gücünü ortadan kaldırmıştır. Liberalizmin bundaki rolü ise belirleyicidir.

Kapitalist modernite, kendisinden önceki toplum biçimini çözüp-atomize etiği oranda sistem haline gelip-kendini inşa etmiştir. Önceki sistemi çözme ve tahrip etme sadece ideolojik, kurumsallaşma ve yaşam biçiminin tasfiyesiyle sınırlı değildir. O güne kadar insanlığın toplumsallık adına kazandığı tüm değerlerin tahrip edilmesi, yok edilmeye tabi tutulması düzeyindedir. Birey toplumdan, toplumun farklı katmanları ise birbirinden koparılmıştır. Karşıtlaştırma temelinde bir gelişim diyalektiği esas alınmıştır. Sömürü sistemi ile bireyin başka kişilerin felaketinde mutluluk araması yaşam kanunu halini almıştır. İlk toplumsallaşmada tamamlayıcılığa dayalı dayanışmanın aksine kişilerin birbirlerinin yüreğine-bedenine basarak güçlenmesini zorunlu kılmıştır. Önceki toplum biçimini çözmede birey ve bireysel haklara dair söylemler ise sihirsel bir işlev görmüştür. Feodalizmin inanca dayalı zihniyetinin yerine aklı, statik ve durağan yaşam biçiminin yerine ise kent harmonisi ve dinamizmini ikame ettikçe kapitalizmin gelişimi hızlanmıştır. Gelişip-güçlendikçe ulus devlet biçiminde kendini örgütleyerek hegemonik bir karakter kazanıp halkları cendereye almıştır. Sonrasında toplumsal ilişkileri yeniden düzenlemiştir. Toplum köylü, İşçi, burjuvazi biçiminde kategorize edilmiştir. Emek gücüne duyulan ihtiyaç sonucu, önceki dönemin aksine kişinin bir sahibe ait olma ve ikamet etme zorunluluğu kaldırılmıştır. Bireye dayalı ilişkilerle kentlerde yeni bir toplumsal ilişkiler ağı şekillendirilmiştir. Laiklik uygulaması ile kilise-devlet ilişkileri yeniden düzenlenmiştir. Tüm bunların zirvesini ise bireyin-bireyle ve toplumla ilişkisinin yeniden düzenlenmesi izlemiştir. Bu nedenle kapitalizm gelişip-hegemonik özellik kazandıkça halkların özgürlük ve eşitlik arayışı ile karşılaşmıştır. Toplumların bağrında gelişip-şiddetlenen mücadeleler kapitalizmi hem ideolojik dayanakları, hem de kurumsallaşma düzeyi ile ciddi anlamda zorlamıştır. Bundan dolayı sistem zorlandıkça ideolojik tahakküm ve kendini farklı biçimde topluma kabul ettirme çabalarına yenilerini eklemiştir. Sistem olarak sermaye birikim aşamasında, rijit bir milliyetçiliğe dayalı içe kapanmacı ve korumacılığı esas alırken, serbest rekabet döneminde bunun zıddı arayışlara girmiştir. İdeolojik olarak liberalizmi, idari alanda devletin sınırlandı-

1 https://bianet.org/bianet/siyaset/9472-imparatorluk

rılmasını, üretim-üleşim[2] ve tüketim ilişkilerinde ise metanın tanrısallaşmasını, anarşik üretimi ve yıkıcı rekabeti ikame etmiştir.

Sistem öncelikle kendini zihinsel alanda inşa etmiştir. Sınıflı uygarlığın bir önceki aşamasının dinsel, felsefik kökenli zihniyeti yerine pozitivizme dayalı bilimciliği ve pragmatizmi ikame ederek, bu kapsamdaki her gelişmeyi kendisi için yükselen değer haline getirmiştir. Bu gelişimin zirvesini ise bilimsel ve teknolojik devrimlerin sonuçlarını, çıkarlarıyla örtüştürmesi oluşturmuştur. Liberalizmin ortaya çıkışı, daha sonra neoliberalizme evirilmesi, kapitalist modernitenin bu gelişim diyalektiğinin sonucudur. Gelişim ve şekillenmesi bu gerçeklikle sıkı-sıkıya bağlantılıdır.

Liberalizm en şaşalı dönemini kapitalist modernitenin 1750'ler ile 1900'lı yılları arasındaki serbest rekabet döneminde yaşamıştır. Bu dönemde liberalizm aydınlanmacı filozoflar ve iktisatçılar arasında hızla yayılmıştır

Liberalizm kelimesi, etimolojik olarak Latince özgür anlamındaki Liber kavramından türemiştir. Liber ise kaynağını, Latince 'de "cömert, soylu, özgür insana layık" anlamındaki Liberalis kök kavramından almaktadır. Aynı biçimde eski Yunandaki eleutherios, köle olmayan, özgür kavramı ile de kökteştir. Kavram aynı anlama gelen Liberty, liber vb. biçimde Fransızcaya geçmiş, Fransızcada cömertliği, özgürlüğü ve serbest ticaretten yana olmayı tanımlamıştır. Türkçe 'ye de aynı anlamıyla Fransızcadan geçmiştir.

Kimi kuramcılar liberallizmin kökenlerinin M.Ö. 5. yüzyıldaki Protagoras, Gorgias, Antiphon, Kallikes vb. gibi eski Yunan düşünürlerine uzandığını iddia etmektedirler. Fakat bu gerçeklikten uzak bir yaklaşımdır. Bu tür yorumlar, sınıflı uygarlığın bir hastalığı olarak açığa çıkan, insanlığın ve uygarlığın gelişimini kendisi ile başlatma yaklaşımın yansımalarıdır. Gerçek olan bu akımın kapitalizmin sermaye birikim aşamasında, serbest rekabetçi döneme geçişte ortaya çıkıp güçlendiğidir. Bu konuda farklı görüş ve iddialara rağmen herkesin üzerinde birleştiği husus, siyasal liberalizmin fikir babasının John Locke, ekonomik kuramcısının ise Adam Smith olduğudur. Çıkış ve şekillenmesi bu tarzda olan liberalizmin gelişim süreci ise aydınlanma dönemine tekabül etmektedir. 17. yy 'da İngiltere'de başlayıp,18.yy'da Almanya ve Fransa'da gelişim gösteren, sonrasında ise akıl ve bilim çağı olarak tüm dünyaya yayılan aydınlanma, öncelikle kilisenin aklı devre dışı bırakan ve hayatı çepeçevre kuşatan uygulamalarına itirazla başlamıştır. Devamında doğa ile toplumsal gelişmelerde dinsel doğmaları, kilisenin yönlendiriciliğini ve akıl dışılığı ret etme düzeyine ulaşmış ve tüm inancın, aklın süzgecinden geçirilmesini savunmuştur. Bu düşünceler üzerinde boy veren aydınlanma temelde reform ve rönesans hareketlerine dayanmaktadır. Aydınlanmanın öncüleri olarak tarih sahnesine çıkanlar aynı zamanda yaptıkları -yaratıkları ile reform ve rönesans sürecine hayat verenlerdir. Newton ve yerçekimi kanunu ile fizik; John Locke ve Siyasi liberalizm; Bacon ve Bilimsel yöntem; Descartes ve Akılcı beden, ruh; Adam Smith ve ekonomik liberalizm; Kant ve İdealist felsefe; Galileo, Kopernik vb. bilim insanları, felsefeciler ve iktisatçılar hem sürecin yaratıcısı olmuş,gelişimini hızlandırmış, hem de döneme damgalarını vurmuşlardır. Bu sürecin bireyin gelişimi ile ilişkisi hem zihinsel, hem de iktisadi alanda kendini göstermiştir. Zihinsel olanı Reform ve Rönesans biçimde somutlaşmıştır. Reform hareketi, kilisedeki çürümüşlüğe karşı ilk olarak 1500'li yıllarda başlamıştır. Reform hareketleri ile inancın gölgesindeki aklın rolü ön plana çıkarılmıştır. Almanya'da Martin Luther, İrlanda'da Calvin vb.'nin öncülük yaptığı bu hareket özet olarak günahların satın alınmasına karşı çıkıp Papa ile karşı karşıya gelmiştir. Bu çerçevede sürdürülen mücadele kilisenin etkinliğini önemli oranda geriletmiştir. Bunun sonucu, Milli kiliseler dönemi başlamıştır. İbadet'de ulusal dillerin kullanılma dönemine geçilmiştir. Bu zeminde boy veren Rönesans ile birey öne çıkmış, bireycilik başlamıştır. Martin Luther öncülüğünde

2 Bölüşmek, paylaşmak

dinlerin millîleştirilmesi, inancın kişiselleştirilmesi ve gelişen Protestan ahlakı bireyi güçlendirmiştir. Bu gelişme Rönenansa temel teşkil etmiştir. Rönesansla birlikte gelişen bireycilik düşünsel dünya kadar, yaşamada yansımıştır. Giyim ve kuşam alanına kadar derinleşmiştir. Böylece İtalya'da başlayan Rönesans 14. ve 15. yy'da sınırları aşarak yayılmaya başlamıştır. Bunu iktisat alanındaki gelişme takip etmiştir. Bu alanda Kapitalist sistemin sermaye birikim dönemi yerini serbest rekabet dönemine bırakmıştır. Bu durum bireyin gelişimini iktisat alanına da taşıyarak, hızlandırmıştır. Nihayetinde 17. yüzyıl düşünürü John Locke, düşüncesinin merkezine bireyi koyarak, Siyasi liberalizmin hem kurucu ideoloğu, hem de liberal devlet düzeninin teorisyeni ve öncüsü haline gelmiştir. John Locke, kuramını hayat, mülkiyet ve özgürlükten oluşan 3 temel hak biçiminde formüle etmiştir. Devletin bu hakları savunmak için gerekli ve görevli olduğunu söylemiştir.

Adam Smith ise bu alanda ekonomik liberalizmin kurucusu ve ideoloğu olarak boy göstermiştir. Adam Smith'de düşüncesinin merkezine bireyciliği koymuştur. Bireyciliğin özgürce gelişme ve yaşamasını savunmuştur. Bireyin dilediği gibi mülk edinmesini, devletin bu alana karışmamasını, belirtilen hususları ödev olarak kabul etmesini ve yerine getirmesini savunmuştur. Adam Smith ulusların zenginliği isimli eserinde, liberalizme dair görüşlerini ayrıntılandırıp, liberalizm kavramını ihracat-ithalat sistemini tanımlama da kullanmıştır. Daha sonra bu kavramın tanımladığı düşünce sistematiği yaygınlaşarak 'bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler' söylemi ile kapitalizmin serbest rekabet döneminin temel dayanağı ve ruhu haline gelmiştir. Bundan dolayı Liberalizm en şaşalı dönemini kapitalist modernitenin 1750'ler ile 1900'lı yılları arasındaki serbest rekabet döneminde yaşamıştır. Bu dönemde liberalizm aydınlanmacı filozoflar ve iktisatçılar arasında hızla yayılmıştır. Özellikle monarşiye, kalıtsal ayrıcalıklara, devletle bütünleşmiş dine karşı bireyi ön plana çıkarması, bireyin feodal cendereden çıkışını sağlayarak, emeğini bir meta olarak pazarlayıp kent dinamizmi içinde yerini almasına zemin teşkil etmiştir. Böylece dini dogmalar, feodalizmin çoraklaştırdığı hayat ve statizme karşı yaşam, mülkiyet ve çalışma hakkını koyarak sınıflı uygarlığın feodal aşamasının tasfiyesinde rol oynamıştır. Bu dönem boyunca bireycilik, özgürlük ve eşit haklar liberallerin ellerindeki bayraktır. Onları önceki sisteme karşı güçlü kılan temel argümanlardır. Bu argümanlara dayanarak eski sistemi çözmede ciddi avantajlar elde etmişlerdir. Sistemin ruhu haline gelen liberal anlayışa göre yeryüzünde kurulmuş doğal bir düzen vardır. Dış etkenlerce bu düzene müdahale edilmemelidir. Yapılacak bir müdahale bu düzenin bozulmasına neden olur. Bir liberal düşünür "mademki bütün kötülükler, insanın tabii düzene müdahale etmesinden ileri geliyor, o halde yapılacak şey hadiseleri kendi çıkışına terk etmektir"[3] demektedir. Genel olarak liberalizme göre; bireyin doğuştan kazandığı hakların başında özgürlük hakkı gelmektedir. Her şeyi yapabilme olarak tanımlanan bu hakkın sınırları ise, başkasına zarar vermeme olarak çizilmektedir. Özgürlük hakkını Mülkiyet edinme hakkı takip etmektedir. Buna göre mülkiyet hakkı kutsal, dokunulmaz ve vazgeçilmezdir. Son olarak bunları güven içinde yaşama hakkı tamamlamaktadır.

Gelişme süreci içinde farklı akımlara dönüşmüş olsa da uygulamalara damgasını vuran klasik liberalizmdir. Klasik liberalizm; genel liberalizmin dayandığı, 'insanlar seçimlerinde haz ve acı ilkesinden hareket ederler' biçimindeki pragmatist ahlak ve iktisat kuramına 'insan bencil ve çıkarları peşinde koşan bir varlıktır' düşüncesini ekleyip, gelişim sağlamıştır. Böylece bireyin kendi çıkarlarının peşinde koşan bir varlık olduğuna dair düşünce klasik liberalizmi biçimlendirmiştir. Buradan hareketle Adam Smith, liberalizmin temel argüman olarak kullandığı devletin sınırlandırılması anlayışına ulaşmıştır.

Liberalizmin Neoliberalizme Dönüşme Süreci

Birey kilisenin zihin sınırları ile derebeyin hayatı çepeçevre kuşatan çitlerini aştıkça 'özgürleşen' emek sahibi olarak, yükselen kentin karmaşık ilişkileri içinde yerini almıştır. Kapitalizmin sermaye birikim döneminden, serbest rekabet dönemine geçişte libe-

3 https://rehber.ihya.org/yenirehber/liberalizm.html

ralizmin yaygınlık kazanması ve bireyle özdeşleşmesinde bu durumun payı belirleyicidir. Rönesans'ın oluşturduğu yeni zihniyet dünyasında kimlik ve kişilik kazanan birey, sahiplik ilişkilerine dayalı feodal bağlarından kurtulup- emeğini pazarlayacak imkan elde ettikçe büyüyüp-gelişmiştir. Kapitalizmin somutlaştığı meta üretimi fabrikayı koşullayıp geliştirmiştir. Büyüyen fabrika ise bir yanda daha fazla eski toplumu çözüp, 'özgürleşen' emek sahibi yeni bireyleri zorunlu kılmış, diğer tarafta hızla etrafında büyüyen kentleri yaratmıştır. Bu iki gelişme bir önceki dönemin düşünce-yaşam biçimini hızla çözmüştür. Kilisenin zihni kalıpları ve derebeyin kuşatıcı çitleri dışına çıkabilmiş 'özgürleşen' emek sahibi bireyi daha da büyütmüştür. Fabrika sömürgelerin yağmalanması kadar bu bireyin sömürülen emeği üzerinde yükselmiştir. Yukselen-büyüyen fabrika devasa kentlerin doğuşuna zemin teşkil etmiş, bunun üzerinde önce kapitalist kent devletleri, daha sonra ise peş-peşe ulus devletler kurulmaya başlanmıştır. Dönemin özgürleşen bireyi sadece kas gücünün sahibi ile sınırlı değildir. Süreç aynı zamanda Aydınlanmacı filozoflar, devasa buluşlara imza atan bilim insanları, iktisatçılar, ütopistler vb. güçlü bireylerin çıkış yaptıkları bir zaman dilimidir. Liberalizm bu gelişmeleri açığa çıkaran-yaratan değil, güçlenmek-yayılmak için istismar edendir. Fakat tüm şatafatlı demagoji sanatı ve albenili söylemlerine rağmen 1900'li yıllarda kapitalizmin tekelci aşamaya evrilmesi, liberalizmin beyni uyuşturan büyüsünü önemli oranda bozmuştur. Tüm argümanlarını anlamsızlaştırmış ve temelden sarsmıştır. Kapitalizmin tekelciliğe evirilmesi, ilk küresel krizle tanışması ve bu durumun tetiklediği işsizlik, yoksulluk, sefalet liberalizmi ideolojik dayanaklarından yoksun hale getirmiştir. Özellikle Kapitalizmin sistemsel krizleri, bu durumun tetiklediği savaş, işsizlik, yoksulluk ve sefalet, liberalizmin temelini oluşturan yaşam, mülkiyet ve çalışma hakkını kökten darbelemiştir. Çokça savunduğu özgürlüğün sadece kişinin emeğini pazarlama ile sınırlı olduğunu daha fazla görünür kılmıştır. Kapitalizmin bünyesindeki süreklileşen krizler ve üretimin otomasyonlaşması, 'özgürleşen' emek gücü için işsizliği kadere dönüştürmüştür. Böylece liberalizmin temelini oluşturan çalışma ve mülk edinme hakkı söylem düzeyine düşmüştür. Kapitalizmin 1929'da başlayan büyük bunalımı bu gidişatı hızlandırıp-derinleştirmiştir. Bundan dolayı çözülen, kendi içinde ayrışmalara uğrayan liberalizm 20. yüzyıl ortalarında neoliberalizm olarak kendini 'yenilemiştir'. Neoliberalizm; ekonominin, devlet işlerinden ayrılmasını, piyasayı rekabetin ve özel teşebbüsün yönetmesi gerektiğini ileri sürmüş, dengelenmiş bütçe, serbest piyasa ve serbest ticareti savunmuştur. Devletin sadece kriz anında acil ve keskin müdahalelerde bulunmasını, bunun dışında piyasadan tamamen çekilmesini dile getirmiştir.

Rönesans döneminin aksine, günümüzde bireyin gelişimi toplumu ilerletme, geliştirme özelliğini önemli oranda yitirmiştir

---

1970'lerden sonra Keynesçi devlet müdahaleciliğinin içine düştüğü krizlerle klasik liberalizm ciddi anlamda gerilemiş, buna karşı neoliberalizm güçlenmeye başlamıştır. Günümüzde ise binbir sorunla boğuşup, her gün yeni krizlerle yüz yüze kalsa da etkinliğini sürdürmektedir. Özellikle tekelleşmenin küreselleşmesi, yağmalama biçiminde geliştirilen özelleştirme, üretimde her geçen gün güçlenen otomasyon ve büyüyen işsizler ordusu,sosyal refah devleti, birey-toplum ilişkisi ve özgürlükler konusu neo liberalizmin temel handikaplarını oluşturmaktadır. Bu köklü sorunlara karşı neoliberalizm birçok yönüyle serbest rekabet dönemindeki kapitalist uygulamaların tekrarını öngörmektedir. Fakat sistem 20. yüzyıldan itibaren rekabetçiliği geride bırakmış ve tekelleşme dönemine girmiştir. Tekellerin gelişimi, işletmeler arası birleşmeler ve bunların küreselleşmeleri, liberalizmin bayraklaştırdığı serbest rekabetçiliği öldürmüş ve 'bırakınız yapsınlar-bırakınız geçsinler 'in son sınıra dayanmasına neden olmuştur. Sistemin bağrında boy veren ideolojik ve ekonomik krizler ise liberalizmi süreklileşen bir açmazla karşı-karşıya bırakmıştır. Bunun sonucu liberalizmin gelişim sürecinde merkezde yer alan ve temel özne olan güçlü birey, sistem için gittikçe salt tüketim aracı haline gelmiştir.

Bilim ve teknik alanındaki gelişmelerin üretimde tam otomasyona geçişi hızlandırması, kapitalist sis-

temin yapısal krizini derinleştirerek bireyin sistemle ilişkisini sadece tüketici düzeyine indirgemiştir. Makinanın-makine ürettiği, robotların üretimde rol aldığı ve yapay zekânın günlük hayatın her alanında işlev görmeye başladığı bir zeminde birey ancak tüketici olabildiği oranda hatırlanmaktadır. Bu çerçevede bir gerekliliğe sahip olmaktadır. Her geçen gün hızlanan bilimsel-teknolojik gelişmeler bireylerin yaşam standartlarını artırma, refah içinde daha mutlu yaşamalarını sağlama yerine insanlığın felaketine neden olmaktadır. Kapitalist tekellerin hakimiyetindeki bilimsel-teknolojik gelişmelerin yarattığı zihinsel çölleşme, biyolojik-kimyasal tehdit, çevre-ekoloji sorunları, yıkıcı savaşlar ve her geçen gün büyüyen işsizler ordusu ile insanlığın felaketi haline gelmektedir. Bu gerçeklikle karşı-karşıya olan günümüz insanı üzerindeki tahakküm ise daha fazla bedensel olmaktan çıkıp, zihinsel, ruhsal düzeye taşınmaktadır. Geliştirilen iletişim vb. 'kontrol-komuta' mekanizmaları ile insanların beyinleri ve bedenleri daha fazla denetime alınmaktadır. Bunun yarattığı yabancılaşma sonucu insanların tercihleri kendi akılları -iradeleri ile değil, medya tekelleri ve reklam sektörü tarafından belirlenir hale gelmektedir.

Öncelikle Rönesans döneminin aksine, günümüzde bireyin gelişimi toplumu ilerletme, geliştirme özelliğini önemli oranda yitirmiştir. Newton, Descartes, Adam Smith, Kant, Galileo, Kopernik vb. kişiliklerle özdeşleşen bireyin yaptıkları, ürettikleri ile insanlığa çığır açma dönemi geride kalmıştır. Düşünsel-felsefik ve yaşamsal yaratıcılık, sınırlı düzeydeki devrimci-toplumcu hareketlerin bağrında hayat bulanlar dışında ölmüştür. Sistem, Post modernizm, karmaşa, ekletizm ve kozmopolitizm üzerinde kendini var etmeye çalışmaktadır. Fakat ürettiği, yarattığı her şey sabun köpüğü gibi anlık ömre sahip olmaktan kendini kurtaramamaktadır. Düşünsel-edebi, ideolojik alanda kalıcılaşan bir üretimin sahibi olamamaktadır. Daha öncekilerin temcit pilavının ıstılması gibi tekrar tekrar piyasaya sunulmasını esas almaktadır.

Geçmişteki güçlü birey esasında kilisenin zihin ve yürekler üzerinde kurduğu tahakküme karşı mücadele ederek, can bedeli bir kavga ile özellikle Rönesansla birlikte tarih sahnesine çıkmıştır. Burada zihin ve yürek üzerinde kurulan tahakküme karşı amansız bir mücadele söz konusudur. Akılcılık şaha kalkmıştır. En kutsal değerler akıl süzgecinden geçirilmeli denilerek akılcılık hayatın temeli haline getirilmiştir. Liberalizm bunun yaratıcısı değil, bu zemini kullanarak yayılım gösterendir. Fakat günümüz dünyasında bunun tersine bir gidişat vardır. Hayatın her alanında akıl devre dışıdır. Bireyin sorgulama ve muhasebe gücü felç edilmiştir. Bunların yerini tekellerin hükmettiği ve tek merkezde yönetilen basın-yayın ve iletişim araçları almıştır. Tek-tek bireylerin neleri beğenip-neleri ret edeceğini iletişim araçları ve reklam sektörü belirlemektedir. Bu nedenle Özgür ve demokratik bir toplum yaratabilecek tarihsel birikimler, toplumsal ilişkiler ve değer yargıları giderek tahrip olmaktadır. Bu da, bireyin giderek toplumsallıktan uzaklaşması, asosyalleşmesi, güçsüzleşmesi, güdülerinin tatminini esas alan bir yaşam sahibi olması ve kendi içine hapsolmasını yaratmaktadır.

Her şeyi sorgulama, daha iyiyi arama, özgür bir akılla muhasebe yapma, özgürleşmiş düşünce, çocuk saflığındaki duygular, sınırsız paylaşım ve ilkeli yaşam temel kanun halini aldıkça da güçlü birey ve kopmaz bağlara sahip toplum şekillenir

Günümüzde tahakküm ve sömürü son derece görünmez hale getirilmiştir. Ustaca bir ilizyonla sömürü ve faşizan yasak-baskılar görünmez kılınmıştır. Hayatın tüm anı ve zamanı denetlenmektedir. Her kes-her şey gözetlenmekte, denetim altında tutulmaktadır. Beyin ve yürek üzerinde kurulan kontrol mekanizmaları ile birey 'şartlı refleksle' yaşayan bir varlığa dönüştürülmektedir. Güdülerin esiri bir bireyciliğin kişilerin genlerine kadar hükmettiği bu sistemde, her geçen gün derinleşen sadece insanın kendisine ve doğaya karşı yabancılaşmasıdır. Bu zeminde özgür bireyden ve Liberalizmin özgürlük olduğundan bahsetmek geçmişte de, güncelde de büyük bir yalandır. Medya tekellerinin, şatafatlı reklamların, neon ışıklarla do-

natılmış avm'lerin,baş döndüren vitrinlerin,maniple edilmiş beyinlerin, tahrip edilmiş duyguların ve şahlandırılmış güdülerin gölgesindeki birey-insan nasıl özgür olabilir ki? İnsan zihninin ve toplumsal ilişkilerinin tüm gözeneklerine kadar manipüle edildiği, sorgulama ve muhasebe iradesi felçleştirilip-ortadan kaldırıldığı ve yabancılaşmanın derinleşip- yayıldığı bu zeminde, ancak bireyin kendini yitirme ve ölme özgürlüğünden bahsedilebilir.

Bu gerçeklikten dolayı toplumsal dayanışma, tamamlayıcılık, kardeşlik, arkadaşlık, yardımlaşma gibi bireyi insan yapan değerlerin beslediği toplumsal ilişkiler gün be gün eriyip silikleşmektedir. Bu dünyaya özgür toplumlar değil, sınırsız tüketimde yarışan ve birbirine yabancılaşan bireylerin ilişkileri egemendir. Toplumsal ilişkilerin yerine ruhsal-düşünsel ve yaşamsal olarak birbirine yabancılaşmış bireyler ve birbirinin felaketinden mutluluk arayan ilişkiler temel kanundur. Bu zeminde dayanışma-paylaşım, tamamlayıcılık tamamen tedavülden kalkmıştır. Bu değerler yerini, kişilerin toplumdan kopuk olarak özgür olabileceğine inanan egoist bir bireye bırakmıştır. Oysa ancak özgür bir toplumda, birey özgür olabilir. Özgürleşmeyen bir toplumda bireylerin özgür olacaklarını savunmak, insan aklı ile alay etmektir.

Günümüzde insanlığın toplumsal ilişkilerden kopmuş, asosyal- egoist bireylere değil, toplumsal ilişkiler içinde kendini yaratan, yetenek-birikiminin kaynağı olarak burayı gören ve özgürlüğü gerçek bir tamamlayıcılıkta arayan bireylere ihtiyaç vardır. Çünkü karşılıklı yardımlaşma, tamamlayıcılık, dayanışma gibi değerler olmadan toplum olmaz. İnsanları bir araya getiren, mutluluk üreten, toplumsal ilişkileri etkileyen ve biçimlendiren bu değerlerdir. Gerçek bir toplumsallaşma, her yönüyle dayanışmaya ve bireylerin birbirini tamamlamasına, biri olmadan diğerlerinin yarım kalmasına dayanır. Bu iki özellik toplumsallaşmanın temelini oluşturur. Bu nedenle toplum geliştikçe toplumsallaşma derinleşir. Bireylerin birbiri ile olan ilişkileri kopmaz bağlara dönüşür. Her şeyi sorgulama, daha iyiyi arama, özgür bir akılla muhasebe yapma, özgürleşmiş düşünce, çocuk saflığındaki duygular, sınırsız paylaşım ve ilkeli yaşam temel kanun halini aldıkça da güçlü birey ve kopmaz bağlara sahip toplum şekillenir.

Modernizmin Sonu

Şahin Bozkır

"Modern"i İslam'la karşıtlığı üzerinden düşünmüştüm her zaman. Bu içinde büyüdüğüm, okullarına gittiğim ortamların orta sınıf, laik, şehirli karakterinin zorunlu bir sonucuydu. Modernizmin aynı zamanda sınıfsal bir mevzileniş olduğunu, ve karşıtına kurulduğu dinsel duruşlardan aşağı kalır yanı olmayan bir inanç temeline sahip bulunduğunu elbette o zamanlar göremiyordum. Bu, kendi irademden çok, toplumda bana açılan, yakıştırılan yere oturup verilen rolü yerine getirme zorunluğundan kaynaklı bir düşünüştü ve bir yönüyle bana apaçık görünüyordu. Yani modern, bilimci, evrenselci bir tavır dışında bir tavır, bir düşünüş nasıl mümkün olurdu? Halk ve sınıf gerçeklerine bakışım da bu tavrın izini taşıyordu; kurtuluşun, özgürlüğün yolu herkes için açıktı, insanları yalnızca dinsel, dogmatik, saplantılı inanç ve fikirlerinden kurtarmak yetecekti.

Bu, elbette insanların kendi yaşamlarından mutlu olmadıkları fikrine dayanıyordu ki benim açımdan aslında bir önyargıydı, çünkü insanlara, mutlu olup olmadıklarını bilebileceğim kadar yakın değildim. Yalnızca kitabi olarak haklarının yendiğini, yoksun bırakıldıklarını ve bunun da başkalarının ayrıcalıkları pahasına gerçekleştiğini görüyordum. Dolayısıyla ilerlemeci, aydınlanmacı bir tavır da bu açık adaletsizliğe bir müdahale gerektiriyordu. Kendini yukarıya, yegane kurtarıcılık misyonuna konumlayan böylesi bir zihniyetin, dinlerin ilahi otoritelerine yavaş yavaş yerleşen modernist bir tavır olduğunu göremiyordum. Çünkü bu durum bana apaçık, sorgusuz, şüphesiz, besbelli görünüyordu. Yani bir dogmaydı. Kemalizm uzun yıllar bunun bir somutlaşması oldu.

Aslında aynı temel fikrin, Türkiye özelinde bir uygulanma biçimiydi bu. 20. Yüzyılın başlarında çoğu coğrafyada farklı suret ve bazen uçlaşan uygulamalarla ama temelde aynı esaslara dayanan aynı modernist tavır olmuş. Fransız Devrimi'nin fikri temellerine dayanan, Aydınlanma ilkelerini bir iman ölçüsünde içselleştirmiştir. Babaca dünyanın herkes için müşterek, yani nesnel, açık ve bilinebilir bir tanımının yapılabileceği, dünden bugüne ve bugünden yarına giden zamansal çizginin yine açık, net, nesnel bir eksene oturtulabileceği, böylesi maddeci ve tarihçi bir ilerlemecilikten hareketle ise gelecekteki özgürlük ve kurtuluşun projesinin çizilebileceği inancıydı bu.

Türkiye'ye bu inancın oldukça çarpıtılmış, aceleci, kolaycı, kestirmeci ve ağırlıkla da biçimci bir sureti yansımış elbette. Aydınlanmacı, kalkınmacı, ilerlemeci bir seferberlik ruhunun zorunlu sonucu olan askeri düzen tesisi üzerinden halk kitleleri ve artık ümmet kardeşlikleri de tanınmayan Kürtler; baskılanıp hizaya çekilirken, orta sınıflar ise bu rejimde bir Aydınlanmacı öz olduğu fikriyle uzun zaman belki gönüllü bir kendini kandırma durumunda oyalanıp durmuşlar. Bu yüzden Avrupa'nın II. Dünya Savaşı'ndan, ama özellikle 1968 Devrimi'nden sonra yaşadığı büyük düşünsel umutsuzluk ve hayal kırıklığını Türkiye'de yaşayacak koşullar hiç oluşmamıştır. Kemalizmde ifadesini bulan militarist modernleşme, kendi yarattığı bürokratik, elitist burjuvazinin bu bağımlılığını, bu minnet duygusunu, bu borçluluk gerçeğini de kullanarak zihinsel her faaliyete ipotek koymak şartıyla; bütün çağdaş gelişmeleri kendi filtresinden geçirerek kitlelere uygulamıştır. Dolayısıyla modernizmin bunalımı ve çöküşü Türkiye'de hissedilmemiştir. Bugün bile bu bunalım yaşanmamaktadır.

Oysa her düşünsel gelişme koşul olarak bir bunalım gereksinir kendisine. Beni de bu sistemde tıkatan şey bu bunalım yoksunluğu olmuştu. Yani yönümü Rojava'ya verişim bir krizin çözümü için değil, tam da kriz yokluğunu gidermek içindi.

Türkiye özelinde 1980 öncesinin Aydınlanmacıları bugün şovenizme ve hatta köktenci ırkçılıklara savrulurken, yine 80 öncesinin dinsel düşünüşleri bugün modern kalıplara uydurulmuş bir vaziyette dünya sahnesine kıyısından köşesinden dâhil olma uğraşı vermekteler. Birkaç anarşist-feminist söylem ile İslami cenahtan birkaç ses hariç Türkiye'de muhalefetin baştan ayağa uyuşmuş, yutulmuş olması bundandır. Dinsel düşünüşler başta gelmek üzere, geleneksel her tavır alış da, modernizmle karşıtlık ve eleştirellik üzerinden değil, birer çeşnilik, çeşitlilik arzı üzerinden ilişkileniyor. Yani modernizm Batı için düşünsel, felsefi, manevi dayanaklarını çoktan yitirdiği halde uygulamalı bilimlerde ve teknolojilerdeki kazanımları üzerine şekillenmiş bir kapitalist dünya düzleminde bir ilerlemecilik illüzyonu olarak çevre ülkelerin manevi-zihinsel iklimlerini büyüleyebiliyor. Bu büyüye gelmeyen gruplar ya askeri zor ve caydırmayla kuşatılıp gemleniyor, ya da son tahlilde Batıcı evrenselci, bilimci modern düşünüşün kendini azar azar kabul ettirdiği ve çelişkilerin kapitalizmin küçük ekonomik tavizleriyle uyuşturulduğu sürekli bir kriz konumunda askıya alınıp orada tutuluyor.

Neoliberalizm tam da burada, sermayenin taktik saldırılarının bir sisteme kavuşmuş hali olarak ortaya çıkıyor. Kapitalizmin, Sovyetlerin çöküşünden sonraki muzafferane ilerleyişine verilen toptancı bir isimdir neoliberalizm. Evrensel birey haklarına dayanan, esasta bireysel mülkiyetin-sermayenin piyasada irade ve inisiyatifini teşvik eden liberalizm, sosyalist blokun karşısında uzun süre sosyal demokrasi tamponuyla kendini korudu ama bu kampın çözülüşü, söz konusu korumayı da ihtiyaçtan çıkarınca neoliberalizm suretinde kendini güncelleyerek yoluna devam etti. Şirketlerin uluslararasılaşması, üretimin ucuz işgücünün olduğu coğrafyalara taşınması, bu coğrafyaların iktidarları ile kurulan rüşvetçi ve yozlaşmış diplomatik ağlar (buna en bariz örnek 70-80'lerin Güney Amerika askeri diktatörlükleri), Dünya Bankası ve IMF gibi finans kuruluşları üzerinden sürekli bir borçlandırma ve ekonomik tahrik ve şantaj politikası ile tüm dünyanın metalaştığı böyle bir iklimde sermayenin özgürleştiriciliği, kalkındırıcılığı, kurtarıcılığı üzerine geliştirilen tüm bir siyasal-felsefi söylem olarak değerlendirilebilir neoliberalizm.

Bu gerçek için bu kadar tarihsel somutluğa da gerek yoktu aslında. Modernizm nasıl insanın evrensel kurtuluş ve özgürlüğü ön kabulünden hareketle zorunlu olarak tüm dünya düşünüşüne kendini dayatma hak ve hatta görevini yakıştırabiliyorsa, neoliberal pratik de dünya zemininde maddi dünyanın üretiminde en doğru, en bilimci, en evrensel, en akılcı yönden tasarruf etme ve örgütlenme dayatmasını bir hak ve hatta görev olarak görür kendinde. Tek kanıt olarak da sermayedeki nicel büyümeleri, oynamaları, istikrarı vs. gösterir. Herhangi bir zihinsel meşruiyeti olmasa, çevre-bağımlı coğrafyalar üzerinde hiçbir düşünsel ipoteği bulunmasaydı da sırf askeri zor ve caydırıcılık üzerinden mevcut sömürüyü bu şiddetle sürdürebilir miydi neoliberalizm?

Meseleye Türkiye eksenli baktım, zira görüp bildiğim gerçeklik oydu. Kolayına bir kaydırma yapılamaz elbette, ama yukarıdaki sorunun bir benzeri Türk sömürgeciliğine karşı Kürt direnişi ve yerel bütün varoluş çabaları için de söylenemez mi? Tam da burada yine modern düşünüş sorununa bağlayacağım. Bir arınma, sadeleşme çabasıyla modern kavram ve kuramları azaltma, bunların yükünden kurtulma yoluna inanıyorum. Modernizme her değini, dahası modernizmin her tanınışı, onun örtülü bir kabulünü, ona yönelik bir tür rızayı da peşi sıra getirir diyebiliriz. Kavramları hangi yönden yorumlarsak yorumlayalım, hangi içerikle doldurursak dolduralım, küresel gerçeklik olma iddiasındaki bir dayatmanın, bir zorbalığın oyun bahçesinde oynayan ve en fazla sınırların biraz genişletilmesi, biraz da farklı oyuncaklar alınmasını talep eden çocuklar olmaktan öteye gidemeyiz! Bu aşamada alternatif olma iddiası, bir yönüyle bu modern aklın bir tanınması, kabulü, onaylanışıdır da. En küçüğünden bir taviz dahi olsa, her taviz gibi, en uç sınırına kadar genişletilebilir bu. İş bu noktada kalsa, kitlelerin sömürülmesinin kendi suçları olduğuna inandığım, bu haliyle hiçbir umuda gönül vermediğim, ve illa bir şey önerilecekse bu

maddi uygarlığın her tezahüründen kesin bir el etek çekmeyi önerdiğim, etik temelde bir yaşamı öncelediğim söylenebilir.

Sözün Anlamdan Düşmesi Hiçliği Yaratır

Bütün sözcüklerin anlam ve doğruluk değerlerini, içinde yer aldıkları bağlamlar ve kullanıldıkları formülasyonlardan edindiklerini, ve bu değerlerin son tahlilde söz konusu bağlam ve formülasyonların belli bir mekan ve zaman dilimindeki fiili, maddi gücüne borçlu olduklarını gördüm. Bu belki tarihin başından beri böyleydi de ben yeni görüyorum; yani söz, nicel çoklukların, fizik gücün ve dönem rüzgarlarının hengamesinde basit bir alışkanlıktan, bir adet yerini bulsun'dan öteye gitmiyor. "En iyisi"ndense bir kamufle, bir saptırma, yahut mevcut gerçekliği cilalama görevine indirgeniyor. Söz, özeldeyse tüm kavram ve kavramlar eksenlerini, mesnetlerini, zeminlerini yitirmiş, yüzergezer bir vaziyetteler. En kaba, en yüzeysel, en gelgeç, bazen ise en çalımlı, en albenili siyasi belagatların, gürültülü politik çalımların basit birer enstrümanı, birer çeşnisi olarak iş görüyorlar. Reklamcılık, slogancılık, aforizmacılık ve maddi zeminini yitirmiş duyguların küllerine üfleyen ajitasyonculuğun koşturduğu arazinin bir peyzaj, bir iç mimari, bir dekorasyon öğesine indirgenmiştir kelime ve kavramlar. Nasıl güzel duruyor, nasıl tahrik ediyor, nasıl illüzyon yaratabiliyor, nasıl gurur okşuyor, nasıl keyif veriyorlarsa o paralelde, yani yalnızca kabukta, yüzeyde, biçimde kullanılıyorlar. Tam da bunun postmodernizmin bir iddiası olduğu söylenir. Ama herhangi bir yakınmadan, şikayet etmeden, yazıklanmadan uzak bir iddia bu. Postmodernizmin bir güzelliği bu soğukkanlı tespitçiliğidir herhalde. Ve insan bu düşünceye ne kadar lanet etse de, söylediği her şey bu kapsama çekilip yutulabilir şeyler olmaktan kurtulamıyor.

Modernizmin sonu biraz böyledir. Sadece meta anlatıların, büyük kitle ideolojilerinin, "izm"lerin sonu değil, bunların sonuyla birlikte kendilerini hep bu çizgilerden birine yahut ötekine dayayarak tanımlayan kavram ve kuram setlerinin de sonudur bu. Batı aydınlanmasında kök salan bütün siyasal argümanların ayaklarının altındaki zemini, dolayısıyla nesnellik iddialarını da yitirmeleridir. Postmodernizmin yaptığı bunu söylemek, adını koymak oldu. Sözün düşüşüyle birlikte dilde başlayan anlamsızlık, felsefelerde çözümsüzlük, ideolojilerde tıkanma, dinlerde etkisizlik, tüm kurumsal varlıkların karikatürleşmesi ve devamında ise sermayenin sömürü aygıtının artık rakipsiz, engelsiz barbarlığını sürdürüşünden postmodern duruşlara pay çıkarmak adaletli olmaz. Belki günümüzde asgari ölçüde bir dürüstlük, belli miktarda bir postmodernizm gerektirecektir.

Zıt uçlarda yer almış ideolojiler de, yozlaşma sürecinde belli bir ortaklığı paylaştılar; bu ortaklıksa öncüllerin, ön kabullerin zemininde kökleniyordu. Sosyo-ekonomik sınıf, kurumsal din, toplumsal cinsiyet ve elbette ulus-millet tanımlamaları, insan merkezci, evrenselci, aydınlanmacı modern dünya kavrayışa ait 20. yüzyılda somut gerçeklik kazanmış kavramsal varsayımlardı esasında. Aynı varsayımlar zemininde fiziki güç edinmeye yönelik demagojik propagandalardan öteye geçen bir mücadele mümkün mü? Alan tutmak, köşe kapmak, mıntıka kapatmak, bayrak asıp slogan atmaktan öte, ki günümüzün küresel tüketim toplumunun ekranlarına beş dakikalık bir video ile girmeye denktir bu, bunun bir adım ilerisinde bir yaşam pratiği koyabilen bir güç var mı bu dünyada? Ama insan kendi tecrübesini, kendi yaşamını istediği sözcük, istediği felsefi argümanlarla açıklayıp sunabiliyor.

Zira bu sözcüklerin macerasını soracak, onları köklendikleri yere kadar takip edecek birileri pek yok etrafta. Bu kökler bile bugün şüphededirler. Sözün ağırlığını yitirişi, kavramların artık pek birşey ifade etmeyişi bundandır; zira artık barbarlığa karşı güne müdahale edecek gücü yoktur sözcüklerin. Uzun vadeli kullanımları belki bir güç devşirmeye yarar, ama sözün bu siyasal örgütlenişi, modernizm sonrası süreçte yozlaşmanın da bir zeminidir. Çünkü kendilerini dayandıracak ne modern ve tutarlı bir kuram, ne de herhangi bir geleneksellik kalmıştır geriye. Yaralı duyguları, bastırılmış tatminleri, kin, öfke, nefret ve intikam talebini siyaseten doğrucu, hümanist göndermelerle örülmüş, ve her dünya duruşundan birer miktar derlenerek dokunmuş bir ajitasyonla örgütleyen dillerden başka bir dil, bir gerçeklik dili yok sanki artık dünyada. Postmodernizm tam da bu gerçeği söylüyor, ama müdahalesiz, umutsuz, ve bazen

bu oyuna, oyun olduğunu bile bile katılan bir tarzda yapıyor bunu.

Bir açıdan şüpheyle, Descartes'in şüphesiyle başlayan modern zamanlar, aynı şüpheyi ancak artık tükendiği eşikte, postmodernizmin eteğinde yeniden bulabiliyor. Şüphe İse, yıkıcıdır. Yerleşik rejim ve sistemlerin mumyalayıp müzeledikleri doğrular, bu doğruların yabancısı grup ve kitleler, özelde ise çevre dünya ülkeleri için hala bir referansın, bir eksenin, bir mutlak ve dayanağın bulunduğu algısı yaratıyorlar. Bir tür büyüdür bu; ve hiçbir büyünün sonuçlarının soyut olduğu da söylenemez. İdeolojinin maddiliği böyle bir şeydir; Devletin İdeolojik aygıtlarında Althusser bu meseleyi koyuyor gündemine.

Sözün düşüşüyle birlikte dilde başlayan anlamsızlık, felsefelerde çözümsüzlük, ideolojilerde tıkanma, dinlerde etkisizlik ve devamında ise sermayenin sömürü aygıtının artık rakipsiz, engelsiz barbarlığını sürdürüşünden postmodern duruşlara pay çıkarmak adaletli olmaz

Postmodernizmin bir günahı, bunun gerçekliğinden şüphe etmeyecek, daha doğrusu bu gerçekliği sorgulamaya gerek duymayacak bir konumda bulunmasıdır. Postmodernizm şunu söyler; neticede gerçeklik bir yorum meselesidir. Herkes kuşkusuz kendi gerçeği için hakikat olduğu iddiasında bulunacaktır, bunu doğrulama yanlışlama ölçütleri ise ne bizim elimizdedir, ne de nesnel ve mutlak ölçütler olacaktır bunlar. Bu yönüyle siyasi barbarlığı meşrulaştırdığı söylenebilir evet, ama postmodernizmin bu mantıksal görececiliğinden faydalanmayan hiçbir söylem, hiçbir ideoloji, hiçbir hakikat iddiası da yoktur diye düşünüyorum. Dilde reddetmek bir şey değiştirmez, tıpkı dilde hakikat güzellemeleri yapmanın, kuantum, tasavvuf ve bilimum farklı renk ve çizgiden güzel sözler derleyip verili kalıplara uydurmanın hakikatle herhangi bir ilişkisinin bulunmadığı gerçeği gibi. Postmodernizm tam da budur işte. Kendisinden yararlanıldığı ölçüde kötülenmektedir ne var ki.

Peki ne yapılmaktadır? Geleneklere dönüş, kök-köken arayışları, özcü savunular, etnik-mezhepçi tezler, cinsel-altkültürel grup ve söylemlerin öne çıkışı vs., yani bugün Savunmalar'da (Demokratik Uygarlık Manifestosu- Abdullah Öcalan) kültürel direniş grupları denen, post-Marksistlerin 'Çokluk'u oluşturduğunu söylediği ve genel olarak postmodern düşüncelerde kendilerine ifade bulabilen bütün bu özneleşme süreçlerinden, bu süreçlerin örgütlenişinden başka bir modern-dışı hareket var mıdır? Kaldı ki bunlar da ne denli modern-dışıdır? Benim modern-dışılıktan anladığım, modernizmi aşma yönelimi gösteremeyecek denli bir uzak kalış, kopuş, tanımayıştır modernizmi. Bu ekonomik bir kopuşu da ifade eder elbette. Modernizmi tanıyan, onun tarafından tanınır da, ve tanınan da, kullanılmaya açıktır her zaman. Gerçek modern-dışı ise dünyanın idaresinde modernizmle rekabet edecek bir güce erişmekten daha varoluşu itibariyle alıkonulmuştur. Çünkü dünyayı idare etme davasına kalkışmamıştır hiçbir zaman, zaten dünya kavrayışları, idare etme üzerine kurulmamıştır daha başta. Dolayısıyla ne kavramları, ne kuramları kesişir modernizmle. Diller uyuşmadığı için tanıyamazlar da birbirlerini.

Nesnellik iddiası da burada bir dogmatizm olur çıkar işte, çünkü aynı yere bakıldığı halde aynı şey görülememektedir bir türlü. Her dışsal-dünyevi nesne, içinde yer aldığı tecrübe, ve yer alması istenen bağlam içerisinde görünür durumdadır insan gözüne. Yani insan duyuları belli bir seçicilik, öncelik-sonralık ölçüleriyle yontulur yaşam süresince. Duyarlık deniyor ya hani, tıpkı kulağın fiziki olarak belirli frekanslar arasındaki dalgaları işliyor olması, ama bu durumun başka belki sonsuzca frekansın varlığını reddetmeye götürmemesi gibi tıpkı. Her dünya kavrayışı da, mümkün kavrayışlardan ufak bir zerredir en fazla. Modernizmle karşıtlaşan her varoluş, tam da bu karşıtlaşma ilişkisi üzerinden karşıtıyla aslında aynı dünya kavrayışını paylaştığını, kavganınsa bu kavrayış dahilinde bir varoluş, bir iktidar kavgası olduğunu açık ediyordur. Gerçek bir modern-dışının modernizm tarafından tanımlanamayacağını, zaten başta tanınamayacağını, tıpkı keşfedilen ilk yerli toplumlar gibi kendisine bir hayvan mertebesinde yak-

laşılacağını, dolayısıyla modernizmin, tabiatı gereği soğuk, kayıtsız, açık zulmünden başka bir muameleye uğramayacağı da söylenebilir. İnsanın hayvana muamelesinin, diğer insanlara muamelesine de bir ölçü teşkil ettiği tezi vegancılığın ayırıcı bir özelliğidir ama 'vegan' sadece bir sözcük. Ve kullanıldığı her seferinde Avrupalı beyaz burjuvazinin entelektüel bir lüksüne işaret ediyor insanların zihninde. Bu bir etikettir ve her etiket gibi bir karşıtlaşma, bir cepheleşme ifade eder. Oysa yaşam duyarlılığı, yaşam duyarsızlığı karşısında ne bir tez, ne de tersi olarak bir antitezdir. Böylesi bir diyalektik kutupların birbirini tanımalarını, ve birbirlerince tanımlanmalarını gerektirir.

Ama yaşam duyarlılığı, duyarsızlığı anlayamaz. Tam tersi de geçerlidir. Ve bu, insanın geldiği aşamada hayvanı anlayamamasıyla hemen aynı şeydir. Duyarlığı kırpılmış, algı ve kavrayışı yontulmuş, seçici önceliği kendi merkezine kıvrılarak tıkanmış insanın tanınmaması, tanımlanamaması, anlaşılmaması durumundan bahsediyorum. Bu, gerçek yaşam için bir zarurettir. Ben eğer yaşıyorsam, yaşam yıkıcılığı anlayamamalıyım, ona boş ve kayıtsız gözlerle bakacak kadar yabancı kalmalıyım. Zira eğer anlıyorsam, dünyanın aynı yönlü kavranışını paylaşıyorumdur da. Ve kavradığım bu dünya, zulüm ve sömürüyü ilke gereği daha ilk adımda üretmenin yeter zeminine sahiptir.

Modernizm etkisindeyken, hayvana yönelik düşüncem, akıl yoluyla egemen olunabilen bir canlılığın medeniyet ve merhamet gereği korunması, sakınılması, yaşatılması yönündeydi. Güç sahibi olup da bunu kullanmama yönlü bir hakkaniyet ilkesiydi bu. Bugünse bu akıl da, bu egemenlik de, bu güç de şüphededir. Benim kişisel akılsızlığım, egemenliksizliğim, güçsüzlüğüm değil sadece, insanın doğa karşısında kendine bu sıfatları yakıştırmasındaki ayıp da değil, düpedüz yanılsama, hile, ölçüsüzlüktür bugün benim insanda gördüğüm. Dolayısıyla insanla, onun bakış ufku arasında uzanan dünya üzerindeki her saldırgan, tahakkümcü, tüketici, sömürücü tek taraflı ilişki ve tasarruf, modernizmde şahikasını bulan genel bir dünya tekamülü olmuş. Bu işin başlangıcını yazının icadına çeken de var, ilk tarımsal faaliyete dek götüren de. Bence bu başlangıç noktasına ilişkin teoriler, sorumluluğu tarihsel gelişmeye, yani bir anlamda mukadderata yıkıp 'insan doğasının kaçınılmazlığı' gibi şüpheli bir soyutlamada demir atmak isteyen kolaycı, kestirmeci, konformist bir anlayışın ürünüdür. Netice mazlum, bu maddi imparatorlukta görünür, tanınır olmak, bir yer edinmek davasına girmişse, bunun sınırlarının modern kapitalizmin en uçta bir pratiği olarak neoliberalizmle çizildiğini ve bu sınırları, dünyanın aynı yönden bir bölüşüm kavgasına girdiği için baştan kabul etmiş bulunduğunu da görmesi gerekir.

Peki hangi modernlik? Kaç modernlik olabilir, bilmiyorum. Aynı modernliğin farklı yorumlanışları veya uygulamaları, modernliğin çoğaldığı anlamına gelir mi? Bu, Batının ilmini alıp ahlakını bırakmaya benziyor biraz. Devlet örneğinde olduğu gibi tıpkı, biçimsel, örgütsel, idari bir model olarak alıp içini hangi sınıfla doldurursan doldur, uzun vadede fark etmiyor. Biçimin bizzat kendisinin dayattığı bir gerçeklik var. Bu da iktidar merkezli bir tabakalaşma, bir katmanlaşma oluşturmasıdır. Modernizm de dünyayı kavrayışında belli öncüllerden, önkabullerden yararlanır. Bu öncüller dünyayla arasındaki mesafeye, özne-nesne, madde-mana, somut-soyut ikiliklerine dayanıyor. Birey-toplum, duygusal-analitik ikilikleri de burada kök salıyor. Bu ikicilikler bir kez kabul edildikten sonra, üstüne her kavram giydirilebilir. Zaten postmodern söylem tam da bu şekilde üretilir.

Çözüm ne, çaresi ne diye sorulabilir. Bu, sorunu koyanın, tespiti yapanın işi olmayabilir her zaman. Ve bazı çözümler, olsun demekle de olmuyor, anında gerçekleşmeyebiliyor. Acil, kısa vadeli, sonuç alıcı çözümler iktidar oyununu bilen, siyasal dengeleri iyi gözeten, maddi-somut güncelliğin nabzını iyi tutan kafaların üretebileceği türdendir. Bu çözümlerin dönemsel kazanımları olur. Bazen bunlar öyle acil ve yakıcı ihtiyaçları karşılar, öyle önemli kazanımlar sağlar ki, haricen söylenebilecek ne varsa ezip geçerler. Belki aşırı öznelci olacak ama, herkes, her insan kendi biricik tecrübesinde açığa çıkarıp işleyebileceği bir öze sahiptir. İnsan bu özden korktuğu, bu özden utandırıldığı, bu özden kaçındığı için en kestirme toplumsal-sistemsel çözümlerde kolayca eritiyor kendini, Bugünkü modernist projeler ile dünyaya önerip ördükleri neoliberal ekonomik ağ da tam olarak bu türden bir şeydir.

İçindekiler İçin Tıklayınız

19. Yüzyılda Avrupa'daki Sosyoekonomik Durum ve Bilimsel Sosyalizmin Koşulları

Serhat Öztürk

-I-

"Tarihte her büyük çıkışın sinsi ve hain bir ikizi vardır"[1]

"Modernliğin başlangıç hamleleri devrimcidir"[2] der, "İmparatorluk" eserinin üstatları. Başlangıç hamlelerin devrimciliği de, eski düzene nazaran hem zihni hem de maddi anlamda köklü paradigmatik ve pratik gelişmelere öncülük etmelerinden ileri gelmektedir. 19. yüzyıl Avrupasının modernitesini, sosyo ekonomik durumunu, ideolojik zihniyet kalıplarını, sistemsel oluş akışlarının ritmik gelişimini ve toplumsal kültürel dönüşüm dinamiklerini belirleyerek zeminleyen temel öncü öğeler, elbette ki onun başlangıç dönemindeki devrimci çıkış ve hamleler olmuştur. 19. yüzyıl Avrupası'ndaki kapitalist-modernist sistemin bu devrimci çıkış ve hamlelere dönük yaklaşımı da, "hain ve istismarcı ikiz" olma kabilinde olmuş; ortaya çıkardıkları zihni ve maddi değerleri kendine mal ederek, tekelci varoluşsal çıkarlarına içerimlemiştir. Demokratik özlerini ve komünalist "öz yapı"larını çarpıtan bir içerimleme... Burada bir parantez açıp, modernliğin başlangıç hamlelerini ve devrimci bazda yol açtıkları zihni ve maddi gelişmeleri "ÜÇ ZİHNİYET" ve "BİR MEKAN"la örnekleyerek kısa bir özetle izahi olarak anlaşılır kılmak istiyoruz.

1 Ali Fırat

2 M.Hardt ve A.Negri, *İmparatorluk*, Çev: Abdullah Yılmaz, Ayrıntı Yayınları, 2015, s.96

Üç Zihniyet

1) Rönesans: 15. yüzyılda "Yeniden Doğuş Hareketi" olarak tanımlanan Rönesans, "Ortaçağ durgunluğundan devrimci bir çıkıştır."[3] Temel tanımsal izahı ise şöyledir: "Ortaçağ'ın zihniyet ve otoritesinin dogmatik katılığına ve skolastizmine karşı gerçekleşen bir zihniyet devrimidir."[4] Rönesans, kapitalizmin değil, kent devletçiliğinin ve demokrasiciliğinin bir ürünüdür. 16. yüzyılda Avrupa'nın geneline yayılarak, zihni yaratımlar bağlamında yeni ve önemli gelişmelere yol açmıştır.

2) Reformasyon: "Dinde köklü bir reform" tanımına oturtulan Reformasyon, Rönesans'ın yol açtığı zihniyet hattından beslenerek, 16. yüzyıl Hristiyanlığında yapılan yenileşme ve düzeltme girişimidir. Bir anlamda din saltanatına bir tepkidir; aşırı siyasallaştırılan, pratik gelişmeleri engelleyen, halkların özgür ve özde oluş hakikatine yer vermeyen dinsel tutuculuğa vurulan bir darbedir. Kapitalist değildir; Hristiyanlığı uluslaştırmayı hedeflemiştir. Özcesi: "Zihniyet Devriminin teolojik anlamdaki yansımasıdır."[5]

3) Aydınlanma: İnsan yaşamını mutlak anlamda yönetenin, ona yol gösterip zihnini aydınlatanın "akıl" olduğunu, aklın bu yönlü temel bir rol oyna-

3 Krishan Kumar, *Çağdaş Dünyanın Yeni Kuramları*, Çev: Mehmet Küçük, Dost Kitabevi, 2013, s.96

4 Ali Fırat,, *Bir Halkı Savunmak*, Çetin Yayınları, 2014, s.94

5 *Age*, s.96

dığını öne süren Aydınlanma, 17. yüzyılın ikinci yarısıyla 19. yüzyılın çeyreğini içine alan kültürel bir dönemi, bilimsel keşif ve felsefi eleştiri çağını ifade etmektedir. Felsefi ve toplumsal bir hareket olarak da tanımlanmaktadır. Düşünce ve ifade özgürlüğü, dini eleştiri, akıl ve bilimin değerine inanma, sosyal ilerlemeyle bireyciliğe önem verme ve birçok "ilerici" fikirlerin gelişiminde katkıda bulunma, sekülerlik ve laiklikle modern toplumların ortaya çıkışında belirgin bir rol oynama Aydınlanma hareketine ilişkindir. Aydınlanmayı hümanizm, deizm/ateizm, akılcılık, ilerlemecilik ve evrenselcilik ortaya çıkarmış, gelişmesinde belirleyici olmuşlardır.

ÖZETLE: Reformasyon gibi Aydınlanma hareketi de 15. ve 18. yüzyıllar arasında merkantilist çağının koşullarında gelişmiş olsa da çağın "yeni-modern" sınıfı olarak boy gösterip gelişen burjuva sınıfının bir ürünü değildir. Öncüllerinden çoğu yeni sınıftan olmayan ve sistemi güçlü bir tarzda eleştiren kişilerdir. Aydınlanmayı kapitalizmin bir ürünü olarak değerlendirmek, hatalı olacaktır. Çünkü kapitalizme ait olmayanı kapitalizme mal etmek, kapitalizmin gerçekliğini anlaşılmaz kılıp perdelemektir. Merkantilist çağda "Reformasyon" teolojik dogmaların revize edilip uluslaştırılması olurken; "Aydınlanma" da, eski dogmatik monoteist paradigmaların aşılması bazında ve sekülerlik temelinde düşünce biçimlerinin her bakımdan yenilenmesi noktasında önemli bir rol oynamıştır.

15. ve 18. yüzyıllarda iktidar ve sermaye tekelleri para, ikna ve zor güçleriyle izah ettiğimiz "ÜÇ ZİHNİYET" biçimini ve devrimci niteliklerini gasp ederek ve kendi sistemsel yapılarına uyarlayarak, üzerinde kendi meşruiyet tekellerini inşa etmişlerdir. Tabi ki burada özetle izah ettiğimiz "ÜÇ ZİHNİYET" biçimini belirleyen, Ortadoğu'dan tutalım Anadolu'ya, Anadolu'dan tutalım Grek yarım adasına, oradan da Avrupa'ya dek ortaya çıkan mitolojik, dinsel, felsefi ve bilimsel zihniyet değerleridir. Bu "ÜÇ ZİHNİYET" hakikatini ve devrimci çıkışlarını ticari kapitalizme mal etmemek ne kadar önemliyse, 19. yüzyıl Avrupa modernitesinin gelişiminde oynadıkları rolü unutmamak da bir o kadar önemlidir. Kürt Halk Önderi Ali Fırat şuna da dikkat çekmektedir:

"Dinler ve izlerini taşıyan düşünceler resmileştikçe ideolojikleşirler. (...) Bu ideoloji [Aydınlanma] en gelişmiş kozmopolit din niteliğindedir. Kendinden önceki tüm din mensuplarına seslenir. Ulusaldır, ulus-devlete tapmayan bir ulusallık ve toplumsallık neredeyse düşünülemez kılınmıştır. Ulus-devletsiz insan dinsiz insan durumuna sokulmuştur."[6] Pozitivist bilimcilikle (özellikle Comte çizgisi) beslenerek iğdiş edilen Aydınlama'nın ne kadar bilimsel olduğu lanse edilse de, bu analitik soyutlama düzleminde kalan bir iddiadır. Bilim değil, bilimcilikle iğdiş edilmiş "bilim"dir.

Bir Mekan

Katı monoteizm ideolojisine dayanan ve feodal-teokratik sistemle yönetilen bir çağda Venedik kenti de devleti, türünün son temsilcisi olarak modern Avrupa'nın gelişmesinde önemli bir rol oynamıştır. Kapitalizmin antik çekirdek yapılarını (ticaret, para, senet, iktidar, bilim, sanat, bankacılık, askerlik, kaliteli sanayi üretimi) doğuran; ideolojik olarak da Rönesans'a dayanarak Avrupa'yı kapitalizme hazırlayan kent rolündedir. İdeolojik olarak Vatikan ekümenliğine karşı çıkarak direnen ve ulus-devlete de açık olmayan bir kenttir. Bu yönüyle tarihe geçmiştir. Başta Ortadoğu/Mezopotamya olmak üzere birçok coğrafi bölgenin maddi-manevi değerlerini Avrupa'ya taşımıştır. Venedik "Sadece kapitalizm bebeğini doğurmadı; içindeki dölütle Ortaçağ'ın tüm kent yapılarını da dölleyerek Avrupa'yı kapitalizme hazırladı. Avrupa'yı kapitalizme gebe bırakan Venedik'tir"[7] Ulus-devleti doğuran da Amsterdam ile Londra'dır.

Modernitenin başlangıç hamlelerini ve devrimci rollerini "ÜÇ ZİHNİYET", "BİR MEKAN" örnekleriyle özet izahla açımlamaya dönük parantezimi kapatıp, konu başlığımızı açımlamaya çalışacağız.

---

6 Ali Fırat,, *Demokratik Uygarlık Çözümü,* Cilt 3, Amara Yayıncılık, 2015, s.103

7 *Age*, Cilt 4, s.158

-II-

"Özel veya devlet tekelciliği, komünal ekonomi üzerinde soygunculuk demektir."[8]

"19. yüzyıl, kapitalizm ile ulus-devletin sanayileşme temelinde azami ittifakını ve iç içe geçen tekelleşmeler çağını temsil eder."[9] Bu çağın hegemonik gücü, Britanya şahsında dile gelen Avrupa kapitalist modernitesidir. Bu modernitenin temel sistemsel dinamikleri de, üç süreksizliği/saç ayağıdır. Yani kapitalizm, ulus-devlet ve sanayicilik olarak endüstriyalizmdir. Bu üçlünün ittifakı ve tekelleşme temelinde iç içe geçen hali, kapitalist Avrupa Modernitesi'nin 19. yüzyıldaki asli bileşenleri ve temel varlık sebepleridir. Aynı zamanda bu üçlü Avrupa'nın sosyo ekonomik durumu üzerinde belirleyici olmuş, toplumsal uzamda yeni kültürel gelişmelere yol açmıştır. 17. ve 18. yüzyıllar merkantilizminin başarısı olarak gerçekleşen 19. yüzyıldaki Sanayi Devrimi'yle (18.yy-1870'li yıllar) birlikte belirleyici bir konuma geçiş sağlayan ve değişim değerine güdümlü olup kar-sermaye marjını yükseltmede yeni bir çığır açan endüstriyalizm, 19. yüzyıl Avrupa modernitesini biçimlendirmiştir. Modernitenin hegemonik konuma ulaşmasında da stratejik bir rol oynamıştır. Teknolojik dinamizminin ve seri üretiminin ifadesini kendisinde somutlaştıran Sanayi Devrimi, Neolitik tarım-köy devriminden sonra ekonomik üretim evriminin devrimci ölçülere varacak şekilde hızlanmasıdır. H. Nowotny, "19. yüzyılın sanayi devrimiyle kıyaslanacak yeni bir devrim yok."[10] belirlemesi doğru olsa da, "Devrim denilen olay ticari ve tarımsal kazanca ve kâra göre sanayi üretiminden doğan karın hızla katlanarak büyümesidir."[11] Sanayicilik olarak endüstriyalizmin bu yönlü büyümesinin eksantrik milini döndüren, kapitalizm ile ulus-devlet tekellerinin iktidar sermaye birikimine güdümlü "sahiplenme" itkisidir. Bu itkisel arzunun tatmin edilmesi de, kendisi varlıksal oluş nedenlerini sürekli işlevsel kılmaya ve maddi gelişimini güçlendirmeye dairdir. Bu varlıksal oluş nedeni ve maddi gelişimi sağlama işlevi de endüstriyalizme dayanmaktadır. Endüstriyalizm demek, kapitalizm ile ulus-devletin temel varlık nedeni demektir. Bir anlamda endüstriyalizm, "kapitalist dünya-sistemin egemenlik tahtına oturuşunun"[12] temel payandası ve dinamiğidir.

Kapitalist modernitenin toplumun hülafına geliştirdiği bireyciliğe karşı toplumu savunma, bu savunmayı özgürlük ve eşitlik talepleri üzerinde geliştirme noktasında klasik sosyalist ütopyalar baş göstermiş, sistemin ortaya çıkardığı sömürü ve adaletsizliğe göre çözüm perspektiflerini oluşturmuşlardır

---

Avrupa modernitesinin 19. yüzyıl ekonomik durumunun gelişim dinamiğini yalnızca endüstriyalizm tekelciliğine indirgemek, Saint-Simon'un ya da K. Marx'ın ekonomik-maddi indirgemeciliğine yanılsamalı bir kaçış olacaktır. Sain-Simon, "Her toplumsal düzenin her şeyden önce, ekonomik yapı vasıtasıyla belirlendiği"ni[13] öne sürerken; Marx'da, "Maddi yaşamın üretim tarzı genel olarak toplumsal ve düşünsel yaşam sürecini koşullar"[14] demektedir. Oysa ki endüstriyalizm bir tekelci ideoloji ve aygıttır. Ali Fırat, "Endüstriyalizm, endüstrinin ideolojik mahiyet kazanmasıdır.(...) Endüstricilik, sermaye tekellerinin ideolojisidir."[15] demektedir. Endüstriyalizm, ideoloji olarak bilim ve tekniktir. Avrupa'nın 19. yüz-

8 Ali Fırat

9 Ali Fırat, age, Cilt 4, Amara Yayıncılık, 2015, s.171

10 Krishan Kumar, age, s. 45

11 Ali Fırat, age, Cilt 2, s. 220

12 Ali Fırat, age, Cilt 4, s.189

13 Hans Freyer, Sosyolojik Kuramlar Tarihi, Çev: Tahir Çağatay, Doğu Batı Yayınları, 2015, s. 48

14 T.Eagleton, Marksizm ve Edebiyat Eleştirisi, Çev. Utku Özmakas, İletişim Yayınları, 2012, s.19

15 Ali Fırat, age, Cilt 3, s.193

yıldaki sosyo ekonomik durumunu ve kar-sermaye yoğunluğunu belirleyen bu ideolojidir. Bu ideoloji, Aydınlanma'dan alınıp derlenen, pozitivizmle iğdiş edilerek araçsallaştırılan "bilim"dir. Daha doğrusu, olgusal-putsu analitik aklın epistemik mitlerine güdümlü kalınmış pragmatik bir "bilimcilik"tir. Aydınlanma'nın Comtecu rasyonellik ile ilerlemeye duyduğu inancı tüm paradigmatik dokularında yüceltip muhafaza etmektedir. Ekonomik üretime dahili olmayan ekonominin gaspı olarak tekelci bir sömürü aracı olma kabiliyetini kendinde somutlaştıran endüstriyalizmin ideolojik teknik boyutu ise, analitik duygusuz yönü zirve yapan, her türlü yıkıcı kar-sermaye üretimine konu edilen teknolojik icatlara ve bu icatların sürekli işlevsel kılınmasına dayanmaktadır. İnsan emeğine dayalı üretimden kopuşu sağlamak, her yönüyle makineleşme üretiminin seriliğine ağırlık vermek, temel amacı olmaktadır. Kapitalizm ile ulus-devletin alimi olarak bilim-teknik ideolojisi, ekolojik yıkımları, kültürel ve fiziki soykırımları; küresel, bölgesel ve yerel anlamdaki çıkar savaşları, ahlaki-politik kimlikler bazında da homojenik toplum kırımları doğurmuştur. Yine, tarım-köy toplumunu yıkarken kenti de "kanser gibi büyüten, toplumu tümüyle gözetim ve denetim altında tutan, toplumda sızmadığı bir gözenek bırakmayan"[16] bir rol oynadı. 19. yüzyıl Avrupa Modernitesi üç saç ayağıyla, bilimci-teknikçi ideolojik aldatışlarıyla nasıl ki, toplumsal doğadaki tüm maddi üretim değerlerini çeperinden merkeze, çoğunluktan tekelci azınlığa doğru akışını sağlayarak, üzerinde iktidarsal hükmünü icra etmişse, aynı şekilde bilimi de tekeline alarak, kar-sermaye rantabilitesinin daha da yükselmesinin aracına dönüştürmüştür.

Bilimsel ve tekniki gelişmelerin daha yetkin bir kulvara girişi 19. yüzyıl Avrupası'nda başarılmışsa da "bilimi" kapitalist modern sisteme mal etmek de hatalı bir bakış açısına neden olacaktır. Çünkü bilimi alıp pragmatik önceliklerle biçimlendiren 19.yüzyıl modernitesi öncesinde de Avrupa kıtasında ilk "bilimsel devrim" 1500 ila 1700 yılları arasında gerçekleşmiştir. 1500 ila 1700 yılları arasındaki bilimsel devrim yer merkezli sistemi yıkarak, gezegenlerin Güneş'ten olan uzaklıklarına göre dizmiş (Kopernik); deneysel fiziği ve modern mekaniğin yolunu açmış (Galileo); fiziğin hareket yasası ve evrensel kütle çekim çekim ilkesiyle, evrenin düzenini açıklamış (Newton) ve tıp ile biyoloji de (Vesalius-W.Harwn) gelişim sağlamıştır. 17. yüzyılda gelişen "bilimsel devrim" teolojik evrenin yer sistemini kırmış ve mekanist evren anlayışını onun yerine ikame etmiştir. Elbetteki bu devrimin özünü besleyen kaynak da, tarih boyunca insanlığın keşfederek açığa çıkardığı bilimsel karakterli icatları ve bu yönlü çıkışlar olmuştur. Örneğin, Neolitik'de büyücü-kadın keşifleri, Sümerlerdeki Ziggurat keşifleri, Mısır, Grek uygarlık keşif ve icatları... 17. yüzyıl "bilimsel devrim"i olarak mekanist bilim anlayışı "dünyevileşme"ye öncülük etmiş, dinin gelişmesinde önemli bir rol oynamıştır.

18. yüzyılın sonlarına doğru geldiğimizde, üniversitelerde gelişen "bilimsel devrim, dönemin politik, sosyal ve ekonomik bilimlerinin tamamlayıcısı oldu" diyen Reberti devamında "deneysel fizik bilimleri ile toplumsal doğayla ilişkili bilimler arasında köklü bir ayrım yapıldı. Liberal ideolojik hegemonya sosyal bilimlere damgasını vurmakta gecikmedi. Devrimin olumlu sonuçlarını kendi tekelinde evcilleştirip çıkarlarıyla"[17] uyumlaştırdığını belirtmektedir.

Deneysel fizik bilimleri ilke toplumsal doğaya dair bilimler arasındaki köklü ayrışma, modernist bilimde çifte yıkıcı bir "bilim" mantığını doğurdu. Pozitivizm ile liberalizm... Bilimin iğdiş edilmiş hali olarak pozitivizmle inanç ve ahlaki değer dünyasının yıkımı hedeflenirken, liberalizm de toplumsal değerlerden soyutladığı bireyciliği yüceltmiş ve toplumsal doğanın ahlaki-politik dokularının hülafına "soykırıma kadar tırmanan ulus-devletçi tanrıya dönüştürmüştür"[18]

Kapitalizm ile ulus devlet tekellerini arkasına alan 19.yüzyıl Avrupa modernitesi, pozitivist-liberalist ideolojik dayatmasıyla, tekelci endüstriyel yapılanmasıyla dönemin sosyo ekonomik durumunu belirlemiş, neden olduğu sınıfsal tabakalaşmayı köle-efendi hiyerarşisine göre düzenlemiş ve yaşam formunuda toplum karşıtı bireycilik temelinde şekillendirmiştir.

16 Age, s.194

17 Age, Cilt 5, s. 57

18 Age, Cilt 2, s. 37

Hegemonyasını içte ve dışta hakim kılmada belli bir güce ulaşmışsa da, bu ona karşı alternatif-çıkış ve girişimlerin ortaya çıkmadığı anlamına gelmez. İlk çıkış ve girişimlerin ortaya çıkmadığı anlamına gelmez. İlk çıkış ve alternatif toplumsal düzen hareketini temsil eden klasik ütopyan sosyalizm olmuştur.

Marksizmin tarih-toplum felsefesi "öncelikle ve özellikle nesnelci bir akılcılıktır

Kapitalist modernitenin toplumun hülafına geliştirdiği bireyciliğe karşı toplumu savunma, bu savunmayı özgürlük ve eşitlik talepleri üzerinde geliştirme noktasında klasik sosyalist ütopyalar baş göstermiş, sistemin ortaya çıkardığı sömürü ve adaletsizliğe göre çözüm perspektiflerini oluşturmuşlardır. Bireyciliğe ve özel kapitalizme karşı R.Owen, Saint-Simon, Fourier vb. düşünürler sanayi devrimi ve onun sonrasında işçi sınıfının doğuşuyla ortaya çıkan eşitsizlik ve sefaleti ortadan kaldırmaya dönük kimi sosyalist düşünce ve fikirler üretmişlerdir. Özellikle düşünce ile madde arasındaki çelişkili durum konusunda da düşünceyi öne alıp bu temelde çözüme dönük kendi eğilim ve tavırlarını belirleyerek sergilemeye çalışmışlardır. Serbest rekabetin ekonomik anlamda eşitlik yaratmadığını, servetin belirli elde toplanmasının önünü açtığını; yine tekelleşmenin fazla üretime ve bunalımlara neden olduğunu, sanayileşmenin de işçi sınıfının durumunu kötüleşmesine neden olduğunu savunmuşlardır. Ütopyan sosyalizm düşünürlerinin toplum tahayyülünde, temel üretim araçları ortak mal olacak, katılma ve yürütme gönüllüğe dayanacaktı. Zaten sosyalizm meftumunu da ilk kez Owenciler (1827) ve Sensimonistler (1832) kullanmışlardır. Yine, kapitalist Avrupa modernitesi öncesinde de Avrupa'da sosyalist öğeler taşıyan düşünce ve hareketlerde ortaya çıkmıştır. Thomas More'un "ütopya"sı (1516), Campanella'nın "Güneş ülkesi"(1643); Ortaçağ Avrupası'ndaki eşitlikçi tarikat ayaklanmaları, Almanya köylü ayaklanmalarındaki Repabtistler (16.yüzyıl), İngiltere dönemindeki (1640) Diggerler (Kazıcılar) ve aynı zamanda Fransız Devrimindeki Babeuf hareketi, sosyalizyen düşünce ve hareketlere dönük örneklerdir. "Kapitalist modernitenin topluma dayattığı bireyciliğe karşı toplumsallığı savunmak, bunu özgürlük ve eşitlikle bağlantılandırmak klasik sosyalist ütopyanın" temel idealleri olduğunu belirten Ali Fırat şöyle demektedir, "Topluma, özgürlüğe duyulan geleneksel özlem kapitalizmin hegemonik özellik kazanmasıyla daha da şiddetlenmiştir. Liberal ideolojik hegemonya geliştikçe sosyal ütopyalar gelişen bilimnden etkilenerek kendilerini sosyalist ilan ettiler." [19] ve sosyalist ütopyanın 19. yüzyılın ortalarına doğru K. Marx ve F.Engels öncülüğünde kendini bilimsel sosyalizm olarak açıklaması, liberalizmin bilimciliğinin etkisi altında gelişti[20]

-III-

"Sosyalizm özgürlük inancı ve bilincidir, onun uğruna çalışma zevkidir" (Ali Fırat)

Kapitalist moderniteye (19.yy) dönük, karşıt tezli bir alternatif dünya ve özgür-eşit yaşam iddiası ve tahayyülüyle tarih sahnesine çıkan bilimci sosyalizm akımı, Marx ile Engels'in temel paradigmatik dünya görüşünü kendinde somutlaştıran bir akımdır. Bu aklımın temel karekteristik özelilliği, bir sentez olmasıdır. Bu sentez de İngiliz ekonomi-politiğine, Alman felsefesine ve Fransız sosyalizmine dayanmaktadır. Bu sentezde dile gelen, kendi karşıtının ekonomik, sosyal ve politik kurumlarının ifadesini, yani maddi kültür yapılarının içeriğini kendinde yapılaştırmadır. Aynı şekilde, onun bilimsel-düşünsel kalıplarının yanılsamalarıyla beslenen, bir zihniyet ve sistem oluşturma yanılgısıdır. Çünkü, "devlet-iktidar sistemini aşacak bir düşünce gücü ve yapılandırma olmadan yapılacak her iktidar sistemini aşacak bir düşünce gücü ve yapılandırma olmadan yapılacak her iktidar savaşımı"[21] kendi karşının benzerini kendinde biçimlendirip doğurmayı ifade etmekteydi. Marksizme gelen "Bir iktidar ilişkileri, (...) iktidar mekanizmaları

---

19 Age, s.37

20 Age, Cilt 5, s. 56

21 Ali Fırat, Bir Halkı Savunmak, Çetin Yayınları, s.105

ve dinamikleri toplamıdır"[22] eleştirisi de bundan ileri gelmektedir. Kapitalizmin özelini yıkma ve devlet kapitalizmini oluşturarak üzerine komünist bir gelecek inşa etme iddiasıyla kendini hem ütopik sosyalistlerden hem de kapitalist-modernist sistemden ayrıştırıcı ve ilerici görmektedir. Kapitalizmi yıkma, yıktığı kapitalizmden komünizmi doğurma ve bu doğumu da apokaliptik "zorunluluk" mitosuna bağlama, kendisine biçtiği ilericilikten kaynaklanmaktadır.

Her ne kadar Marx, "Bizim hareket noktamızı oluşturan öncüler, keyfi emeller, dogmalar değil muhayyilede yapabilmesini sağlayan gerçek öncülerdir: Bunlar gerçek bireyle, onların faaliyetleri ve hem halizardaki hem de faaliyetleriyle ürettikleri, içinde yaşadıkları maddi koşullardır"[23] deyip, "Gökyüzünden yeryüzüne inen Alman felsefesinin tam tersine, biz burada yeryüzünden gökyüzüne çıkıyoruz(...) Gerçek, faal insanlardan yola çıkıyor ve onların gerçek hayat-sürecine dayanarak, bu hayat-sürecinin ideolojik reflekslerinin ve yankılarının gelişimini ortaya koyuyoruz. İnsan beyninde oluşan hayati görüntülerde, ampirik olarak doğrulanabilen ve maddi öncüllerine bağlı olan, kendi maddi hayat-süreçlerinin yüceltmiş halleridir. Dolayısıyla, ahlak, din, metafizik, ideolojinin geri kalan tüm kısımları ve onlara tekabül eden bilinç şekilleri bağımsızlık gibi görünmez artık. Tarihi gelişmeleri yoktur; fakat insanlar kendi maddi üretimlerini ve kendi maddi etkileşimlerini geliştirdikçe, bu gerçek varoluşlarının yanı sıra düşüncelerini ve kendi maddi etkileşimlerini geliştirdikçe de değiştirirler. Bilinç hayatı değil hayat bilinci"[24] belirlediğini iddia etse de kendini ne Hegelcilik'den ne de Aydınlanmacı çizginin ilerlemeciliğinden ve evrimciliğinden soyutlayamaz. Hem Hegel'in etkisindedir hem de Hegel'den daha fazla aydınlanmacı pozitivist çizginin tesiri altındadır. Her ikisi de Marksizmin kuramsal öncüleridir. Özellikle Marx'ın bilimsellik-ilerlemecilik- evrimcilik iddiası, Aydınlanmacı çizgiyle olan "arkitektonik"(*)'liğine dayanmaktadır. Marksizmin temel hatası da bu çizginin gerçekliğinden kaynaklanmaktadır.Bu hatalar nedir? Çok kısaca özetlersek;

- "Geçmiş şimdidir." Oysa ki toplum tarihsel bir olgu olup, ikinci bir doğadır. Toplumsal "şimdi" büyük oranda toplumsal tarihtir.
- "Fizik ve biyolojik bilimlerin "kesinlik" formülasyonlarıyla ve Darwinist mantığın yasalarıyla toplumsal doğayı ele alıp yorumlamadır." Oysa ki, toplumsal doğa, anlamsallıklar ve yapısallıklar bütünü olarak kültürdür. "Zihniyetin ele avuca sığmaz etkisini her an taşımaktadır."[25]
- "Zorunlu ilerlemecidir. Kapitalizmden komünizmi doğurmadır." Oysa ki, bu kendi karşıtını kendinde taşımadır. Sosyalist toplum kapitalizm ve iktidarın panzehiridir; geçmiş tüm toplumların gelişmiş-bütünleşmiş halidir ve özgür-eşitçe oluşan toplum demektir.
- "Her şeyin belirleyenini maddeye indirgemektir."Oysa ki, tüm toplumsal anlamlılıkları ve yapısallıkları belirleyen bilinç/zihniyettir. Bilinç maddeyi oluşturur (enerji-madde), madde de bilinci somutlaştırır. İkisi de varlığı mümkün kılmaktadır.

Marksizmin tarih-toplum felsefesi "öncelikle ve özellikle nesnelci bir akılcılıktır"[26]Ki, bu akıl Marx'ın da dile getirdiği gibi, "maddi ilişkilerin belirlediği" bir bilinç durumudur. Aydınlanmacı ilerleme ve evrim çizgisindedir. Varlığı ve tarihi belirleyen şeyin bilinç değil, tam tersine bilinci belirleyen şeyin varlık ve toplum olduğunu önceler. Öncelenen varlık ve toplum da, maddi ilişkiler ağı olarak sosyo ekonomik yapıdır. Bu da iki öğeye dayanır: Üretim ilişkileri ve üretim güçleri. Üretim ilişkileri ve üretim güçleri, bir felaket durumu çıkmadığı sürece sürekli gelişmektedir. Maddenin " her şeyi belirler" dogması ve bu

22 M.Foucoult, Entelektüelin Siyasi İşlevi, Ayrıntı Yayınları, s 244

23 K.Marx ve F.Engels, Alman İdeolojisi, Sol Yayınları, s. 42

24 Age., s. 47

25 Ali Fırat, Demokratik Uygarlık Çözümü, Cilt 5, Amara Yayıncılık, s. 59

26 C. Castoriadis, Toplum, İmgeleminde Kendini Nasıl Kurar, Cilt 1, İletişim Yayınları, s. 72

*Arkitektonik: Felsefede (özellikle de Aristoteles ve Kant felsefesinde) belirli bir sisteme, düzene ait her bilginin veya çeşitli parçalardan oluşan bilgilerin bilimsel şekilde işbirliği içinde olmasına denir.

dogmanın kendisine tanrısal bir yaratıcılık atfedilmesi, bilimsel sosyalizmin en temel hatalı yönü olmuştur. Varoluşun ve toplumsal doğanın salt maddeden gelişi ve maddi değerler tarafından belirlenmesi, özünde zamanı barındırmayan ve tek hakikat kılınıp gerçekliği değişmeyen bir ebedi varlığın, evrene zaman ve hareket veren Platonyen yanılsamasından başka bir şey ifade etmemektedir. Bir hatalı yön de, donattığı tekrarlanamaz ve geri çevrilemez bir ilerlemecilikle zamana ve onun oluşturucu hareketine bir mutlaklık zerk etmesidir. Çünkü paradigmatik öyküsünün leitmotifi olan "komünizm" misyonunun vaat ve kehaneti, bu zerkedişi zorunlu kılıyor. Diğer önemli bir hata da, 5000 yıllık merkezi iktidara uygarlığın tüm geriliklerini kendinde yapılaştıran 19.yüzyıl Avrupa modernitesini ilerici gösterme yanılgısıdır.

19.yüzyıldaki Avrupa modernitesini, paradigmatik potansiyelini, sömürü ilkelerini, rasyonel düşünüm ve tekelcilik temelinde de çok cepheli gelişim gerçekliğini doğru çözmeden, üç süreksizlikleri ile birlikte moderniteyi alıp ilerici olarak lanse etmek, bilimsel sosyalizmin en temel yetersiz yönünü oluşturmaktadır. Kapitalist moderniteyi ilerici toplumsal bir forma indirgemek, onun öncesindeki ahlaki-politik yapıları (etnisiteleri, dinleri, mitolojileri;klan,kabile,aşiretleri, gelişmemiş ulusları) gerici ilan edip dışlamak, tarihsel-toplumsal hakikati doğru okumamaktır. Çünkü, 19.yüzyılın kapitalist modernitesi hiç bir zaman ahlaki-politik öze yaslanan demokratik toplumsal doğanın değerler sistemine dayanarak, 5000 yıllık hiyerarşik-devletçi olan merkezi uygarlık sisteminin özelliklerini aşmamıştır. Özellikle onun toplumsal alanda ürettiği eşitsiz ayrım çizgilerinin silinmesini, özelgeci-tahakkümcü müstebit mercilerinin düzleşerek özgürlükçü politik devrelerinin yataylığına geçmesini sağlayacak ilerici bir rol oynamamıştır. Tam tersine, iktidar-sermaye tekellerinin sömürüden beslenen ihtiyaç tanzimi uğruna daha yıkıcı bir konumda olmuştur. Birinci doğanın ekosistemini, ikinci doğa'nında zihni-maddi değerler hakikatini tahrip ederek atar damarlarını kurutmayı kendi ideolojik-pratik amacının odağına yerleştirmiştir. Böylelikle özgür varoluşun-özde oluşun çoklu, canlı ve yaratıcı sahnesini (toplum ve üretici hayat kapasitesini (zihniyet) nötralize ederek homojenleştiren ve "ölü emeği"ni üreten nesnelere dönüştürerek köleleştiren bir çaba içinde olmuştur. Bu sistem/rejim, "Ancak canlıların kanını emerek hayatını sürdürebilen, ölü emeğinin biriktirilmesinden beslenen bir vampir rejimdir"[27]

Özetle; ölü emeği biriktirmek ve monist-monopolcu iktidarını işlevsel kalıp daimileştirmek, 19. yüzyıl Avrupa modernitesinin temel karakteristik özelliğidir. Bu karakteri tahkim ve kolonize ederek onun gelişimini zeminleyen ve iktidar-sermaye tekellerinin akış dinamiklerini besleyerek mümkün kılan da onun akılcılaştırılmış ve araçsallaştırılmış bilim olarak, pozitivist-liberalist ideolojisi olmuştur.

Bu ideolojinin yandaşları ve temsilcileri, onun monoteist mistifikasyonlarla yüklü tayfının ortasında yer alırlar. Bilginin ve teknolojik büyümenin daha fazla verimlilik marjını yükselteceğini, bunun da daha fazla özgürlüklere yol açacağını ve köklü olumsal değişimlerin toplumsal uzamda gelişeceğini iddia etmişlerdir. Bu iddiaları Aydınlanmacı pozitivistlerin başlattıkları düşünce çizgisinde yıkıcı yanılsamaları üretmekten ileri gitmemiştir. Aydınlanmacı pozitivistlerin ideolojik tayfının materyalist kanadı da, kapitalist modernitenin ideolojik politik karakterini ve toplumsal düzen tarzını radikalist alternatif bir anlayışla olumsuzlayıp eleştirmişlerse de, çoğunluğun toplumsal dönüşümün ve yeni bir "alternatif" sistemi tesis edişin motorunu ideolojik anlamda pozitivizme, sistemsel anlamda da endüstriyalizm ile ulus-devlete bağladılar. Ki, bu temelde Aydınlanma'nın radikalleşen pozitivist tanrıcılık evrenini başlattılar. - "Pozitif tanrıcılık" Ali Fırat'ın tanımlamasıdır, mahiyeti de toplumu yıkma ve yeniden yaratma inancını betimlemektedir.-

"Sosyalizm hakikati ifade eden, bilinçli bir yaşam tarzıdır." Geçmişten günümüze sosyalist mücadeleyle, özgür yarınlar ve umutlar uğruna ömürlerini verenler, insanlık yüreğinde büyük bir saygıyı hak etmişlerdir. Azami kar, ulus-devlet ve endüstriyalizm gibi temel unsuruna dayanan kapitalist moderniteye karşı, demokratik ulus, komünal ekonomi ve ekolojik endüstriyi önceleyen demokratik modernite kavramı, sosyalist bir dünyaya ve özgür bir geleceğe uzanan yolu döşemiştir. Yeter ki doğru okumasını ve yürümesini bilelim.

İçindekiler İçin Tıklayınız

27 M.Hardt ve A.Negri, İmparatorluk, Ayrıntı Yayınları, s.87

21. Yüzyıldaki Faşist Hareketler Üzerine

Fırat Emekçi

Son birkaç yılda Brezilya'dan Japonya'ya, Avrupa'dan ABD'ye birçok ülkede seçimlerde ulus devlet zihniyetinin en geri değerleri üzerinde kendini tanımlayan partiler ya iktidara geldiler ya da çok ciddi bir gelişim gösterdiler. Her ne kadar ortak bir ideoloji ve ritüeller sergileyen bütünsel bir hareketle karşı karşıya olmasak da faşizan partilerin ilerleyişini anlamak için yine de genel bir çerçeve oluşturulabilir. Çünkü aralarındaki farklılıklara karşın ifade ettikleri ve savundukları zihniyet, ortak bir zemin oluşturmaktadır. Bunun da ötesinde bu değişimin nedenlerini açığa çıkarmak ve dayanaklarını tespit etmek toplumsal hareketlerin küresel düzeydeki mücadelelerine dair öngörülerde bulunmak için gereklidir. Bu gereklilik bu durumun anlaşılmasının salt entelektüel bir uğraştan ziyade güncel siyasal mücadeleyi kavrama açısından da önemli olmasından kaynaklanmaktadır. Çünkü toplumsallığa zarar veren ve insanlığın yarattığı olumlu değerlerin karşısında olan bu siyasi oluşumların başarısının niteliği ve kapsamı bu duruma karşı mücadele tarzına dair de fikir verecektir.

Farklı coğrafyalarda varlık gösteren bu siyasi partilerin, seçimlerde ve kitleselleşmelerindeki başarısını ele almanın kimi zorlukları söz konusudur. Öncelikle tespit ettiğimiz gibi tek bir hareketten bahsetmek mümkün değildir. İlk zorluk kuşkusuz değişik coğrafyaların getirdiği farklılıklardır. Bu farklılıklar en net biçimde bu siyasi partilerin kullandıkları argümanlarda gözlemlenmektedir. Yine kendilerine öncül olarak seçtikleri geleneksel yapılara göre de ayrılırlar. Ayrıca tüm bu partilerin dayandıkları temel zihniyet olan kendi ulusunu üstün görme anlayışıyla şekillenen milliyetçilik bazen bu farklılıkların çelişki biçiminde olmasına da neden olmaktadır. Bir diğer zorluk da tarih aralığını belirlemede karşımıza çıkmaktadır. Çünkü tekil olarak ele alındığında bu partilerin kuruluşu, kitleselleşmesi veya iktidara gelmesi dönemsel farklılıklar göstermektedir.

Yine de bu farklılıklar genel bir değerlendirme yapmanın önünde engel oluşturmazlar. Çünkü faşizan partilerin zihniyetleri, faaliyetleri ve arzuladıkları devlet sistematiği benzerdir. Aynı zemin üzerinden pratik sergilemekte ve aşağı yukarı benzer toplumsal kesimlerden destek almaktadırlar. Bu açıdan benzerlikleri görünüşteki farklılıklarından daha fazladır. Bu durum coğrafi farklılıklar için geçerli olduğu gibi içinde şekillendikleri gelenekler için de geçerlidir. Aynı zamanda tarihsel perspektifte kısa dönemden ziyade örneğin 50 yıllık bir dönem araştırma için esas alındığında bu farklılık da engel olmaktan çıkacaktır. Milliyetçiliğin evrensel hakikati parçalama çabasına karşın ancak evrensel bir düzlemde ele alındığında anlaşılabilir olduğu da açıktır. Kaldı ki milliyetçiliğin de faşizmin de tüm yerli olma iddialarına karşın kapitalist sistemin dünya ölçeğinde yaydığı ulus devlet zihniyetinin türevleri olduğu belirgindir. Bu açıdan İttihat ve Terakki'nin de Nazi Partisi'nin de dünya ölçeğinde birçok parti tarafından öykünülen modeller olarak seçildiği hatırlanabilir. Faşizm evrensel etkileri yoğunca olan bir hakikat çarpıtmasıdır. Bu durum bize bu zihniyete dair genel bir değerlendirme imkânı da vermektedir.

Gözlemlenen bu gelişmenin genel olarak ele alınmasında öncelikle kavram tartışmasına

değinmek gerekmektedir. "Yeni sağ" ya da "Neo faşist" olarak çeşitli kavramsallaştırmalarla anlaşılır kılınmaya çalışılan bu eğilimin ilkin kavramsal çerçevede netleştirilmesi izlenen yönteme dair önemli olanaklar doğuracaktır. Keza devletçi ideolojilerin gerçeği ters yüz etme çabası en fazla kavramlar üzerine yoğunlaşmaktadır. Ardından tarihsel çerçevenin oluşturulması bu hareketlerin hangi zeminden güç aldığını anlamak için yaşamsal bir rol oynayacaktır. Zaten toplumsal olana ilişkin herhangi bir durumun tarihsel perspektif olmaksızın anlaşılabilmesi mümkün değildir. Hiçbir düşünce ya da siyasal hareket gökten zembille inmez. Örneğin faşist DAEŞ örgütlenmesi ele alınırken sıklıkla sistemin düşünürleri tarafından ifade edilen aniden zuhur etme durumu çarpıtmadan öte bir anlam taşımamaktadır. Tarihsel perspektif bize faşizan partilerin gelişimini bazı örnekler üzerinden daha kolay ele almamızı da sağlayacaktır. Bu örneklere genel bir bakışla beraber bu hareketlerin toplumdan destek devşirmeye çalışırken hangi sosyolojik durumlara hitap ettiğinin altı da çizilecektir. Sonuç olarak bu toplumsallık karşıtlığını geriletmek için mücadele eden toplumsal demokratik güçlerin konumu ifade edilecektir.

"Faşizm", "Neo Faşizm" ve "Yeni Aşırı Sağ" kavramları üzerine

Güncel faşizan partilerin gösterdikleri ilerlemenin nedenlerine odaklanmadan önce faşizm kavramına dair bazı genel tartışmaları aktarmak gereklidir. Çünkü bu partileri tanımlayıp, siyasal düşüncedeki yerlerini belirlemek, pratiklerini anlamak için olmazsa olmazdır. Tanımlama salt bir adlandırma değil, hem bu partilerin pratiklerinin neye yöneldiğini hem de onlarla mücadele yöntemini açığa çıkarmaktadır.

Türkiye de İttihat ve Terakki Partisi'nin faşist örgütlenmenin ilk örneği olarak ele alınması kuşkusuz daha doğru olmakla birlikte yüz yıl önce İtalya'da marjinal bir avuç küçük burjuva ve eski askerin eski sosyalist bir gazetecinin etrafında "Faşist Mücadele Birliklerinin İttifakı" adlı bir örgüt kurmasından itibaren "faşizm", üzerine yoğunca tartışılan bir olgu durumundadır. Özellikle II. Dünya Savaşı'nda insanlığa tarifi zor bedeller ödemesinde önemli rol oynayan faşizme odaklanan çok ciddi bir külliyat oluşmuştur. Faşizmin tanımlama, anlama veya değerlendirme çabalarını nihayete ermiş şekilde ele almak da mümkün değildir. Çünkü hâla canlı olan faşizmi kavrama arayışı, neredeyse her gün yeni eserlerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu çabanın diri olması faşizmin hem yol açtığı tahribatların büyüklüğü, hem de hala insanlığa yöneltilmiş bir tehdit olarak gündemde olması nedeniyle anlaşılırdır.

Faşizm üzerine yapılan çalışmaların hepsini olumlu görmek mümkün değildir. Kapitalist moderniteyi bu büyük günahtan kurtarmak için yazılmış önemli sayıda kitap da bulunmaktadır. Örnek vermek gerekirse; faşizmi sadece iki dünya savaşı arası, Almanya ve İtalya'daki rejimlerle sınırlayan ve bunu reel sosyalist harekete tepkiden ibaret gören, faşizmin insanlık dışı uygulamalarındaki sorumluluğu Marksizmde arayan özellikle 20.yüzyılın son çeyreğinde oluşmuş bir akımdan bahsedebiliriz. Öte yandan faşizmi A.Gramsci, W.Reich, T.Adorno ve N.Poulantzas gibi çok katmanlı ve derinlemesine ele alan önemli düşünürlerin eserlerinin sayısı da azımsanamaz. Bu açıdan faşizm kavramının içini boşaltan tanımlardan tutalım faşizm olgusunun özüne doğru yaklaşan bütünlüklü tanımlara kadar faşizmin betimlenmesinde çok çeşitli savlar söz konusudur. Bu geniş tanımlama çabalarına konumuz çerçevesinde en genel hatları ile değinebiliriz.

Fakat yine de, faşizmin varyantlarını, pratiklerini veya dönemsel gelişmelere göre yansımalarını irdelemeden yalnızca özünü ve çerçevesini tarif edebilmek tartışmamız için mühim olacaktır. Çünkü bu öz, bugün birçok ülkede gelişim kat eden partilerin en önemli ortak özelliğidir. Genel olarak faşizm, bütünleşmiş devlet aygıtının kör şiddeti temel alan egemenliğini savunmakla ve klasik ulus devletin en önemli iddialarından olan güçler ayrımına ve hukukun egemenliğine dahi karşı olmakla ayırt edilir. Aynı zamanda faşizm çoğunlukla ırkçı, fakat her zaman milliyetçi küçük burjuva ideolojisiyle donanmış, kitle seferberliğine önem veren ve tek bir partinin egemenliği altındaki baskı rejimini savunan ya da bu nitelikte olan partileri, ideolojileri

veya devletleri tanımlamakta kullanılır. Bu ifadeler genel kabul görmüş faşizmin basit tanımlarıdır. Yine Marksist literatürün 'klasik tekelci burjuvazinin gelişen işçi sınıfı mücadelesi karşında başvurduğu açık diktatörlük' betimlemesi önemli noktalara işaret etse de sınırlı bir tanımlamadır.

Faşizm daha sık görülen bir durumdur ve devlete özellikle de ulus devlet olgusuna içkin bir düşünce sistematiği ve pratiğidir

Bu ölçüler faşizmi tanımlamak için işlevsel olmakla birlikte, bir hareket, devlet ya da parti incelenirken bu ilkeleri birbirinden kopmaz biçimde ele almak faşizmin kapsamını daraltmış olur. Yine her faşizmin tekelci kapitalist evrede devreye girdiğini düşünmek yanıltıcı olabilir. Çünkü faşizm sürekli aynı biçimde ve aynı sınıf dinamikleri üzerinden pratikleşmez. Hatta yakından bakıldığında çoğu zaman bir birine tüm yönleriyle benzeyen iki faşist hareketi bulmak bile zordur. İtalyan faşizmi ve Nazi Partisi neredeyse herkes tarafından aynı çerçevede değerlendirilirse de aslında pek çok açıdan örneğin ırk teorisinde ve tekelci burjuvazi ile kurdukları ilişkide farklılık gösterirler. Günümüzde İtalyan faşistleri bu farklılıkları Faşist İtalya'yı masum göstermek için fazlasıyla vurgulamaktadırlar. Bu bilinçli yada bilinçsiz dar bakış, örneğin Franco İspanya'sının ya da Petain Fransa'sının faşist şeklinde tanımlayamamaktadır.

Oysa faşizm daha sık görülen bir durumdur ve devlete özellikle de ulus devlet olgusuna içkin bir düşünce sistematiği ve pratiğidir. Toplumu özgürlükten yoksun bırakıp, yönetim olgusunu kendinde tekelleştirmesi, toplumu ezen sınıflar adına sömürmesi anlamında her devlet, diktatörlüktür. Diktatörlüğün faşist forma bürünmesi ise kapitalist moderniteyle yani ulus devletle mümkün hale gelir. Bu nedenle faşizmin anlaşılması için ulus devletin yapısına daha derinlikli bakmak gerekir. Egemen sınıfların, tekelci güçlerin toplumu tümden kontrol altına alma aracı olan ulus devlet, faşizmin tüm öğelerini içinde barındırır. Tekelci güçlerin toplumun tümünü kendi egemenliklerini garanti altına alma amacıyla şekillendirme çabası ulus devletin temel gayesi ve işleyişidir. Ancak bu kuramsal çerçevede faşizm kavramı yerli yerine oturabilir. Ulus devletin toplumsal mühendislik hamlesini açık şiddet ve ulus devlet zihniyetinin en geri değerleri ile yapması faşizm anlamına gelir. Yani devletçi güçlerin toplumu baskı altına alma eylemini doğrudan zor aygıtlarına dayanarak yapması, faşist zihniyetin özüdür.

Bu açıdan faşist devlet, yalnızca kendi özüne indirgenmiş ulusal devlettir: İster doğrudan ister dolaylı yoldan olsun, özünde otoriter olan pratiklerini, koşullara göre artık gizleme gereğini duymayan tekelci güçlerin baskı aygıtıdır. Faşist retorikler ne kadar farklı ya da temsili demokrasi yöntemine saygılı görünürse görünsün bu onların zihniyetlerinin özünü değiştirmez. Bu temelde, devletlerin "demokratik" görünüşlerine vurulan her darbe, biçimsel bile olsalar, özgürlüklerin ve doğal hakların her türlü kısıtlanması, rejimin faşistleştirilmesinin yani ulus devletin aslına rücu etmesinin önemli belirtilerinden biri olarak kabul edilmelidir. Bu çerçeve, bize her ulus devletin "demokrasi" kavramını ağızdan düşürmese bile varlığını tehdit altında hissetmesi durumunda, nasıl kolaylıkla faşizan bir hale geldiğini açıklar.

Bugün dünya ölçeğinde karşı karşıya olduğumuz eğilimi kavramsal çerçeveye oturtmak için öncelikle yapılan "yeni aşırı sağ" ya da "neo(yeni) faşizm" tanımlamalarını gözden geçirmeliyiz. Ali Fırat'ın belirttiği gibi kapitalist tekelci güçlerin kendi zihniyetlerini "modern" ve "yeni" olarak adlandırmaları ideolojik bir çarpıtmadır. Çünkü bu adlandırma toplumun zihnini ele geçirmede oldukça işlevli bir rol oynar. 1970'ler sonrası "yeni" sıfatının neredeyse tüm sosyolojik kavramların başına eklenmesini başlı başına bu kelime oyunlarının bir yansıması olarak görmek doğru olur. Bu açıdan çoğu durumda bu "yeni" sıfatına ihtiyatlı yaklaşmak gerekmektedir. Doğal olan bazı değişimlere işaret etme açısından bu sıfatların bir anlamı olmakla (Neoliberalizmde olduğu gibi) birlikte değişmeyen özü maskeleme işlevi(Neo faşist kavramında baskın olan budur) de gözden kaçırılmamalıdır. Konumuz açısından önemli olan bu siyasal oluşumları sağcılık

çerçevesinde mi faşizm bağlamında mı ele alınması gerektiğidir. Yoksa bu partilerin geçmiş örnekleri birebir kopyalamaması onları "yeni" kılmaz.

Fransız Devriminin siyaset bilimine kazandırdığı "sağcılık" tarifi 200 yıldır birçok biçimsel değişime karşın halen verili devletin muhafazası ve toplumun özgürlük alanın değil devletin yönetim araçlarının kapsamının genişlemesini savunan çoğu zaman milliyetçi kitle partilerini tanımlamakta kullanılmaktadır. "Sağcılık" ile "faşizm" arasında geçilmez duvarlar olmamakla birlikte iki kavramın aynılaştırılması doğru değildir. Örneğin sağcılık, ulus devletin kendi iç evriminde kazandığı kurumlara (güçler ayrımı vb.) çok içten olmasa da saygı duyar. Sağcı kitle partileri birçok örnekte gördüğümüz gibi geniş politik manevralar yapabilmekte, dönüşebilmektedirler. Oysa faşist partiler ideolojik çekirdeklerine sadakat üzerinden şekillenirler. Her ne kadar tüm faşist oluşumlar pragmatik oldukları için dönemsel söylemlere başvursalar bile amaçları nettir. Pratik örnek vermek gerekirse A. Merkel'in Hristiyan Demokrat Partisi (CDU) sağcı bir kitle partisidir fakat Almanya için Alternatif Partisi (AfD) faşist ırkçı bir partidir. İki parti birçok konuda benzer davransalar bile aynı tip partiler değildir. Zaten bu iki tip partileri aynılaştırmak pratik siyasi mücadelenin yadsınması anlamına gelir. Öte yandan "Aşırı Sağcılık" kavramının çoğunlukla faşizmin daha inceltilmiş bir ifadesi olarak kullanıldığını da belirtmek gerekir. Faşizm çok özgün bir durumun tarifine sıkıştırıldığında ortaya aşırı sağ kavramı çıkar. Aslında bu kavram kendi başına pek bir şey de anlatmaz.

Ele alacağımız siyasi partilerin bu kategorilerden hangisine girdiğini belirlemek güç değildir. Dolaysız bir toplumsallık karşıtlığı yapan bu partileri sadece söylemleri üzerinden bile tasnif edebiliriz. Açık ya da örtük ırkçılığın temel mayası olduğu bu hareketlerin, zihinsel dünyası benzerdir. Kadın düşmanlığı, militarizm, demokrasi karşıtlığı, geçmişin çarpıtılarak yüceltilmesi gibi ulus devlet zihniyetinin en geri öğeleri bu hareketlerin ortak noktalarıdır. Bu kavramsal zemin üzerinden incelediğimiz hareketlerin faşist oluşumlar olduğunu rahatlıkla ifade edebiliriz. Çünkü hepsi devletin lehine, egemenlerin lehine toplumu geriletmeyi ve baskı altına almayı amaçlarlar ve bunu dozu ve biçimi değişmekle birlikte şiddetle yapmayı hedeflerler. Kullandıkları argümanlar veya faşizan uygulamaların sadece bazılarını devreye koymaları bu temel amacı örtmez. Bir devleti faşist biçimde yeniden örgütlememiş olmaları bu tehlikenin olmadığı anlamına da gelmez.

21. Yüzyılın İlk Çeyreğine Genel Bir Bakış

Bu partilere dair kavramsal tartışmaları aktardıktan sonra bu faşist partilerin yükselişinin nasıl bir tarihsel dönemde gerçekleştiğini ele alabiliriz. Bu açıdan en doğru tarih aralığı 1990'dan günümüze olacaksa da biz daha çok 2000 sonrası dünyanın siyasi panoramasını ele alacağız. Çünkü her ne kadar bu dönemin temel belirleyenlerinin ilk nüveleri 90'larda ortaya çıksa da 2000'ler sonrası tablo faşist partilerin son birkaç yıldaki başarılarını anlamada daha işlevseldir. Kaldı ki, bu döneme asıl rengini veren, zaten daha uzun erimli bir tarihsel perspektiften ele alınması gereken kapitalizmin yaşadığı yapısal krizdir.

2000'ler sonrası dünyadaki gelişmelere baktığımızda yapılabilecek ilk tespit kuşkusuz "belirsizlik" olmaktadır. Kürt Halk Önderi Abdullah Öcalan ve birkaç düşünür dışında, bu döneme dair çeşitli çevrelerce yapılan tüm öngörülerin boşa çıkması, bu "belirsizlik" durumu üzerinden anlaşılabilir. Çünkü neredeyse birkaç yılda bir tekrarlanan ekonomik krizler, bir türlü istikrar kazanmayan uluslararası dengeler ortaya çıkan gelişmelerin kalıcılaşmamasına, doğal olarak mevcut olana ilişkin yapılan tahminlerin çok kısa sürede yanlışlanmasına neden olmaktadır.

Reel sosyalist blokun yıkılmasının ardından ABD öncülüğündeki kapitalist blok, kazandığına inandığı Soğuk Savaş'ın ardından "Tarihin Sonu" nu ilan etmişti. 2000 yılından itibaren hem kapitalist merkez ülkeler hem de yarı çevre ve çevre devletler için ABD hegemonyası altında, sürekli ekonomik kalkınma vaadine dayanan bu "Yeni Dünya Düzeni"nin aslında ne "yeni" ne de "düzen" anlamına geldiği kısa vadede anlaşıldı. Kapitalist düzen, eşitsizliği ve sömürüyü

daha da artırırken, ortada "yeni" bir şey ya da küresel refah çağı görünmüyordu.

ABD kapitalist hegemonyasını sürdürebilmek için girdiği Ortadoğu savaşında, bir türlü dillendirdiği istikrarı sağlayamadı. Ciddi bir tehdit olarak dünyaya sunduğu ve aslında kendi yaratımı olan köktenci terör örgütlerine karşı da, koparılan bin bir türlü yaygaraya rağmen bir başarı elde etmedi, edemedi. ABD aynı zamanda dış açıklarının özellikle Çin'in lehine sürekli artmasında görüldüğü gibi, ekonomik anlamda da geriledi. Bu dış tablo ABD'nin ülke içi yapısını da oldukça zorladı. Özellikle 2008 krizi ABD'nin Obama yönetimi ile girdiği imaj yenileme projesi, parıltılı bir başlangıç yapmasına rağmen sessiz sedasız bir başarısızlıkla sonuçlanmanın ötesine geçemedi. İşsizlik ve sürekli yinelenen ekonomik krizler toplumsal yapının olukça zedelendiğinin önemli göstergeleri oldu.

2000'lerin başında Avrupa'da ise AB'nin yeni kurumsallaşma adımları ile, görece iyimser bir hava yaşanıyordu. Maddi anlamda refah düzeyi oldukça artmış olan kıta Avrupasında, sınıf mücadelesi ya da sınıf çatışması nostaljik olgular olarak görülüyordu. Kapitalist rüyanın gerçekleşmediğini iddia etmek için ortada hiçbir gerekçe yok gibiydi. Doğu Bloku ülkeleri en son Yugoslavya parça parça haline getirilip sisteme eklenebilir hale getirilmesinin ardından, Avrupa bütünleşik bir yapı ile en önemli uluslararası aktör olma iddiasındaydı. Bu iddia, AB Anayasasının birkaç ülkede yapılan referandumlarda, 2009'da reddedilmesi ardından çöktü. Her ne kadar değiştirilip onay alınsa da bu ilk krizle AB'nin öngörüldüğü gibi güçlü bir yapı olmayacağı açığa çıktı. Neredeyse eş zamanlı olarak Yunanistan'ın borçlar nedeniyle iflas etmesine AB'nin engel olmaması ya da olamaması, bu yapının ciddi ciddi sorgulanmasına neden oldu. O tarihten itibaren sürekli prestij ve güç kaybeden AB, en son İngiltere'nin bir türlü nasıl olacağı kararlaştırılamayan ayrılığı ile önemli bir darbe aldı. Küreselleşme döneminin temel yapı taşı olarak dünyaya örnek gösterilen bu birlik kısa sürede etkisiz hale geldi. Özellikle sürekli "sosyal devlet" uygulamalarının aşınması toplumsal hoşnutsuzlukları arttırdı. Mülteciler ve yabancılar, bu hoşnutsuzluğun yönlendirildiği özne konumuna getirildi.

Yarı çevre olarak adlandırılan bölgelerin ise Dünya Bankası ve IMF'nin politikaları ile kalkınacakları iddia ediliyordu. Ve bu iddiaya iki mucize örnek de gösteriliyordu: Güney Kore ve Arjantin. 2000'lerin hemen başında bu iki ülkenin ekonomisi hemen hemen aynı dönemde çöktü. Kuşkusuz bu çöküşün etkisi sadece iki ülkeyle sınırlı kalmadı, bir bütün olarak Güneydoğu Asya ve Latin Amerika'yı etkiledi. Mucizeler kâbusa dönüşürken, diğer ülkelerin sürekli borç krizi yaşaması durumu daha da içinden çıkılmaz hale getirdi. Kronik borçlanma örneği olan Meksika, en kötü duruma düşen ülke oldu. Bahsi edilen ülkelerde kentleşmeye dayalı orta sınıf büyüdü fakat kapitalist propagandistlerin söylemlerinin aksine orta sınıfın büyümesi toplum içindeki uçurumların kapanması anlamına gelmedi. İyimser dönemlerin çok geçici olduğu artık herkesin kafasına kazınmıştı.

Rusya ve Çin'e dair de bazı değerlendirmelerde bulunmak gerekirse; ilk belirtilmesi gereken, bu iki ülkenin 2000'lerin ilk çeyreğindeki performansının gerçekten de şaşırtıcı olduğudur. 2000'lerin başında, 1990'daki reel sosyalist sistemin yıkılışı ardından, neoliberal uluslararası kuruluşların önerdiği "şok terapisi" adlı programla ayakta durmaya çalışan ve kapitalist sisteme neredeyse tüm maddi alt yapısı talan edilmiş- oligark adı verilen sınırlı sayıda kişilerce- bir şekilde eklemlenmiş ve birkaç milyon borca muhtaç hale gelmiş Rusya'nın, 10-15 yıllık sürede tekrardan önemli bir uluslararası aktör haline geleceğini, muhtemelen o dönem yeni seçilen Putin'in en sıkı destekçileri bile düşünmezdi. Öte yandan Çin 1980'lerin başından itibaren kapitalizmin emekçileri sınırsız sömüren biçimine tek parti kontrolünde geçiş yapmıştı. Bu yıllardan itibaren ucuz emeğe dayalı bir ekonomik programla gelişim gösteren Çin, 2000'lerle beraber önemli kapitalist devletlerden biri haline geldi. Günümüzde ise ABD ile hegemonik güç olma konusunda bir rekabet içerisine girmiş bulunuyor. 60 yıl önce kıtlığın önemli sayıda insan kaybına yol açtığı bir ülkenin bu denli bir değişim geçirmesi devasa nüfusuna rağmen beklenmedik bir durumdu. Bu iki devletin bugünkü demokrasiye duyarsız konumlarının genel atmosferi etkilediğini de eklemek gerekir.

Ortadoğu ise bu dönemde küresel krizin başka bir ifadeyle -3.Dünya Savaşı'nın- en sıcak yaşandığı coğrafya oldu. Savaşların sürekli gündemde olduğu ve coğrafyanın tümünü etkileyen Kürt ve Filistin sorununun çözüme kavuşmadığı bir bölge olarak, aynı zamanda tüm merkez kapitalist güçlerin açık etki etmek istediği bir saha oldu. İsrail ve Türkiye ikiz devletler olarak bölgenin gündeminden baskı, katliam ve savaşın eksilmemesine neden oldular. İran ise teokratik diktatörlüğünü çeşitli manevralarla korumakla kalmadı, Şii mezhebi üzerinden etki alanını da genişletti. 2011 yılında başlayan "Arap Baharı" ise halklarda büyük umutlar yaratmakla birlikte çeşitli devletçi güçlerin etkisi ile önce manipüle edildi, ardından Suriye özelinde bitmeyen bir iç savaşın malzemesi haline getirilerek içi boşaltıldı. Bu süreçte Mısır kısa süreli bir rejimin ardından askeri bir darbe ile geleneksel bürokratik diktatörlük konumuna geri döndü. Bu dönemde bölgeyi de aşan bir şekilde insanlık açısından umuda dönüşen Rojava Devrimi küresel düzeyde demokratik toplumsal değerlerin savunucusu oldu ve bunu faşist DAEŞ örgütünü yeryüzünden silerek pekiştirdi.

Kısaca derlediğimiz tüm bu gelişmeler kapitalizmin yapısal krizi çerçevesinde gelişti. Ali Fırat'ın "kaos aralığı" olarak betimlediği bu evrede, kapitalizmin ya yerini daha demokratik ve daha eşitlikçi bir sisteme bırakacağını ya da kendini yeniden restore ederek, varlığını bir süre daha sürdürmek isteyeceğini ifade etti. Fırat, 'tek belirleyici güç kendini örgütleme ve mücadele azmi olacaktır' dedi. Bu süreçte, yaşananları, kapitalizm şahsında devletçi merkezi uygarlığın krizi olarak değerlendirmek en uygunudur. Bu nedenle klasik araçlarla ve kavramlarla dönemi anlamak ya da gelişmelere yön verebilmek mümkün değildir. Bu dönemin sürekli krizleri bağrında taşımasının, demokratik toplumcu güçler açısından sürekli bir devrim olanağı doğuracağı, aslında son 20 yılda defalarca kanıtlanmıştır. İ. Wallerstein'ın da işlediği ve 1970'lerle başlattığı bu yapısal dönem, kısa vadede sürekli bir belirsizliği beraberinde getirmektedir. Wallerstein aynı zamanda bu dönemi "Kondratieff dalgaları" teorisinden de önemli oranda yararlanarak, iktisadi bir açıdan da temellendirmektedir. Bu dönem devletçi güçlerin de kendi egemenliklerini korumak için, ellerinden gelen her yöntemi deneyecekleri bir zaman dilimi olmaktadır. İşte faşist hareketlerin bu dönemde hatırı sayılır bir gelişme kaydetmesinin tarihsel zemini bu kaos aralığıdır. Demokratik hareketler daha adil ve özgürlükçü bir dünya için mücadeleyi yükseltirken, tekelci güçlerin kendi zihinsel dünyalarının çekirdeği olan faşizmi tekrardan devreye koyması bu nedenledir.

Gelişen Faşist Dalga

II. Dünya Savaşı'nda yaşanan acılar ve bu savaşta ve savaş öncesinde faşizmle mücadelede verilen büyük bedeller dünyada geniş çaplı bir antifaşist bilinç oluşturdu. Bu nedenle faşist hareketler bu niteliklerini gizlemek için her şeyi yaptılar. Açık faşist diktatörlükler bile kendilerini farklı biçimde ifade etmeye dikkat etti. Avrupa'da ise bu hassasiyet çok daha fazlaydı. 1990'larla birlikte bu durum değişmeye başladı. Özellikle Almanya'da gelişen Neo Nazi hareket her ne kadar yabancılara saldırılar düzenleyen paramiliter çete konumundan çıktığı görüntüsü verse de, faşizm hayaletinin geri döndüğünü gösteriyordu. Fakat hala siyasal alanda açık faşizan zihniyet açıklanamıyor veya örgütlenemiyordu. Dünyada ise ABD emperyalizminin desteklediği geleneksel askeri faşist diktatörlükler, özellikle Soğuk Savaş'ın bitimiyle beraber tasfiye oluyordu.

2000'lerle beraber bu durum değişti. Özellikle Avrupa'da açık faşist hareketler siyaset sahnesinde görünür olmakla kalmadılar, seçimlerde ciddi oylar da aldılar. Üç ülkeden örnekler hatırlanabilir. Jörg Haider, geleneksel sağcı bir parti olan Avusturya Özgürlük Partisi'ni (FPÖ), açık faşist bir parti haline getirmekle kalmadı, art arda seçim başarıları kazandı. Açıktan Nazi dönemini sahiplenen bu kişinin o dönem Avusturya Başbakanı olma ihtimali bile gündemdeydi. Avrupa genelinde antifaşist kamuoyunun tepkisi nedeniyle, bu kişi siyaset sahnesinden silindi. İkinci örnek ise Özgürlük Partisi lideri Geert Wilders'ın açık ırkçı propagandasının Hollanda'da önemli bir etki yaratmasıydı. Bu etki Hollanda siyasetinin dengesini değiştiriyordu. Demokratik kamuoyunun yoğun mücadelesi sayesinde bu çıkış da marjinal hale getirildi. Bu iki partinin adında "Özgürlük" kavramının olması

tarihi bir ironiydi. Üçüncü örnek ise 2002 yılında Fransa'da gerçekleştirilen Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde faşist Jean-Marie Le Pen'in ikinci tura kalması ile yaşanan durumdu. Fransa gibi demokrasi mücadelesinin köklü bir geleneğe sahip olduğu bir ülkede, bu sonuç ciddi bir şok anlamına geliyordu. İkinci turda tüm sol demokratik güçlerin sağcı Jacques Chirac için "Faşisti Değil, Hırsızı Seçin" şiarıyla seferber olması, Chirac'ın yüzde 83 gibi rekor bir oyla seçimi kazanmasına yol açtı. Bu duyarlılık Faşist Le-Pen ve partisi Ulusal Cephe'nin gerilemesine yol açsa da etkisini tümden ortadan kaldırmadı.

Bu ilk dalga insanlık için ciddi tahribatlar ve çok da uluslararası etki yaratmadan atlatıldıktan 10 yıl sonra, faşist partiler o zamana kadar düzenli olarak arttırdıkları oyları birden en üst seviyeye çıkardılar. Bu durum sadece Avrupa ile de sınırlı kalmadı. Neredeyse her yerde faşist partiler ya da faşizan söylemler hızla etkili konuma geldiler.

Almanya ve Fransa'ya bakmadan önce, Avrupa genelinde faşist partilerin seçimlerde aldıkları oy oranlarındaki gelişime bakmak yararlı olur. Sibel Karabel "Avrupa'da Yükselen Aşırı Sağ ve Popülist Söylem" adlı makalesinde Avrupa Parlamentosu seçimlerini esas alarak durumu şöyle aktarıyor:

"Bu bağlamda, yapılan araştırmalarda, son on yıllık zaman diliminde aşırı sağ partilerin Avrupa genelinde yaklaşık yüzde 10'luk bir artışla yükseldiği görülüyor. Benzer şekilde, 2008-2018 yılları arasında AB'ye üye olan devletlerde aşırı sağ popülist partilere oy veren profilin araştırıldığı bir çalışmanın bulgularına göre, söz gelimi İtalya'da aşırı sağ partilere oy verme oranı 2008 yılında yüzde 8 iken 2018'de yüzde 50'yi buluyor. Polonya'da bu oran yüzde 32 ve yüzde 51, Fransa'da yüzde 13 ve yüzde 27, Almanya'da yüzde 10 ve yüzde 21, Yunanistan'da yüzde 17 ve yüzde 54 ve Macaristan'da yüzde 43 ve yüzde 65 olarak görülüyor."

Yazarın "aşırı sağcı" tanımlamasını "faşist" olarak okursak bu tür partilerin Avrupa'nın neredeyse her ülkesinde güç kazandıkları görülebilir. Biz Almanya ve Fransa'ya dönersek, kuşkusuz Almanya'daki durumun çok çarpıcı olduğunu ifade edebiliriz. Nazi fenomenin ortaya çıktığı ve faşizm hassasiyetinin en fazla olması beklenen yerde, 2013 yılında kurulan faşist bir partinin -Almanya İçin Alternatif(AfD)- seçimlerden 3. büyük parti olarak çıkması, sözün gerçek manasıyla uyarıcı bir sonuçtur. Fransa'da ise babasının söylemlerini görece yumuşatıp, onu partinin dışına çıkaran Marine Le Pen, 2017 seçimlerinde önemli oranda bir oy aldı. Bu iki faşist partinin de ortak söylemi "göçmen karşıtlığı" sosu ile sunulan ırkçılıktır.

Öte yandan faşist askeri diktatörlük geçmişi ve devrimci demokrat geleneği güçlü olan Güney Amerika'nın birkaç ülkesinde, son yıllarda yapılan seçimlerde faşist liderler seçimleri kazandı. Arjantin ve Kolombiya'da da gördüğümüz bu durumun, en belirgin örneği ise Brezilya'da yaşandı. Jair Bolsonaro gibi açıkça cunta dönemini öven, kadın düşmanı, ırkçı birinin Güney Amerika'nın en önemli ülkesinde devlet başkanı seçilmesi, gelişen faşist eğilimin dünyanın her yanında etkili olmaya başladığını göstermektedir.

Değinilmesi gereken diğer pratik gelişmeler ise Japonya, İngiltere ve ABD'de yaşananlardır. Buralarda doğrudan faşist hareketlerin güçlenmesi söz konusu olmasa da, faşist söylemin geleneksel sağcı yapılar üzerinde ciddi etkiler yarattığı gözden kaçmamalıdır. 20. Yüzyılın sonlarına kadar özellikle teknoloji alanındaki atılımları ile sürekli büyüyen bir ekonomiye sahip olan Japonya, o dönem birçokları tarafından geleceğin hegemonya adayı olarak görülüyordu. Yukarıda değindiğimiz Güneydoğu Asya ekonomik krizi Güney Kore merkezli olmasına rağmen, Japonya'ya da büyük bir darbe vurdu. Bu krizin ardından bir daha eski konumuna gelemeyen Japonya'da, uzun yıllardır başbakanlık yapan Şinzo Abe, son döneminde Japonya'nın 70 yıllık barışçıl politikalarından vazgeçmeyi ve militarizmi tekrardan canlandırmayı vaat ederek seçimleri kazandı. Japonya'nın siyasal alanına milliyetçi, ırkçı ve militarist söylemlerin hâkim olması ciddiye alınması gereken bir durumdur.

İngiltere'yi Avrupa ülkeleri arasında 20. yüzyılda radikal hareketlerin en az taban bulduğu ülke olarak değerlendirmek yanlış olmayacaktır. Britanya pek çok dönem faşist uygulamalara yönelse bile bu ülkede doğrudan faşist hareketlerin gelişimi istisnadır. II. Dünya Savaşı'nın hemen öncesinde

faşist hareketin(Britanya Faşistler Birliği) İngiltere'de azımsanmayacak bir etkinliğe kavuşması da ayrıksı ve geçici bir durum olmuştur. Fakat 21. Yüzyılda faşist ve ırkçı söylem belki bir hareket olarak değil ama genel atmosfere şekil verecek bir konuma gelmiştir. İngiltere'nin AB'den ayrılma süreci (Brexit) salt bu nedenle açıklanamasa bile bu çerçeveden de ele alınabilir. Avrupa'daki tüm faşist hareketlerin AB karşıtı olması rastlantı değildir. Bu AB'de demokratik değerlerin baskın olduğu anlamına gelmez. Var olan sınırlı demokrasi duyarlılığının bile faşizme fazla geldiği anlamına gelir.

Donald Trump'ın beklenmedik bir şekilde ABD Başkanı seçilmesi üzerine oldukça fazla değerlendirme yapıldı, yapılmaya devam ediyor. Bu olay gerçekten çok yönlü ele alınabilecek bir durumdur. Fakat Trump'ın gerek seçim kampanyası dönemindeki propagandasında gerekse seçildikten sonraki pratiklerinde faşizan bir damar olduğunu belirtmek gerekir. Ve bunda gelişen faşist eğilimin etkisi olduğu gibi Trump'ın seçilmesinin bu eğilimi güçlendirdiği de açıktır. ABD Başkanlık seçim sonucunu, dünyanın her yerindeki faşist hareketlerin sevinçle karşılaması tesadüf değildir.

Bu bağlamda AKP'nin 2015 yılında MHP ile faşist bir ittifak kurması, bu genel panorama üzerinden de ele alınabilir. Kaldı ki bu faşist ittifakın Ortadoğu'daki tüm faşist ve gerici hareketlerin yönlendiricisi olduğu gerçeği de hatırda tutulmalıdır. Kuşkusuz tarihsel kökenleri, gelişim çizgisi daha derin analizler isteyen AKP-MHP ittifakına bu pencereden de bakılması anlamlandırma sürecinde etkili olacaktır.

Faşist Hareketlerin Dayanakları

Bu genel bakışın ardından faşist hareketlerin toplumdan hangi çarpıtmalarla ve nasıl destek alabildiklerini irdeleyebiliriz. Yukarıda da kısmen değindiğimiz üzere faşist form kapitalist moderniteye içkin bir durumdur ve sistemin sıkıştığı dönemlerde egemenlerin tahakküm aracı olarak devreye girmektedir. Bu nedenle hiçbir faşist hareket aslında kendi başına ortaya çıkmaz ya da ilerlemez. Tümü sistemin ulus devlet mekanizmalarına dayanarak yaşam bulur. Bu açıdan bu olgu öncelikle kapitalist sistemin krizinin bir ürünüdür. 20.yüzyıldaki faşist rejimler için de günümüzdeki faşist hareketler için de bu tarihsel konjonktür geçerlidir. Bu açıdan bu yapısal durum dünyanın her yerinde faşist örgütlenmelerin boy vermesine yol açmaktadır. Varlık kazanmak için muhtaç olduğu zemin de bu yapısal krizin kendisidir. Bu zeminler genel krizden bağımsız ele alınamaz. Yine tüm faşist hareketlerin retoriklerinin farklı olması, ortak zeminleri olduğu gerçeğini gölgelemez.

Faşist hareketlerin ortak niteliklerinden biri büyük tekelci güçlerin açık veya örtük desteği ile birlikte, esas olarak orta sınıf olarak ele alınan toplumsal kesime dayanmalarıdır. Bu nedenle bu sınıfın faşizme meyilli yapısının analizi önemlidir. Kapitalist sistem içerisinde sistemin esas belirleyeni olmayan ama bu sisteme esas can katan kesimin bu sınıf olduğunu belirlemek yanlış olmayacaktır. "Küçük Burjuvazi" tanımlamasıyla Marksist literatürde oldukça çözümlenen bu sınıf, her zaman hiyerarşik tabakanın daha üst basamaklarına çıkmak isterken aynı zamanda daha alt konuma düşme korkusu yaşar. Kriz dönemlerinde radikalleşme potansiyeli bu ruh halinden kaynaklanır. Faşizmin genel olarak beslendiği, hitap ettiği psikolojik alt yapı da budur. Faşizm bu yapıyı kritik anlarda kitle etkinliğine seferber edebildiği gibi orta sınıfın kaygılarına yaptığı vurguyla örtük desteğini de alabilir. Günümüzde de faşist hareketler en çok bu sınıfa hitap ederler. Çünkü belirsizliğin en çok etkilediği kesim orta sınıftır. Dünya'daki tüm örneklere baktığımızda bu durumu kolaylıkla tespit edilebiliriz. Avrupa'dan Güney Amerika'ya, Uzak Asya'dan Ortadoğu'ya; faşist partilerin özellikle orta sınıfa yeni dâhil olan kesimleri kendi siyasal gündemlerine kanalize ettikleri açıktır.

Öte yandan faşizmin temel motivasyon kaynağı; yaydığı sahte korkuları kendine dayanak yapması ve topluma korku yaymasıdır. Güç kavramını ideolojilerinin kutsal nesnesi haline getirmeleri bundandır. Kapitalizmin kaos aralığının toplumun tümünde "güvensizlik" ve "siniklik" yarattığı açıktır. Toplumu faşist psikolojiye hazır hale getiren hayali düşman ve tehditlerin yaratılması, kapitalist sistemin tüm unsurları tarafından gerçekleştirilmektedir. Gelişen teknolojik aletler ve iletişim aygıtları da bu korkuyu yaymada yoğunca kullanılmaktadır. Faşizm sürekli bir savaş tehdidi ve kıyamet senaryoları ile insanlarda geleceğe dair umutları tüketmek istemektedir. G. Orwell "1984"

adlı eserinde faşizmin toplumu biçimlendirmede güvensizliği nasıl kullandığını derinlikli bir şekilde tasvir etmiştir. Günümüzde bu politikaların yoğunca kullanıldığı ve faşist hareketlerin temel dayanaklarından birinin bu olduğu tartışma götürmez.

Aynı zamanda faşizm, kapitalist sistemin krizli halini kendini "düzen karşıtı" olarak göstererek istismar etmektedir. Mussolini ve Hitler'in kendilerini antikapitalist olarak tanıtmasına benzer biçimde, günümüzdeki faşist hareketler de mevcut düzene karşı olduklarını ifade ederler. Bu sistem karşıtı söylemleri, kapitalist moderniteden hoşnutsuz olan tüm kesimlere hitap edebilmelerini sağlamaktadır. "Değişim" ve "Alternatif" kelimeleri bu ideolojide sıklıkla rastlanılan kavramlar olmaktadır. Oysa sistemi yeniden daha baskıcı, eşitsizlikleri daha derinleştirici biçimde örgütlemek istedikleri barizdir. Bu ideolojik çarpıtmalar, E. Hemingway'ın "Faşizm Bir Yalandır" tanımlamasını bir kez daha doğrulamaktadır.

Faşizm aynı zamanda devletçi uygarlığın yarattığı insanlar arası düşmanlık duygularını pekiştirmekte ve kendini bu histeriler üzerinden tanımlamaktadır. Zaten faşist zihin dünyası karşıtlık, düşmanlık üzerinden şekillenir. Demokrasi düşmanlığı, kadın düşmanlığı ve kendini en rahat ifade ettiği yabancı düşmanlığı faşizmin temel sütunlarıdır, bunu topluma empoze ettikçe güçlenir. Günümüzde tüm coğrafyalarda faşist hareketler kendilerini bu temel insanlık dışı değerler üzerinden ifade ederler. Sahte bir 'biz' ve 'öteki' tanımının içeriği değişse bile, farklı olanı yok etme isteği olan öz değişmez. Avrupa'daki yabancı düşmanlığını mantıklı temellere oturtma çabasının tutarlı bir yanı yoktur. Bu tutarsızlık, araştırmaların birkaç kuşak önce Avrupa'ya yerleşen kesimlerden de yabancı düşmanlığına desteğin olduğu örneğinde rahatlıkla görülebilir. Toplumlar ve sınıflar arası düşmanlık egemenler tarafından yaratılır, bu düşmanlığın toplumsal hakikatle ilişkisi yoktur. İşsiz kalmasını kaçak göçmenlere bağlayan kişi bu doğruya inandırılmıştır. Bunun gerçeğe ne kadar denk düştüğü onu bu noktadan sonra ilgilendirmemektedir. Kapitalist sistemin sömürüyü derinleştirmek için işsizliği sürekli yaratması açıkken bunun farklı etmenlerle gerekçelendirilmesi, sistemin bekasını garanti altına almak için ideolojik kurgular yaratmaktır. Aynı durum yarı çevre ülkelerde gelişen yabancı düşmanlığında da görülür. Emperyalist işleyişin çarpıtılması bu düşmanlık duygusunu geliştirmek için kullanılmaktadır. Kadın düşmanlığı ise aslında kadın şahsında toplum karşıtlığının ataerkil zihniyetin yeniden üretilmesiyle pratikleşir. Kadın kimliğinin özü boşaltılırken, yapılmak istenen toplumsal değerlerin aşılmasıdır. Demokrasinin her çeşidine karşı düşmanlık, toplumu sürü haline getirme isteği ile somutlaşır.

Sonuç Yerine

Aslında başlı başına bir konu olan antifaşist mücadele ve toplumsal demokratik güçlerin durumunun, yazımız açısından sonuçta vurgulanması zorunludur. Çünkü bir tarafta ulus devletin en geri zihniyetinin saldırısı varsa diğer tarafta ahlaki ve politik toplum gerçekliğine dayanan evrensel bir mücadele bloku vardır. Kapitalizmin krizi faşizme kaynaklık ettiği kadar, demokratik sosyalist hareketlere de ciddi bir devrim olanağı sunmaktadır. Ve ele aldığımız dönemde dünyanın her yerinde demokratik güçlerin mücadele ve kazanımları söz konusudur. Mesele doğru mücadele hattı kurabilmek ve bu mücadeleyi doğru örgütlenmeler yaratarak pratikleştirmektir. Bu açıdan faşizmin iç yüzünü yetkince kavramak ve mücadele araçlarını ona göre belirlemek oldukça önemlidir. Kapitalist sistemin saldırıları arttıkça, toplumsal muhalefet daha da radikalleşecek ve ciddi kazanımlar da elde edecektir. Bunun işaretleri küresel düzeyde mevcuttur.

Kapitalizmin yarattığı sahte sinik atmosfer ve faşizmin adımlar atması gerçekliği değiştirmez. Tersine bu durum kapitalizmin kendini ne kadar tehdit altında hissettiğini gösterir. Faşizm her zaman toplumsal muhalefetin yükseldiği dönemlerde ortaya çıkmış ve aslında onu kırmak için gündeme gelmiştir. Bu açıdan umutsuz olmaya gerek yoktur. Umut, her gün Rojava başta olmak üzere Kürdistan devrimcilerinden Fransız sarı yeleklilere, Güney Kore öğrenci hareketinden, Latin Amerika işçi hareketine kadar dünyanın her yerinde küresel saldırıya karşı evrensel insanlık bilinciyle mücadeleye kalkan insanlar sayesinde sürekli canlanmaktadır. Daha eşit ve daha demokratik, özgür bir dünya, bu mücadele üzerinden yeşerecektir.